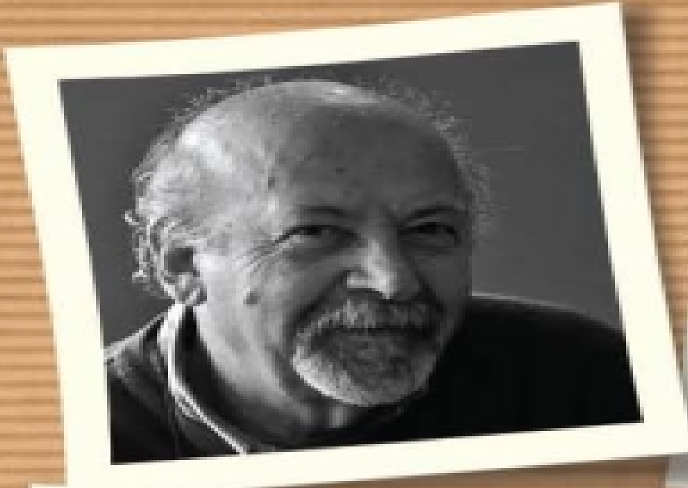
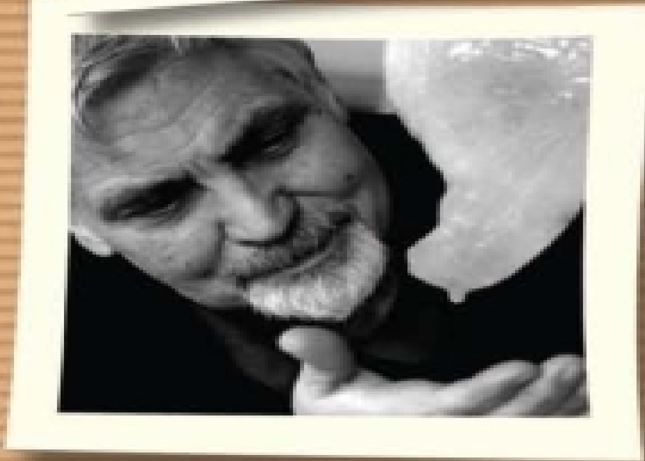
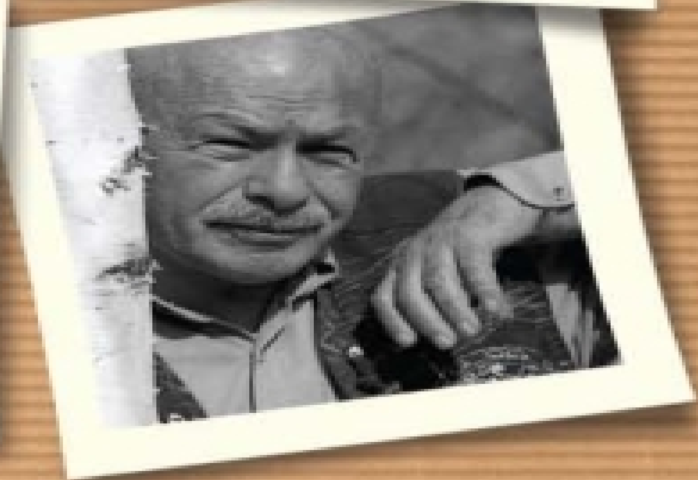
Tekin Ertuğ Atölyesi

FOTOĞRAF USTALARI 1

Anılar ve Söyleşiler

Hazırlayan
Tekin Ertuğ

Fotoğraf
Ustaları 1

(Anılar ve Söyleşiler)

TEKİN ERTUĞ

İlk gençlik yıllarında amatör olarak uzun süre resim ve karikatür yaptı ve aynı zamanda edebiyat dünyasına yakın durdu.

Gençlik yıllarının olgun sayılabilecek 5-6 yıllık bir döneminde ise, yine amatör olarak halk müziği ve kültürü konusuna eğildi.

90' lı yılların başlarında amatör olarak fotoğrafa başladı.

Resmi ve özel, çeşitli kurum ve kuruluşlarda temel eğitim seminerleri ve ileri düzey seminerler verdi, atölyeler gerçekleştirdi.

Basılı ve sanal ortamda, bazı felsefe, yazın ve fotoğraf dergilerinde yazıları yayınlandı.

2011 yılından itibaren Alter Yayıncılık bu yazıları;

“Fotoğraf Sanatı Üzerine”,

“Fotoğraf Sanatı Üzerine (Kritik Eşik)”,

“Fotoğraf Sanatı Üzerine (İzlenimler, Düşler, Düşünceler)”,

“Fotoğraf Sanatı Üzerine (Üst Eşik-1),

isimleriyle 4 ayrı cilt olarak yayınladı.

Bu seriyi tamamlamak ve başka konularda olmak üzere, daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış yazılarından oluşan yeni kitaplar üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Otuz yıldan fazla süren kamu görevine, çocukluğundan beri düşlediği sanat ve yazın alanını tam zamanlı yaşayabilmek üzere son verdi.

Fotoğraf Sanatı Kurumu çatısı altında yaklaşık bir buçuk yıldır süren ve üç yılda tamamlanacak olan uzun soluklu, “Kuram” ve “Kurgu” öncelikli bir atölye çalışması yürütmektedir.

Diğer atölye etkinliklerinin yanısıra, atölye çalışmaları bağlamında ve bu çalışmaların bir parçası olmak üzere, atölye üyeleriyle birlikte, fotoğraf ustalarıyla bir dizi söyleşi-röportaj yaparak; onların anılarını/yaşam öykülerini derleyip basılı hale getirmeye, diğer yandan onların fotoğrafa ve sanata yaklaşımlarını sonraki kuşaklara aktarmaya; özetle, yaşamın diğer alanlarında sık rastladığımız, ancak fotoğraf dünyamızda önemli ölçüde eksik kalan bir tür “Hatırat” yazımını gerçekleştirmeye çalıştı.

Fotoğraf Sanatı Kurumu / Tekin Ertuğ Atölyesi

Fotoğraf Ustaları 1

(Anılar ve Söyleşiler)

Hazırlayan:

Tekin Ertuğ

Fotoğraf Ustaları 1
(Anılar ve Söyleşiler)
Hazırlayan: Tekin Ertuğ
Fotoğraf Sanatı Kitapları / 8
Anı - Söyleşi / 1
1. Baskı, Ankara 2012
Yayın Yönetimi: Fotoğraf Sanatı Kurumu
Teknik Sorumlu: Necip Evlice
Kapak Fotoğrafı: Ebru - Tekin Ertuğ, Ömer Asaf Tosun
Kapak Tasarımı: F. Burak Evlice

Yapım: Hangar Reklam
Konur Sokak, No: 57/4
Kızılay / Ankara
Tel: (0312) 425 07 34
Fotograf Sanatı Kitapları
Fevzi Çakmak 1 Sokak,
No: 22/2 Kızılay / Ankara
Tel: (0312) 230 46 16
Faks: (0312) 229 47 17
web: www.fsk.org.tr

e-posta: fsk@fsk.org.tr

SUNUŞ

Fotoğraf Sanatı Kurumu, son dönemde fotoğrafa ilişkin basılı eser konusunda, ciddi anlamda mesafe almaya başlamıştır.

FSK'da "Fotoğraf Sanatı Kitapları" etkinliği, yapılan çalışmaların kalıcılığını sağlayabilmek ve bu çalışmaları geleceğe aktarabilmek adına oluşturuldu ve bu yolda atılan ilk adımdan itibaren kitap ve katalog yayınları titizlikle devam ettirildi.

Ustaların anıları ve onlarla yapılan söyleşilerin yer aldığı bu kitap 8. yayınımızdır, yeni kitapların hazırlıkları da sürmektedir.

FSK, sadece bu kitapları hayata geçirmekle kalmadı, fotoğraf gönüllüleri ile buluşturmak için de çok ciddi çaba sarf etti. İmza günleri, etkinlikler ve söyleşiler düzenledi. Ülkemizin her köşesinde bulunan fotoğraf derneklerine gönderdi, kitabevlerinde ve internet sitelerinde satışını gerçekleştirdi ve böylece söz konusu kitapların fotoğraf severlerle buluşmasını sağladı.

Bu çok önemli etkinliği hayata geçirmekle,

FSK bu alandaki boşluğu kısmen doldurdu denebilir.

Hazırlanan bu eserde ise “Tekin Ertuğ Atölyesi” üyeleri, sayın hocamız Tekin Ertuğ’un önderliğinde fotoğraf dünyamızda eksik bırakılan bir alanı belli ölçülerde tamamlamaya çalıştılar ve bu yolla ustaların bilinen/bilinmeyen yaşam kesitlerini, fotoğraf yaklaşımlarını kalıcı belge haline getirdiler ve böylece sonraki kuşaklara aktarmış oldular. Yoğun bir emek ve titiz bir çabanın sonucunda atölye bu kitaba ve bunu izleyecek başka kitaplara hayat verdi.

Eserin vücut bulmasında en başta fikir sahibi ve atölyeyi yöneten/yönlendiren kişi olarak sayın hocamız Tekin Ertuğ’a, emeği geçen bütün “Tekin Ertuğ Atölyesi” üyelerine, kitaplarımızın tasarım ve ön hazırlıklarının gerçekleştirilmesinde verdikleri katkılardan dolayı Hangar Reklam ve ekibi nezdinde sayın Necip Evlice’ye sonsuz teşekkür ederim.

Işığımız hiç sönmesin!

SAMİ TÜRKAY

FSK Başkanı

ÖNSÖZ

Yaklaşık iki yıldır FSK (Fotoğraf Sanatı Kurumu) *çatısı altında,* “Kuram ve Kurgu” *ağırlıklı uzun soluklu bir atölye çalışması gerçekleştirmekteyiz. Bir süre daha devam edecek olan atölye sürecinde, farklı bir deneyim olarak, ülkemiz genelinde bilinen/tanınan usta fotoğrafçılardan erişebildiklerimizin anılarını derlemeye çalıştık.*

Esas itibariyle bir “hatırat” *yazımı oluşturabilmek amaçlı yola çıktığımız halde, kimi ustalar anılarını bütünüyle kendileri kaleme alarak hazırladılar, kimi ustalarların da ancak söyleşerek anılarını derlemek mümkün olabildi. Hal böyle olunca da, elde edebildiğimiz verileri bir* “anı/söyleşi” *metni olarak yeniden biçimlendirmek durumunda kaldık.*

Gerek bir fotoğraf derneği çatısı altında gerekse bir fotoğraf atölyesi sürecinde ilk kez gerçekleştirilen böylesi bir etkinliğin, özellikle de bu gün aramızda bulunmayan ülkemizdeki ilk kuşak fotoğrafçılardan ve hayata erken yaşta veda eden sonraki kuşak fotoğrafçılardan geriye fazlaca bir anı metni kalmadığını dikkate alınca, başka vesileler ile de olsa, bu güne dek böyle bir etkinliğin gerçekleştirilmemiş olması, önemli bir eksiklik olarak durmakta idi.

“Hatıra” yazımı hemen hayatın her alanında

son derece önem atfedilen çok özel bir alandır.

Fotoğraf dünyamızda buna ilişkin ciddi bir boşluk bulunduğu da apaçık ortadadır. Sonraki kuşaklara

miras olarak bırakılacak görsel materyal yanında,

deneyimleri saklı tutan anıların miras olarak

aktarılması da çok ciddi önem taşır. Böylesi bütün materyaller, gerek akademik çerçevede ve gerekse akademi dışı metinlerde belge olarak, referans

olarak küçümsenemeyecek bir değere haizdirler.

Bu itibarla, günümüz fotoğrafçılarına armağan

edilmek ve sonraki kuşaktan fotoğrafçılara ise

miras olarak bırakılmak üzere hazırladığımız

ve bir FSK yayını olarak hayat bulan bu atölye

çalışmasına itibar gösteren ustalara saygı

ve şükranlarımızı iletmek, başından itibaren

bu çalışmaya destek veren FSK yönetimlerine,

anıların derlenmesi ve yazımında

katkı veren bütün atölye üyelerine

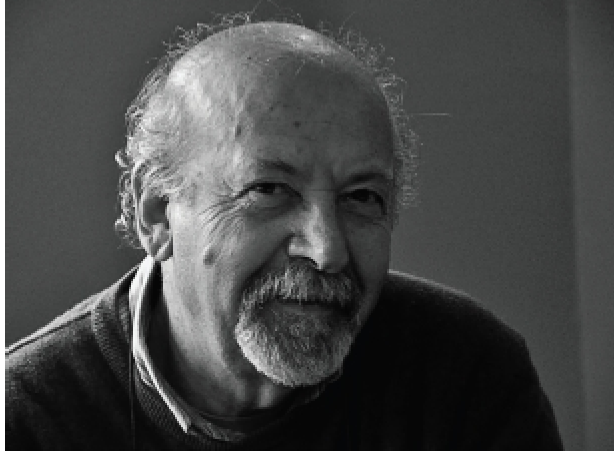
teşekkür etmek isteriz.

TEKİN ERTUĞ

Nisan 2012

İBRAHİM DEMİREL

Fotoğrafının yalnız ve özgür adamı...

Görüşmeler ve Kayıt:

Füsun Demiray

Necip Evlice

Ebru Tekerek Ertuğ

Tekin Ertuğ

Kayıtların yazılı metin

haline getirilmesi:

Füsun Demiray

İlk Düzeltme:

Tekin Ertuğ

Son Düzeltme:

Kevser Ruhi

(Öykü Yazarı – Edebiyatçı)

Fotoğraf Sanatı Kurumu (FSK)

Tekin Ertuğ Atölyesi – 2011

Çocukluk Dönemi, Yontuya ve Resme Merak

Bugünümü oluşturan ne varsa, hepsi çocuksu hayallerimin peşinden ısrarla gitmekle ilgili…

Bugünümün ipleri çocukluğumun ellerindedir hâlâ desem yanlış olmayacak...

Malatya’nın Akçadağ ilçesinin Kürecik nahiyesi *Körsüleymanlı* köyünde 1941 yılında doğdum. Çocukluğum, köyde koyun otlatarak, tarla ve bağ-bahçe işleriyle uğraşarak geçti. Kentin gürültüsü ve karmaşasından uzak, teknolojiden uzak, doğal bir yaşam içinde, doğa ile sarmaş dolaş bir çocukluk yaşadım. Belleğimde en derin iz bırakmış olan zaman dilimi, köyümde geçen çocukluk günlerimdir.

Daha okula bile başlamamıştım; dere kenarlarında, kaya diplerinde, tarla sınırlarında, biçim vermeye elverişli yumuşak taşları bulur, onları yontarak heykel yapmaya çalışırdım. Daha doğrusu çocukça bir uğraştı yapmaya çalıştığım… Ama taşlara verdiğim biçim, heykel yapmaktan başka hangi ifadeyle anlatılabilir? Şu an gözümün önüne geliyor bazı yontularım; çok güzel şeylerdi gerçekten… Şimdi düşününce, sanki o heyecanımı, yaratı evresindeki coşkularımı, taşlara biçim verirken aldığım keyfi, elimdeki nesnenin üzerine kurduğum düşleri, o düşlerle kurguladığım hayatı aynı canlılıkla hissedebiliyorum. O taşlara yeni biçimler vermeye uğraşırken kendimce yeniden hayat kazandırırdım sanki taşa.

Babamın hemen hemen bütün işlerinde keser kullanması, bu aletle ağaca yeni bir ruh vermesi, ağacı yeniden biçimlendirerek bambaşka bir nitelik kazandırması, eline aldığı her dal ve ağaç parçasına farklı işlere yarayacak yepyeni birer biçim yaratması beni derinden etkilemiş olmalı. Elimde ağaçları kesip yontacağım bir keserim olmadığı için babamın bitmek tükenmek bilmeyen bu faaliyetini izlemek, taşlarla uğraşmama ve taş yontma becerisi kazanmama yol açmıştır, kim bilir?

Çocukluğumdan beri ressam olmayı kafama koymuştum. Ressam olma hayali kurmamın kökeninde kuşkusuz, okul öncesi çocukluğumda taşları yontma ve biçimlendirme hevesim vardır. Okul kitaplarında gördüğüm rengârenk çizimler, resimler, haritalar beni bambaşka bir düş âlemine taşırdı. Hiç fotoğraf görmemiştim o zamana kadar. Askere gidip gelenlerin dışında, bizim yanımızda yöremizdeki hiç kimse fotoğraf görmemişti. Fotoğraf nedir, nasıldır, ne şekilde elde edilir; yalnız ben değil, kimse bilmiyordu. Yaşıtlarımla beraber bizim görsel materyalle ilk tanışmamız

ders kitaplarındaki resimlerle olmuştu. O kitaplarda basılı olan fotoğrafları "resim" diye öğrenmiştik. Kitaplarda gördüğüm şekillerin etkisiyle bir yandan o resimleri taklit ederek benzerlerini yapmaya çalışırken, bir yandan da kitap harflerine benzer güzellikte yazı yazmaya çalışıyordum. Sürekli böyle bir çaba içindeydim, sürekli… Bulabildiğim her boş kâğıdı, her kırık kalemi bile kullanıyor, bütün vaktimi resim yaparak geçiriyordum. Bu çabam öyle bir duruma ulaştı ki bir de baktım, okulumuzdaki bütün mevsim şeritlerini ben hazırlamaya başlamışım…

Uzakta bir yerde, bir köy okulunda, ufacık bir öğrencinin "mevsim şeritleri" hazırlaması ve bunun sınıf duvarında yer alması ne inanılmaz bir olay! O uzak köy, belki her şeyden uzaktadır, belki göz önünde değildir, belki dünyadan bile uzaktadır; coğrafi koordinatları "kuş uçmaz kervan geçmez" diye tarif edilen bir noktada bulunup tamamen unutulmuştur. Ama Milli Eğitim Müfettişleri için kuş uçmasa da kervan geçmese de mutlaka teftiş edilmesi gereken yerlerdir. Ve Milli Eğitimin bu fedakâr müfettişleri, görevlerini büyük bir ciddiyetle, aşkla ve heyecanla yerine getiren kamu görevlileridir. Sadece müfettişleri değil, aynı özveriyle görev yapan köy öğretmenlerini de hatırlamak gerekir. Bu in cin top oynamaz yerlerde koca bir yıl geçiren, hatta bütün ömrünü köy çocuklarını eğitmeye adayan köy öğretmenlerini nasıl unuturuz, öyle değil mi?

Günlerden bir gün, müfettiş geldi okulumuza. Duvarlarda gördüğü mevsim şeritlerini göstererek, "Kim yaptı bunları?" diye sordu. Beni gösterdiler. Müfettiş çok ilgilendi benimle. Yüksek ideallerle donanmış insanlardı onlar. Teftiş bittikten sonra gittiği yerde de unutmamış beni. Bir süre sonra bir takım suluboya, bazı fırçalar, bir resim defteri ve buna benzer malzemenin olduğu bir paket yolladı okula benim için. Müthiş bir sorumluluk duygusuyla hareket ederek böyle bir davranışta bulunması, gönlümdeki ateşi daha kuvvetlendirdi, ben o günden sonra ressam olma isteğine daha sıkı sarıldım.

Kürecik nahiyesi, köyümüze dört-beş saatlik yürüme mesafesindeydi. Okulumuz da köyün içinde olduğundan ilkokulu bitirene kadar kasabaya gitme ihtiyacımız olmamıştı hiç. Öğretmenimiz ilkokul diploması için fotoğraf gerektiğini söyleyince kasabaya gitmek elzem olmuştu. İlk kez köyün dışına çıkacağımız için heyecanlıydık. Üstelik kasabaya gidişimiz 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na denk gelmişti. Köydekiyle

kıyaslanamayacak ölçüde büyük bir kalabalık tarafından kutlanan 23 Nisan Bayramı'nı da görecektik böylelikle. Köyün ileri gelenlerinden birkaç kişi bizi kasabaya götürme görevini üstlendi. Sabahın dördünde uyandırılıp yola koyulduk. Saatlerce yürüdüğümüzü hatırlıyorum. Bir de kasabaya ulaştığımızda her yeri sis tabakasının sardığını… Bütün dükkânlar kapalıydı. Gördüğümüz her şey çok yeni, çok değişik ve büyüleyiciydi. Köyümüzden çok farklıydı kasaba… Bir düşün içindeydik sanki.

Sabah yedi buçuk-sekiz sularında kasaba uyanmaya, hareketlenmeye başladı. Kahvehaneler, dükkânlar, fırınlar peş peşe açılıyordu. Bizi kasabaya getirenler arasında dayım da vardı. Kapısını açan fırınların birinden dayım ekmek aldı. Sacda pişirilen ince ekmek dışında başka ekmek çeşidi bilmiyorduk. "Somun" derlerdi o zamanlar, bu fırın ekmeğini de ilk kez görüyorduk. Bize eşlik eden büyüklerden bir başkası da helva aldı. Güne henüz başlamış kahvehanelerden birinde hep beraber oturduk. O sabah, orada yediğimiz sıcak ekmekle helvanın tadını anlatmam mümkün değil, o kadar güzeldi ki…

Sonra bizi fotoğrafçıya götürdüler. Fotoğrafçı sandalyeye oturttu, poz verdirdi bize. Fotoğrafımız çekildi. İlk orada gördüm fotoğrafı, 1953 yılında aldığım ilkokul diplomama da o fotoğraf yapıştırıldı. Kasabaya ilk gidişin heyecanını, sis perdesi ardında gördüğüm büyülü atmosferi, yediğimiz ilk sıcak somun ekmeğinin helvayla hemhal olmuş müthiş tadını bugün bile aynı canlılıkta duyumsarım.

Akçadağ Öğretmen Okulu'ndan, İstanbul Çapa Öğretmen Okulu'na

İlkokulu bitirdikten sonra Akçadağ ilçesinde ortaokula başladım. En başarılı olduğum dersin adını söylemeye, bilmem gerek var mı? Artık hayallerimde hep ressam olmak vardı. Sürekli resim yapıyordum. Kalem ile kâğıdın yeryüzündeki tek varlık nedeni, benim resim yapmama olanak sağlamaktı sanki. Okulda arkadaş çevresinde bütün herkesin resimlerini de ben yapar hale gelmiştim. Ancak yaşam koşulları hayallerle örtüşmeyecek kadar acımasızdı… Kasabadan köye, köyden kasabaya okula gidip gelmek o derece zordu ki, bu zorlu maraton içinde bütünlemeye kaldım. Babamın geliri de beni okula göndermek için yetersizdi. Bütünlemeye kalmamı bahane ederek bir daha okula göndermedi beni. Köyde, üç yıl boyunca ağaç dikme ve yetiştirme işleriyle uğraştım. Ama aklımda hep okul vardı, okumak vardı. Cesaret buldukça bu isteğimi dillendirdim zaten.

Nihayet köyümüzün bağlı olduğu ilçeye, Akçadağ'a gidip Yatılı Öğretmen Okulları sınavına girdim. Bu sınavı kazanarak okula başladım. Okulda durmaksızın resim yapıyordum. Resim Kolu Başkanı olmuştum. Resim atölyelerinin anahtarları da artık bendeydi. Öğretmen okulundaki karanlık oda ise henüz hiç ilgimi çekmiyordu.

Birçok olanaktan yoksun geçirdiğimiz okul yıllarında belki de en büyük şansımız okuduğumuz okullara teftişe gelen müfettişlerin niteliği ve mesleklerine bağlılıklarıydı. O yıllarda canla başla görevini yerine getirmeye çalışan bu eğitim gönüllüleri belki de bugün bizim bilmediğimiz başka birçok yeteneği ve cevheri ortaya çıkarmış, onları parlatmış, onlara ideallerindeki mesleklerin kapılarını açmış, onların hayatında silinmez izler bırakmış isimsiz kahramanlardı.

Bir gün okula Hasan Kavruk isminde bir Bakanlık Müfettişi geldi. Bütün okulu ve haliyle resim atölyesini gezdiler. Atölye, benim füzen kalemle yapmış olduğum resimlerle doluydu. (Füzen kalem, söğüt dallarının kesilip yakılmasıyla elde edilen bir resim kalemidir.) Hasan Kavruk resimleri kimin yaptığını öğrenmek istedi. Beni tanıştırdılar. Çok heyecanlanmıştım. Hasan Kavruk da ressammış meğer! "Bu çocuğu Çapa'ya gönderin." diye tavsiyede bulundu. Çapa nedir, neresidir, nasıl bir yerdir, oraya nasıl gidilir; hiçbir şey bilmiyordum. Sorup soruşturdum. Kasabadan İbrahim Bozkuş'un da aynı okula gittiğini öğrendim. Yaz tatilinde köye geldiğinde kendisinden epeyce bilgi aldım. Bana bir plan çizdi Bozkuş. Haydarpaşa'dan vapura bineceğim, Karaköy'de ineceğim, orada iner inmez 52 numaralı belediye otobüsüne bineceğim, Çapa durağında ineceğim… Aman Allah'ım, ne kadar karışıktı! Koca İstanbul… O yaz, ortaokuldaki resim öğretmenim çalıştırdı beni. Çalışmalarımı da Çapa Öğretmen Okulu'na posta ile gönderdi. Sınavı kazandım. Artık ressam olmak hayalimi gerçekleştirmek üzere Çapa Öğretmen Okulu'nda okumaya gidecektim. Tek başıma yola koyuldum.

Yol parası olarak 34 lira verdiler bana okuldan. Eğer buradaki sınavı kazanırsam, o paranın yarısı ile köyüme geri dönecek ve öğretim dönemi başladığında okumak için yeniden İstanbul'a gelecektim. Kazanamazsam yine bu parayla dönecek ve kalanını okula iade edecektim.

Trende tanıştığım bir asker çok yardımcı oldu bana. Haydarpaşa'da birlikte indik trenden, vapura bindik. Sonra beni 52 numaralı belediye

otobüsüne bindirdi. Otobüs şoförünü, “bu çocuk Çapa durağında inecek” diye tembihlemeyi de ihmal etmedi.

Otobüs şoförü beni Çapa durağında indirdi. Vapurun ve denizin beni ne kadar etkilediğini kelimelerle anlatmam mümkün değil. Nasıl bir yerdi burası? Nasıl bir yere gelmiştim ben? Bambaşka bir dünyadaydı İstanbul ve ben bu masal âleminin içinde, etrafıma büyük bir hayranlıkla bakan, ressam olma heveslisi bir gençtim sadece. Şehrin ihtişamına karşılık benim hayallerim vardı sadece; onunla baş edebilmeye yarayacak mıydı bakalım benim düşlerim?

Bu müthiş etkilenmenin yanı sıra, okulda kızlarla erkeklerin bir arada öğrenim görmesi altüst etmişti beni. Hiç böyle bir şey görmemiştim o güne kadar. Olacak iş miydi? Kızlarla erkekler… Hem de yatılı okulda beraber öğrenim görebilir miydi hiç?

Okula varınca tekrar sınava alındım. Bunu da kazandım. Böylece Akçadağ Öğretmen Okulu’nu bitirdikten sonra İstanbul Çapa Öğretmen Okulu’na başlamış oldum. Çapa’nın diğer okullara nazaran üstün tarafı, Türkiye’nin en tanınmış öğretmenlerinin burada görev yapmasıydı.

Çapa’da öğretmen okullarının; ilk öğretmen okulu, lise kısmı ve yüksek öğretmen okulu, üçü bir arada bulunuyordu. Çok büyük bir okuldu. Müthiş bir bina ve birçok tesisten oluşmuş çok büyük bir okuldu… Burada da hep resimle uğraştım. Fotoğraf, sadece anı fotoğrafları olarak hayatıma girmeye başladı. Ben yine ressam olma hayaliyle yaşıyordum. Üç yıl sonra mezun oldum. İdealimi sadece Akademi’de gerçekleştirme şansım vardı. Ancak Akademi’ye gidecek param yoktu ne yazık ki…

Eğitim Enstitüsü’ne başvurumu yaptıktan sonra, sonuçları beklemeden Van’a öğretmen olarak gittim. Meğer Gazi Eğitim Enstitüsü’ne başvurum kabul edilmiş ve ben sınavı kaçırmışım. Sonradan öğreniyorum bunu.

Van’da Öğretmenlik Yılları

1964 yılında ilkokul öğretmeni olarak Van’a gittim. Biz, üç idealist arkadaş: “Türk bayrağının dalgalandığı her yerde görev yaparız”, dedik. Üçümüzün de tayini Van’a çıktı. “Doğu’da çalışılmaz” diyen pek çok kişi, bu tavrımız nedeniyle epey eleştirmişti bizi… Diğer arkadaşlarımdan biri

İzmirli, diğeri Konyalı idi. Benim tayin edildiğim yer, 23 öğrencisi bulunan küçük bir köydü.

Alaaddin'in atandığı köy, benim öğretmenlik yaptığım köyle karşı karşıyaydı. İki köyün arasından dere geçiyordu sadece. Ancak, Alaaddin'in görev yaptığı köydeki okul son derece güzel ve bakımlıydı. Ayrıca öğretmen lojmanı da vardı. Benim kaldığım yer ise, yalıtımsız, bakımsız, eski bir Amerikan barakasıydı.

O yılları anımsadıkça unutamadığım olaylardan biri de, öğretmenlik yaptığım köyde yaşadığım "tuvalet vakası"dır. Köye ilk gittiğimde, tepede küçük bir tuvalet sığacak kadar barakamsı bir şey yapılmış olduğunu gördüm. Ama içi tuvalet olarak teçhiz edilmemişti. Tuvalet olmadan yaşanır mı? Samanlıklara, ahırlara baktım, her yeri inceledim. Hepsi çimli kerpiçten yapılmış yapılardı. Çocuklarla el ele verdik, dere kenarlarından toprağıyla birlikte çimler kestik. Bunlar kerpiç görevi yapacaktı. Okulun yakınında bir çukur vardı. Tuvaleti oraya yapmaya karar verdik.

Hazırladığımız topraklı çimleri, evlerde, ahır ve samanlıklarda gördüğüm gibi üst üste koymaya çalıştım. Ama biraz yükseldikten sonra devriliyordu hepsi. Çocuklardan biri, "Öğretmenim bunu ancak Hikmet Usta yapar" dedi. Hikmet Usta Çerkes kökenli, çok iyi bir aileden, ufak tefek bir adammış... Bulduk getirdik. Alet-edevatıyla geldi. Yamaç bir yerde toprağı eşerek ve kesilen çimleri kerpiç gibi kullanarak, bir insanın sığacağı kadar U şeklinde bir yer yaptı. Çocuklar çalı çırpı getirdiler, tuvaletin üstünü kapattık bunlarla. Birisi evden eski püskü bir kilim getirdi, onu da kapı yaptık. Tuvalet inşaatımız (?) tamamlanmış oldu. Sabah bir baktık, köyümüze ve tabii tuvaletimize yılın ilk karı yağıyor… Sonra, köye gelen bir İlköğretim Müfettişi, bu tuvaleti benim teftiş raporuma yazınca, Van Valiliği tarafından; "Van Halk Eğitim Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, öğretmenler ve muhtarlar işbirliği içinde tüm köylerde tuvalet yapacaklardır" şeklinde bir genelge yayımlandı. Şu ülkede tuvalet genelgesi yayımlanmasına sebep olmuş ilk ve tek öğretmen benim herhalde!

Aynı Müfettiş, diğer köylerde görev yapan on beş öğretmen arkadaşı da "mevsim ve tarih şeritleri"nin nasıl yapılması gerektiğini öğretmem için, benim görev yaptığım köye göndermişti.

Ben orada görev yaptığım süre içinde köylüler bana çok sevgi gösterdiler. İnanılmaz bir saygı-sevgi oluşmuştu aramızda. Bazı şeyleri anlatmaya kelimeler yeterli gelmiyor gerçekten… Köylülerin beni nasıl sevdiklerini, bana nasıl sahip çıktıklarını tahmin edemezsiniz. Daha önce, erkek çocuklar okul yerine hayvan otlatmaya ve tarlada çalışmaya gidermiş. Kız çocukları zaten okula gönderilmezmiş. Kız-erkek ayrımı yapmadan bütün çocukları okula kaydettim. Hiçbir anne baba karşıma geçip; “Benim çocuğum çalışacaktı, okula gönderemem.” demedi.

O dönemlerde, Marshall yardımları girmişti ülkeye; okullara süt tozu ve un dağıtılıyordu devlet tarafından… Okula gelen unu sırayla köylülere veriyordum. Onlar da börek, çörek yapıp okula getiriyorlardı. Süt tozundan süt yapıyor, kazanda kaynatıp öğrencilerime her sabah süt içiriyordum, getirilen börek-çörekle beraber. Dersler çok keyifli geçiyordu. Öyle ki, derslerimizi öğrencilerin dışında hariçten dinleyenler, izleyenler her gün çoğalıyordu. Bütün köy, baraka denilen yerde oturuyor ve çocuklara anlattığım dersi dinliyordu. Kar yağdığı zaman okulun çevresine kül döktüğümüz için buzlanma olmuyordu. Burası köy halkı için güneşlenme alanı olarak kullanılıyordu. Köylüler de biz ders işlerken orada toplanıp bizi izlerdi. Söylemeden geçemeyeceğim bir de şu var: Köyde sadece bir evde eski, mekanik bir dikiş makinesi vardı. Önlük ve yaka alamayan çocukların hepsine kendi maaşımla kumaş alıp önlük ve yakalar dikmiştim…

Gündüz çocuklarla, gece de köy halkıyla eğitim serüvenimiz böylece devam ederken, günlerden bir gün, dışarısı kar, kış-kıyamet ve biz bir köy evinde eğitim yapıyorken kapı açıldı, bir müfettişle birlikte Halk Eğitim Müdürü içeri girdi. Hep birlikte sohbet ettik, sobanın üzerinde demlenen çaydan içtik. Böyle bir teftiş anısı da kalmış belleğimde. O günden ilginç bir ayrıntı: Bir ara baktım, müfettiş köy imamını kenara çekmiş, bir şeyler söylüyor, uyarıyordu: “Öğretmen senin oğlun yaşında, sen bu kadar insanın içine takkeyle, pijamayla gelirsen, köylüler de öyle gelir…” Daha sonraki günler, artık köyümüzün imamı da, daha derli toplu kıyafetler giyerek derslere devam eder oldu.

Derken, Ramazan ayı geldi çattı. Her akşam köylülerden iftar yemeklerine davet ediliyordum. O güne kadar ne oruç tutmuşluğum var ne de namaz kılmışlığım… Ama köylülere bunu söyleyemiyorum. Gittiğim her evde abdest alıyordum mecburen. Evin oğlu yahut kızı su döküyor elimize.

Abdest almayı bilmediğim için ev sahibini izliyor, onu taklit ederek abdest alıyordum ben de. Orucumuzu açtıktan sonra da camiye gidiyorduk. Tıpkı abdest alırken yaptığım gibi, orada da köylüleri izleyerek namaz kılmaya çalışıyordum. Sonraları duydum; köylüler, “Öğretmen Efendi iyi, hoş insan. Ama bir de Cuma namazlarına gelseydi…”

derlermiş meğer arkamdan…

Fotoğraf Makinesi ile İlk Tanışma

Van’a birlikte tayin olduğumuz Alaaddin Öğretmen, Öğretmen Okulu’nda bizlere dağıtılan elbise parası ile kendisine bir fotoğraf makinesi satın almış. Van’a gelirken makineyi yanında getirmişti. Ama ne o biliyor fotoğraf çekmeyi ne de ben… Bir süre sonra, köyün imamlığını da yaptığı gerekçesiyle Alaaddin’i başka bir köye atadılar, yerine de ben görevlendirildim.

Köyün ileri gelenlerinden Çerkes bir ailenin reisi, evindeki fotoğraf makinesini bana armağan etti. Bu makineyle çocuklarımın fotoğraflarını çekmeye başladım.

Bir süre sonra Alaaddin’le Van’da karşılaştık. İkimiz de görev yaptığımız köylerde fotoğraflar çekmiş ve filmlerin banyosu için Van’a gelmişiz… Acemilik işte; Alaaddin çekimlerini bitirdikten sonra, çektiği fotoğrafları görmek için makinenin kapağını açmış. Film ışık gördüğü için yanmış tabii... Böylece hiçbir fotoğraf alamadan, üzülerek öğretmenlik yaptığı köye döndü. Bu kısa anılarımız aklıma geldiğinde, “nereden nereye…” diye düşündürüyor bazen beni.

İmam Nikâhı

İki yıl Van’da kaldım. Bu süre içinde hep üniversite okumanın hayalini kurdum. O sırada köyün ileri gelenleri, yaşımın ilerlediğini, artık evlenmem gerektiğini söylediler ve başka köyde dikiş öğretmeni olarak görev yapan Zahide Hanım’la bana nişan yüzüğü taktılar. İmam nikâhı yapmadan, nişanlımın yanına gitmem ve onun köyüne girmem dahi yasaktı. İmam nikâhı yaptık. Sonra eşimi alıp kendi köyüme götürdüm, davulla zurnayla düğün yapıldı, ardından da resmi nikâh kıyıldı.

Günler geçti ve askerlik geldi çattı. Üniversiteye gitmek arzusundayım fakat askerlik var arada. Her şey üst üste geldi. İşin daha da vahim olanı, Güzel Sanatlar Fakültesi’ne girebilmek için 24 yaşını geçmemiş olmak gerekiyormuş, bunu geç öğrendim. Ben ise, 24 yaşımdan 6 ay almıştım.

Üniversiteye Gidebilmek Uğruna

Yaş tashihi yapabilmek için neler gerektiğini araştırmaya başladım. Bunu gerçekleştirebilmek için de, memleketim Malatya'ya kadar uzun bir yolculuk yapmak zorunda kaldım.

Van'a dönüş yolculuğum oldukça maceralı oldu. Fotoğraf makinem yanımda olduğu halde, Elazığ'da, içinde benden başka iki kişinin bulunduğu bir vagona geçtim. Tren aktarma yaptığında, yine bu kişilerle aynı vagona bindim. Kısa süre sonra öyle bir uyku bastırdı ki… Uyumuş kalmışım.

Ama aklım makinemde... Uyanır uyanmaz hemen çantama baktım, yerinde yok. Vagondaki o iki yolcu da yoktu tabii. Etrafa sorduğumda, o iki kişinin Maden ilçesinde indiğini söylediler. Maden'e geri döndüm, bir polis karakolunda durumu anlattım. Ama umut yok, makinem bulunamadı. Böyle bir nedenle de olsa Maden'i görmüş oldum. Kendime ait ilk hediye fotoğraf makinemin benimle olan hikâyesi de böylece sona erdi

Van'a gider gitmez yaş tashihi işlemlerini yaptırdım, yaşımı küçülttürdüm. Artık üniversiteye gitmek için hiçbir engelim kalmamıştı.

Nihayet, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'na Kayıt

Eşimi, henüz 4 aylık olan kızımla birlikte Van'da bırakarak sınava girmek üzere İstanbul'a gittim. Sınavda herkes masada oturuyor, bir tek ben ayakta, sehpada çalışıyordum. Resim eğitimim çok iyi olduğu için sorun yaşamadım. Ancak, son sınavda "deniz canlılarını" çizmemizi istediler. Ben denizi zaten ilk kez İstanbul'a gelince görmüşüm, deniz canlısı nedir, nereden bileyim? Denizde ne tür canlılar yaşar, bu konuda en ufak bir fikrim yok… Meğer denizde ne hayatlar varmış! O sınavda gördüm. Herkes, fotoğraf çeker gibi sürekli çiziyor. Ama ben, elim kolum bağlanmış, hiçbir şey çizemiyordum. Moralim çok bozuldu. Sınavın bitmesine 15 dakika kala, çok değerli bir grafik hocası olan Mustafa Aslıer girdi dersliğe.

"Hocam, sizin bu sorunuz deniz bulunan yerlerde yaşayanlar için." dedim. Herkes kahkahalarla güldü. Ama Mustafa Aslıer, "Karada yaşayan canlıları da yapabilirsiniz." deyince, kalan 10-15 dakikada fırçayla tilki, kurt, yılan vb. karaladım, verdim.

Daha sonra mülâkata girdik. Sınav komisyonunda Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu olan hocalarımız da var. Vehbi Yazgan, Sait Yada gibi. Ben öğretmen kökenli olduğum için, Hasan Ali Yücel'in kim olduğunu sordular, Akdamar Adasını, Van'ı anlattırdılar bana.

Sonunda mülakatı da kazanmıştım. Kayıt için bir hafta süre verdiler. O dönemde kız kardeşim İstanbul'da yaşıyordu. Eşi de polis memuruydu… Ben de onlarda evinde kalıyordum. Bütün evrakı hazırlayarak askerlik şubesine gittik. Bir de ne görelim! Askerliğimin tecili için gerekli olan evrak askerlik şubesinde yok... Pazartesi günü eniştemle birlikte yeniden gittik sorduk. Evrakım gelmişti. Ancak bana, asker kaçağı olduğumu, bir an önce askerlik için başvurmam gerektiğini söylediler. Tekrar okula gittim. Okul müdürü, kayıt işlemlerimi son dakikaya bıraktığım için çok kızdı bana. Ne söylesem dinlemiyordu. Nihayet sınav sonuçlarına baktı ve sınavı birincilikle kazandığımı gördü. O zaman daha çok bağırmaya başladı. Neyse ki sonunda derdimi anlatıp, ikna edebildim onu. Akçadağ Askerlik Şubesi'ni aradı. Anlaşıldı ki, adı İbrahim olan teyzemin oğlu ile isim benzerliğinden ötürü bir karışıklık olmuş. Okul müdürü sayesinde gerekli düzeltme yapıldı.Bütün işlemler tamamlanmış oldu böylelikle. Sonunda okula kaydımı yaptırdım. Önemli bir şey, okulda fotoğraf dersleri de vardı.

Kaydımı "Dekoratif Resim" bölümüne yaptırdım. İdeallerim gerçek oluyordu. Bu bölümde tekstil, grafik, iç mimari, dekoratif resim, seramik olmak üzere beş bölüm vardı. Bölümün bütün hocaları da Alman idi. Çok değerli hocam Selahattin Taran'ın arkadaşı Halis Biçer de bizim okulda eğitmendi. Bir gün kapıda karşılaştık. Ona fakültenin sınavını kazandığımı ve kaydımı da dekoratif resim bölümüne yaptırdığımı söyledim. Halis Biçer dekoratif resim bölümünden mezun olduğumda aç kalacağımı, iş imkânının olmadığını, bu nedenle o dönemde Türkiye'de çok iyi iş imkânları bulunan grafik bölümüne kayıt yaptırmam gerektiğini söyleyerek, kaydımı "Grafik" bölümüne aldırdı.

Grafik bölümünü hiç düşünmemiştim fakat bu bölümde öğrenim görmenin bana çok yararı oldu. Fotoğraf dersi sadece grafik bölümünde vardı. Fotoğraf dersleriyle de orada tanıştım. Karanlık oda, agrandizör, film yıkama kavramlarını ilk orada öğrendim. Daha önce fotoğraf çekiyordum ama hiç baskı yapmamıştım. Fotoğraf derslerimiz haftada üç-dört saatti. Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun Grafik Bölümü'nde Vehbi

Yazgan'dan aldım fotoğraf derslerini. Asistanımız Güler Ertan'dı. Vehbi Yazgan çok güzel fıkra anlatırdı. Onun dersleri çok zevkli geçerdi. Film nasıl yıkanır, nasıl fotoğraf çekilir? Derste hep anlatılıyordu bunlar, ama benim henüz bir fotoğraf makinem bile yoktu.

İlk Çektiğim Fotoğrafların Çoğu Yanmıştı

Fakültede sınıflarımız 10-12 kişilikti. Kız öğrenciler çoğunluktaydı. "Teri" isimli Musevi bir sınıf arkadaşım vardı benim. İstanbullu zengin bir ailenin kızıydı. Küçük bir makinesi vardı Teri'nin. Tatilde çekim yapabilmem için bana verdi o makineyi.

Yarıyıl tatili için eşimin ve kızımın yanına gitmem gerekiyordu. İstanbul'dan Van'a trenle gitmek 3 gün 3 gece sürüyordu. Malatya'dan sonra çok yoğun bir kar başladı. Yoldaki karlar, trende uyuyan insanlar, yolculuk eden kadınlar, çocuklar… Hep fotoğraflarını çektim bunların. Nihayet Van'da eşimin bulunduğu köye ulaştım. Köyde de boş durmadım. Sürekli çekim yaptım. Eşimin ve çocuğumun da fotoğraflarını çektim.

Tatil bitip okula yeniden döndüğümde, fotoğrafların baskısı için karanlık odaya girdim hemen. Ancak ne göreyim bütün fotoğraflar berbat durumda. Kimi fotoğraf çok koyu, kimi çok açık, kimi ise tamamen yanmış. Tesadüfen ortaya çıkan fotoğraflar var, onlar da çok az. Çünkü bilinçli bir çekim değildi yaptığım. Sadece çekiyordum, o kadar...

O eğitim döneminde fotoğraf çalışmalarını yoğunlaştırdık. On kişilik bir ekiple, başımızda hocamız olduğu halde İstanbul'un her tarafında çalıştık. Yıldız Parkı, hayvanat bahçesi, deniz kıyıları… Aklınıza ne gelirse… Fotoğraflar çekiliyor, karanlık oda çalışmaları yapılıyor ve baskılar üzerinde tartışılıyordu.

Yaz tatili geldiğinde yeniden Malatya'ya, köyüme gittim. Teri'nin verdiği fotoğraf makinasi hâlâ yanımdaydı. İstanbul'da yaptığımız çalışmalar sayesinde bir miktar öğrenmiştim fotoğrafı. Köyümün, ailemin fotoğraflarını çekmek için sabırsızlanıyordum. Köyde harman savurma zamanıydı. Ekinler biçilmiş, harmanlar savruluyordu. Bir akşam iyi bir rüzgâr çıkınca, fotoğrafçı olarak bundan yararlandım. Harman savrulan alanlara koştum hemen. Oralarda çalışarak sabahladım. Ama sabah şafakla birlikte babam harman savurmaya gelince babamın fotoğrafını çekebilme

şansım doğdu. Babam ve eniştem harman savururken fotoğraflarını çektim. Çift-çubuk işlerinin, tarımla ilgili her çabanın, hayvanlarla yürütülen yaşam mücadelesinin her adımını fotoğrafladım.

Tatil sonrası okula döndüğümde, çektiğim bütün fotoğrafları öğretmenlerime ve arkadaşlarıma gösterdim. Çok beğenildi. Hayat Dergisi'nin açtığı bir yarışmaya katılmamı istediler. Şartnameyi Güler Ertan getirdi. Vehbi Hocam ve Güler Hanım yarışma fotoğraflarımı belirlediler. Sonuçlar açıklanınca doğrusu çok şaşırmıştım. Bir birincilik, bir de mansiyon almıştım. Aldığım bu ilk ödül sayesinde ilk fotoğraf makinamı satın aldım. Formatı 6x6 olan bir fotoğraf makinam vardı artık.

Bu sırada eşimin tayini de Adapazarı'nın merkez köylerinden birine çıktı. Benim okul masraflarıma eşimin katkısı çok olmakla birlikte, kendim de hem matbaalarda çalışıyor, hem de okula devam ediyordum.

Adapazarı, İstanbul'a yakın bir şehir olduğu için, hafta sonlarımı eşim ve çocuğumun yanında geçiriyordum. Üstelik Adapazarı'nın köylerinde fotoğraf çalışabilme imkânı da buluyordum.

İkinci Ödülüm Yugoslavya'da Aldığım Gümüş Madalya Oldu

Bir bahar günü Hıdırellez şenliğinde Adapazarı merkez köylerinden olan Budaklılar'da köylüler bir araya gelmiş coşkuyla eğleniyorlardı. Ben de aynı coşkuyla fotoğraf çekiyordum. Kızlar siyah çarşaf giymişler, başlarında beyaz bir örtü vardı. Salıncaklarda o kadar güzel sallanıyorlardı ki, ilgisiz kalamadım; fotoğraflarını çektim. Ancak, bir anda hepsi başıma toplandı. Nişanlı bir kızın fotoğrafını çekmişim meğer. Nasıl tepki verdiler anlatamam. Neyse ki, eşimin öğretmenlik yaptığı köydeydik, tepki gösterenlere Zahide Hoca Hanım'ın eşi olduğum anlatıldıktan sonra rahat bırakıldım.

Burada çektiğim fotoğrafları da okula götürüp öğretmenime ve arkadaşlarıma gösterdiğimde çok şaşırdılar. Onlar "Hıdırellez Şenlikleri"ni bilmiyorlarmış. İşte o gün, benim orada çektiğim fotoğraf Yugoslavya'da gümüş madalya aldı sonra...

Artık çocukluk hayalim olan ressamlık, yerini fotoğrafçılığa bırakmaya başlamıştı. Ayrıca grafik işleri alıyor ve matbaalarda çalışıyordum. Okulda kalmak yasak olduğu halde, ben bekçilere çay, şeker falan götürerek dostluk

kurdum. Bir süre okulda kalmama göz yumdular. Çalışmalarımı bitirdikten sonra çıplak model için düzenlenmiş olan yerde kıvrılıp uyuyordum. Daha sonraları okula yakın bir yerde ev tuttum zaten.

Öğrencilik Yıllarında İlk Defa Beyoğlu'nda Fotoğraf Sergisi Açtım

1969-1970 öğretim yılında, henüz Tatbiki Güzel Sanatlar'dan mezun olmamışken ilk fotoğraf sergimi açtım Beyoğlu'nda. Adapazarı'nın köylerinde çektiğim fotoğraflardan oluşan sergiydi bu. Fotoğraflarımın sergilendiği galeri ise, o vakitler devlete ait tek sergileme mekânıydı. Başka devlet galerisi yoktu o yıllarda.

Akşamları okuldan çıktığımda sergimin başına gidiyordum. Bir akşam galeriye gittiğimde, galeri yöneticisi bana içeride misafirlerim olduğunu söyledi. Yanlarına gittim. Misafirler, böyle bir sergi açma fikrinin nereden aklıma geldiğini sordular. Okulda fotoğraf dersi aldığımı söyledim. Bundan sonra da fotoğrafla ilgilenip ilgilenmeyeceğimi sordular. Fotoğrafı çok sevdiğimi ve ilgileneceğimi söyledim. Bunun için benden söz aldılar, tebrik ederek yanımdan ayrıldılar. Bunların kim olduğunu sonradan öğrenecektim. Benden fotoğraf konusuyla bundan sonra da ilgileneceğime dair söz alıp memnun ve mutlu bir ifadeyle galeriden ayrılanlar; Gültekin Çizgen, Nevzat Çakır, Nusret Nurdan Eren imiş meğer...

Yine bir akşam koşa koşa galeriye gittiğimde benim sergi davetiyemin arkasında şöyle bir not görmüştüm: "Gördüğüm en büyük amatörsün, en yakın zamanda görüşmek dileğiyle."

Notun sahibi, aynı zamanda işadamı olan Halûk Doğan'dı. Ben kendisini tanımıyordum. Arkasına not yazdığı davetiyeyi aldım elime, Güler Ertan ile Vehbi Yazgan'ın yanına gittim. Bana Halûk Doğan'ın Akademi mezunu iyi bir sanatçı olduğunu, iş adamı olmasının yanında, aynı zamanda kendine ait fotoğraf stüdyoları bulunduğunu söylediler. Halûk Doğan'dan o kadar övgüyle söz ettiler ki ben de onunla yüz yüze tanışmak istedim. Gerçekten çok büyük ve güzel bir stüdyosu vardı. Ne zaman istersem yanında staj yapabileceğimi söylediğinde, dünyalar benim olmuştu.

Çalışma Hayatına Reklam Moran'da başladım

Okuldan 1970 yılında mezun oldum. Bitirme ödevi yapan tek öğrenciydim. Mezun olduğum gün Alman Herr Neeman ertesi gün Reklam

Moran'da işe başlamamı teklif etti. Türkiye'de iki tane reklam ajansı vardı o günlerde. Bunlardan birisi Man Ajans, diğeri ise Reklam Moran. Herr Neeman Reklam Moran'ın Art Direktörü idi. Böylece buradaki iş hayatım başlamış oldu.

Moran'da çalışmaya başladıktan bir süre sonra Moran'ın karanlık odası yandı. Moran'ın fotoğraf işlerini Halûk Bey'in stüdyosunda yapmaya başladım. Ara Güler ile o ortamda tanıştık. Ara Güler, filmlerini o stüdyoda yıkatıyor, alacağı filmlere kadar hemen her konuda Halûk Bey'e danışıyordu.

Halûk Bey'in, daha önce Milliyet Gazetesi'nde çalışmış olan, şu an ismini hatırlayamadığım bir asistanı vardı. Halûk Bey'in bütün çekimlerinin ön hazırlıklarını o yapıyordu. Işığı, kompozisyonu o hazırlıyordu. Halûk Bey geliyor, bakıyor ve sadece deklanşöre basıyordu. Ben bu ortamda bir nevi staj yaptıktan sonra Reklam Moran'ın karanlık odası onarıldı. Artık bütün filmlerimi orada yıkamaya başladım.

Reklam Moran'ın yeni stüdyosu benim için çok güzel bir çalışma alanı olmuştu. Bütün objelerle çalışıyordum. Zeytin dalları, sabunlar ve daha bir sürü şey… Manken alınması gerektiğinde, ilk önce bütün mankenlerin fotoğraflarını çekiyordum. Daha sonra art direktörlerle oturup "hangisi daha iyi model olabilir" diye seçim yapıyorduk. Ardından seçtiğimiz mankeni çağırıp çalışmaya başlıyorduk. Mankenlerle Galata Kulesi ve Kız Kulesi başta olmak üzere İstanbul'un bütün tarihi yerlerinde çekim yaparak güzel bir takvim çalışması gerçekleştirmiştim.

Fikret Otyam, Gazete Fotoğrafçısıydı ve Röportaj İçin Fotoğraf Çekiyordu

Hem İstanbul'da hem de Anadolu'nun dört bir yanında sayısız fotoğraf çektim. İstanbul'u Boğaz Köprüsü'nden tutun da Galata Köprüsü'ne, balıkçılarına kadar inceledim. Üniversiteyi bitirmemi sağlayan fotoğraflar bu İstanbul fotoğraflarıdır.

Anadolu'ya giden ilk fotoğrafçı Fikret Otyam'dır. Fikret Otyam gazeteci olarak röportaj maksadıyla çekiyordu fotoğraflarını. Ara Güler de aynı nedenle çekmiştir Anadolu ve İstanbul fotoğraflarını. Ama Anadolu'da en çok insan fotoğrafı çeken kim derseniz, rahatlıkla kendimi gösterebilirim

size. İddialıyım bu konuda. Ailemin ve yakın çevremin Anadolu’da yaşıyor olması, benim de içlerinden biri olarak yöre insanını yakından tanımam sebebiyle çok rahat çalışma koşulları yaratabiliyor, rahatlıkla çekim yapabiliyordum.

Kahramanmaraş’ta da çok güzel fotoğraflar çektim. Bir Alevi köyünde Fikret Otyam’la birlikte çalışmıştık. Çekimlerimiz sırasında hiçbir sorun yaşamadık. Brüksel’den gelen, biri psikolog diğeri sosyolog olan Akademisyen karı-koca, benimle röportaj yapmıştı seneler önce. Bana merak ve şaşkınlıkla: “Biz Doğu Anadolu’ya gittiğimizde kimsenin fotoğrafını çekemiyoruz. Ama siz kadınların hızmasına, dövmesine kadar çekiyorsunuz. Bunu nasıl sağlıyorsunuz?” diye sormuşlardı.

Aslında bu sorunun çok yalın ve sade bir yanıtı vardı. Toplumumuz değişik inanç gruplarından oluşuyor. Bu inanç gruplarından bazılarına mensup olanlar, fotoğraf çektirmeyi günah sayıyorlar. Her toplumsal kesimin insan ilişkileri de diğerlerinden farklı. Alevi inancına mensup kesim, fotoğraf konusunda tutucu değil. Fotoğraf çekebilmek için Alevi köylerine gittiğim zaman çok kolaylık sağlıyorlardı, çok destek ve ilgi görüyordum. Ancak 68 kuşağının bakış açısına, o kuşağın zihniyetine ve yapısına sahip biri olarak benim, toplumun bütün kesimleriyle iyi ilişkilerim olmuştur. Herkesi kucaklayan bir bakış açım vardır.

“Bir romancı, bir şair yazıyorsa, fotoğrafçı neden yazmasın?” diye düşünüyordum ben. Ülkemizde okuma yazma oranı çok düşüktü o zamanlar. Halk okuma yazma bilmiyorken, Nazım Hikmet’i, Fakir Baykurt’u nasıl anlayabilecekti? Romanı ya da şiiri okuyamayanlar, benim fotoğraflarıma bakınca anlıyorlardı. Çektiğim fotoğraflara baktıklarında, “İşte, bu benim. Burada ben varım.” diyorlardı.

Anneannem 110 Sene Yaşadı, İlk Fotoğrafını Ben Çektim

Benim, 1980 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’nde düzenlenen Uluslararası Fotoğraf Yarışması’nda ikincilik ödülüne layık görülen fotoğrafım “Ölü İnsan” fotoğrafıdır. Amcam Mustafa Demirel’in cenazesine gittiğimde çekmiştim.

Köyüme tatil için gidiyordum. Ben gitmeden hemen önce amcam vefat etmiş ancak cenaze toprağa verilmemiş henüz. Ben gidince yüzünü açıp

gösterdiler. Ben de o fotoğrafını çektim. Birincilik ödülü alan o fotoğrafımın böyle bir hikâyesi vardır.

Fikret Otyam, yıllar önce bu fotoğraf için; "Siz hiç ölü, ama güzel ölü gördünüz mü? Öyle güzel bir ölü ki, insanı ölümden korkutmayan, ölümü yadırgatmayan çok güzel bir ölü! Bakın, çevresindeki insanlarda öyle feryat figan yok. Tevekkül içindeler. Donmuş gibiler. Doğdu, yaşadı ve öldü. Elden ne gelir!" demiştir.

O İnsanlarla Aynı Düşünceyi Paylaşıyor, Aynı Dili Konuşuyordum

Ben İstanbul'da Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda estetiği öğrendim. Ama sosyolojik olarak benim bir üstünlüğüm vardı. Ben halka yabancı değildim, onlardan biriydim, onların içindeydim. Fotoğrafını çektiğim insanlar, benden asla kuşkuya düşmediler. Çünkü ben o insanlarla aynı düşünceyi paylaşıyor, aynı dili konuşuyordum. Bugün bile örneğin Urfa'ya gitseniz, İbrahim Demirel'in öğrencisiyiz deseniz; emin olun, size yardımcı olacak çok kişi bulursunuz.

Askerliğimi Ankara Etimesgut Tank Taburu'nda yaptım

1972 yılında askerlik dolayısıyla İstanbul'u bırakarak Ankara'ya geldim. Ancak sonbaharda 114. dönem olarak askere gidecekken altı ay erteleme oldu. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Film Radyo TV ile Eğitim Merkezi FRTM'nin grafik-fotoğraf alanında işe başladım.

Akçadağ Öğretmen Okulu'nda resim konusunda beni yetiştiren Oktay Kutlu ve Aziz Yeşil FRTM'de film bölümünde çalışıyorlardı. Fotoğraf konusunda ders kitapları yazmış olan ve derslerde kitaplarını okuduğumuz İzzettin Doğan FRTM'de fotoğraf bölümünün başında yöneticiydi. Altı ay FRTM'de çok güzel bir dostluk ortamında çalıştıktan sonra, Etimesgut Tank Taburu'nda askerliğe başladım.

Askere giderken elbette fotoğraf makinemi de yanıma aldım. Taburun tüm içtimalarında, dinlenmelerinde, tatbikatlarında fotoğraf çekiyordum. Askeri birlikte gelenek haline getirilmiş olan hatıra albümü hazırlama görevi bana verildi. Her rütbeden insanın portrelerini çekiyordum. Böylece dört bölüğe mensup 160 kişinin portre çekimlerini gerçekleştirdim. Bunun dışında

ilgimi çeken yapıların, özellikle grafik yapıların fotoğraflarını muhakkak çekiyordum. Tank tatbikatlarını fotoğrafladım. Hatta tankların çamurda bıraktığı izleri çektim. O güne kadar hiç yapılmamış bir şeydi bu. Tank paletlerinin izini albüm kapağı yaptım. Bu çalışma herkesin ilgisini çekmişti. Bir hayli zor olan askerlik eğitim sürecini ben bu albüm çalışmaları sayesinde sıkıntı yaşamadan geçirdim.

Altı ay sonra kura çektik. Kurada, Kars Sarıkamış Tank Taburu'nu çektim. Sarıkamış askerliğim süresince fotoğraf çekmek için bana bir hayli zengin bir malzeme sağlayan yerdi. Kış şartları, yaşam biçimi, halkı… Gerçekten çalışılacak çok şey vardı Sarıkamış'ta. Fotoğraf çalışmaya orada da aynı hız ve aynı şevkle devam ettim tabii ki…

Sarıkamış'ta bir lokantamız vardı. Balığımızı orada yer, rakımızı orada içerdik. Bir askeri doktor ile arkadaşlık kurmuştum. Onunla dertleşirdim hep. Daha sonra Sarıkamış'ta bazı olumsuzluklar nedeniyle altı ay hava değişimi almak zorunda kaldım. Ankara'ya geldim.

Poyraz Reklam'da Çalışmaya Başlamak

Poyraz Reklam'a iş başvurusunda bulundum. Poyraz Reklam'ın sahibi, ilk taş plakları okuyan Türkan Poyraz'ın oğlu Oktay Poyraz idi. Tiyatro ile ilgileniyordu ve aynı zamanda İtalya'da sinema eğitimi almıştı. O dönemde Poyraz Reklam'da grafikçi olarak -sonradan çok iyi dostum olan- Işıl Özışık çalışıyordu. Işıl, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden mezundu ve Türkiye sırıkla yüksek atlama şampiyonuydu aynı zamanda. Öte yandan sulu boya resim yapıyordu. Daha önce İstanbul'da çalışırken, iki bin lira maaş almama rağmen Poyraz Reklam'da bana bu maaşı veremeyeceklerini, Ankara'nın İstanbul'dan daha kolay yaşam şartları olduğunu söylediler. Uzun pazarlıklardan sonra, nihayet bin beş yüz lira maaşla Poyraz Reklam'da işe başladım.

Işıl, fotoğrafla daha ilgili olduğumu görünce beni Fikret Otyam'la tanıştırmak istedi. O zaman Poyraz Reklam Kocabeyoğlu Pasajı'nın en üst katındaydı. Pasajın çatı katından bütün Ankara görülebiliyordu. O günlere ait şu an aklıma gelen ilginç bir detay; Kocabeyoğlu Pasajı'nın üstündeki kuşlar, durakta bekleyen insanların üzerine pislerdi. Durağın üzerini alüminyumla kapattılar, kuşlar bir daha gelmedi.

Fikret Otyam'la Tanışma

Kızılay'da Cumhuriyet Gazetesi'nin bürosu vardı. Anadolu'nun kırsalında çektiğim fotoğrafları bir çantaya koydum. Işıl'la birlikte Fikret Otyam'a gittik. Otyam'ı daha önce hiç görmemiştim ama İstanbul'daki her sergisine giderdim. Yanına varınca içinde fotoğraflarımın olduğu çantayı önüne bıraktım. Fotoğraflara uzun uzun baktı. Sonra ayağa kalktı, benim de ayağa kalkmamı istedi. Ben ayağa kalkınca da, bana sarıldı ve öptü. "Biz ölünce, fotoğrafın ne hale geleceğini düşünürdüm hep. Ama seni tanıdıktan sonra, gözüm arkada kalmayacak" dedi. Biz oradayken Uğur Mumcu geçti koridordan. Otyam, onu çağırdı ve bizi tanıştırdı. O kadar mutlu döndüm ki oradan, ayaklarım yere değmiyor, uçuyordum adeta… Fikret Otyam'la ilk tanışmamın bende kalan izlenimi böyle…

Beş-altı ay Poyraz Reklam'da çalıştıktan sonra askerliğimi tamamlamak üzere tekrar Sarıkamış'a gittim. Ben hava değişimindeyken Sarıkamış'taki birliğe tayin edilen bir üsteğmen yaptığım çalışmaları görmüş. Bir ay kadar beraber çalıştıktan sonra artık askerliğim bitmişti. Üsteğmen, Silahlı Kuvvetler bünyesinde kalmamı, "tezkere bırakmamı" teklif etti. Ancak yaptığım işe o kadar tutkuyla bağlıydım ki teklifi için teşekkür edip Ankara'ya döndüm. Poyraz Reklam'daki işime devam ettim.

Kocabeyoğlu Pasajı'ndan, Avrupa Han Pasajı'na, Önder Matbaası'nın üstünde bir yere taşıdık reklam ajansını. Burada karanlık oda kurdum. Hem Poyraz Reklam'ın işlerini yapıyor, hem de kendi fotoğraflarımla uğraşıyordum. Anadolu'da çektiğim fotoğrafları büyütüyor, altına Nazım Hikmet'in şiirlerinden yazıyordum.

Zeki Alasya ile Tanışma

Bir gün işyerimize Zeki Alasya ve Metin Akpınar geldi. Zeki Alasya benim fotoğraflarımı, Nazım Hikmet şiirlerini gördü, çok beğendi. Bütün bunları benim yaptığımı öğrenince, fotoğrafa başlamak istediğini söyleyerek tavsiyede bulunmamı rica etti. Neler alması gerektiğini sordu. Gerekli bilgileri verdim. Hepsini tedarik etti ve o da fotoğrafa başladı.

Ankara'ya turneye geldikleri zaman bir-iki ay Menekşe Sokak'ta bir otelde kalıyorlardı. Zeki Alasya otel odasında kendisine mütevazı bir karanlık oda oluşturmuştu. Her akşam oyun bittikten sonra sabaha kadar

fotoğraf çekiyor, kaydediyor ve sabah bana gelip gösteriyordu. Güzel bir anı olarak kaldı belleğimde, Zeki Alasya'nın fotoğrafa başlama heyecanı…

Ankara'ya yerleşince, belki "68 Kuşağı" olmanın avantajı ile fotoğrafı toplumsal yanıyla düşünmeye başladım. Fotoğrafın bu anlamda ne işe yarayabileceğini, insanlarla nasıl bir iletişim sağlayabileceğimi araştırmaya başladım. Roman, hikâye, şiir nasıl toplumsal bir hizmet veriyorsa, fotoğraflar da aynı hizmeti versin istiyordum. 1974-1975 yıllarında Ankara'da sık sık mitingler yapılırdı. Bu mitinglere katılan gençlerden daha sonra bir de "78 Kuşağı" diye bir kuşak oluştu. Ben de hiç bir mitingi kaçırmıyor ve sürekli bu toplanmaların ve gösterilerin fotoğraflarını çekiyordum.

Bir sene Poyraz Reklam'da çalıştıktan sonra, kendi işyerimi açmak istedim. İzmir Caddesi'nde bir çatı katı buldum. Grafik, reklam, tanıtım gibi işler yapıyordum. "Umut Poster" burada doğdu.

Doğu Anadolu'da çektiğim fotoğrafları kartpostal haline getirme düşüncesi de bir "ilk" idi. Trabzon'da, Bingöl'de, Sarıkamış'ta, Van'da kısacası bütün Anadolu'da ne kadar fotoğraf çektiysem, hepsini inceledim. "Neden olmasın? Bu çok iyi bir hizmet olur", diye düşündüm. Bir yandan da şiirler topluyordum. Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Enver Gökçe ve diğer şairlerin şiirlerinden bir cümle alıyor ve o cümleyi uygun gördüğüm bir fotoğrafın altına koyuyordum. Böylece fotoğraflarım şiirlerle bütünleşiyordu.

O yıllarda bayrama yakın günlerde, yol kenarlarında, postane önlerinde satılan siyah-beyaz kartpostalların hepsi benimdi. Daha sonraki yıllarda İzmir'de bir firma bu şiirli fotoğrafların kopyasını yaptı.

Fazıl Say'ın babası Ahmet Say, o zaman "Türkiye Yazıları" diye bir dergi çıkarıyordu. Her ay Fakir Baykurt, Hasan İzzettin Dinamo gibi bir edebiyatçının, bir şairin özel sayısını yapardı. Nazım Hikmet özel sayısı da yapmak istiyordu ama yeterli belge, bilgi yoktu elinde. Nazım Hikmet'e ilişkin elimdeki bütün dokümanı kendisine verdim. Nazım Hikmet özel sayısı çıktı. Ahmet Say bu özel sayıda; "Nazım Hikmet ile ilgili herhangi bir şey gerekirse adresiniz; İzmir Caddesi 33/34 Umut Poster İbrahim Demirel" diye, bana yönlendirmişti okurları. Nazım Hikmet ile ilgili o

kadar çok derleme yapmıştım ki Nazım Hikmet şiirlerinin Türkiye'de ve Ankara'da yaygınlaştırılmasında emeğim olduğunu düşünüyorum.

Matbaalarda gece gündüz çalışmaktan giysilerimiz parçalanıyordu. Koltuk altı ve pantolon paçası sökülmüş iki kişi vardı o zaman; biri Ahmet Say diğeri ben. İşimiz, yirmi dört saat matbaaya kâğıt taşımak, kartpostal yapmaktı. Yanımızda üniversite öğrencisi çocuklar da çalışıyordu. Miting fotoğrafları çekiyordum dedim ya; böylesi eylemlerde arbede kaçınılmazdı. Ben de bunlardan ister istemez nasibimi alıyordum. Bir mitingde dizlerime taş gelmiş, bir hayli canımı yakmıştı.

Artık Umut Poster Kartpostalları tüm Türkiye'de, hatta Yunanistan ve Almanya'da da satılıyordu. Bu kartpostal satışlarının en büyük kısmı Artvin Şavşat'ta gerçekleşmişti. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinden sonra kartpostallarımız yasaklandı.

Gazi Eğitim Grafik Bölümü ve Basın Yayın Yüksek Okulu

1978'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Grafik Bölümü'ne öğretmen oldum. O dönemde Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi henüz AİTİA Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı Basın Yayın Yüksek Okuluydu. Ben, öğretim görevlisi olarak başlamadan önce, fotoğraf bölümünün öğretmeni Ziya Ünal'dı. Ziya Ünal emekli olunca, Basın Yayın Yüksek Okulu'nda ders vermeye başladı. Ancak, Ziya Ünal buradan da emekli olmak istediğinde yerine mutlaka bir öğretmen bulması gerektiği söylenmiş kendisine.

Ziya Ünal'ın kızı Şahika Hanım'la birlikte Film Radyo TV ile Eğitim Merkezi FRTM'de beraber çalışıyorduk. Şahika Hanım babasına beni önermiş. Bunun üzerine bana iki ayrı yerde ders vermem teklif edildi. Böylece Basın Yayın Yüksek Okulu'nda da ders vermeye başladım. Okulun çay ocağını karanlık oda yapmışlardı. Fotoğraf, seçmeli dersti o zamanlar.

Okulda 300 öğrenci vardı. Ama fotoğraf dersi alan sadece üç kişiydi. İki kız, bir erkek... Fotoğraf çektirmeye, karanlık odada baskı yaptırmaya, fotoğraf gezileri düzenlemeye başladım. Bu gezilere 150-200 kişi geliyor, ama karanlık odaya kimse girmiyordu. Sonradan öğreniyorum; baskıların yapıldığı oda karanlık oda olunca, kız öğrenciler bir sıkıntı yaşamaktan çekiniyorlarmış. Ancak, fotoğrafın güzelliği ile tanışmaya başladıktan sonra

bu korkuları ortadan kalktı. Karanlık odaya giren öğrenci sayısı yavaş yavaş çoğalmaya başladı.

Daha sonra, Gazi Eğitim Enstitüsü'nden ayrılarak sadece AİTİA Basın Yayın Yüksek Okulu'nda ders vermeye başladım. Burada eğitmenliğe devam ederken bir yandan da büroyu işletiyordum. Umut Poster'in ismi artık "Fotografik" olmuştu.

Şöyle ilginç bir olay da yaşadım kartpostallar yüzünden: Hollanda'da basılıp dağıtıldığı için altına Nazım Hikmet şiirlerinin Flemenkçe çevirisi yazılan kartpostallar yüzünden başım derde girmişti. Kartpostallardaki Flemenkçe yazılar Türkiye'deki etnik dillerden birine ait sanılmış meğer…

Mamak Günleri

1980 yılında Ahmet Say ile birlikte "Nazım Hikmet'in Dünya ve Çocuklarla ilgili Yazdığı Şiirler"den oluşan bir takvim yaptık. Bu takvimde Nazım'ın "Hoş Geldin Bebek" şiiri tepki görmüştü. Sonunda Mamak yolu görünmüştü bana da.

Beni askeri cemse ile Mamak Cezaevine götürdüler. Soğuk bir kış günüydü, dışarıda kar vardı. Benimle birlikte bir sürü genç vardı arabanın içinde. Cemseye bindirirken soruyorlardı; "Sağcı mısın, solcu mu?" Sağcı isen sağcıların arabasına, solcu isen solcuların arabasına bindiriliyordun. Kılık kıyafetim onlardan farklı olduğundandı sanırım, araçtaki gençlerin hiç birisi benimle konuşmuyordu.

Benim öğrencilerim de vardı tutuklananların arasında. Bu süreç 17 gün sürdü. Zorlu bir süreçti. Aynı cezaevinde kız kardeşim de kalıyordu. Bir sabah gözaltındayken gazeteleri açtığımda "İbrahim Demirel Mamak Cezaevi'nde gözaltında" haberini okudum. Mamak'taki on yedinci günümde mahkemeye çıktım. Mahkemede avukatım Emin Değer çok iyi bir savunma yaptı ve gece saat 02.00'de tahliye edildim. Ancak sabaha karşı evime gidebilmiştim.

Demirci Kasabası Orman Köylüleri ve İlk Çadır Fotoğraf Sergisi

1979-1980 yılları arasında bir gün Manisa'nın Demirci kasabasından bir telefon geldi. Beni arayan Manisa Köy Kooperatiflerinin kurucusu Mustafa isminde birisi ve Demirci kasabasının kaymakamı Ramazan Urgancı idi.

Demirci’de orman köylüleriyle ilgili bir sempozyum yapacaklarını söylediler ve etkinlik sırasında fotoğraf çekmemi istediler.

O dönemde Gazi Üniversitesi’nde öğretim görevlisiyim. Daveti kabul ederek üniversiteden arkadaşım grafik dersi öğretmeni Ümit Sarıarslan’la birlikte 64 model Volkswagen arabamla yola koyulduk. Sabah 04.00 civarında ulaştık Demirci’ye. Sabahın o saatinde bir kahvehane açıktı. Çayımızı içerken sabah ezanı okundu, köy halkı namazdan sonra çay içmeye geldi.

Hava aydınlanmaya başladığında kahvehaneden dışarı çıktım. Gördüğüm manzara harikaydı. Güneş yeni doğuyordu. Pırıl pırıl bir yol, güzel bir sokak ve o sokakta sağlı sollu yemyeşil akasyalar, bembeyaz evler vardı. İki siyah çarşaflı kadın ellerindeki kıpkırmızı ipleri asıyorlardı. İpler yeni boyanmıştı ve göz alıcı bir kırmızılığı vardı. Belli ki kök boya ile kaynatmışlar, şimdi de kurumaya bırakıyorlardı. Hemen fotoğraf çekmeye başladım. Kadınlardan biri, çatıdan aşağıya doğru ipleri asarken beni gördü ve sinirli bir şekilde yüzünü çevirdi, gitti.

Kısa süre sonra bir baktım o kadın ve şişman bir adam bana doğru geliyorlar. Adam pijamasını çeke çeke; “Ne yapıyorsun burada?” dedi. Fotoğraf çektiğimi söyledim. Adam gergindi: “Nasıl fotoğraf çekersin, sen kimsin” diye üzerime yürüdü, ortalık iyice gerildi. Bağırarak konuşuyordu. Fotoğraf çekerken insanlarla kolay diyalog kurabilmeme rağmen, burada zorlanmıştım. Kadın da bağırmaya başlayınca, bütün pencereler açıldı.

Çatıdaki diğer kadına “Hey, hanım hanım! Biliyor musun? Bu adam senin fotoğraflarını çekiyordu, kocanın haberi var mı?” dedi. Artık hep birlikte bağırıyorlar ve üstümüze geliyorlardı. Elimizde makinamız geri geri yürürken bizi taşlamaya başladılar. Bir ara Ümit düştü. Son anda arabaya binerek kurtulmayı başardık.

Hemen Emniyet’e gittik. Emniyet Müdürlüğü’nde polisler bize aslında şanslı olduğumuzu, linç bile edilebileceğimizi, daha önce aynı grubun bir parti binasını yaktıklarını söyledi. Bir süre sonra Emniyet Müdürü ile Kaymakam geldi yanımıza. Yapılan görüşmeler sonunda grubun Emniyet’e getirilmesine karar verilmişti; ben bunu kabul etmedim. Hayatta olduğumuzu, herhangi bir zarar görmediğimizi ve şikâyetçi olmadığımı söyledim.

Bu sefer Emniyet Müdürü ve Kaymakam eşliğinde aynı yere gidilmesine karar verildi. Orman Köylüleri ile ilgili olarak bizim de davetli olduğumuz konferans, zaten o evlerin bulunduğu caddenin sonundaki okulda yapılacaktı. Okula kadar giden yolda o caddeden hepimiz birlikte yürüyecektik.

Daha önce bizi taşla kovalayanlar, yanımıza gelip bizden özür diliyordu. Bu yetmiyormuş gibi konferanstaki tüm konuşmacılar da özür dileyerek başlıyorlardı konuşmalarına. Çok şaşırmıştık.

Sonradan öğrendik, o bölgede halıcılık yapılıyor ve oldukça ucuza işçi çalıştırılıyormuş. Bizim fotoğraf çekme amacımızın bu işçilerin sesini duyurmak ve işçileri ayaklandırmak olduğunu sanmışlar.

Orman köylerini gezip fotoğraf çektik. Orman köylülerini fotoğrafladık, onların sorunlarını objektiflerimizle başka yerlere taşıdık. Daha sonra Ankara'da Zafer Çarşısı'nda "Köy-Koop. Demirci Orman İşçileri" konulu ilk çadır sergisini açtık.

Ümit Sarıarslan da, orada başımızdan geçen olayları anlatan yazısı ile Milliyet Gazetesi'nin açtığı bir yarışmada ödül aldı. Sonraki yıllarda Demirci Kaymakamı ile dostluğumuz devam etti. Kendisi Ankara, Çankırı ve daha sonra Van Vali Yardımcısı oldu. Halen aramızdaki dostluk devam eder. İlerleyen yıllarda, bu orman köylülerinin değişik kuruluşlardan değişik plaketler almama neden olan kartpostallarını yaptım.

Çocuklar Fotoğraf Kâğıtlarını Çalıp Arka Ceplerine Koymuşlardı

Hiç unutamadığım olaylardan birini, bir karanlık oda çalışmasında yaşadım. Ders süresince fotoğraf baskısını anlattım. Emisyonun ışıktan etkileneceğini, o yüzden baskıda kullanacağımız kartları karanlıkta agrandizörün altına koyduğumuzu, pozladığımızı, belirli bir süre pozladıktan sonra kimyasal solüsyondan geçirdiğimizi, fotoğraf baskısını böyle gerçekleştirdiğimizi anlatmıştım. Buna rağmen, ben daha arkamı döndüğüm anda çocuklar fotoğraf kâğıtlarını çalıp arka ceplerine koymuşlardı çoktan.

Benim Türkiye'de gitmediğim ve fotoğraflamadığım yer kalmadı. Şimdi dünyanın başka ülkelerine gidiyorum. Bu güne kadar 52 ülke dolaştım. Pakistan'dan, Tunus'a, İran'a, Mısır'a kadar birçok yer gezdim. Tüm bu

geziler fotoğraf amaçlı tabii ki. Gezilerimden çok güzel gösteriler, albümler çıkıyor. En son Yemen Albümü'nü hazırladım.

Galeri Sanat Yapım

Geçenlerde 5 yaşında çocuklar beni ziyarete geldiler. Anaokulu öğrencileri. Anaokulunun müdürü Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrencimdi. Bir ay boyunca çocuklarla birlikte benim hakkımda bilgi ve belge toplamışlar, araştırma yapmışlar. Bütün çocuklar, soracakları sorular ellerinde hazır bir şekilde yanıma geldiler. Açtığım sergiler, kullandığım fotoğraf makinaları her şeyi öğrenmişler…

10. Yıl Marşı eşliğinde bayramlarda okullarda ve Anıtkabir'de çektiğim çocuk fotoğraflarından oluşan bir gösteriyle karşıladım onları. O kadar coştuk ki hep bir ağızdan 10. Yıl Marşı'nı söyledik. Daha sonra Gaziantep'te hayvanat bahçesinde çektiğim pelikanlara ait fotoğraflardan oluşan bir gösteri sundum onlara.

Bugünün çocukları çok şanslı... Hemen hemen hepsinin elinde bir fotoğraf makinası var şimdi. Ben ancak üniversite öğrencisiyken bir fotoğraf makinası sahibi olabilmiştim.

Tek Ağaç Sergisi Nasıl Doğdu

Fotoğraflarımdan dolayı tutuklanıp cezaevine girdikten sonra benim bütün fotoğraflarım yasaklanmış ve toplatılmıştı. Bunun üzerine ben de "Tek Ağaç" sergisini hazırlamayı düşündüm.

Fotoğraflarımda, iki tane çam ağacı dışında kullanmış olduğum ağaçların hepsi ahlat ağacıdır. Çünkü ahlata köylüler hiç dokunmaz. Tarlaların içinde görülen tek tük ahlat ağacı gölgelik görevi görür. İnsanlar orada çocuklarının beşiğini sallar, yemeğini yer, dinlenirler. Ahlatın gölgesinde soluklanırlar biraz. Ahlat, aynı zamanda çok da dirençli bir ağaçtır. Kışa, yaza, sıcağa, soğuğa, susuzluğa dayanır.

Aldığım grafik eğitiminden de yararlanarak bu ağaçları bozkırda bir boşluğun içinde ama doku, ritim ve grafik özelliklerini de kullanarak çektim. Ağaçlar önce tek, sonra bunlar iki oluyor, üç oluyor, dört oluyor ve tek sıra oluyorlar. Sıra olduktan sonra da bir küme oluyor. Tıpkı Nazım

Hikmet'in şiirindeki gibi: "Yaşamak, bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine."

"Tek Ağaçlar" çalışması daha sonra TÜBİTAK tarafından yayımlandı."Tek Ağaçlar" sergisini 1984 yılında Pembe Köşk'ün altında Şark Sigorta Sanat Galerisi'nde açtım. Serginin anı defterinde yer alan övgüler çok etkileyiciydi. Jülide Gülizar, Ali Yüce gibi yazarlar ve şairler olumlu yaklaşımları ile beni desteklemişlerdi.

Türkiye'nin önemli şairlerindendir Metin Demirtaş... Antalya'da yaşıyor. Görüşlerinden ötürü cezaevine girmiş. Ayağı kangren olduğu için kesildi. Benim "Tek Ağaçlar" sergimi görünce kendisinin yayımlanacak olan şiir kitabında bu tek ağaçlardan bulunması gerektiğini söyledi. Şiir kitabının kapağını ben hazırladım. Hem Metin Demirtaş'ın şiir kitabı, hem de benim tek ağacım oldukça popüler olmuştu.

Yine Metin Demirtaş'ın "Bizim de Dağlarımız Vardı Che Guevara" şiirini Che Guevara'nın posterinin altına koydum. Metin Demirtaş bana bir gün, "Bu şiiri sen meşhur ettin. Sen olmasaydın ben de olmazdım, şiirim de…" dedi.

Metin Demirtaş son günlerde yeniden bir kitap hazırlığında. Adı "Sarı Defter". Bu kitabın kapak fotoğrafını da tek ağaçtan yaptık. Sanatlar arasında böyle bir dayanışma olması da ayrı bir keyif veriyor insana.

"Tek Ağaçlar" her yerde aranıyor, talep ediliyordu. Bir gün TRT'den aradılar. Dervişlerle ilgili belgesel çalışması yapılıyormuş. Tek ağaç arıyorlarmış çekim için. Hem çekim için iyi bir yer olacak, hem de dervişlerin özgün giysileri içinde rahatça dolaşabilecekleri bir yer… Tek Ağaçlar kitabını verdim kendilerine. Ağacı kendileri seçtiler. Ben de o ağacı nerede çektiğimi söyledim. Onlar da gidip çekim yaptılar. Tabii şimdi o ağaçların yerinde yeller esiyordur belki…

Arnavutluk'a gittim. Oraya da sergimi götürdüm. Arnavutluk'ta "Tek Ağaç" sergisinden dolayı bana "yılın sanatçısı" ödülünü verdiler. Arnavutluk'ta çatılar çok ilginçti. Hepsi taştan yapılmıştı. Arnavutluk gezisinden sonra Arnavutluk'la ilgili Ankara'da taş çatılardan doku ve ritim sergisi ile bir saydam gösterisi hazırladım. Daha sonra bu sergi İstanbul'da, Kıbrıs'ta ve Türkiye'nin birçok yerinde açıldı.

Ben fotoğrafı “sanat”la savunanlardanım. Sinema nasıl bir sanatsa, fotoğraf da görsel bir sanattır. Ressamlar, heykeltıraşlar, müzisyenler, edebiyatçılar gibi bu sanatı doğada yakalamak gerekli. Ancak, doğayı doğrudan çektiğin zaman bu bir kopya olur. Eğer siz kendi yorumunuzu eklerseniz, işte o zaman sanata adım atmaya başlıyorsunuz demektir.

Ben hiçbir zaman karma sergi açmamışımdır. Mutlaka tek konu belirlerim ve bu konu üzerinde yoğunlaşırım. Sergimi de aynı konu üzerinde açtıktan sonra başka bir çalışmaya dönerim. O yüzden fotoğraf bir belgedir diyen gazetecilere katılmıyorum.

Yansımalar Sergisi

Siyah-Beyaz Anadolu fotoğraflarımdan sonra, ikinci çalıştığım konu “Yansımalar”dır. Yansımalar nesnelerden denize, yani ıslak aynaya düşen renk yansımalarıdır. Bu çalışmalara ilişkin sergimi de Mİ-GE Sanat Galerisi’nde açtım.

Yine aldığım grafik eğitiminin bu çalışmada bana çok faydası oldu. Teknenin renginin nasıl gidip geldiğini, dalgaların ne kadar süre ile gidip geldiğini, hangi renklerin hangi aralıklarla kullanılacağını sistemli bir şekilde ayarlamak ve çekmek gerekiyordu. Bilinçli ve planlı yapılan bir çalışma sonucunda elbette ortaya çıkan eser de herkes tarafından beğeniliyor.

Aynı günlerde İstanbul Taşkışla’da gerçekleştirilen uluslararası bir bienal çerçevesinde bir fotoğraf sergisi de açılmış. O serginin konusu da yansımaları içeriyordu. Sergiyi izlemek için İstanbul’a gittim. Ama iki sergi arasında gerek grafik gerek desen gerekse ritim açısından çok fark vardı.

“Glissando” Sergisi

Eskişehir Anadolu Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olan dostum Koral Çalgan bir gün beni Eskişehir’e davet etti. Üniversite bünyesinde bir konsere davetliydik. Konserdeki orkestra şefi de yine aynı üniversitenin müzik öğretmeni idi. Prova esnasında orkestranın fotoğraflarını çekmeye başladım. Orkestrada müzik aleti çalan herkesin hareketlerini soyut bir şekilde fotoğrafladım. Arkasından “Glissando” isimli fotoğraf sergimi açtım. Çok ilginçtir, bu sergideki bütün fotoğraflarım satılmıştı.

F-16 Uçaklarının Tanıtım Çekimi

Amerikalılardan F-16 uçaklarının tanıtımı için fotoğraf çekmem konusunda bir teklif aldım. Çekimin ön çalışmalarını tamamladıktan sonra floresan ışıkları altında çekim çok zor olmasına rağmen kullanacağım filtrelere, teknik bilgime güvenerek bu çalışmayı yapmak için Amerikalı firmaya teklif vermeyi kabul ettim. Ve çekimleri yaptım. Bu çekimler 3-4 ay sürdü. Çok güzel ve verimli bir çalışmaydı.

Kurban Sergisi

Hayatımdaki önemli sergilerden birisi de "Kurban" sergisidir. Çocukluk yıllarımda ben de kurban kestim. Benim için de her yıl bir kurban kesiliyordu üstelik. Ben de bu kurbanın etini her yıl yiyordum. Ama bir inanca dayanarak işlenen vahşeti fotoğraflayabilme cesaretini göstermem gerekiyordu.

Kurban fotoğraflarını çekmeye karar verdiğimde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girip giremeyeceği sorunu gündemdeydi. O zaman Ankara'da en çok kurban Balgat Deresi'nde kesilirdi. Ben kurban bayramı geldiği zaman fotoğraf makinamı aldım ve kesim alanına gittim. Benden başka hiç fotoğrafçı yoktu orada. İnsanların bana tepki vermelerinden çok korkuyordum açıkçası. Ancak, çekime başlamadan önce "Allah kabul etsin" dediğim anda, hemen bir iletişim kurabiliyordum ve çekim yapmama izin veriyorlardı.

Bu arada Balgat Deresi'nden artık sadece kan akıyordu.

Kürklü hanımlar, elleri ceplerinde beyefendiler, cipleriyle gelmişler kurban kestiriyor ve etleri ciplerine koyup götürüyorlardı. Büyük bir çelişki vardı bunda. Hiç bitirmedim çekimlerimi. Bugün de hâlâ çekmeye devam ediyorum.

Kurban sergimin açılışını yapması için yakın bir dostumu davet ettim. Ancak sergiyi gördükten sonra çekindi biraz. Tepki alacağını düşünüyordu. Tam da o sırada Ankara'da Hayvanları Koruma Derneği'nin de mitingi vardı. Serginin açılışı çok kalabalıktı: Kurban fotoğrafları çok ilgi gördü. Bu serginin kataloğunu da bastım. Sergi için Siyah Beyaz Sanat Galerisi'ne de teşekkür ettim. Sergiyi aynı zamanda Diyanet İşleri Başkanı ile Çankaya Belediye Başkanı da ziyaret etmişti. Ziyaret sonrasında Diyanet İşleri

Başkanı'nın kurbanların artık o şekilde kesilmemesi konusunda fetva verdiğini Hürriyet Gazetesi'nde okumuştuk.

Kurban Sergilerinde çok güzel anılarım oldu. Bir gün Ozan Sağdıç beni aradı. Bana bir hediye vereceğini söyledi. Babasının 1928 yılında nişanlısına yazdığı ve kurban bayramında koçun boynuna asarak gönderdiği şiiri sergimde kullanmak isteyip istemeyeceğimi sordu.

Az önce dediğim gibi yıl 1928, yer ise Balıkesir… Ozan Sağdıç'ın babası o yıl yazmış şiiri. Nişanlısına adet olduğu üzere bir koç gönderiyor kurban bayramında. Yazdığı şiiri bir zarfın içine koyarak koçun boynuna asıyor ve nişanlısının evine gönderiyor. İşte bu şiiri büyütmüş Ozan Sağdıç, bana hediye olarak getirmişti.

Ben de aynı şekilde Ahmet Say'ın bu sergi için yazdığı yazıyı büyüttüm ve astım.

Kurban sergisinden bir iki yıl sonra TRT'den aradılar beni. Kurban ile ilgili bir program yapacaklarını söylediler. Benim de programa konuk olmamı rica ettiler. Ozan Sağdıç'ın da bu programda olmasını istediğimi belirterek, daveti kabul ettim. Ozan Sağdıç babasının şiirini okudu, neden kurban resimleri çektiğimiz konusunda uzun uzun sohbet ettik. TRT'deki o programda adımın İbrahim olmasının öyküsünü de anlattım

Babam peş peşe çok sayıda kız çocuğu sahibi olunca, erkek çocuk dilemek üzere İbrahim Peygamber'in ziyaretine gitmiş. Orada kurban adanmış ve sonraki yıllarda da her bayram orada adak adadığı kurbanı kesmiş. "Ben işin inanca dayalı ritüel kısmını değil, vahşet kısmını çekiyorum." demiştim programda. Ne yazık ki sonraki gün programı yapanlar hakkında kurumda soruşturma açılmış benim yüzümden…

Anadolu'dan Canlar Pazarı Sergisi

"Anadolu'dan Canlar Pazarı" ses getiren bir başka çalışmamdı. Daha önceki yıllarda yargılanmama sebep olan insanlar, bugün artık göç etmişler ve büyük şehirlere gelmişlerdi.

Onlar, topraklarında üretim yaparken daha mutluydular. Merak etmiştim, bu insanlar büyük şehirlerde ne yapıyorlar, nasıl geçiniyorlardı? Çalışma konusu bu merakın izinde belirlenmiş olmuştu böylelikle.

Sizler de her sabah 05.30-06.00 arası Ankara Ulus Meydanı'na gidin, saat 09.00'a kadar bekleyin. Konuyu göreceksiniz. Anadolu'nun her yerinden kopup gelmiş, büyük şehirlere göçmüş, mağdur ve mutsuz insanlar, iş arıyorlar.

Ellerinde sigaraları, bakışları üzgün, iş bekliyorlar. Badanacısı, boyacısı, demircisi, hepsi orada... Herkes kendi hemşerileriyle birlikte oturuyor. Bir grup Malatyalı, diğer grup Maraşlı, başka bir grup Çorumlu... Bir araba yanaşır ve seçer, götürmek istediği işçiyi.

Onlar ekmek derdindeyken fotoğraf çekmek çok zor. Önce sizi gazeteci sanıyorlar. Onları bu dertten kurtarabileceğinizi düşünüp fotoğraflamanızı istiyorlar. Onlara gazeteci olmadığımı ve onları kurtarabilecek bir gücümün bulunmadığını anlatmak zorunda kalıyordum her defasında.

Onlara, yaşadıkları zorluğu ve işsizliklerini belgelediğimi anlatıyordum kendimce. Sonra sohbet başlıyordu aramızda. Çayın yanında yediğimiz simitler dostluğumuzu pekiştiriyordu. Artık ondan sonra fotoğraflar çekilmeye başlanıyordu.

"Anadolu'dan Canlar Pazarı"nın kısaca hikâyesi bu. Hazırladığım saydam gösterisini ilk kez Fotoğraf Sanatı Kurumu'nda (FSK) paylaştım fotoğraf severlerle. İzleyenler yaşlı gözlerle alkışlıyorlardı, gösterimin sonunda beni.

Fotoğraflarımda insan unsurunun olmaması durumunda eksiklik hissediyorum. Elbette soyut ve grafiksel çalışmaları da çok seviyorum. Ancak toplumsal duyarlılığım ve sosyal düşüncelerim, insanların sorunlarını fotoğraflayarak aktarmam gerektiğini söylüyor bana.

Fotoğraflarımı ticari bir kaygıyla çekmedim. Hiçbir kitabım parayla satılmıyor. İnsani amaçlarla ve eğitime yönelik çekiyorum fotoğraflarımı. Çalıştığım kişilerle sürekli ilişki içerisinde oluyorum. En son "torakçı"ları çalıştım. Her türlü desteği sundum kendilerine. Kurgu yapmaktan asla hoşlanmıyorum. İnsanları bulundukları ortamda doğal halleriyle çekiyorum. Ne kırmızı giymelerini ne de durup poz vermelerini istiyorum.

Aziz Nesin

Ankara'da, Umut Poster'de, Nazım Hikmet kartpostallarını düzenliyorum ve sürekli baskı halindeyiz. Bu arada Ahmet Say, Tahsin Saraç ve diğer

bütün dostlar Edebiyatçılar Derneği'ni kurdular. Aziz Nesin, Nazım Hikmet'i anma etkinliğinin Ankara'da Çağdaş Sanatlar Merkezinde yapılmasını istiyordu. Tahsin Saraç, Ahmet Say gibi tüm dostlarım bu etkinlikte birlikte çalışacaklardı. Beni de davet ettiler.

Çağdaş Sanatlar, o vakitler Tunalı Hilmi'deydi. Bugün sinema yönetmeni olan Sinan Çetin de aynı yerde kart, bilet falan satıyordu. Tahsin Saraç, Uğur Mumcu, Çetin Öner gibi Ankara'da ne kadar yazar-çizer varsa hep birlikte sahnenin arkasındaki salonda toplandık, bir masanın çevresine oturduk ve Aziz Nesin'i bekliyoruz.

Aziz Nesin aceleyle geldi. Masaya oturur oturmaz, bağırarak anlatmaya başladı: "Hepiniz uyuyorsunuz! Ankara'da kapitalist adamın biri Nazım Hikmet'in kartlarını basıp para kazanıyor..." O kadar sinirli ki, tarifi mümkün değil. Sürekli bağırıyor.

Masanın en uzak ucunda da ben oturuyorum. O ortamda en genç olan benim ama çok da cesurum. Elimi kaldırarak söz istedim ve "Kapitalist olarak nitelendirdiğiniz kişi benim" dedim. Bu bilgiyi kimden, nereden aldığını merak ettiğimi söyledim.

Durumu bilen diğer arkadaşlar da bana destek verdiler. Aziz Nesin olayın düşündüğü gibi olmadığını anladıktan sonra, bir komite kurmamızı istedi. Ciddi ve yoğun bir çalışma sonunda bu tiyatroda bir ay sonra Nazım Hikmet için bir anma toplantısı düzenleyeceğimizi belirtti.

Hemen bir komite oluşturuldu. Komite de kimler yoktu ki… Tahsin Saraç, Ahmet Say, Uğur Mumcu, Çetin Öner ve daha niceleri… Ben de bir bürom olması ve büroda telefonumun bulunması (o zamanlar telefonumuz olması bir mucizeydi) sebebiyle orada rahatlıkla çalışabileceğimizi söyledim. Teyzemin oğlu polis memuru Ali Livan okumaya çok meraklı bir insandı. O da sekreterya işlerini üstlendi. Bütün daktilo çalışmalarını, programları, arşiv toplamayı hep o yaptı. Çalışma grubunda olmalarına rağmen Uğur Mumcu, Çetin Öner ve Ahmet Say hiç katılamadılar.

Bütün çalışmaları ben, sekretarya işlerimizi yürüten Ali Livan, Tahsin Saraç ve tiyatro oyuncusu bir hanım arkadaşımız (şu anda ismini hatırlayamıyorum, beni bağışlasın) hep beraber yürüttük.

Aynı etkinlikte ben de Nazım Hikmet kartpostallarından oluşan bir sergi açacaktım. Nazım Hikmet'i anma etkinliğini Ankara'da yaptık. Gerçekten çok görkemli bir anma oldu. Aynı kutlamaları İstanbul'a da taşıdık. Her şey dört dörtlük yapıldı, bitirildi; bütünüyle benim ve Tahsin Saraç'ın çabalarımızla…

Tüm bu çalışmalar sonucunda Aziz Nesin'le dostluğumuz iyice pekişti. Evimin hemen arkasında Tahsin Saraç'ın bürosu vardı. Burası aynı zamanda onun çalışma ofisi ve kütüphanesiydi. Hepimiz orada toplanırdık akşamları. Aziz Nesin'in Ankara'ya gelişlerinde de orada bir araya gelirdik. Tahsin Saraç, Kayıhan Keskinok, Erdal İnönü, Ahmet Say, ben. Rakılarımızı yudumlarken yapardık en güzel dost sohbetlerimizi. Aziz Nesin artık beni her gördüğünde "İbrahim, ne olursun o günü bana hatırlatma" diyordu.

Aydınlar Dilekçesi

Aziz Nesin, Tahsin Saraç, Kayıhan Keskinok, Erdal İnönü, Ahmet Say ve daha birçok misafir bir akşam yine Tahsin Saraç'ın ofisinde oturmuş sohbet ediyorduk. Tahsin Saraç bir ara bize masasının üstünde duran Aydınlar Dilekçesini gösterdi, okumamızı ve uygun görürsek imzalamamızı istedi.

Aydınlar dilekçesini okuduğumda bu dilekçenin illegal bir dilekçe olmayıp "Demokratik İstemler"i içeren bir dilekçe olduğunu gördüm. Çekincesiz imzaladık tabii.

Daha sonra bu dilekçe 1300 aydının imzasıyla Cumhurbaşkanlığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunuldu. Bu dilekçeden dolayı imza sahiplerine soruşturma açıldı. Hep beraber mahkemeye gittik, ifade verdik.

Tahsin Saraç ifadesini şiir okuyarak verdi. Onun arkasından sıra bana gelince ben de Tahsin Saraç'ın kütüphanesinde bu dilekçeyi gördüğümü, okuduğumu ve illegal görmediğim için imzaladığımı söyledim.

Parasız Üniversite

Bu arada Mahmut Tali Öngören ve bazı önemli isimler üniversitelerden atılınca biz hep beraber bir üniversite kurmaya karar verdik. Anadolu'dan gelen öğrencilere karşılıksız eğitim vereceğiz. Ben de burada fotoğraf

dersleri veriyordum. Öğrencilerim arasında Gökhan Bulut, Selçuk Candansayar, Çetin Öner gibi isimler vardı. Burada eğitim alan öğrencilerim çok başarılı birer fotoğrafçı oldu. Büyük ödüller aldılar, sergiler açtılar.

Aziz Nesin ile ilgili birçok anım vardır. Bir gün bana telefon açtı ve Ankara'da olduğunu, kendisini alıp alamayacağımı sordu. Birlikte Küçükesat'a Tahsin Saraç'ın yeni aldığı eve gittik. Biraz oturduk, sohbet ettik. Daha sonra uğramamız gereken yerler olduğunu söyleyince evden çıktık. Ancak arabada biraz gittikten sonra hemen eve geri dönmemiz gerektiğini ve ocakta tavuğu pişmeye bıraktığını ve unuttuğunu, yemeğin yanmak üzere olduğunu söyledi. Aziz Nesin'in kendine has en büyük özelliklerinden biri et olarak tavuğu tercih etmesiydi. Önceden pişirip dolaba koyardı. Ayrıca Aziz Nesin çok iyi resim yapar ve karikatür çizerdi.

- Gazi Eğitim Enstitüsü'ne 1978 yılında mı geçmiştiniz?

İbrahim Demirel: İş yoğunluğum çoktu. Ancak idealist olduğum için gençleri yetiştirebilmek adına gelen teklifi kabul ettim ve Gazi Eğitim Enstitüsü Fotoğraf ve Grafik Bölümü'ne başladım. Bu okulun kimliği çok önemlidir. Selahattin Taran, Vehbi Yazgan, Şinasi Barutçu, Mustafa Aslıer gibi isimlerin mezun olduğu bir okuldur burası.

- Daha sonra Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'na (Bugünkü İletişim Fakültesi) geçtiniz, doğru mu? Şu anda kimler var bizim de isimlerine vakıf olduğumuz, sizin mezun ettiğiniz?

İbrahim Demirel: Bugün iyi bilinen isim olarak, o dönemde Ali Öz, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda olmasına rağmen sürekli Gazi Üniversitesi'ne gelir, benimle görüşür, fikir alırdı benden. Çok yetenekliydi o.

Mehmet Turgut'un geçen gün Ayşe Arman'la bir söyleşisi vardı. Kayda değer bir tahsili bulunmadığını, akademik tahsilini benim yanımda yaptığını söylüyor, söyleşide. "İbrahim Demirel Akademisi'nden mezun oldum" diyor. Sebebi şu; İki yıl boyunca hep Galeri Sanat Yapım'a yanıma geldi. Fotoğraf sohbetlerimiz eğitim niteliğine dönüşmüştü. Mehmet Turgut heyecanlı, hevesli biridir. Babası, amcası, neredeyse bütün ailesi

fotoğrafçıdır. Amcası Tevfik Fikret Turgut Almanya’da fotoğraf eğitimi alan ender kişilerdendir. Ben de filmlerimi onun atölyesinde yıkatıyordum.

Yine geçenlerde Okan Bayülgen’in yaptığı bir programda; “Fotoğraf sanat mıdır?” diye sohbet ediyorlardı. Sohbette Ara Güler bile fotoğrafın sanat olmadığını söylüyor. Ancak, “Sizin tanıdığınız bir fotoğraf sanatçısı var mı?” diye sorduklarında ise, “Elbette öyle biri var. İbrahim Demirel bir fotoğraf sanatçısıdır” demiştir.

- Kurgu fotoğraf hakkında ne düşünüyorsunuz?

İbrahim Demirel: Örnekleyerek açıklayayım. Salih Güler çok iyi bir fotoğrafçı. Benim öğrencimdir. Üstelik sevdiğim öğrencilerimden biridir. Tuz Gölü’ne fotoğraf çekmeye gidiyor. İnsanları ayarlıyor, ışıkları götürüyor, epeyce para akıtıyor bu işe. Ancak benim tarzım bu değil. Asla Tuz Gölü’ne çıplak model götürmem. Çünkü böyle kurgusal çalışmalar bana son derece yapay geliyor.

Kurgu fotoğraf yapaydır, doğal değildir. Kurgu fotoğrafı genelde belgesel fotoğrafta da yapıyorlar. Belgeselde kurgu olmaz. Çünkü belgesel fotoğraf, doğal fotoğraftır. Bir fotoğrafı çekecekseniz bunun saatini, yerini, ilgili her unsurunu olduğu gibi yansıtmak zorundasınız. Öğlen saatinde çekilen fotoğraf, sabah çekilen fotoğraf hep farklıdır.Bunu asla değiştiremezsiniz.

Tarlada anne, baba, çocuk birlikte çalışıyor ve siz bu konunun fotoğrafını çekerken o insanlara kendiniz götürdüğünüz kırmızı, sarı, mavi gibi canlı renklerde giysiler giydiriyorsanız, o tarlada çalışanlara ait doğal kıyafetleri yansıtamamış olursunuz.

- Burada, yani belgesele ilişkin olarak sizinle hemfikirim. Ayrıca, insana; “Şu şekilde dur, şu şekilde bak, elini şuraya koy,” gibi kendi düzeltmelerinizi yaparak, doğal koşulları bozup fotoğraf yapılmasını pek sıcak ve samimi bulmuyorum ben de. Benim sormak istediğim farklı bir şey. Salih Güler’in Tuz Gölü’ne çıplak model ve bir at götürüp fotoğraf çekmesi ya da şu bulunduğumuz ortamı bir stüdyoya dönüştürüp İbrahim Demirel’in bir portresini hazırlama çabam… Eğer ben İbrahim Demirel’in portresini yapacaksam, mutlaka buraya benim sözümü dillendireceğini düşündüğüm bir şeyler eklerim, İbrahim Demirel’i yansıtacak şekilde. Belki size ek bir aksesuar giydiririm. Zihnimde

canlandırdığım şeyi uygulayarak fotoğrafınızı çekmem, ters geliyor mu size?

İbrahim Demirel: Ben bu mekân içerisindeyim. Bu mekânda, bu giysilerle varım. Bu benim yaşam biçimim. Bunu başka bir şekle sokamazsınız. Ben de zaten buna izin vermem. Bu kıyafetimle, bu ortamın her yerinde sohbet edebilirim. Eğer bir reklam afişi, bir kitap kapağı gibi bir şey yapıyorsan, o zaman mesele yok. Her şeyi yapar, her şekilde de kullanabilirsin. Ama o yaptığın fotoğraf değildir. O bir illüstrasyondur, yepyeni bir tasarımdır.

- Bu söylediklerimiz fotoğrafla yapılmakta. Sanatın neresindedir peki bu?

İbrahim Demirel: Sadece fotoğraf makinası ile yapılmaz ki bu. Toz, tel gibi fazlalıkların silinmesinden bahsetmiyorum. Ancak CD kapağı, kurum afişi gibi işlerde yapılır illüstrasyon. O işler için normaldir. Çünkü bunlar fotoğraf değildir.

Önceden kurgulanmış, her şeyi ve her türlü aksesuarı hazırlanıp çekilmiş bir fotoğrafla "*photoshop*"ta yapılan fotoğraf arasında hiçbir fark olmadığını düşünüyorum. Gerçi ne amaçla yaptığına bakmak gerekir. Eğer teknik olarak uygunsa ve bir mesaj vermek için yapılıyorsa; bir de amacına ulaşmış ise, elbette doğru bir şey yapıyor. Görsel sanatta gelişim tartışılmaz. Sadece yapılan iş ortadadır. O tartışılır.

Fotoğrafta renk valörü nedir? Tonlar nedir? Leke nedir? Bunları biliyor muyuz? Bu konu önemlidir. Önemli olan konuyu doğada yakalamaktır. Nasıl bir heykeltıraş, bir ressam doğadaki rengi, dokuyu, doğadan etkilenerek yapıyorsa, fotoğrafı da doğada yakalamak gerekir. Belirli bir amaç ve bir siparişi yerine getirmek için yapmıyorsak, doğada yakalamalıyız fotoğrafı.

- Şair, romancı, öykü yazarı vb. bir yerlerden, bir şeylerden esin alsa da, hep kendi kurgusunu yazar. Neden fotoğrafta olmasın bu?

İbrahim Demirel: Burada sanatçının ne yapmak istediği önemlidir. Baştan sona kurgu ile yapıp anlatmak istiyorsa, zaten yapar bunu kurguyla. Ama bu zorlamadır. Doğada işi yoktur. Bir kitap kapağı yapar gibi, bir afiş

yapar gibi fotoğrafı yapıyorsanız, ister “*photoshop*”ta yaparsınız, ister kurgu ile yaparsınız; fark etmez.

- Çerkes Karadağ; “Işığın peşine ne diye düşeyim, arzu ettiğim ışığı stüdyomda kendim oluşturabiliyorum.” demişti bir söyleşi sırasında. Çok akla uygun bir söz değil mi bu?

İbrahim Demirel: Çerkes Karadağ’ın stüdyoda ışık kullanımı çok iyidir. Bu ışığı her zaman istediğiniz gibi kullanırsınız. Ancak doğada ışık çok farklıdır. Günün her saati farklıdır ışık. İyi bir fotoğrafçı günün ışık saatlerini bilir ve ona göre basar deklanşörüne.

- Kurgu ile yapılmış bir fotoğraf sergisini, doğada çekilmiş fotoğraflardan oluşan bir sergiden ayrı olarak mı değerlendirmemiz gerekiyor peki?

İbrahim Demirel: Elbette hayır. Amacın ne olduğu, neyi sunmak istediği önemlidir fotoğrafçının. Anlatım ve bu anlatımın bitişi önemlidir benim için. Kişinin tarzı beni etkilemiş ise, bir sorun yoktur diye düşünüyorum.

- Bir yandan akademi var, bir yandan da dernekler. Dernekler öncesinde de Şinasi Barutçu’nun Ankara’da kurduğu Fotoğraf Kulübü gibi kurumlar var. Kimi zaman dernek tabanlı insanlar var, akademilere geçen. Derneklerden yetişip gelen kişilerin Türkiye’de fotoğrafın gelişimindeki rolü nedir?

İbrahim Demirel: Bu konu benim için çok önemlidir. Bu konuda sürekli düşünürüm. Üniversitelerde fotoğraf seçmeli ders olarak var iken, öğrencilerin amacı sadece ortalamalarını yükseltecek bir not almak ve sınıfı geçmekti. Gerçek anlamda fotoğrafı bilmek isteyen çok az kişi vardır. Ancak bir yandan da, öğrenci sayısı çok fazladır, buna mukabil araç-gereç imkânı çok zayıftır. Ben üniversitede 30 yıldır fotoğraf dersleri veriyorum. Fotoğraf Laboratuarı şartlarını belki de Türkiye’de en iyi hazırlayan bendim. Havuzlar, agrandizörler… En azından bunlardan sayıca 10-15 tane tedarik edilmesini sağladım. Ancak bir sınıfta 60 kişi var ve fotoğraf iki saatlik bir ders. Nasıl bir eğitim olacak bu? Her öğrenciye verebileceğin fotoğraf makinası, film vs yok. O zaman sadece öğrenciye fotoğrafın tarihini ve kuramsal olarak fotoğrafı anlatabiliyorsunuz. Bunda sorun yok

tabii. Ancak 60 öğrenciyi bir laboratuara sokmak zor. O yüzden üniversitelerde verilen fotoğraf eğitimi pek kayda değer değil doğrusu.

Biz Tatbiki Güzel Sanatlar'da okuduğumuz zamanlar bir sınıfta 10 kişiydik. Fotoğraf makinamız, laboratuarımız vardı. Ancak şimdi böyle değil. Çaresiz, derse kendi fotoğraflarımı getiriyordum. Belki çocuklar heveslenir etkilenirler diye. Ancak gene de en azından bir perde, bir projeksiyon makinası gerekiyor ki, çocuklara bu fotoğrafları gösterebileyim. Yoktu bunlar. Mecburen kendi projeksiyon makinamı götürüyordum fakülteye. Eğer okuldan bir iki kişiyi fotoğrafçı olarak yetiştirebilmiş isek, inanın bu büyük bir başarıdır.

Nihayet güzel sanatlar fakültelerinde fotoğraf bölümleri açıldı ve artık yerli yerinde bir fotoğraf eğitimi de başladı. Fotoğraf başlı başına görsel sanatların bir dalı haline geldi. Bazı derneklerde fotoğrafçılık hakkında bilgi ve eğitim almak üzere kurslar açılıyor ve gönüllüler buralara devam ediyorlardı. Kendilerine belli bir ücret karşılığında fotoğrafçılık dersleri veriliyordu.

Bugün fotoğraf dernekleri arttı tabii. Fotoğraf gönüllüleri de arttı. Bugün itibarıyla derneklere gelenlerde amaç sanat eğitimi almak değil. Derneklerin birçoğu, arkadaş çevresinin geliştirildiği, kendini iyi hissetmek için bir uğraş peşinde olanların tercih ettikleri mekânlar gibi kullanılmaya başlandı. Derneklerdeki eğitim de sona ermekte. Çünkü ders verebilecek bir hocaları yok artık. Derneklerde yapılan fotoğraf okumalarına davet ediliyorum zaman zaman. Bir sürü de fotoğraf getiriliyor. Ancak ne çare ki, insanlar soru sormuyor. Ben istiyorum ki fotoğrafa ilişkin ne varsa sorulsun, konuşalım sohbet edelim. Ne yazık ki herkes susuyor.

Yarışmalarda da, ben bir fotoğrafa "kötü bir fotoğraf" dediğim zaman, neden kötü olduğu ya da "iyi bir fotoğraf" dediğim zaman, neden iyi bir fotoğraf olduğunu açıklayarak anlatmaya çalışıyorum. Ancak görüyorum ki artık derneklerde bu iş pek bilinmiyor ve üretim yapılmıyor. Eski zamanlardaki fonksiyonları yok derneklerin.

- Fotoğraf yarışmalarına ne diyorsunuz?

İbrahim Demirel: Keşke sürekli yarışmalar olsa diyorum. Bu bir heyecandır. Eskiden Afsad'da fotoğraf yarışmalarına karşı olanlar vardı.

Ancak o gün karşı olanların bugün tek tek yarışmalara katıldığını görüyoruz. Ya da yarışmaya karşı olduğunu söyleyenlerin jüri üyesi olduklarını görüyoruz. Demek ki bakış açısında önemli bir değişiklik var.

Bütün dünyada fotoğrafa destek olmak amacıyla yarışmalar düzenleniyor. Ben ilk fotoğraf makinamı bir yarışmada kazandığım ödülle aldım. Yarışmaların dürüst, etik, belirli bir kural çerçevesinde, hakkaniyete uygun olması gerekmektedir.

Ayrıca yarışmalarda birincilik, ikincilik gibi ayrımlar yapılmasına da karşıyım. Kaç tane ödül düşünülüyorsa örneğin, o sayıda başarı ve mansiyon verilmelidir. Ben böyle düşünüyorum.

Jüri üyelikleri için de şunu söyleyeyim: fotoğraf yarışmalarını açan kurumlar kimi isterlerse elbette onu davet edeceklerdir. Ancak bugün Federasyon var. Federasyonun, yarışmayı açacak olan kuruma mutlaka yardımcı olması gerekmektedir. Gerek raportör olarak, gerekse jüri oluşturma konusu olsun, bu konulardaki sorumluluk federasyonundur.

Federasyon bana mektup yazdı ve Federasyon desteği almadan yarışma düzenleyen kurumlara jüri üyesi olmamam konusunda kendi görüşünü iletti. Bu bir eğitim meselesi. Oysa ben bu konudaki birikimim doğrultusunda davranıyorum. Jüri üyeliği teklifi geldiği zaman, yarışmaya ilişkin şartnameyi okurum, benim prensiplerime uygun ise kabul ederim.

Bu uzun söyleşinin ardından özet olarak şunu söyleyeyim: Yaşanan gerçekliği belli bir bakış açısıyla kayıt altına almak ve bunu yaparken hayata gümüş tozları serperek yeniden bir anlam vermek, ömrümün en anlamlı uğraşı oldu benim…

Kişisel Fotoğraf Sergileri

1969 Beyoğlu Devlet Resim Galerisi, İstanbul

1977 Nasreddin Hoca Şenliği, Akşehir

1978 Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Ankara

1979 “Manisa Demirci’de Yaşam”, Ankara

1979 “İnsanlarımız ve Yaşam Kavgası”, Avustralya

1979 “Üretim ve İnsan”, Hacıbektaş

1979 “Almanya’da Türkler”, OR-AN Galerisi, Ankara

1981 “Almanya’da Türkler”, Bonn Devlet Sanat Galerisi, Almanya

1981 “Anadolu’da İnsan Manzaraları”, ODTÜ, Ankara

1981 “Atatürk Çanakkale’de”, Gazi Üniversitesi, Ankara

1985 “Tek Ağaçlar” (Yalnız Ama Özgür), Şark Sigorta Galerisi, Ankara

1988 “Islak Aynadan”, Mİ-GE Sanat Galerisi, Ankara

1989 “Kalimerhaba” (Yunan Adaları), Galeri Selvin, Ankara

1992 “Madencilerimiz”, Milli Kütüphane, Ankara

1993 “Devingenlik” (Bolşoy Buz Balesi), Galeri Sanatyapım, Ankara

1994 “Glissando”, Galeri Selvin, Ankara

1994 Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara

1994 “Gelibolu’dan Mektup Var”, Gazi Üniversitesi Kampanyası, Beymen, AFSAD, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ayşe Abla Okulları, Polis Akademisi, Milli Park, Vakıfbank, ODTÜ, Mustafa Parlar Vakfı, Çanakkale, Çanakkale Kocatepe Müzesi’ne Armağan

1995 EFSAD, (Fotoğraf Sanatı Derneği), Eskişehir

1995 “Nazım Hikmet Takvimleri”, Dedeman Oteli, Ankara

1995 Cafe Dreams, Lions Kulübü, Manavgat, Antalya

1996 “Sinemayı Yazanlar 1”, Galeri Sanatyapım, Ankara

1996 “Sinemayı Yazanlar 2”, Gazi Üniversitesi, Ankara

1997 “Sinemayı Yazanlar 3”, Galeri Sanatyapım, Ankara

1997 “Moldova”, Halkbank Sanat Galerisi, Ankara

1997 “Sinemayı Yazanlar 4”, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

1998 “Moldova”, Mudanya Sanat evi, Bursa

1998 “Sinemayı Yazanlar 5”, Galeri Sanatyapım, Ankara

1998 “Sinemayı Yazanlar 6”, Anadolu Ajansı Sanat Galerisi, Ankara

1998 “Seydişehir’de Doğa ve Doku”, Belediye Sarayı, Seydişehir

1999 “Atatürk’ün Silah Arkadaşı İsmet İnönü’nün Yurt Gezileri” , Ziraat Bankası Tandoğan Fuaye Salonu, Ankara

1999 “Sinemayı Yazanlar 7”, İletişim Kitabevi, İzmir

1999 “Sinemayı Yazanlar 8”, Fotoğraf Derneği, Adana

1999 “İsmet İnönü’nün Yurt Gezileri”, Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat Evi, Ankara

1999 “Moldova”, Gazi Üniversitesi, Ankara

1999 “Sinemayı Yazanlar 9”, Şehir Kütüphanesi, Bursa

1999 Museum Für Völkerkunde, Hamburg, Almanya (6 Aylık Sergi)

1999 “Sinemayı Yazanlar 10”, Gazi Üniversitesi, Ankara

1999 “Erenlerin İzinde” (Kamera Arkası),Gazi Üniversitesi, Ankara

1999 “İlk Osmanlı Gazeteleri” (Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700.yılı nedeniyle) Gazi Üniversitesi, Ankara

2000 “İlk Osmanlı Gazeteleri”, (Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700.yılı Nedeniyle) Fotoğraf Derneği, Bursa

2000 “Erenlerin İzinde” (Kamera Arkası),Fotoğraf Derneği, Bursa

2000 “Sinemayı Yazanlar 11”, Altın Safran Festivali, Safranbolu

2000 “Sinemayı Yazanlar 12”, 37.Altın Portakal Film Festivali, Antalya

2001 “Sinemayı Yazanlar 13”, Devlet Tiyatrosu Fuayesi, Konya

2001 “Doğada Doku ve Ritim”, İMKB, İstanbul

2001 “Doğada Doku ve Ritim”, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi, Eskişehir

2001 “Doğada Doku ve Ritim”, Atatürk Kültür Merkezi, İzmir

2001 “Erenlerin İzinde, Kamera Arkası”, G.Ü.İletişim Fakültesi, Ankara

2001 “Erenlerin İzinde, Kamera Arkası”, Safranbolu

2001 “İbrahim Demirel’in Göz Belleğinden Mahmut Tali Öngören” A.Ü.İletişim Fakültesi, Ankara, G.Ü.İletişim Fakültesi, Ankara

2001 “Erenlerin İzinde”, Medya 2001,Kamera Arkası, Çağdaş Sanatlar Merkezi, Ankara

2002 “Sinemayı Yazanlar 14”, “Uluslararası Sinema- Fotoğraf Buluşması”, Fotoğraf

2002 “Doğada Doku ve Ritim”, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs

2002 “Doğada Doku ve Ritim”, 2. Ankara Fotoğraf Günleri, Çağdaş Sanatlar Merkezi Ankara

2002 “Anadoluyum Ben”, Musée Communal de Herstal, Belçika

2002 “Dünya Çocukları”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara

2002 “Sinemayı Yazanlar 15” Medya 2002 Fuarı, Feshane, İstanbul

2002 “Doğada Doku ve Ritim”, 13 Kare Fotoğraf Festivali Altın Koza Etkinlikleri, Adana

2002 “Sinemayı Yazanlar 16” Gazi Üniversitesi, Ankara

2002 “İbrahim Demirel’in Göz Belleğinden Mahmut Tali Öngören”, (14. Ankara Uluslararası Film Festivali) Galeri Mİ-GE, Ankara

2002 “Sinemayı Yazanlar 17”, (14.Ankara Uluslararası Film Festivali), Çağdaş Sanatlar Merkezi, Ankara

2002 “İbrahim Demirel’in Objektifinden Mısır”, Halkbank Sanat Galerisi, Ankara

2003 “İbrahim Demirel’le Mısır’a Yolculuk”, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Eskişehir

2003 “Mısır”, Eczacılar Birliği, Adana

2003 “Mısır”, Artist Sanat Galerisi, İstanbul

2003 “Sinemayı Yazanlar 18”, Türk Film Günleri, Brüksel, Belçika

2003 “Sinemayı Yazanlar 19”, Türk Film Günleri, Hasselt, Belçika

2003 “Sinemayı Yazanlar 20”, Türk Film Günleri, Anvers, Belçika

2004 “Dünya Çocukları”, Tenis Kulübü, Ankara

2004 “Sinemayı Yazanlar 21“ İfsak, Mersin

2005 “Sinemayı Yazanlar 22”, Mersin

2005 “Sinemayı Yazanlar 23” Altın Koza Film Festivali, Adana

2005 “Doğada Doku ve Ritim” Gaziantep Üniversitesi Geleneksel Bahar Şenliği, Gaziantep

2005 “Gözüm Sanadır Gümüşhane”, Gümüşhane Meslek Okulu, Gümüşhane

2006 “Sinemayı Yazanlar 24”, Girne Amerikan Üniversitesi, Kıbrıs

2006 “Kurban” Siyah Beyaz Sanat Galerisi, Ankara

2007 “Kurban” Artforum Ankara 3.Plastik Sanatlar Fuarı, Ankara

2008 “Sinemayı Yazanlar 25”, 19.Ankara Uluslararası Filim Festivali, Ankara

2008 “KIRK” Galeri Sanatyapım, Ankara

2008 “Anadolu’yum Ben” I.Kürecik Demokrasi, Kültür Ve Sanat Şenliği, Kürecik Akçadağ, Malatya

2009 Kalder İnsan Kaynakları Kongresi ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi “Kireç Beyazı”, Ankara

2009 “Doku & Ritim Fotoğraf Sanat Kurumu, Ankara

2009 “Kireç Beyazı” Anadolu Ajansı Sanat Galerisi, Ankara

2009 “Kurban” AÜ Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara

2010 “Kireç Beyazı” Artforum Ankara 4. Plastik Sanatlar Fuarı, Ankara

2010 “Kireç Beyazı” Galeri Sanatyapım, Ankara

2010 “Kınık” 4. Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir

2010 “Kınık” İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi Konak, İzmir

2010 “Beyaz” İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi Konak, İzmir

NECMETTİN KÜLAHÇI

Kentlere Sığmayan
Dağ Tutkunu Bir Delikanlı

Görüşmeler,

Söyleşi ve Metin Yazımı

Mediha GEZGİN

Rahime SARIHAN

Not: Söyleşi koşullarının oluşmasında, soru üretme ve yöneltme biçimlerinde ve metin düzeltmelerinde engin katkılarda bulunan Sayın

Ayhan Sarıhan’a sonsuz teşekkür ederiz.

Fotoğraf Sanatı Kurumu (FSK)

Tekin Ertuğ Atölyesi – 2011

- Siz Elazığlısınız, öyle değil mi hocam?

Necmettin Külahçı: Evet, Elazığlıyım.

- Hangi yıl doğmuşsunuz?

Necmettin Külahçı: 1932 doğumluyum.

- Aileniz kalabalık mıydı? Anneniz babanız ne iş yapıyordu?

Necmettin Külahçı: Babamın bakkaliye dükkânı vardı, annem ev hanımıydı. Biz altı kardeştik. Annemi çok genç yaşta kaybettik.

- Fotoğrafa nasıl başladınız?

Necmettin Külahçı: Bunları konuşurken çok duygulanıyorum. Çünkü geçmişimi anımsıyorum.

Dayımın da Elazığ'da büyük bir bakkaliye dükkânı vardı. Ben de o sıralarda dayımın dükkânına sık sık uğruyordum. Yurtdışından gelen bir akraba, dayıoğluna bir kutu makinesi vermiş. Dayıoğlu bu kutu makinesini kullanamadığı için bana verdi. Ben de büyük bir hevesle bu makineyi aldım ve okuldaki arkadaşlarımın fotoğraflarını çekmeye başladım.

O zaman yaz tatillerinde çocuklar meslek öğrensin diye bir esnafın yanına veriliyordu. Bu esnaf da, ya bir demirci, berber yahut terzi olurdu. Seçenekler bunlarla sınırlıydı. Bir yaz tatilinin başlangıcında babam bana sordu; *"Seni demirciye mi, berbere mi, terziye mi vereyim?" Fotoğrafçıya ver."* dedim. Çünkü o kutu makinenin varlığından ötürü fotoğrafa ilgi duymaya başlamıştım. Babam şaşırıp durakladı. Ama dileğimi de yerine getirdi.

O yıllarda Elazığ'da iki de fotoğrafçı vardı. Biri Foto Baki Şedele, ikincisi ise Fotokar adı ile Emin Kızılkan'ın fotoğrafhanesiydi. Babam beni Emin Bey'e götürdü. O da sağ olsun, beni kabul etti ve onun yanında çırak olarak çalışmaya başladım.

Bu fotoğrafçılar son derece iyi giyimli, ileri görüşlü, kültürlü, o vilayetin saygın kişileriydiler. Bayram dönemlerinde, merasimlerin ve okulda olan çocukların fotoğraflarını çekerlerdi. Boyunlarında dönemin en iyi fotoğraf makineleri (leica, kontax, … vb.) vardı. Fotoğrafhanelerinde portre, aile

fotoğrafları, vesikalık gibi çekimlerle hayatlarına devam ederlerdi. Emin Beyin atölyesi son derece büyük bir fotoğrafhaneydi ve Elazığ'ın en işlek caddesinde bir yerdeydi. Aile fotoğrafları için ayrı, portre için ayrı, vesikalık için ayrı bir fon perdesi vardı. Karanlık odası ise vesikalık basan bir şasesi, ayrıca Leitz marka bir agrandizörü, ortada geniş bir alanda 3 banyo küveti olan bir fotoğraf laboratuarı vardı. İşte ben orada Emin Beyin çalıştığı herhangi bir işin yanında banyoya atılan kartlardan dökülen ilaçları elimde bir bezle silerdim. Ve dikkatle Emin Beyin yaptığı işlere odaklanırdım. O zaman filmler üç kez banyo ediliyordu. Film banyoları sırasında yere su damlarsa, ustanın ardından hemen siliyordum. İki yıl böyle çıraklık yaptım. Fotoğrafa böyle, yer silerek başladım.

- Emin Bey nasıl bir insandı?

Necmettin Külahçı: Emin Bey son derece sanatına düşkün ve titiz bir fotoğrafçıydı. Hiç unutmam, o tarihlerde Hazar gölünde çektiği günbatımı (1x1,5 metrelik) fotoğrafını, ayrıca bir okulda çektiği bir öğretmen gurubunun (1x2,5 metre uzunluğundaki) fotoğrafını. Bugün hâlâ o fotoğrafları unutamıyorum. Bu büyük fotoğraflar sayesinde epey sükse yapmıştı. O tarihlerde o boyutlarda yapılan işleri, Ankara ve İstanbul'da birkaç yerden başka hiçbir kimsenin yapamadığını tahmin ediyorum. Ayrıca Emin Bey'in 1948-1949 da belki de İstanbul'da renklinin konuşulması aşamasında, Elazığ'da, Amerika'dan getirttiği banyo, film ve diğer şeylerden oluşan bir takım malzemeler ile kızı Şengül'ün fotoğraflarını renkli olarak bastığını hatırlıyorum. 1950'de Türkiye'de renkli baskının "R"si yokken, o, Elazığ'da renkli baskı yaptı. *"Türkiye'de yok."* derken abartmış olmayayım, İstanbul'da vardı belki, ama biz bilmiyorduk. O zaman negatif film de yoktu, slayt doğrudan basılıyordu. Onları Amerika'dan getirtiyordu. Önce renkli olarak kızının fotoğraflarını bastı. … Ben bunları daha önce de anlattım, bir gazeteci dinleyip yazdı. Şimdi yeniden anlatıyorum.

- Emin Bey'in yanında ne kadar çalıştınız?

Necmettin Külahçı: Dört beş yıl kadar, çalıştım. Ama yıl boyunca değil, tatillerde.

- Niçin ayrıldınız ustanın yanından?

Necmettin Külahçı: Ben ayrılmadım, o beni bırakıp Ankara'ya gitti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1951'de Elazığ'a geldi. Ben ortaokul üçüncü sınıftaydım ve Emin Bey'in yanında çalışıyordum. Emin Bey onun fotoğraflarını çekti, Siyah/Beyaz olarak bastı, bir albüm yapıp Celal Bayar'a armağan etti. Celal Bayar bu fotoğrafları çok beğenmiş. Ona; "*Sen bu yeteneğinle niye buradasın? Hemen Ankara'ya benim yanıma gel.*" demiş. Emin Bey bu davet üzerine Ankara'ya gitti. Böylece ustamdan ayrılmış oldum.

- Siz nasıl geldiniz Ankara'ya, ne zaman geldiniz?

Necmettin Külahçı: Emin Bey gittikten sonra ben ortaokulu bitirdim. Lise öğrenimi yapmak istiyordum. Ağabeyim Ankara'daydı. Ankara'ya lise öğrenimi yapmak için geldim. Elazığ'da fotoğrafla uğraşmam nedeniyle, burada da fotoğrafçılara uğruyordum.

Bir fotoğrafçıda, Şinasi Barutçu ile tanıştım. O sırada Milli Eğitim Bakanlığı'nda Öğretici Filmler Merkezi'ni kuruyordu. Bir Avusturyalı ve Gazi Eğitim'den dört beş kadar eski öğrencisiyle bir ekip kurmuştu. Beni de bu ekibe kattı. Öğretici Filmler Merkezinde laboratuarda çalışmaya başladım. O tarihlerde o merkezin amacı ders filmleri yapmaktı. Bu yüzden bir taraftan laboratuar çalışması yaparken bir taraftan da ülkeyi Şinasi hocayla gezmeye başladım. Yaptığımız bu gezilerde "Bir Ekmeğin Masalı" adı altında ders niteliğinde slaytlar yapıp okullara gönderilirdi. Bunun gibi birçok ders filmleri yapmış olduk. Ayrıca bir de 16mm film çekimi ve sonradan bunu stüdyolarda genişleterek film yapmayı sağlayan banyo düzeni de kurulmuş oldu.

Bu arada Şinasi Barutçu hocadan ve onun sanat anlayışından, titizliğinden de bahsetmek isterim. Hocam çok titizdi. O tarihlerde 120 metrelik negatif filmler kutu halinde (asaları belli olan filmler) kullanılırdı. Tabi ki bu filmler 36'lık kaset filmlere göre çok daha ucuzdu. Şinasi hoca vakti olursa bu filmleri ya kendisi kasetlere sarardı veya rahmetle andığım Aliye ablaya (eşine) sardırırdı. Sonraları hoca benim titizliğimi fark edince, bu filmleri bana sardırmaya başladı.

- Çok gezdiğinizi biliyoruz. Gidip görmediğiniz bir yer kaldı mı?

Necmettin Külahçı: Gidip görmediğim sadece bir yer kalmıştı, o da Edirne'ydi. Bu sene Doğada Görüntü Avcılığı (DOGAY) yarışmasında jüri üyelerimizden Behiç Günalan Bey'e Edirne'ye gitmediğimden bahsettiğimde çok hayıflandı ve bana; "Bu biraz da bizim ayıbımız" dedi. Bunun üzerine yine jüri üyemiz olan Tansu Gürpınar'la Edirne'ye gitmeyi planladık ve Tansu'nun arabasıyla Edirne'ye gittik. Edirne hakikaten görülmeye değer tarihi bir şehrimiz. Köprüleri, camileriyle süslü bir vilayetimiz. Hele Selimiye Camisi beni çok etkiledi. İnci gibi, tarihi bir cami. Bunu yapan ustaya gönülden selam ve sevgiler. Nur içinde yatsın ruhu şad olsun. Yaptığı eserlerden dünya mirasına alınan Selimiye Camisi'ni görmemiş olmanın büyük bir kayıp olduğunu hatırlatmak isterim.

- Hangi tür makine kullanıyorsunuz?

Necmettin Külahçı: İki yıldır dijital makineler kullanıyorum. Diyebilirim ki, zaman içinde dünyanın en iyi makinelerini kullandım.

- Daha önce hangi tür makineler kullandınız?

Necmettin Külahçı: 1961 yılında Balin Foto Atölyesini kurduğumda, zamanın en iyi makinelerini kullandım. O tarihlerde Berlin'de Leica gibi ünlü makineler vardı. Ben, Balin'de reklam tanıtım fotoğrafçısı olarak çalıştım. İşte o tarihlerde mimaride kullanılmak üzere Almanya'dan getirttiğim Linhof 6x9 format makine halen bende durur. Normal, geniş açı, tele objektifleri olan, arkası ve önü hareket eden, mimaride kullandığım bir makinedir. Bu 6x9 Linhof'la çektiğim doğa fotoğrafları da halen bende mevcuttur. Sehpayla kullanılır son derece komplike bir makinedir. Kısacası, bugüne kadar kullandığım makineler zamanın ve dünyanın en önde giden makinelerindendir. Hiç unutamadığım bir makineyi sorarsanız onu da söyleyeyim, Nikon F3'tür. Analog olan bu makine halen duvarımı süslemektedir. Şimdi ise dijital makinelerim var: Nikon D200, D300 gibi… Bunlarla çalışıyorum. Bu arada teknolojinin getirdiği bu yenilikçi imkânlarla fotoğraf mesleği de sürat kazanmış oldu.

- Eski makineleriniz duruyor mu?

Necmettin Külahçı: Duruyor, duruyor.

- Bir gezinize bizi de götürür müsünüz hocam?

Necmettin Külahçı: Tabi ki götürürüm. Kar yağsın, ben sizi Aladağlar'a götüreyim. Otelde de kalınır, fiyatları çok uygun.

- Niçin orayı seçtiniz?

Necmettin Külahçı: Bu ülkede yaşadığımız için çok şanslıyız. Doğasıyla, tarihiyle, dağlarıyla, ırmaklarıyla, gölleriyle, kültürü ile her yörenin her vilayetin, ilçenin ve köyün yemek kültürüyle de bulunmaz bir ülkede yaşadığımızı belirtmek isterim. Bu ülkeyi çok iyi dolaşan bir insan olarak görmediğiniz yerlerden sizi Niğde Aladağlar'a götüreyim. Aladağlar'da acısıyla tatlısıyla birçok hatıram vardır. Bunları daha sonra sizlere anlatırım.

Kış döneminde gitmek çok daha iyi olur. Niğde'den başlayan, Yedigölleri geçerek Hacer Boğazı'nı geçip Kapuzbaşı Şelaleleri'ne gitmek iki günümüzü alır. Tabi ki buna ayak uydurabilirseniz. Kapuzbaşı şelalelerine gitmek iki yoldan mümkündür: Birincisi yukarıda belirttiğim dağlardan geçerek, ikincisi ise araba ile Ankara- Kayseri Yahyalı yolundan.

Kapuzbaşı şelalelerine ilk gidişim bir orman mühendisi dostumun Adana POS İşletmesine tayini ile başladı. Benim doğaya olan bağlılığımı ve sevgimi bildiği için hemen beni buraya davet etti. POS işletmesinden bir ciple dağların arasından, ormanın içerisinden geçerek 3-4 saat sonra bir tepeye vardık. Bu tepeden süt gibi bembeyaz akan, kayanın göğsünden dökülen bu şelaleyi görünce inanılmaz bir haz ve mutluluk içinde seyrettim. Bu bölgeye İsmet Vursavuş ve şoförümüzle beraber geldik. İsmet dostum, elinde minolta makinesi, tele objektifi olan, fotoğrafa meraklı bir arkadaşımdı. Sonradan bu arkadaşım Ecevit iktidarında Adana'dan milletvekili oldu ve halen görüşmekteyiz.

Kapuzbaşı Şelaleleri, batıdan Yedigöller bölgesinden karların erimesiyle oluşan kar sularının, aşağıda bir kaya kütlesinin göğsünü patlatarak 40 metreden dökülen üçünü yan yana gördüğünüz yedi tane şelaledir. Buraya hocam Şinasi Barutçu'yu da getirdim. Hoca bu şelaleleri görünce, oturup sadece seyretti. Yaklaşık yarım saat geçtikten sonra bana dönüp; "Bu Amerika'da bile yok." dedi. "Amerika'da pek çok doğa harikası var ama böylesini hiç görmedim." dedi.

Burada İsmet'le 2 gün kaldık. Geri dönüşümüz için Orman İşletmesinden gelecek olan cipi beklemeye başladık. İki tarafı su olan ortada kısa bir

patika bulunan bir yerde bir köylünün oturup dereye dikkatle baktığını gördüm, yanaştım, döndü eliyle yavaş olmamı işaret etti. Ve bana; “Şimdi bu dereden iki yılan çıkacak ve şu önümüzde güneşin vurduğu yere gelecekler.” dedi. Daha sözünü bitirmemişti ki dereden 2 yılan çıktı, birbirlerine sarılı olarak. Yalnız bir karış baş kısımları serbestti. Tam güneşin vurmuş olduğu yerde başları ile birbirlerine sarılarak aşk yaşadıklarını gördüm. Boynumda asılı bir makine bulunmasına karşın, bu denli büyüleyici bir görüntü karşısında fotoğraf çekmek aklıma gelmedi. Tam bu sırada arkadan bir sürü çocuk bir gürültüyle geldiler, “Yılan, yılan…” diye bağırarak taş yağdırdılar. Bunun üzerine yılanlar dereye tekrar döndüler. Çocuklara “Neden bu hayvanlara taş atıyorsunuz?” diye sorup, böyle kötü bir şeyi bir daha asla yapmamaları gerektiğini, tüm canlıların yaşamaya hakkı olduğunu, dünyanın sadece insanlara ait bir yer olmadığını anlattım.

Çocuklar gidince köylü adam; “Beyim merak etme yılanlar tekrar gelecek.” dedi. Ben heyecanla koşup sinema makinesini çıkarttım geldim. Biraz sonra yılanlar tekrar çıktılar. Yavaş yavaş sevişerek, kafalarını birbirine değdirerek güneşte oynamaya başladılar. Hemen birkaç fotoğraf çektim. Şinasi Hocamın bana verdiği 16mm film makinasıyla çekime başladım. Daha sonra tekrar insanlar geldi, yılanlar yeniden dereye kaçtılar.

Sizleri de oraya götüreceğim. Hafta içi gitmek daha uygun olur. Hem kalabalıktan ve hem de insanların oraya buraya attığı çöplerden rahatsız olmayız. Görmediğiniz çok yer var. Bunlardan Manazan Mağaraları, Taşkale, Yerköprü Şelaleleri, Meke Tuzlası gibi yerlere zaman içerisinde götürmeye çalışacağım. Tabi ki Tunceli Ovacık, Munzur Dağları da görülmeye değer yerlerden birkaçıdır. Flora bakımından ülkenin çok önemli yerlerinden biridir. 40-45 endemik türden çiçek olduğunu biliyorum. Kemaliye Eğin muhakkak görülmesi, fotoğraflanması gereken bir beldedir. Asıl burada, hem tekne gezileriyle hem de karadan dolaşılabilir. Ayrıca 3 saat mesafedeki Karanlık Vadi’ye ulaşmak lazım. Burada gizlenerek dağ keçilerini görmek her an mümkündür. Dönüşte, Divriği’de Divriği Camisi’ni görmek iyi olur. Oraya uğrayıp taş işçiliğinin en güzel örneklerini görmenizi isterim. Kapuzbaşı’na ilk gidişimde İsmet’le böyle bir anımız var.

- Sizi dinlerken bile heyecanlanıyor insan.

Necmettin Külahçı: Benim anlatımımla ilgili değil, orası gerçekten çok güzel. Ama değerini bilemiyoruz. Barazama Şelaleleri'nin adı hiçbir yerde geçmiyor. Adını duyan, bilen yok.

- Nasıl kalınır orada?

Necmettin Külahçı: Ben oraya gittiğim zaman çadır kurarım. Sizi oraya götüreyim. Aladağlara karlı bir mevsimde, şelalelere bahar mevsiminde gidelim.

- "Kapuzbaşı'nı ben keşfettim" dediniz, Kapuzbaşı bilinmiyor muydu?

Necmettin Külahçı: Oranın köylüleri biliyordu elbette, ormancılar da biliyordu muhakkak. Fotoğrafçı olarak ben keşfettim.

- Sonra ünlendi mi?

Necmettin Külahçı: Oranın bozulmaması için Kapuzbaşı'nı çoğu kimseye haber vermedim, anlatmadım. Oraya gitmelerini önermedim. Yalnızca çok meraklı olanlara söyledim.

- Kendiniz gittiniz mi daha sonra?

Necmettin Külahçı: Oraya FSK'dan beş-altı grup götürdüm. Daha sonra Muzaffer Erol diye birini götürdüm, eski dağcılardan, benim yaşımda. Ben 79 yaşındayım. Bu yaşta arkadaşım az kaldı. Muzaffer oraya bayıldı. *"Böyle bir yer olmaz."* dedi. Sonra rahmetli Şinasi Barutçu Hocamı götürdüm. Oturdu, şelalelere baktı. Hiç fotoğraf çekemedi. Yalnızca, *"Müthiş!.."* dedi. Sonraki gidişlerimde yılanlara rastlamadım. O bir rastlantıydı.

- Kapuzbaşı'na gidiş öyküsünü anlattınız ama orayı anlatmadınız.

Necmettin Külahçı: Kapuzbaşı, görülmeye değer bir tabiat harikası. Dünyada böyle kayanın göğsünü yararak çıkan başka bir şelale var mı diye araştırdım, yok. Ama değeri bilinmiyor. Son gittiğimizde pislik içindeydi. Yakın il ve ilçelerde yaşayan vatandaşlar orada piknik yapıyor, çöpünü pisliğini bırakıp gidiyor. Doğayı bozuyorlar, yok ediyorlar. Buna çok üzülüyorum. Olacak gibi değil.

- Birkaç kez gittiğinize göre, yılanlardan başka ilginç anılarınız da vardır.

Necmettin Külahçı: Orada çok anım var. Birinde Muzaffer'in oğlu Serdar ve Turgay'la dağ tarafından geldik, bu tarafa geçeceğiz. Yahyalı tarafından döneceğiz. Turgay'ın Kartal marka bir arabası vardı. Dağ yolu ne de olsa, zor bela indik. Geri dönmemiz gerekse, aynı yoldan geri dönemeyiz, araba çıkamaz.

Yol üzerinde bir köprü vardı ama uçmuş! Yolumuz kapanmış. Ne ileri gidebiliyoruz, ne geri. Su kabarık. Dereye girsek arabayı su götürür. Karşıya geçmek için bir yol aradık. İki kalas bulduk, karşıdan karşıya uzattık. Üzerinden geçmeye çalışacağız. Arabaya bindik. Kalasların üzerinde santim santim ilerliyoruz. Bir hata yapsak su bizi de, arabayı da götürecek. Bir ara dedim ki; "*Çantayı bırakalım, arabayı su götürürse o bari kurtulsun." Onlar da "Bizden sonra çantalardaki malzeme kimin işine yarayacak, biz gidersek onlar da gitsin."* dediler.

Güç bela karşıya geçtik. Kıyıya varınca nasıl bayram ettik… Bu zorluklarına rağmen yolculuk çok keyifliydi.

Bir de hatırlanmakla ilgili bir anım var. Günlerden bir gün Kumrular Sokak'taki evin badanasını yaptıracaktım. Bir badanacı buldum, getirdim. Çalışmaya başladı. Bir ara bana baktı,

Ağabey, siz hiç Hakkari'ye geldiniz mi? dedi. *Fotoğrafçı mısınız?*

- Geldim, nerden biliyorsun, dedim.

- Ben orda askerdim. Sizi hatırladım, dedi.

- Elazığ'a gidip geliyor musunuz?

Necmettin Külahçı: 15 yıldır gider gelirim.

- Fotoğraf Derneği var mı Elazığ'da?

Necmettin Külahçı: Birçok kentte fotoğraf derneği açıldı ama Elazığ'da yoktu. Hep öneriyordum. İnsanları bir araya getiriyordum ama bu güne kadar bir türlü olmamıştı. Ama artık kuruldu. Geçen yıl fotoğraf için topluca Birecik'e gitmiştik, dönüşte ben gruptan ayrılıp Elazığ'a uğradım. Orada bir yeğenim var. Biz Birecik'teyken o da gelmişti. Arkadaşların coşkusu, çabası hoşuna gitmişti. Onları görünce; "*Ben de başlayacağım*

fotoğrafa.” dedi. Yeğenim Işıl, ona fotoğraf makinesini gönderdi. Bu coşkuyla *“Dernek kuralım.”* dediler. Benden destek istediler.

Elazığ’da üniversiteden bir öğretim görevlisi Ankara’da “Küba” adlı bir fotoğraf sergisi açmıştı. Çok güzel bir sergiydi. Onunla Ankara’da tanışmıştım. Elazığ’da onu da bulduk. Bu arkadaşlarla Elazığ’da dernek kurmaya karar verdik. On, on beş kişi bir araya geldi, üç hafta kadar önce derneği kurdular. Başkanı, Ali Ulukent. Derneğin kısa adı; EFAD.

- Dernek yalnızca kâğıt üzerinde mi var, yoksa fiilen çalışmaya başladı mı?

Necmettin Külahçı: Başladı, başladı. Bir yer de bulmuşlar. Açılış yapmaya karar vermişler. Beni de çağırdılar, gittim. Çok güzel bir yerleri vardı. Uzun kocaman bir salon, sergi için çok elverişli. Herhalde 200 kişilik bir salondu. Orada hem derneğin açılışını yaptık hem de ben iki dia gösterisi yaptım.

Açılış çok kalabalıktı. Üniversitenin rektör yardımcısı, Elazığ’ın başka üst düzey yöneticileri katılmıştı.

Ali, kuruluş aşamalarını anlattı, *“Bu derneğin kurulmasında Necmettin Külahçı’nın çok emeği oldu.”* dedi.

Orada otuz kadar kişi üye yapıldı. Üyeler genellikle entelektüel insanlar. Avukatlar, doktorlar, üniversiteliler… Böyle bir oluşum bekleniyormuş demek ki.

Oraya fotoğraflarımdan götürmüştüm. Birini derneğe, bazılarını fotoğrafçı dostlara, birini de bir akrabama armağan ettim. O da rektör yardımcısına verdi.

Açılışta bana da söz verdiler. Dedim ki; *“Çok güzel bir ülkede yaşıyoruz. Pek çok ülke dolaştım. Ama doğasıyla, tarihiyle, Türkiye’yle yarışabilecek olanı yok. Bu yönden çok şanslıyız. Herkesin bunu bilmesi, anlaması gerek.”*

Konuşmamda, fotoğraf gezileri için birkaç yer önerdim; Bunlardan biri, Kapuzbaşı şelaleleri. Tam bir doğa harikası. Dünyanın bulunmaz yerlerinden biri.

Sonra dia gösterisine geçtik. Tabi ki herkes mest oldu. Bir de kokteyl verildi.

Elazığ'a giderken otuz-otuzbeş kadar 20 X 30 boyutunda paspartulu fotoğraf götürmüştüm, derneğin salonuna asmışlardı. Dia gösterisinden sonra baktım ki topluyorlar. *"Niye topluyorsunuz?"* dedim. *"Siz gideceksiniz diye."* dediler. *"Ben onları geri götürmeyeceğim, size getirdim."* dedim. Çok duygulandılar. Ben de çok duygulandım.

- Kaldınız mı Elazığ'da, yoksa hemen döndünüz mü?

Necmettin Külahçı: Birkaç gün kaldım. Üniversiteye davet ettiler. Bir televizyonda canlı yayına katıldım. Dernekte bir gösteri daha yaptım. İzlemek için doksan kişi geldi.

Bu arada FSK'yı, AFSAD'ı aradım, bu derneğin kuruluşunu haber verdim. *"Kutlayın, ilişki kurun, destek olun."* dedim.

Her iki dernek de her zaman destek olacaklarını söylediler.

- Açılıştan başka bir etkinlik oldu mu?

Necmettin Külahçı: Ben döndükten sonra Malatya'ya bir gezi düzenlenmiş. Malatya'da da dernek var. Bu iki derneğin üyeleri birlikte Hazar dağına çıkmışlar. Fotoğraf çekmişler. Bir kaynaşma olmuş. Derneklerin bu şekilde görüşmesi, birlikte etkinlik düzenlemesi çok güzel. Böyle olmalı.

- EFAD, kuruluşunu özendirdiğiniz, desteklediğiniz kaçıncı dernek?

Necmettin Külahçı: Benim çok dernekle ilişkim oldu. FSK, DASK, EFAD, AFSAD…

- "Şurayı da çekseydim" dediğiniz yerler oldu mu? İçinizde ukde kaldı mı?

Necmettin Külahçı: Gittiğim yerlerden erken dönmek zorunda kaldığım zamanlar oldu. *"Biraz daha kalsaydım güzel fotoğraflar çekerdim."* dediğim oldu. Ama genellikle gittiğim yerlerde yeteri kadar kalırdım. Zaman ayırırdım. Herkes uyurken ben gidip fotoğraf çekmiş, onlar uyanmadan dönmüş olurdum. Gittiğim yerde günün değişik evrelerinden

yararlanırım. Gece, gündüz, sabah akşam… Farklı zamanların ışıkları birbirinden çok farklı etkilere yol açar, onlardan yararlanmak gerek. Gittiğim yerde mutlaka güneşin doğuşunu göreceğim, onun ışığını alacağım. Akşam batışını izleyeceğim. Bunları çok önemserim.

- Fotoğraf gezilerine çıkmadan önce gideceğiniz yere göre bir hazırlık yapıyor musunuz?

Necmettin Külahçı: Elbette. Nereye gideceksem orayla ilgili araştırma yapıyorum, hazırlık yapıyorum, öyle gidiyorum.

- Gezilere çocuklarınızı da götürür müydünüz?

Necmettin Külahçı: Tabi, kızım Funda'yla birlikte çok yere gittik. Funda da iyi bir fotoğrafçı, AFSAD üyesi. Fotoritim'in Ankara temsilcisi. Hacettepe'yi bitirdi. İstatistik de okudu ama hiç mesleğini yapmadı. Baba mesleği fotoğrafla uğraştı. Onların "Halfeti Su Altı Fotoğrafları Sergisi" çok güzel, İstanbul'da, Yerebatan Sarayı'nda açıldı.

- Gezdiğiniz yerler hakkında kayıt tuttunuz mu?

Necmettin Külahçı: Kayıt tutmadım. Bu çok büyük bir eksiklik. Şimdi anımsadıkça yazıyorum. O zaman niye yazmadım ki çok hayıflanıyorum. Keşke yazsaydım…

- Türkiye'de fotoğrafla ilgili kitap çok az. Albümler, fotoğraf kitapları var ama fotoğrafların, fotoğrafçıların öyküleri yok.

Necmettin Külahçı: Kusur bizde. Yazmamışız. Şimdi aklıma gelenleri bir deftere yazıyorum ama çoğunu unutmuşum. Aklıma geldikçe dönüp yazıyorum. Belki bu yıl olmayabilir ama yaşamımla, geçmişimle ilgili bir kitap ortaya çıkarmayı düşünüyorum. Elli yıl Anadolu'yu adım adım dolaşacaksın, binlerce anı, öykü, şiir… Bu süreçte Anadolu büyük bir değişim geçiriyor. Ve yazmayacaksın… Olacak iş değil. Üzülüyorum.

- Bir fotoğraf müzesi kurulsa, herkes elindeki makineleri verse, bunun için bir adım atılsa…

Ne dersiniz?

Necmettin Külahçı: Otuz beş yıl önce gazetecilerin, foto muhabirlerinin Ankara’da böyle bir şey başlattıklarını biliyorum. Hatta ben iki eski makinemi vermiştim. Sonra ne oldu, bilmiyorum. Araştırmak gerek.

- Antikacılarda çok eski makine var. Kişisel koleksiyonlar da var. Ama kurum olarak bir tek

Koç Müzesi’nde var.

Necmettin Külahçı: Barış Manço fotoğraf makinesi biriktiriyordu. Bir de Zeki Alasya biriktiriyor. Eskiden ne iyi makineler vardı.

- Fotoğraf peşinde çok koşturmuşsunuz. Günlerce dağlarda kaldığınızda eşiniz, çocuklarınız bunu nasıl karşılıyorlardı?

Necmettin Külahçı: Bu konuda çok şanslıydım. İlk yıllarda rahmetli eşimle birlikte gezerdik. Oysa kadınlar için fotoğrafçılık zordur. Hamileliği var, doğumu var, emzikte bebesi var… Kadınlar için bir hafta, on gün böyle dağda bayırda dolaşmak, evden ayrı kalmak zordur.

Eşim önce çadırda kalamıyordu, sonra alıştı. Ama daha sonra rahatsızlandı, gelemez oldu. Gelemediği zamanlarda da bana destek oldu. Slaytlarımı keyifle izledi.

Çocuklarımla da çok gezdim. Funda daha dokuz yaşındaydı, ne Erzincanlar kaldı ne başka bir yer… Sonra kızım Betül’ü de dolaştırdım. İkisini de peşime takar götürürdüm.

Benim fotoğrafa karşı ilgim çocuklarıma da geçti. Uzun süre fotoğraf işiyle uğraştılar. Funda hâlâ uğraşıyor.

- Dağcılık tehlikeli bir iş. Herhangi bir tehlike atlattınız mı hiç, ya da yanınızdakilerden tehlike atlatanlar oldu mu?

Necmettin Külahçı: Oldu, yazık ki oldu. Mümtaz Çankaya vardı. Olağanüstü bir insandı, dağcılıkta deneyimliydi. Yedigöller’de, sırtında taş taşıyarak küçük bir kulübe yapmıştı, dağcılar çıktığı zaman barınsın diye. Dağda üstüne çığ düştü, öldü.

- Nasıl oldu?

Necmettin Külahçı: Dağcılık sporu dünyada en az kazası olan spor dallarından biridir. Ne acıdır ki ülkemizde değerli dostum Dr. Tayfun Tercan 1994 de federasyon başkanı iken bir kaza neticesinde hayatını kaybetmiştir. İkincisi de Mümtaz Çankaya’dır.

Benimde içinde bulunduğum bir Aladağlar gezisinde çok deneyimli olan, dağcılığı çok iyi bilen Mümtaz Çankaya'yı da bir kaza neticesinde kaybetmiş oldum. Şubat ayında Aladağlar'da bir dağcılık faaliyeti vardı, yaklaşık 100 kişilik ülkenin belirli yerlerinden gelmiş dağcı dostlar. Mümtaz Çankaya beni de bu faaliyette görmek istemiş, o sırada ben de işyerimde bir tadilat işi ile uğraşıyordum. Mümtaza gelemeyeceğimi söyledim o da ısrarla benim katılmamı istedi. Kıramadım kalkıp Aladağlar'a gittim. Dağ evine yerleştim, ertesi gün Mümtaz, içlerinde Elazığ ve Niğdelilerden oluşan 20 kişilik bir grubu Aladağların Cinbar Boğazı'ndan, Demirkazık'ın eteğinden otele indirmeyi planlamış. Bir eksiği hayatına mal oldu. O gün hava raporuna bakmamış. Halbuki böyle durumlarda hava raporu muhakkak alınmalıdır. Sabah erken yola koyulduk kar diz boyunu aşıyor önde deneyimli dağcılar iz açarak arkadakilere kolaylık sağlamaya çalışıyorlardı. Bu geziye damadım Bülent kayağını alarak, kızım Funda, eşi Hakan Gönendik kayaklarıyla katılmışlardı. Yaklaşık 1,5 saatlik yürüyüşten sonra bir mola verdik. Mümtaz dostum beni bir köşeye çekti, çocukların görmeyeceği bir yerde jest olsun diye almış olduğu şarabı beraberce içtik. Daha sonra yürüyüşe geçtik Cinbar Boğazı'nı çıktık, yukarıda bir fırtına koptu. Göz gözü görmez oldu. Zor yürüyordum. En son önümüzde giden Funda'yla Hakan'ın kayaklarıyla o fırtınada gözden kaybolduğunu gördüm. Önümde iyi bir dağcı olan Kayserili Mahmut Bey, arkamda ise Elazığlı dayımın oğlu Gazanfer vardı. Gazanfer aynı zamanda Elazığ Dağcılık Ajanıydı. Arkamda kayakları omzunda damat Bülent geliyordu. Mümtaz bizim kendilerine yetişmemiz için üniversiteli bir arkadaşı göndermiş, ancak kendisine yetişemeyeceğimizi söyleyip çocuğu tekrar gönderdim. Kar fırtınası o kadar şiddetliydi ki sanki yüzümüzü kırbaçlıyorlarmış gibi. Ve hemen geri dönmemiz gerektiğini söyledim. Geri döndük. 300 metre aşağıda Cinbar Boğazı'na indik, o anda her şey değişti, hiç fırtına yokmuş gibi. Bir 500 metre daha inmiştik ki birden tüm vadiyi kaplayan devasa buz ve kar kütlelerinden oluşan çığ önümüzü kapattı.

Gazanfer'e buradan nasıl çıkacağımızı sordum. Gazanfer sonunda zorlukla tırmanarak hepimizi çığın tepesine çıkardı. Biraz dinlendikten sonra Gazanfer 300 metre ileride bir kıpırdama gördüğünü söyledi. Dikkatle baktık gerçektende orada bir insan olduğunu anladık. O anda dünyanın başıma yıkıldığını, bu çığın altında bizden önce gidenlerin olduğunu

anladım. Diz bağlarım çözüldü, oturdum, öylece kaldım. Gazanfer o yöne doğru gitmeye başladı, bize de, otele gidip yardım getirmemizi söyledi. Damat Bülent'e otele koşmasını söyledim, ben de biraz sonra toparlanıp otele ilerledim, ancak kendimde değildim. Bir saat sonra otelden yardım gelmeye başladı. Hiç unutmam, şu anda İstanbul da olan Tayfun, yukarıdan insanların otele birer ikişer geldiğini söyledi bana. Tayfun'a kızım Funda ile eşi Hakan'ın gelip gelmediğini sordum, onları görmediğini söyledi. Ama onlarında muhakkak geleceklerini söyledi. Otele varınca yukarıda odama kapandım. Neticede Funda, Hakan ve diğerlerinin gelmekte olduğunu Elazığlı çocuk müjdeledi. Biraz rahatladım ama aklım halen Gazanfer'de idi. Birkaç saat sonra onlar da döndüler. Bana, uçurumdan çığ ile birlikte düşenin Niğdeli 13 yaşında bir çocuk olduğunu, sadece kolunun kırıldığını söylediler ve daha sonrada "başın sağ olsun, Mümtaz'ı kaybettik" dediler. İnanamadım, isyan ettim ama yapacak hiçbir şey yoktu. O gece mümtazın cansız bedeni orada kaldı. Vali, Garnizon Komutanı geldiler, beni istediklerini söylediler, indim odadan. Vali Bey'e olayın nasıl cereyan ettiğini anlattım, onlar da çok üzgün olduklarını söylediler. Sabah Vali Bey'i ziyaret ettim, sekreter bana "Randevunuz var mı?" diye sordu, kartımı verdim, kız içeri girdi, birazdan kapı açıldı, Vali Ünal Bey kapıya kadar gelip beni içeri alıp sekretere bir saat kimseyle görüşme yapamayacağını söyledi. Olayı tekrar gözden geçirdik.

Konuştuk. Vali Ünal Bey 4 yardımcısı olduğunu ama hiçbirinin Mümtaz'ın yerini tutmadığını, adeta sağ kolunun kırıldığını hissettiğini bana ifade etti. Mümtaz vasıtasıyla Vali Ünal Bey'i daha önceden tanıyordum. Daha sonra Niğde'ye geldiğimde bir spor müsabakası neticesinde Vali Bey'in talimatıyla ödül verdiğimi hatırlıyorum.

Mümtaz'la birlikte tüm Türkiye dağlarını içeren kitaplar yapmak için çalışma başlatmıştık. Önce Aladağlar'dan başlayacak, ben fotoğraf çekerken Mümtaz da yazılarını yazacaktı. Mümtaz'ı kaybetmekle çok şeyi kaybettiğimi, özellikle dağlar ile ilgili çalışmalarımızın Mümtaz'la beraber yok olup gittiğini de anlamış oldum.

- Hocam eski günleri anımsatarak üzdük sizi.

Necmettin Külahçı: Nasıl üzülmeyeyim… Mümtaz'ın kardeşi de böyle bir kazada öldü.

1994 de Dağcılık Federasyonu Yönetim Kurulundaydım. Federasyon Başkanı Dr. Tayfun Tercan idi. 1995 de Tayfun'u da bir kaza neticesinde kaybettim.

Ben o sırada Rusya'daydım. Dönüşte uçakta gazeteleri gözden geçirirken, gözüm Tayfun'un öldüğü haberiyle doldu. Tekrar okudum, ne yazık ki doğruydu. Uçakta öylece kalakaldım. Bir grup dağcı Kaçkarlar'a gitmişler. Federasyon Başkanı da o faaliyete katılmış. Faaliyet dönüşü Tayfun aceleyle dönüp ailesiyle tatile çıkacakmış. Vakit daraldığı için, koşarak dönüyormuş. Birden ayağı kaymış, düşmüş, bir kaya kütlesine çarparak vefat etmiş.

Bu iki olay uzun zaman beni derinden etkiledi. Ve halen bu iki dostumu kaybetmenin üzüntüsünü acısını yasamaktayım.

Dağcılık tehlikeli bir iş. Dağda yalnız olmayacaksın. Çıkış zor. İniş onun kadar zor. Acele etmemek gerek. Adımlarını çok ölçülü atacaksın. Dikkat edersen hiç bir şey olmaz. Hava koşulları durumu çok etkiliyor.

- Ankara'da yaşıyorsunuz. Bu bir tercih mi, bir zorunluluk mu? Nerede yaşamak isterdiniz?

Necmettin Külahçı: Ankara'da yaşamaktayım. 6 yıl önce eşim Fethiye'yi kaybettim. 2 kızım 3 torunum var. Onlar da fotoğrafla iç içeler. Ayrıca her 2 kızım da "Doğada Görüntü Avcılığı Yarışması" ve "Anadolu Dağ Maratonu Yarışması"nı düzenleyen kurulun üyelerindendir, damadım Hakan Gönendik de dahil.

1998 yılında 100. Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın ile kurmuş olduğumuz "Doğa Araştırmaları ve Sporları Derneği"ni sonra detaylı olarak anlatırım.

Ben doğaya hayranım. Doğanın bozulmadığı bir yerde yaşamak isterdim. Memur olsaydım Hakkari'ye atanmak, orada yaşamak isterdim. Sürsünler beni Hakkari'ye. Bundan hiç yakınmazdım.

- Önemli olayları fotoğrafladınız mı?

Necmettin Külahçı: Fotoğrafladığım oldu. Örneğin, 1960 ihtilalin ilk gününde fotoğraf çekmek için makinemi alarak dışarı çıktım. İki sokak ileride, zamanın Ticaret Bakanı oturuyordu. Oraya doğru yöneldim. Bakan

Bey’in evinin önünde çok kalabalık bir insan topluluğu vardı. Ayrıca çok köhne bir kamyonet gördüm. Ticaret Bakanı kamyonetin arkasında ayakta duruyordu. Şoför mahallinde ise yine eski bakanlardan Namık Gedik oturuyordu. Birkaç fotoğraf çektim. Harp okulu talebeleri havaya ateş açıyorlardı. Her ateşte bakan irkiliyor ve titriyordu. Hiç unutamıyorum bu olayı. Tam ben fotoğraf çekerken, birisi koluma yapıştı. Döndüm, bu bir subaydı. Yanındaki iki harp okulu talebesine “bunu da alın içeri” dedi. Biri bir tarafımda diğeri diğer tarafımda beni derdest edip götürmeye başladılar. Biraz yürüdük, karşımıza benim tanıdığım hafta sonları dükkânıma uğrayan Uğur adında fotoğraf meraklısı bir dost çıktı. Uğur da harp okulu talebesiydi. Şans bu ya, Uğur; “Nereye götürüyorsunuz ağabeyi” dedi çocuklara. Çocuklarda, “Fotoğraf çekiyordu, yüzbaşı bunu da alın dedi, biz de götürüyoruz.” Uğur talebeleri çekti bir şeyler konuştu, sonra; “hadi ben götüreyim, siz dönün işinize” dedi ve Uğur koluma girdi köşeyi dönünce; “Ağabey toz ol, ne yapıyorsun burada?” dedi. Fırladım, dükkâna attım kendimi. Bu da unutamadığım olaylardan biridir.

- İyi bir rastlantı…

Necmettin Külahçı: Evet, çok iyi oldu. Ben gittiğime yanmam da, elimden makinemi alsalar, filmleri çıkarsalar, işte onlara yanardım. Çünkü o sırada çektiğim fotoğraflar tarihi bir olaya tanıklık ediyordu. O fotoğraflar hâlâ duruyor.

- 27 Mayıs’ın canlı tanığısınız. Başka neler kaldı aklınızda o günlerden?

Necmettin Külahçı: O günlerde Otel Balin yabancı gazetecilerle doluydu. Salona giriyorsun, bir sürü flaş patlıyor. Dükkânda olduğum bir sırada uzun boylu, dalyan gibi Amerikalı bir gazeteci geldi. “*İngilizce biliyor musunuz?*” diye sordu. “*Hayır, bilmiyorum.*” dedim.

Birkaç film uzattı, el kol hareketleriyle bunları hemen banyo yapmamı istedi. Belli ki acele haber yetiştirecek.

Hemen işe giriştim. Çabuk bitirelim diye bana o da yardım etti, filmleri banyo yaptık. Karanlık odaya girdik, basıyoruz. Yanımda çalışan Erol adlı biri vardı, dışarıya bir yere göndermiştim, biz banyo yaparken o da geldi.

Kafasını içeriye uzattı, “*Şuraya gittim, şunu şunu yaptım.*” diye anlatmaya başladı.

Amerikalı acele ediyordu, Erol beni meşgul ediyor diye ona kızdı. Döndü, ona bir tokat attı. Erol arka üstü yığıldı.

Erol, içerisi karanlık olduğu için Amerikalıyı görememiş. Onu gördüyse bile kendisine kimin vurduğunu anlayamamış. Benim vurmam için bir neden yok, Amerikalının vurması için de onun bildiği bir neden yok. Neye uğradığını şaşırmış. “Bana kim vurdu ağabey?” deyince bu şaşkınlığa epeyce gülmüştük.

- Ünlülerle çalıştığınız oldu mu? Onlarla ilgili anılarınız var mı?

Necmettin Külahçı: Evet… Yine o yıllarda sanatçı Alpay, İzmir Caddesinde oturuyordu, iyi görüşürdük. İlanlarda, reklamlarda kullanmak üzere onun fotoğraflarını çekiyordum. Bir gün beni evine çağırdı. Fotoğraflarını çektim. Kimini beğendik, kimini beğenmedik, yeniden çektik… Bir ara lambanın kabloları ateş aldı. Neredeyse ev yanacaktı. Yangını zorlukla söndürdük.

Çektiğim fotoğrafları büyütmem gerekti. Birini, tam onun boyunca büyüttüm. Alpay gelip baktı, bu fotoğrafı kısa buldu. “*Tam senin boyunda.*” dedim. İnanmadı. Metre bulup ölçtük. Alpay da 173 santim, fotoğraf da…

- Başka?

Necmettin Külahçı: Birlikte çalıştığım ünlülerden biri de mimar Vedat Dalokay’dır. Eski Ankara Belediye Başkanı.

- Onunla ne yaptınız? Alpay’ınki gibi fotoğrafını çekmemişsinizdir herhalde.

Necmettin Külahçı: Hayır, kendisinin değil, hazırladığı mimari maketlerin fotoğraflarını çektim. 1961 Ankara İzmir Caddesi’nde, Foto Balin adı altında bir stüdyom vardı. Genellikle reklam tanıtım fotoğrafçılığı yapıyordum. Önemli iş kuruluşları ve önemli mimarların işlerini yaptım. Bunlardan birisi de sonradan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı olan Vedat Dalokay’dır. Tüm işlerinde, proje maket çalışmalarında beni arar, bütün işlerini bana yaptırırdı. Yine bir gün beni aradı, maket fotoğrafının çekimi için akşam geleceğini ve çekimi yaptıktan sonra basılıp acele

verilmesini istedi. Maketi akşam bana getirdi. Perişan bir vaziyetteydi. Oldukça büyük bir cami maketi olduğunu anlattı. Bir aydan fazla çalıştığını, nihayet ancak yetiştirdiğini, bu gece maket fotoğraflarını 50x60 ebadında büyüterek göndermek istediğini söyledi. Pakistan İslamabad'da yapılacak olan dünyanın en büyük cami projesi için dünyanın 16 mimarını davet ettiklerini, Türkiye'den de kendisini davet ettiklerini söyledi. En son günde, maketin içine ışık koyarak fotoğrafladım.

Vedat Bey, 10 adet 50x60 ebadında fotoğrafı seçip bana yapmamı söyledi. Ben de kendisine "Sen evine git dinlen ben bunları hazırlarım." dedim. Saat 05.00'te gelip alabilirsin dedim. Vedat Bey gittikten sonra fotoğrafları 50x60 ebadında yaptım. Saat gece yarısı 03.00 olmuştu, bende eve gitmeyip bir sandalyede uyumaya çalıştım. Tam saat 05.00 de kapı çalındı. Vedat Bey geldi, fotoğrafları çok beğendi. Projelerinin içine yerleştirdi, kutuları çiviledi, döndü bana; "Sen ne yapacaksın şimdi, gel beraber hava meydanına gidelim, dönüşte seni bırakırım." dedi. Arabada konuşuyoruz; bana, "Sen de yarı mimar sayılırsın, nasıl buldun?" dedi. Ben de bu projenin çok çok güzel olduğunu, mutlaka derece alacağını, hatta birinci olabileceğini söyledim. "Yok yahu, dünyanın 15 sayılı mimarı katılıyor, olmaz." dedi. Ben de ısrarla bu projenin birinci olacağını söyledim. Nihayet maketi teslim edip geri döndük. Aradan yaklaşık 3 ay geçmişti. Bir gün telefonum çaldı arayan Vedat beydi. *"Yahu üstad, sana geliyorum. Sanırım birinci olmuşum. O maket fotoğraflarından hemen yapalım, basına dağıtacağım."* dedi. Dükkânıma geldiğinde, yaşadıklarını anlatmaya başladı; *"İşlerim çok durgun gidiyordu. Canım sıkkın, mimarlar odasında arkadaşlarla sohbet ediyordum, bana bir telefon geldiğini söylediler. Beni bürodan arıyorlarmış. Koştum ahizeyi aldım, yanımda çalışan çocuk: Ağabey hemen buraya gel, Kocatepe Camisi'ni bombaladılar, senden biliyorlar. Hemen büroya gel."* Bu arada Kocatepe Camisi'nin ilk projesi Vedat Dalokay'ın projesiydi. Camiye başlandı, su basmanı yapılmıştı ki, bombayla havaya uçurmuşlardı. Neymiş efendim, bu camiyi istemiyorlarmış kimi çevreler. Minareler füzeye benziyormuş, gibi bahanelerle bombalamışlar. İslamabad'da dünyanın en büyük camisi yapıldı. Minareleri de bugünkü cami anlayışının dışında son derece estetik ve güzel bir yapıya sahip. Bu cami İslamabad'da dev gibi ayakta dikilirken, gidip görenler gıpta ile izliyorlarken, böyle bir caminin kazandırılmasında Vedat Dalokay'ı rahmet ve minnetle anıyorlar, ben de anıyorum. Daha

sonra anlatmaya devam etti, kaldığı yerden; *“Kalktım koşarak büroya geldim. Kapıyı çaldım, kapıyı açınca üç yardımcım da yüzüme bakıp gülüyorlardı; ne olduğunu neden güldüklerini sordum. Ağabey tebrik ederiz dediler. Birinci oldun. Şaşkınlıktan önce bir şey anlamadım, sonra İslamabad projesinde birinci olduğum söylenince, oraya yığılıp kaldım.”* Daha sonra benimle konuştuğunda çok memnun olduğunu söyledi, daha proje giderken birinci olacağını tahmin ettiğim için, beni tebrik ettiğini söyledi. *“Bu denli açık görüş belirttiğin için seni Pakistan’a götüreceğim.”* dedi. Aradan zaman geçti, Vedat Bey beni unuttu. Bir gün bürosuna gittim. Küçük kardeşi Işık, benim çok yakın arkadaşımdı. Bu meseleyi ona anlattım. Gülmeye başladık ki Vedat Bey içeriden; *“Neye gülüyorsunuz?”* diye sordu. Işık da ona *“Necmettin’i Pakistan’a götürecekmişsin.”* deyince, *“Uçak çok pahalı ama yine de götüreceğim.”* demişti. Allah rahmet eylesin, Vedat Bey bir trafik kazası sonucu, kardeşi Işık ise, eceliyle aramızdan ayrılmışlardır.

- Vedat Bey size, “mimarlarla çalışıyorsun, yarı mimar sayılırsın” demiş, başka hangi mimarlarla çalıştınız?

Necmettin Külahçı: Tanıdığım bir mimar da Behruz Çinici’dir. Benden birkaç yaş büyüktür. Ünlü bir mimardır. ODTÜ onun eseridir. Behruz Çinici ile birlikte çalışmamız, ODTÜ’nün yapımı nedeniyledir.

Mimarlık Fakültesi’nin yapımı sırasında, değişik evrelerinin fotoğraflarını çektim. O yıllarda böyle fotoğraflar çekiyordum. Rektörlük ve spor salonu yapılırken de, üç kişi hepsinin fotoğraflarını çektik. Şinasi Barutçu, Gültekin Çizgen ve ben. Ben, diğerlerine göre daha çok çektim, böyle fotoğrafları. Ülkemizin ünlü mimarları ile çalıştım. Erdoğan Elmas, Fahri Yetman, Ragıp Buluç, Şevki Vanlı, Süha Gönendik… Bu saydığım isimler sadece birkaçıdır.

- Adlarını saydığınız diğer fotoğrafçılarla birlikte fotoğraf çekme dışında özel dostluğunuz da var mıydı?

Necmettin Külahçı: Biz dosttuk. Ama sık sık küserdik birbirimize. Sonra arardık birbirimizi, *“Hadi barışalım.”* derdik. Barışınca da sabahlara kadar oturur sohbet ederdik.

- Gene mimarlara dönelim. O mimarların kişisel özelliklerinden de söz eder misiniz?

Necmettin Külahçı: Vedat Dalokay, resim yapıyordu. Behruz Çinici'nin de çok güzel resimleri vardı. Bu iki mimar birbirinden hoşlanmazdı. İkisi de Türkiye'nin sayılı mimarlarındandı. Belki de geçinememeleri, rekabetten kaynaklanıyordu. Bunu bildiğim için onları kızdırırdım. Vedat Bey'e; "*Behruz Çinici'nin çok güzel resimleri var.*" diyordum. Behruz Bey'e de; "*Vedat Bey'in çok güzel resimleri var.*" diyordum.

- Siz onlarla nasıldınız, geçinebiliyor muydunuz?

Necmettin Külahçı: Her zaman değil. Birinde fotoğraf çekimi sırasında Behruz Bey ile kavga ettik. Bu olaydan sonraydı, Şinasi Barutçu'nun ve Gültekin Çizgen'in ve benim fotoğraflarımızdan bir kitap bastırdı. Kitaba diğer iki arkadaşın adını koydu, kavgalı olduğumuz için benim adımı koymadı.

Aramız düzeldiğinde sordum, niye böyle yaptığını. "*Fotoğrafların yüzde altmışı benim olduğu halde, neden adım yok?*" diye sordum.

- Niye koymamış adınızı?

Necmettin Külahçı: Durdu; "*Bundan hiç söz etme.*" dedi. Çok güzel anılardı.

- Şimdi küs değilsiniz değil mi?

Necmettin Külahçı: Hayır, değiliz.

- Şarkıcılarla çalışmışsınız, mimarlarla çalışmışsınız. Politikacılarla çalışmadınız mı?

Necmettin Külahçı: İsmet İnönü'nün fotoğrafını da çektim. Siyasetle pek fazla ilgilenmedim ama devlet büyüklerinin fotoğraflarını çektim.

Pembe Köşk'ün fotoğrafını çekmek için gittim. Köşk ve köşkün bahçesindeki İnönü heykelinin fotoğraflarını çektim. Ben gittiğimde Mevhibe Hanım hastaydı. Salonda, bir yer yatağında yatıyordu, bir de bakıcısı vardı. Son günlerini gördüm ama fotoğrafını çekmedim.

- Fotoğrafın daha çok hangi dalıyla ilgilendiniz?

Necmettin Külahçı: Ben fotoğrafın her yönüyle ilgilendim. Herkes beni doğa fotoğrafçısı olarak tanır. Oysa öyle değil. Hatta iyi bir doğa fotoğrafçısı olup olmadığım tartışılır. Ama iyi bir doğacı, bir doğa tutkunu olduğumu söyleyebilirim.

- Doğacı mısınız?

Necmettin Külahçı: Evet, hem de eylemli olarak… Bu yüzden hayvan öldürmeye, avcılığa hep karşı olmuşumdur.

Ben daha çocukken babam Elazığ'da iyi bir avcıydı. Bir gidişte kırk elli tane keklik avlar getirirdi. Avladığı keklikleri kendisi taşıyamaz, arkasında bir de taşıyıcı götürürdü. Başkaları babamın avcılığını överdi. Oysa ben ava karşıydım. Babam beni de ava götürmek istiyordu ama gitmiyordum.

Bir cumartesi günü Hozat tarafına ava gideceklerdi. Nihayet ben de merak ettim, "Gideyim de babamın nasıl bir avcı olduğunu göreyim." dedim. Bir minibüsle av yerine kadar gittik. Geniş bir meşe koruluğunda durduk. Herkes, saat yarımda yemek için o noktada buluşmak üzere dağıldı. Ben de babamın peşine düştüm. Daha beş dakika geçmeden havada kınalı keklikler görmeye başladık. Babam silahı doğrulttu. Ben içimden, *"İnşallah vuramaz."* diyordum. Babam attı, vuramadı. Bir daha attı, gene vuramadı. O, silahını her doğrultuşunda, ben içimden, *"İnşallah vuramaz."* diye dua ediyordum. Tesadüf, o gün uzun bir süre hiç keklik vuramadı. Neye uğradığını şaşırdı. Diğer arkadaşları vurdukları keklikleri uzaktan ona gösterdikçe ifrit oldu.

Öğleye doğru korulukta dayımın oğluna rastladım. O da av grubundaydı. Yanında da benim yaşlarımda oğlu vardı. O da benim gibi babasının peşinde dolaşıyordu. Akranımı görünce, ben de onlara takıldım.

Bir süre sonra, toplanmak için kararlaştırdığımız zaman geldi. İlk dağılma noktasında yeniden toplandık. Babam oraya dört keklikle geldi. Benden ayrıldıktan sonra vurmuş.

- Ya da sizden kurtulduktan sonra…

Necmettin Külahçı: Evet, benden kurtulduktan sonra… Daha o yıllardan beri doğaya tutkunum. Doğadaki bitkilere, hayvanlara tutkunum.

Bunun gibi bir anım daha var. Bizim Kayhan var, Ankara'da bir hastanede çalışıyordu, emekli oldu. Kemaliye'nin yakınlarında bir köye yerleşti.

Bir gün kızım Funda'yı da aldım, Kayhanlara gittik. Kayhan da meşhur bir avcı, mavzerle keçi vuruyor. Geceyi orada geçirdik.

Sabah olunca Kayhan, *"Fırat nehrinin yanına keçi avına gideceğiz."* dedi. Keçiler sabah saatlerinde nehir'e su içmeye geliyormuş.

Kayhan'ın yanında küçük kardeşi ve birkaç kişi daha vardı. Hep birlikte kalktık gittik. Fırat kıyısına vardık. Akşam olunca kuru ot toplayıp üstünde yattık. Geceyi orada geçirdik. Gece boyunca kurt ve çakal sesleri geliyordu, acı acı uluyorlardı.

Funda o zaman çocuktu. İkide bir, endişeyle, *"Baba, kurt geliyor."* diyordu. Onu avutmak için, *"Korkma kızım, buraya kurt gelmez."* diyordum. Oysa yakın çevremizde duyduğumuz sesler, kurt sesiydi. Öylece sabah ettik.

Sabah kalktık. Kayhan sürünerek nehir kıyısına indi. Eliyle işaret edip beni de çağırdı. Sürünerek onun yanına gittim. Makineme tele objektifi takmıştım. Kayhan'ın yanına varınca, baktım ki azıcık ileride iki keçi var. Aramız yirmi beş metre var, yok. Kayhan mavzeri doğrulttu. Ben keçilerin canı telaşına düşüp fotoğraf çekmeyi unuttum. İçimden gene *"inşallah vuramaz, inşallah tutturamaz"* deyip duruyordum. Hayvanlar oldukça yakındı, Kayhan ateş etse vurabilirdi. O sırada bir ses oldu, hayvanlar birden ürktüler, elli metre kadar ileri gidip sonra gene geri geldiler, yakınımızda durdular. Böyle bir durumda acemi bir avcı bile onları vurabilirdi. Kayhan mavzeri yeniden doğrulttu. Ben yine içimden *"inşallah vuramaz, inşallah vuramaz"* diyordum. Kayhan attı, vuramadı! Hayvanlar silah sesini duyunca fırlayıp kaçtılar.

Kayhan yılların avcısıydı, usta bir atıcıydı. Bu işe şaşıp kaldı. Bana döndü;

- *Dayı, bana bir şey oldu, ne oldu anlamadım, vuramadım,* dedi.

- *Kusura bakma Kayhan,* dedim. *İçimden hep* "İnşallah vuramaz" *dedim.*

- *Yahu, basiretimi bağladın, ateş edemedim,* dedi.

- Artık avcılar sizi ava götürmezler.

Necmettin Külahçı: Zaten ondan sonra götürmediler. Fotoğraf çekemedim, fotoğraf çekmeyi unuttum.

Hayvanlara kıyamıyorum. Avlanmasına da, başka bir yolla öldürülmesine de…

Bir tarihte Van Et'in çekimlerini yapıyordum. Fabrikada üretim aşamalarını fotoğraflıyordum. Bir gün de hayvanların kesim anını fotoğraflamamız gerekti. Bu gün gibi aklımda. Hayvanlar sıra sıra dizilmiş, önü ve arkası kapalı dar bir yere sokuluyor. Hayvanlar kesileceklerini anlamış gibi kendilerini nasıl paralıyorlar, nasıl çırpınıyorlar… Onların durumu beni çok etkiledi. Kötüleştim, fotoğraf çekemedim. Yardımcım Ümit vardı. Ona söyledim, *"Git sen çek."* dedim. Kurban bayramında da çok rahatsız oluyorum.

- Siz renkli fotoğrafa erken başlamışsınız. Nasıl oldu?

Necmettin Külahçı: Ankara'da renkli fotoğraf basmaya 1960'lı yıllarda başladım. O yıllarda Amerika ile Türkiye arasındaki posta işini yapan bir firma vardı. Orada çalışan bir arkadaşım grafik getiriyor, ben de fotoğraflarını çekiyordum. Siyah/Beyaz elbette. Bir gün o arkadaşım, yanında bir Amerikalı ile geldi. Amerikalı dedi ki; *"Grafikleri ve diğer çekimleri renkli yapabilir misin?" "Yaparım ama malzeme olursa."* dedim. Çünkü renkli baskı için malzeme yoktu. Ne film, ne kart, ne banyo malzemesi… Amerikalı; *"Ben sana getireyim."* dedi. *"Getirirsen ben de yaparım."*

Renkli baskıyı bilen de pek yoktu Türkiye'de. Şinasi Barutçu renkli baskıyı görmüş. Matbaa işleri yapan başka biri de Amerika'da görmüş nasıl yapıldığını. Ama bu gibi bilgiler paylaşılmıyordu. Ben, bu konudaki yabancı kitaplardan yararlanmaya çalışıyordum. İngilizce kitapları ODTÜ'deki arkadaşlara çevirtiyor, bu yolla öğrenmeye çalışıyordum. Nasıl yapılacağı konusunda bazı kuramsal bilgiler edinmiştim ama deneyimim yoktu. Bu kuramsal bilgilere güveniyordum.

Amerikalı sordu; *"Ne istiyorsun?" "Renkli filtre istiyorum."* dedim. Renkli filtrenin ne olduğunu da bilmiyordu, anlattım. Gölbaşı'nda Amerikalıların bir yeri vardı. Oraların da fotoğraflarını çekmemi istediler.

“*Tamam,* m*alzemeleri getirirseniz çekerim.”* dedim. Getireceklerini söylediler ama buna pek ihtimal vermiyordum. Amerikalılar on beş gün sonra malzemeleri kutular içinde getirdiler. Üç dört paket ellilik Kodak kâğıt, kimyasallar, filtreler… Elbette şaşırdım. Amerikalı sözünü tuttu. Ben de “*malzemeyi getirirseniz yaparım*” dediğim için artık yapmak gerekiyordu. Yardımcımla birlikte nasıl yapılacağı konusunda kafa yorduk ve sonunda baskıyı yaptık. Grafikleri renkli bastım. O zaman içerde çekilemiyordu, içeride çekilirse fotoğraf sararıyordu, gün ışığında çekmek gerekiyordu. Bu nedenleri grafikleri İzmir Caddesine yayıp öyle çekiyordum. Ama başardım. Amerikalıya fotoğrafları verdim. Adam; “*Bunların rengi pembeye kaçmış, olmamış, doğal renklerinde çıkmamış.”* dedi. Ne yapayım, ilk kez renkli baskı yapıyordum.

Sonra doğal renkleri elde etmek için çok uğraştım, çok çalıştım. Bu kez oldu. Amerikalı memnun oldu, teşekkür etti. Renkli baskıya başlamam böyle oldu.

- Malzeme konusunda başka zamanlarda da sıkıntı çektiğiniz oldu mu?

Necmettin Külahçı: Oldu. Makine Kimya Endüstrisi Kurumunun fuar fotoğraflarını basmaya ben talip olmuştum. On adet büyük boyutta fotoğraf istemişlerdi. O boyutta kâğıt bulmak mümkün değildi. Elli altmış kâğıdı yan yana koyarak yaptım.

Banyonun ısısını sabit tutmak gerekiyordu, ısı biraz düşünce olmuyordu. Kış koşullarında ısıyı sabit tutmak da zordu. O zaman Funda yeni doğmuştu, daha bebekti. Bursa’da yakın dostum Ekrem ağabey vardı, sonra kanserden öldü. Bizimkileri onun yanına gönderdim. Çünkü gece evde ışıkları kapatmam, evi karanlık oda olarak kullanmam gerekiyordu. Önce eldiven takıyordum ama sonra onları da çıkardım, çıplak elle çalıştım. Bu ellerim ilaçtan paramparça oldu. Her yeri yara oldu.

Baskıyı tamamlayıp teslim ettim. Sonra da hastaneye gidip ellerim için ilaçlar, merhemler aldım. Ellerim sarıldı. O durumda Bursa’ya gittim. Bizimkiler beni o durumda görünce neye uğradıklarını şaşırdılar. “*Ne bu halin?”* dediler.

Başımdan böyle bir olay geçti. Fotoğraf uğruna başıma böyle kötü şeyler geldi ama iyi şeyler de oldu.

- Ne oldu?

Necmettin Külahçı: Kurmay olmayan bir albayı paşa yaptım. Bu söylediğim gerçek.

- Nasıl oldu?

Necmettin Külahçı: Sanıyorum 1970 yılıydı. Foto Balin'de çalışıyordum. İstanbul Orduevi'nin maketi yeni yapılmış. Oldukça da büyükler. Bir albay bu maketi bana getirdi. *"Bunu 50 X 60 boyutunda, renkli olarak istiyorum."* dedi. 16 tane maket 50X60 fotoğraf istiyordu. Maketi alıp çatıya çıktım. Çok güzel doğal ışıkta sağından solundan fotoğraflarını çektim. Işık o kadar güzel düştü ki fotoğrafa, basınca, maket olduğunu anlayamazsınız. Zaten maket fotoğrafı konusunda üzerime kimseyi tanımıyorum. İnanılmaz güzel maket fotoğrafları çektim. Hiçbir yerde öyle güzel maket fotoğrafları görmedim. 16 tane hazırladım, bastım. Albay geldi gördü, inanamadı. Fotoğraflar o kadar güzeldi ki. *"Ben bunları kuvvet komutanlarıyla Genelkurmay Başkanı'na vereceğim."* dedi. Onları çok güzel çerçeveletti, götürdü.

Bir gün dükkândaydım. Bir cip durdu, bizim albay inip geldi, beni hararetle kucakladı. *"Ben kurmay değildim, senin fotoğrafların sayesinde paşa oldum."* dedi. Türkiye'de ilktir bu.

- Yücel Aşkın'la dostluğunuzu biliyoruz. Nasıl tanıştınız?

Necmettin Külahçı: Yücel Aşkın'la 1986 – 1987'de tanıştık. Ziraat Fakültesi'nde doçentti. O da Türkiye'yi çok dolaşıyordu.

Bazen kiminle gezebileceğimi düşündüğüm olmuştur. O da öyle düşünüyormuş. Beni söylemişler. O tarihlerde işyerim Atakule'nin karşısındaydı, oraya geldi. Ben onun adını biliyordum ama tanışmıyorduk. Geldiğinde çantası sırtındaydı.

- *Ben Yücel Aşkın.*

- *Hoş geldin hocam.*

Baktık, ortak ilgilerimiz var. Dost olduk, sürekli görüştük.

- Ortak çalışmanız oldu mu?

Necmettin Külahçı: Üniversite öğretim görevlileriyle birlikte bir dernek kurmayı düşünüyorlarmış, bu düşüncesini bana da açtı. Üniversiteden yedi kişi, bir de ben, birlikte DASK'ı kurduk. O zamanlar derneğin adında *"Kurtarma"* kelimesi yoktu, onu depremden sonra kızım Funda'nın eşi Hakan ekledi. Derneğin başkanlığını Yücel Aşkın yaptı. O, Van'a atanınca, başkanlık bana geçti.

O yıllarda ODTÜ'de su altı fotoğraf avcılığı yarışması yapıyorlardı. Beni de jüri üyeliğine çağırıyorlardı. Gökhan Türe vardı, değerli bir insan, iyi bir dağcıdır, *"Su altında yapılıyor da karada niye yapılmasın?"* dedi. Düşündüm, aklıma yattı. 1997'de ilk olarak Bolu Aladağlar'da yapmaya başladık. Başta yirmi beş-otuz kişi katıldı. Damadım Hakan ve kızım Funda da hep bizimle birlikte oldu.

Sonra doktorlar kendi aralarında bir dernek kuralım demişler. Funda; "*Zaten hazır bir dernek var, oraya üye olun."* demiş. Otuz beş-kırk kişi birden geldi. Böylece dernek yönetiminde görev alabilecek arkadaş sayısı da arttı. Ben de aslında başkanlığı devretmek istiyordum. Onlara devrettik. Beni de onur üyesi yaptılar.

DOGAY'ın sürekli jüri üyeliğini yapıyorum. Halen çalışmalara da katkıda bulunuyorum. Yücel Aşkın da bir iki kez geldi, jüri üyeliği yaptı.

- "Tüh, çekmeseydim!" dediğiniz oldu mu?

Necmettin Külahçı: Hayır, öyle bir şey olmadı. Çekerken hep mutlu oldum.

- Size fotoğraf çekerken kızanlar oldu mu?

Necmettin Külahçı: Hakkari'de Şinasi Barutçu'yla fotoğraf çekmeye gitmiştik. Bir kadının fotoğrafını çekiyorduk. Kadın feveran etti, bizi taşladı. O taşlayınca başkaları da taşladı. Kızdılar bize.

Şinasi Barutçu deyince aklıma geldi. Onunla Yerköprü Şelalesi'ne gidiyorduk. Bir arabaya bindik. Hoca, insanların aya gidişiyle ilgili bir şeyler anlatıyor. Halktan birisi kalktı; "*Sus!* dedi, *dinimizde kitabımızda böyle yazmıyor! Sen yalan söylüyorsun!.."* diye çıkıştı. Hoca sustu kaldı, yanıt veremedi. Canı sıkıldı. Ben sinirlenip kalktım; "*Sen ne diyorsun!"* dedim. "*Bu adam bütün dünyayı dolaşıyor, olanları görüyor, biliyor. Niye*

yalan söylesin? Kitap niye öyle yazsın?" Çok kızmıştım, adamı kepaze ettim. Şinasi Hoca; *"İyi söyledin."* dedi.

- İyi fotoğraf çekebilmek şans işi mi, emek işi mi?

Necmettin Külahçı: Emek işi. Fotoğraf işi, sabır ister. Fotoğraf kendiliğinden olmaz. Bir kelebek fotoğrafı çekebilmek için iki saat uğraştığım olmuştur. Işık, ters ışık… Işığı çok iyi kullanırım. Işık, gölge… İstanbul'daki fotoğrafçılar, *"Işığı çok iyi kullanıyor"* demişler benim için. Hatta, *"Hoca nereye giderse bulut onu izliyor."* diye de latife ederler.

- Buzulların olduğu yerlere de çıkmışsınız. Oraya ormancıların cipleri de gitmez, nasıl çıktınız?

Necmettin Külahçı: Evet, Cilo dağlarına çıktım. 1964'te. Önce Van'a, oradan bir minibüsle Hakkari'ye gittim. Bu minibüs yolculuğunda bir de kaza geçirdim.

Ekipte altı kişiydik. Biri ben, biri İsmet Diker. FSK'ya da gelir gider. Turizm Bakanlığında Genel Müdür Yardımcılığı yaptı. Dağcılık konusunda kendini yetiştirmiş biri. Bir de Akşam gazetesinden bir gazeteci. Başka üç kişi daha…

Bir yokuşu çıktık. Tam inişe geçtiğimizde, araba daha hızlanmadan öndeki tekerlerden biri fırladı gitti. Araba o yana bu yana savruldu. Şoför becerikliymiş, kontrolünü yitirmedi, minibüsü devirmeden durdurabildi. Ama minibüsten fırlayan teker yokuş aşağı giderken öyle bir hızlandı ki iki kilometre aşağıda bir öküze çarpmış, onu devirmiş.

Hakkari'ye vardık, yükleri iki katıra yükledik. İki katırın üzeri de tamamen dolu. Çadırlar, yiyecekler, giyecekler, içecekler… Çünkü on beş günlüğüne gidiyorduk, bu sürede altı kişi için gerekli olacağını düşündüğümüz her şeyi götürüyorduk. O zaman koşullar daha zordu. Şimdi öyle bir kamp için gerekli olan her şey bir torbaya sığıyor. Hazır çorbalar, korunaklı ama ince giyecekler… Altı kişi biz, iki katır, katırcılar, …kafile halinde yola çıktık. Yolu İsmet Diker biliyor. Zap suyunu geçtik.

- Köprü mü vardı?

Necmettin Külahçı: Hayır, köprü nerde, soyunduk, yürüyerek, yüzerek geçtik. Su yarı belimizde, buz gibi de soğuktu.

Yedi saat yürüdükten sonra Mervane Yaylası’na ulaştık. Çadırları kurduk, oturduk.

Karşıda bir yayla daha var, “Zoma” diyorlar. Orada dört beş aile kalıyor. Biraz sonra baktık, bir kız çocuğunun elinde bir tepsi, içinde yoğurt, tereyağı, kaymak, yufka… O yaylada kalanlar göndermişler. İştahla yedik.

Biz de onlara çay, şeker gönderdik. İletişimimiz gelişti.

- Ahbap oldunuz?!

Necmettin Külahçı: Evet, ahbap olduk. Bu sayede onların günlük yaşamlarını fotoğrafladım. Yün eğirirken, yayık yayarken, çadırlarının önünde otururken…

Orada birkaç gün kaldıktan sonra yaya olarak dört beş kilometre uzaktaki doğu buzuluna gittik. Yolu İsmet biliyordu. Bu nedenle o önde, ben arkada yürüyorduk. Bir ara bana; *“Dur.”* dedi. *“Dur ve gözlerini kapa.”* Beni niye durdurduğunu, gözlerimi niye kapattırdığını anlayamadım. Ama söylediğini yaptım. *“Şimdi de gözlerin kapalı olarak bana doğru gel.”* Gözlerim kapalı olarak ona doğru yürüdüm. *“Şimdi gözlerini aç!”* Açtım. Bir de ne göreyim! Muhteşem bir doğa manzarası! Güya biz oraya fotoğraf çekmeye gitmiştik ya, hayranlıktan kendime gelemedim, yarım saat fotoğraf çekemedim. Yalnız izlemekle yetindim. Çok etkileyiciydi.

Doğu buzulunu gördükten sonra yürüyüşe devam ettik. Cilo’ya vardık. İki bölümden oluşuyor, yarısı Cilo, yarısı Sarp. Buradaki göller öyle güzel ki sözle anlatılamaz, görmek gerek.

Bu göllerin en büyüğü, Bay Gölü. Oraya çadırlarımızı kurduk. Hava aydınlıkken fotoğraf çektik. Aşağıda başkalarının kıl çadırları görünüyor. On beş, yirmi kadar…

Güneş batınca yemek hazırlayıp yemeye başladık. O sırada dışarıda bir kıyamet koptu. Çadırın üzerine taş yağıyor. Neye uğradığımızı şaşırdık. Köylülerin bizi taşladığını sanıp dışarıya fırladık. Bir de baktık ki bir grup ayı bize taş atıyor. Taşlar yakınımıza, üstümüze üstümüze geliyor. Her birimiz bir yere saklandık. Katırlar ürküp kaçtı. Hakkarili köylüde silah vardı, ayıları ürkütüp kaçırmak için havaya ateş etti. Fakat ayılar tınmadılar, taşlamayı sürdürdüler. Orada kalamayacağımızı anladık. Toparlanıp aşağıya

gidelim dedik. Toparlandık ama katırları bulmamız zor oldu. Neyse, onları da bulup çadırları yükledik. Tam bu sırada elinde gemici feneri ile yaşlı bir adam geldi.

- *Hayırdır, ne oldu? Bir silah sesi duydum*, dedi.

- Ayılar bizi taşlıyor, onları ürkütmek için ateş ettik, dedik.

- *Tabii ki atarlar,* dedi. *Biz onlarla anlaşma halindeyiz. Biz şimdi aşağıdayız, ayılar buralarda. Bir hafta sonra biz buraya çıkacağız, ayılar daha yukarı çıkacak. Anlaşma böyle. Burası şimdi ayılara ait. Siz buraya bir hafta erken gelerek anlaşmayı bozdunuz. Onlar da sizi topraklarından kovuyor.*

Orada çok anılarım var.

- Anlatır mısınız?

Necmettin Külahçı: Birinde gene öyle bir kamptayken, İsmet dağcıları yanına aldı; *"Zirve yapalım."* dedi.

Yanımızdan yöreden bir de rehber var. Akşam gazetesinden Erol da yanımızda.

Yolumuz üzerinde bir yerde on, on beş kadar kıl çadır vardı. Bizi görünce davet ettiler. Büyük bir çadıra girdik.

Erkekler tarla bahçe işleri için köylerinde kaldıklarından, yaylada yalnız kadınlar ve çocuklar vardı. Kadınlar hayvanları sağıyor, her türlü işi yapıyor. Erkek olarak yalnızca çoban var. Ortalıkta çok sayıda çocuk dolaşıyor.

Kadınlar bize ikramda bulundular. Kaymaklar, yoğurtlar, peynirler, yufka ekmekler…

Biz böyle yerlere giderken ekmeği az götürürüz. Çünkü ağırlık yapar, taşıması zordur, üstelik bayatlar, küflenir. Ekmeği yerli halk da verir. Onun yerine ilaç götürmek gerekir. Oradaki insanların da ona ihtiyacı var. Biz de öyle yapmıştık. Yanımıza ağrı kesici ve buna benzer ilaçlar almıştık.

Burada gördüğümüz çocukların neredeyse hepsinin de sağlık sorunu vardı. Kiminin başı yara, kiminin gözü… Hepsinde bir sorun var. Onlara,

ihtiyaç duydukları, kullanımını bildiğimiz ilaçlardan verdik.

Bir kadının gözü kötüydü, ona göz merhemi verdik. Başka bir kadın tutturdu, illa ondan bana da verin diye.

Kadına; *“Senin gözün sağlam, o senin işine yaramaz.”* dediysek de anlatamadık. Sonra öğrendik ki beli ağrıyormuş, göz merhemini beline sürmüş. *“İlacı sürdüm, çok iyi geldi.”* dedi. *“İyi geldiyse sorun yok.”* dedik.

Sonra, on, on iki yaşlarında bir kız çocuğunun yardım ister gibi sürekli bize bakması ilgimi çekti. Bir isteği olduğunu anladım.

Rehber aracılığıyla sordum; *“Bir şey mi istiyorsun?”* O da rehbere söyledi; *“İçeri gelirlerse söylerim.”* Çadıra girdik. Orada başını açtı, baktık ki bütün başı yara. Arkadaşlarının yanında göstermek istememiş.

Hemen bir yara merhemi verdim. *“Bak.”* dedim. *“Yalnız merhemi sürmekle olmaz. Başını yıkaman, temizlemen gerek. Önce temizle, merhemi sonra sür. Başını sürekli temiz tutmalısın.”* Gözleri minnetle doldu; *“Tamam.”* dedi.

Bunlar çok güzel anılar.

- O dağları özlüyor musunuz?

Necmettin Külahçı: Özlüyorum ve gidiyorum. Seksen yaşındayım ama dağlara gidiyorum. Yedi yıl önce Hakkari Valisi ile görüştüm. O zaman terör durmak üzereydi. *“Biz Cilo dağlarına çıkmak istiyoruz.”* dedim. *“Gelin.”* dedi. Benim damadım Hakan da dağcı. Ona; *“Hazırlan, gidiyoruz.”* dedim. Van’dan Yücel Aşkın da bize katılacak. Hazırlığımızı tamamladık, yola çıkacağız, bir telefon; *“Gelmeyin!”* Tam o günlerde çatışma olmuş, Vali Bey güvenliğimiz konusunda endişelenmiş. Oysa benim gideceğim dağlarda öyle bir sorun yoktu. Ne mayın, ne terörist… Çünkü oralarda insan yok, yerleşim yok. Doğayla başbaşasın.

Dağlara gidilmez mi? Ölünceye kadar, ayağım yere bastıkça, dağlara gideceğim.

- Anadolu’nun keşfinde büyük katkınız olmuş.

Necmettin Külahçı: Rahmetli Aliye Abla vardı. Türkiye'yi ilk kez onunla dolaşmaya başladım. Anadolu sevdası orda başladı.

Onun olsun, Neşat İşduran'ın olsun, çok katkıları var. O dönemlere gitmiş gibi hissettim şimdi.

- O uzun sarma filmleri kesip sarmak çok zahmetliymiş. Dijital makineler çıktı da o zahmetler bitti. Ama bazı fotoğrafçılar dijital makineleri sevmiyor. Sizin aranız nasıl? Dijital makineyle çalışırken de o eski hazzı duyuyor musunuz?

Necmettin Külahçı: Slayt'ın verdiği keyif bambaşka. Ama dijitale de alıştım, ona da ısındım. Çok sayıda çekilebiliyor. Masrafı az, yıkama derdi yok. Filme ayrı para, çerçevesine ayrı para gerekmiyor. Dijital makineler gelişti, dianın kalitesini vermeye başladı. Öyleyse niye karşı çıkayım? Yerinde ve iyi kullanılan teknolojinin getirdiği yeniliklere karşı çıkmam, niye karşı çıkayım?

Ben, teknolojinin kötü kullanımına karşıyım. Doğaya zarar verilmesine karşıyım. Güneşten elektrik üretmek mümkünken baraj yapılmasına karşıyım.

- Anılarınızı anlatırken Şinasi Barutçu'dan da söz ettiniz. İlk zamanlar çok yakın ilişkiniz olduğunu biliyoruz. Biraz ondan söz eder misiniz? Kişiliğinden, yaptıklarından, düşüncelerinden… Onunla ilgili olarak elimizde hiçbir bilgi yok. Şinasi Barutçu'yu hiç olmazsa sizin aracılığınızla biraz tanıyalım.

Necmettin Külahçı: Şinasi Barutçu'yu 1952'de tanıdım. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim ve grafik hocasıydı. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Öğretici Filmler Merkezi'ni kuruyordu. Öğrencilerinden beş kişi, bir Avusturyalı, bir den benden oluşan bir ekip kurdu. O zaman sarma filmlerini eşi Aliye ablaya sardırıyordu. Benim titizliğime tanık olduktan sonra bana sardırmaya başladı. Film sarma işini bana verdi. Ondan sonra onun filmlerini hep ben sardım.

Şinasi Hoca çok titiz, son derece esprili biriydi. Onun derslerinin nasıl geçtiğini merak ediyordum. Bir gün iznini aldım, dersine girdim. Hoca dersin ilk yarım saatinde bir hikâye anlattı. Derse ondan sonra başladı. Ama

o ilk yarım saatte öğrencilerin dikkatini öyle toplamıştı ki öğrenciler onun daha sonra anlattıklarını da can kulağıyla dinlediler.

Almanya'da eğitim görmüştü. Almanya'da eğitim görürken fotoğrafa da başlamış. Orada yarışmalara katılmış. Bir koyun sürüsü çekmiş, çok da güzel bir fotoğraftı, ben de gördüm. Onu kompozisyon kitabında da yayımladı. Bu fotoğrafa güveniyormuş oysa derece alamamış. Bunun üzerine jüri üyelerine sormuş; *"Bu fotoğrafa niye ödül vermediniz?" "Sen fotoğraf yapmamışsın, resim yapmışsın."* demişler.

O fotoğrafın yayımlandığı kitap Elazığ'da duruyor.

- Şinasi Barutçu ile ilgili çok bilgiye ihtiyacımız var. Adına yarışma düzenlenen, kupa verilen ve Türkiye'nin fotoğrafta en önemli ismi olduğunu düşündüğümüz kişi hakkında hiç bir şey bilmiyoruz.

Necmettin Külahçı: Onu benden başka tanıyan da kalmadı. Türkiye'de ilk fotoğraf kulübünü o kurdu, adı MATO. 1953'te Ankara'da kuruldu. O zaman birlikteydik. Ziyaeddin Erkılıç, Oktay Erentürk, Avukat Osman Bey, Ersin Altan… O zaman İstanbul'da bile fotoğraf kulübü yoktu. Şinasi Hoca Güzel Sanatlar'da hocalık yaptı. Yedi yıl Öğretici Filmler Merkezi'nin başkanlığını yaptı. 1970'te İFSAK'ı kurdu. İFSAK'ın kurucusu da odur.

Şinasi Hoca, çok hikâye bilen, esprili ve çok da titiz bir insandı. Öğretici Filmler Merkezinin ilk kurulduğu dönemlerde bol bol geziye çıkardık. Beni de bu gezilere alıştıran odur. Birlikte çok gezdik. Hem negatif hem slayt çekerdik. Ben hocayı bırakmazdım. Ankara çevresinde hep birlikte gezdik. İstanbul'a gittikten sonra ben yine peşini bırakmadım. Hoca'yı sık sık ziyaret ettim. Elimde fotoğraflarla giderdim. *"Şu olmuş, şu olmamış"* diye bana fikirler verirdi.

Onunla, *"Siyah Güneş"* konusunda bir anım var;

Bir doğu gezisi yapacaktım. O sırada Meydan Larousse ansiklopedisi hazırlanıyordu. Nurettin Erkılıç, bu ansiklopedide yayımlanacak fotoğraflar üzerine çalışıyordu. Bana bir not göndermiş; *"Doğu'ya gidersen, Bingöl'ün Karlıova'sında siyah güneşi yakala, fotoğrafı bana gönder, ansiklopediye koyacağız…"*

Bu siyah güneş, dünyada iki yerde görülüyormuş. Bir Himalayalar'da, bir de Karlıova'nın Zerduş Dağı'nda. Ben oraya bu fotoğrafı çekebilmek için dört kez gittim, ikisinde hocayı da götürdüm. Ama hiç birinde yakalayamadım. Çünkü bu durum yılın belli günlerinde meydana geliyor ve o gün de yıldan yıla birkaç gün ileri, geri değişebiliyor. Yakalayabilmek için orada biraz uzun kalmak gerekiyor.

- Gerçek mi "Siyah Güneş?"

Necmettin Külahçı: Bu, kanıtlanmış bir şey. Ben zaten bilinen bir doğa olayını fotoğraflamaya çalıştım.

Ben oraya gitmeden önce konuyu inceledim. Önce ben de inanmakta zorluk çektim. Elazığlı bir savcı vardı, adı Müfit. Ona sordum. O gitmiş görmüş. Anlattı. Güneş, koyu lacivert oluyormuş. Çemberin kıyılarında renkler oluşuyormuş. Ben göremedim ama daha sonra gören başkalarıyla da ilişki kurdum. Bir doktorun siyah güneşi yakaladığını, fotoğrafını çektiğini öğrendim. Adresini buldum, yazıştık, o fotoğrafı bana göndermesini rica ettim. Gönderdi. O fotoğrafı daha sonra yitirdim ama yitirmeden önce uzun uzun inceledim. Gerçekten de anlatıldığı gibi güneşin ortası siyahtı.

- Neden siyah olurmuş peki?

Necmettin Külahçı: Orada otuz-kırk kilometrelik bir plato ve ufak sıradağlar var. Tepeye çıkınca karşıdaki düzlüklerde kar sularından oluşmuş binlerce göl görülüyor. Belki Bingöl adı da oradan geliyor. Otuz kilometre uzakta bir sıradağ var, güneş oradan doğuyor. Işığın bu göllere yansımasından güneş siyah görülüyor. Yani yılın belli günlerinde öyle oluyormuş. Ben her gidişimde bekledim ama rastlayamadım.

- "Her gidişimde" diyorsunuz, kaç kez gittiniz o fotoğraf için?

Necmettin Külahçı: Siyah güneşin fotoğrafını çekmek için dört kez gittim ama olmadı, yakalayamadım. Benim bu gidiş gelişlerim evde alay konusu olmuş. Eşimin arkadaşları beni evde göremeyince; *"Kocan gene siyah güneşe mi gitti?"* diye soruyorlarmış.

Kocalar evden gidince hep *"Acaba başka bir kadına mı gitti?"* diye kuşku nedeni olur ya, benim bu gidişlerim de öyle bir kuşkuya neden olmuş. *"Siyah Güneş"* i Allah bilir ne sanıyorlardı.

İlk gidişimde, Şinasi Hoca ile birlikteydik. Ne yazık ki o görüntüyü yakalayamadık.

Yolculuk uzun sürüyordu. Buradan Bingöl'e, otobüsle. Orada ormancı dostlarım var. Fotoğrafçılarla ormancıların arası iyi olmalı. Ben hep iyi oldum. Çünkü başka yolla gidemeyeceğim yerlere hep ormancılarla gittim. Doğanın en güzel yerlerini ormancılar bilir. İşte o ormancılar beni ciple Karlıova'dan siyah güneşin fotoğrafını çekeceğim yere götürüp, getiriyorlardı. Gittiğim yer inanılmaz derecede soğuk oluyordu. Dört kez gittim, hepsinde de çok üşüdüm. İnsan elini dışarı çıkaramıyor. Battaniyelerle ancak durabiliyordum.

Hep o fotoğrafı çekmenin hayalini kurdum. Şimdiki aklım olsa, gider çadırımı kurar, günlerce beklerdim. Öyle olunca da mutlaka yakalardım. O zamanlar fazla bekleyemedim.

- Şinasi Barutçu ile başka anılarınız var mı?

Necmettin Külahçı: Elbette var. Onunla bir geziye çıktık. O zaman yetmiş yaşındaydı, yaşlanmıştı. Yukarı çıkınca *"yüksek dağ hastalığı"*na yakalandı. Başı dönmeye, kusmaya başladı. Şaşırdım kaldım. Bu durumda orada kalamayacağımızı, hiçbir şey yapamayacağımızı anladım. Hemen toparlandım. Cipi beklemeye başladık. Ormancıların cipi bizi Karlıova'dan getirip buraya bırakıyor, ertesi gün gelip alıyordu. Hoca rahatsızlanınca bu plan bozuldu. Hoca'nın koluna girdim. Makineler ağır, sehpa var. "*Hadi hocam, ha gayret hocam, bir adım daha hocam…"* Böyle diye diye yürüdük. Bir yere geldik, bir sürü çadırla karşılaştık. Büyük bir aşiret (isim vermek uygun olmaz) geniş bir alana yerleşmiş. Atları var, arabaları var… Hemen koştum, yardım istedim. "*Hoca hasta, kasabaya doktora götürmem gerek. Bize yardım edin…"* Hiç tınmadılar, yardım etmediler. Şaşırdım kaldım. Suratını çeviren gitti. Ne yapayım? Hocanın kolunu omzuma atıp yürüdüm.

Bir kilometre kadar daha yürüdükten sonra bir Kızılay çadırı gördüm. Hemen oraya yöneldim. Yaşlı bir adam bizi karşıladı. Dedim ki; "*Bu adam hasta, içeride biraz yatsın. Sonra da eşeğin gerekli. Verir misin?"* Adam itiraz etti; "*Eşeği versem, eşeğin ardından benim de gitmem gerek. Kasabaya gidiş gelişim, yedi sekiz saat sürer. Oysa burada bir kızım var. Onu bu kadar uzun zaman nasıl yalnız bırakayım? Onun için götüremem."*

dedi. Kızı söze karıştı; “*Baba, ben yalnız kalırım, sen amcayı götür.*” dedi. Adam bizi götürmek zorunda kaldı. Geçtiğimiz yerde karşılaştığımız kişilere başımıza gelenleri anlattım. “*Bize yardım etmediler.*” dedim. Konuştuğumuz adam şöyle bir baktı; “*Ben Aleviyim, beni sevmezler.*” Dedi.

Neyse, Hoca’yı Karlıova’ya götürdük. Yolculuğumuz dört saat sürdü. Sağlık ocağına yatırdık. İğne yaptılar, beş altı saat sonra kendine geldi.

- Şinasi Barutçu Hoca dışında tanıdığınız, tanıştığınız başka fotoğrafçılar kimlerdi? Bu gün bizim usta dediğimiz kimler vardı?

Necmettin Külahçı: Stüdyo sahipleri vardı. Şükrü Çığır vardı. Ulus’ta Foto Spor’daki Hakkı Bey, kalfası Numan vardı. Şinasi Hoca onlara gider gelirdi. Ziyaeddin Erkılıç, Nurettin Erkılıç vardı. Avukat Osman Bey vardı. Refo’nun sahibi Halim Kulaksız vardı…

- Cam negatifle çalıştınız mı?

Necmettin Külahçı: Hayır, çalışmadım ama biliyorum. 9 X 12 cam negatifler vardı. Ben onlarla çalışmadım. Ama yabancısı değilim, bildiğim bir şey.

- Yapmak istediğiniz halde koşulların uygun olmaması nedeniyle yapamadığınız, gerçekleştiremediğiniz bir tasarınız var mıydı?

Necmettin Külahçı: Olmadı. Siyah güneşin fotoğrafını çekemedim, o başka…

- DOGAY hakkında ne düşünüyorsunuz?

Necmettin Külahçı: DOGAY gerçekten çok güzel bir yarışma. İstanbullular, onun için “*Fotoğraf Olimpiyatı*” diyorlar. Biz söylemiyoruz. İstanbullular böyle diyor.

- 50’li 60’lı yıllarda fotoğrafçılar arasında ayrışma varmış. Bir grup, ülkenin yoksulluğunun fotoğrafını çekiyormuş, bir grup fotoğrafçı da ülkenin güzelliklerini (peyzajını/manzaralarını) çekiyormuş. Manzara çeken fotoğrafçılar diğerlerini “Sümüklü çocuk fotoğrafları çekiyorlar.” diye küçümsüyormuş. Onlar da “Topluma karşı duyarsızsınız.” diye eleştiriyormuş manzaracıları. Siz o dönemde nerede buldunuz kendinizi? Bu tartışmanın neresinde yer aldınız?

Necmettin Külahçı: Evet, o tartışmalar oldu ama ben bu tartışmaya girmedim. Hiç karışmadım. Sonra bu çekişme derneklerde de sürdü. Ama ben ne öyle bir tartışmaya girdim ne de o konuda bir görüş belirttim. Tartışmanın tarafları birbirleriyle küstüler-barıştılar, öylece sürüp gitti. Ben sadece gözlemledim. Hiçbir zaman böyle tartışmaların içine girmedim.

- Çocukluğumuzda fotoğraf çektirmek olağanüstü bir işti. İnsanlar ailecek toplanır, fotoğraf çektirmek için süslenir püslenir, törensel bir havaya girerlerdi. Fotoğrafçı sayısı azdı. Fotoğraflar da Siyah/Beyazdı. Oysa şimdi üniversitelerde fotoğraf dersleri var. Güzel Sanatlar Lisesi'nde fotoğraf bölümleri kuruldu. Herkes amatör fotoğrafçı oldu. Çoğunun boynunda fotoğraf makinesi var hatta cep telefonlarıyla çekiyorlar. Artık fotoğraf çektirmeye gidilmiyor, o güzel törensel havaya girmiyor insanlar. Fotoğraf çektirmenin hiçbir anlamı kalmadı. Tatsız tuzsuz bir şey oldu. O mu iyiydi bu mu iyi?

Necmettin Külahçı: Fotoğrafa başladığım dönemlerde çok ayrı bir keyif, ayrı bir lezzet vardı. Onun keyfine varmak şimdi mümkün değil. Teknolojinin sağladığı olanaklardan yararlanmak gerek. Ama sanat fotoğrafçılığı başka bir şey…

- Eskiden insanlar sayfalarca mektup yazar, bu mektupları güzel sözlerle, şiirlerle süslerdi. Onun okunması da zevk verirdi. Sonra daktilo, bilgisayar çıktı. Bizim vaktiyle sayfalarca özene bezene renkli kâğıtları süsleyerek kokular sürerek yazdığımız mektupların yerini üç satırlık yazılar aldı. Hem de sözcükler bile bozuldu. "Selam" yazmıyorlar, "Slm" yazıyorlar. Acaba fotoğraf da mı böyle sıradanlaştı?

Necmettin Külahçı: Elbette.

- Ustalar vardı eskiden. Bakın siz kendi ustanız, Şinasi Barutçu'yu ne kadar övgüyle anlatıyorsunuz. Onun değerlendirmelerini nasıl önemsediğinizi anlattınız. Şimdi de ustalar var, ustalardan öğrenenler var. Birisi ustalardan bir şeyler öğreniyor, bir çalışma yapıyor. Vitrin biraz parlayınca o ders aldığı, feyz aldığı ustasını küçümsemeye yelteniyor. Tutum değişti. Sizin döneminizde ustayı el üstünde tutmak diye bir şey vardı. Şimdi öğreninceye kadar usta el üstünde, öğrendikten sonra yerin dibinde. Usta-çırak ilişkisini, parayla yapılan bir alış veriş gibi görüyorlar. Parayı verdim, bilgiyi aldım. Başka bir borcum yok. O kadar.

Doğru mu, bu duruma geldik değil mi? Bir dönem ustasının çevresinde pervane gibi dönenler, biraz başarılı olunca ustasını mustasını unutuyorlar. Tanımazdan geliyorlar. "Selam"ı "Slm" diyen yazan kuşak bu. Bizim gözlemimiz böyle. Sizin gözleminiz nasıl? Niçin böyle oldu?

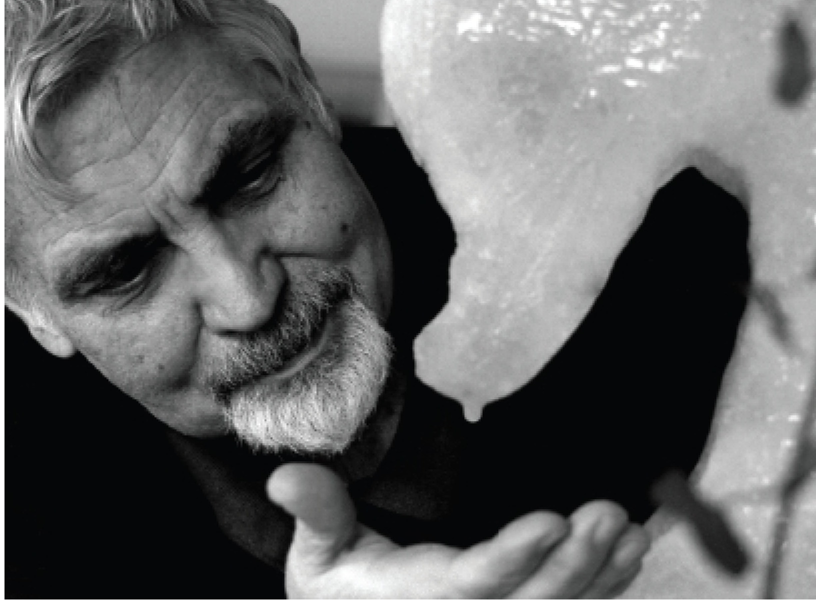
Necmettin Külahçı: İnsanlar değişti. Bir bozulma var. Usta-çırak ilişkisi büyük ölçüde yok oldu. Bazı çıraklar, bir ustanın öğrencisi olmakla övünürler. Bu öğrenciler başarılı olurlarsa, ustaları da onunla övünürler.

- Biz sizinle övünüyoruz. Yolumuzu çizerken, gemicilerin kutup yıldızına bakması gibi, size bakıyoruz. Bu söyleşiyi de onun için yaptık. Başkaları da baksın, sizi görsün diye. Bize zaman ayırdığınız, bunları anlattığınız için teşekkür ederiz.

Biz de yol göstericiliğinizle, iyi şeyler yapmak, iyi fotoğraflar çekmek istiyoruz. Bunu yapabilir de övgünüzü hak edebilirsek, ne mutlu bize…

OZAN SAĞDIÇ

“Hayat Mecmuası ve Foto-Roman” dendiğinde, ilk akla gelen isim

Görüşmeler / Derleme:

Süheyla Dedeoğlu Okuyucu

Metin Yazımı:

Sabiha Sungur

Düzeltme:

Tekin Ertuğ

Son Düzeltmeler:

Ozan Sağdıç

Fotoğraf Sanatı Kurumu (FSK)

Tekin Ertuğ Atölyesi – 2011

Ozan Sağdıç: Sadece "Anlat bakalım" denince, insan bildiğini de şaşırır. Anılarımı rahatça aktarabilmem için, bunun ancak bir sohbet biçiminde, bir soru-yanıt şeklinde yönlendirilmesi daha iyi olur. Doğrudan, "Hadi anlat bakalım" dendiğinde, kafamı tam olarak toparlayamam. Öncelikle böyle bir giriş yapmış olayım.

Evet, şimdi söyleyin bakalım, ne anlatacağız?

- Önce meslek öncesi yaşamla ilgili, çocukluk dönemi, gençlik yılları ile ilgili, lise dönemi ile ilgili aklınızda kalan vurucu anılarınızla başlayalım lütfen.

Ozan Sağdıç: Balıkesir'in Burhaniye ilçesine bağlı Pelitköy'de doğdum. Annemin babası Kuvayı Milliye'de örgütü derlemiş toparlamış, Ayvalık Cephesi'nde düşmana karşı koymuş ve bu yüzden de Balıkesir 2. Milli Kongresi tarafından "Ayvalık Cephesi Komutanı" olarak atanmış Mehmet Cavit Bey adında bir kişidir. Ben o dedenin torunuyum. Diğer taraftan, yani baba tarafından, 93 muhaciri dediğimiz göçmen kafilesiyle Rumeli'den göç edip önce Bursa'ya, sonra Balıkesir'e, daha sonra da Edremit'e yerleşmiş Kasım Naci Efendi'nin torunuyum. O da, 1878 Savaşı'nda Plevne savunmasında Sağ Kolağası rütbesiyle Gazi Osman Paşa'nın emrinde bulunmuş birisi. Daha sonra Edremit'te dava vekilliği yapmış. Babam, Edremitli Ruhi Naci Sağdıç ise şairdi. İstanbul Darülfünun'un (Üniversite) Hukuk Mektebi'nde öğrenci iken Çanakkale savaşı çıkmış. Diğer "mektepliler" gibi o da gönüllü olmuş. Bu yüzden de eğitimi yarım kalmış. Ama daha sonra Edremit'te, Edremit Kuvayı Milliye örgütünün kurucularından biri olmuş, "Edremit ve Civarı Kuvayı Milliye Katib-i Umumisi" olarak görev almış birisi.

İşte ben böyle bir aileden geliyorum. Yani dedelerimde, aile büyüklerimde böyle atılgan ve yetenekli insanlar var. Küçüklüğümden beri, daha ilkokula başladığım zaman bile, resme karşı yeteneğim ortaya çıkmıştı. İlkokul öğretmenim aynı zamanda ressamdı. O bana normal okul eğitimim dışında, özel resim dersleri de verdi. Öyle bir gelişimim de var. Doğal olarak ortaokulda, lisede resim derslerim çok iyiydi. Görsel sanatlara karşı eğilimim, hevesim üst düzeydeydi. Plastik sanatlara açık olan merakım yüzünden fotoğraf sanatına da bir heves uyandı bende. Daha bir fotoğraf makinem yokken bile, kimi yerlerden geçerken, "Şuranın şöyle bir

fotoğrafını çekmeli, ama tam da şu noktadan” gibi kafamda bir düşünceler gelişirdi.

1953 yılında liseyi, İstanbul Kabataş Erkek Lisesinde yatılı okuyordum. O yıl liseleri bitirme süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarıldı. Dördüncü yılı düpedüz angarya gibi okuduk. O yıla kadar derslerim çok iyiydi. İftihar listelerinde yer almışlığım olmuştur. Ancak o bize angarya olarak okutulan dördüncü yıl beni okuldan, okumaktan soğuttu.

Geçmiş yıllarda fotoğrafçı olan, ama daha sonraları fotoğrafhanesini kapatıp, onun yerine gözlükçü dükkânı açmış, gene de dükkânının bir köşesini fotoğraf makinaları ve malzemelerine ayırmış olan bir baba dostu vardı. Onun iş yeri Edremit’in küçük entellektüel çevresi mensuplarının uğrak yerlerinden biriydi. İşte, babamın çok eski arkadaşlarından biri olan bu Fehmi Mine, belki de benim fotoğrafçı olmama vesile oldu. Şöyle ki: Ona, satması için İstanbul’daki toptancılardan Alman malı, daha çok oyuncağa benzer birkaç kutu makina gelmişti. Bir tek zaman ayarı olan, ve mercek açıklığı da güneşli ve gölgeli yerlerde fotoğraf çekmeye göre düşünülmüş biri küçük diğeri büyük iki delikli bir sürgüden ibaret çocuk oyuncağı sayılabilecek en basitinden bir makina. Üzeri pütürlü fırın boyasıyla boyanmış içiçe geçen iki metal kutu. Alnına da “Daci” markası vurulmuştu. Bir roll filme 12 poz 6x6 fotoğraf çekilebiliyordu bu oyuncakla. Ailecek “Fehm’abi” dediğimiz Fehmi Bey beni hevesli görünce babamla konuştu. “Bu makinaların birini Ozan’a verelim” gibi bir şeyler söyleyince, elime bir fırsat geçmiş oldu. Makinaların bedeli 30 liraydı. O sıralarda ışıklı bir biblo gibi kullanılabilecek eski bir İstanbul evi maketi yapmıştım. Onu milletvekili olan bir başka baba dostu çok beğenmiş ve benden satın almak istemişti. O alışverişten kazanılmış bir 15 liram vardı. Üstünü de babam tamamladı ve böylece ilk fotoğraf makinamı edinmiş oldum. Makinanın yanında iki tane de film verdi Fehmi Bey. Bunlardan birisini Edremit’te çekim yaparak tükettim, öbürünü de Akçay’da.

- Siz o sırada tam olarak lisede kaçıncı sınıftaydınız? Son sınıfta mıydınız?

Ozan Sağdıç: Lise üçle dört arası. Bahsettiğim olay yaz tatilindeyken gerçekleşti. Edremit’teki evimizin yolu üzerinde Selçuklu zamanından kalma “Kurşunlu Cami” vardı. Cumbalı dediğimiz binişli iki eski evin arasından çok güzel görünüyordu. Caminin görüntüsü o evlerin siluetleriyle

çerçevelendirildiği zaman hoş bir kompozisyon oluşturuyordu. Çektiğim ilk fotoğraf o oldu. İkinci filme gelince: Çok önceki zamandan beri hayalimde sulara dalmış bir at arabası fotoğrafı vardı hep. O zamanlar Akçay biraz büyümüş, 50 haneye falan ulaşmıştı. Küçük bir köydü, daha doğrusu Edremit'in İskele mahallesi idi. Mahalleye adını veren akarsu, Akçay dediğimiz çay denize bir delta halinde birkaç yerden serbest akıyordu. Üzerinde yaya geçişine uygun sadece uyduruk bir tahta köprü vardı. Bir at arabası geldi ve o dereden karşı tarafa geçti. İyi bir köprü olmayınca ne yapacak? Dereye dalıp suları sıçrata sıçrata karşıya geçecek. Ve ben de atik davranıp bu manzarayı çektim. Sonuç olarak o iki rulo filmden iki adet süper iki fotoğraf elde etmiştim. Daha başkaları da vardı.

Bu iki filmi Fehmi Bey kendi karanlık odasında kendisi yıkamıştı. O iki kareyi görünce çok beğendi. O sıralarda Edremit'te "Er Eğitim Alayı" vardı. Bu alay daha sonra tugay oldu. İstanbul'dan gelen ve amatörce fotoğraf çeken, fotoğrafa meraklı iki yedek subay vardı o alayda görev yapan. Malzeme alışverişi için de zaman zaman dükkana uğruyorlardı. Kimi zaman fotoğrafa ilişkin sorular soruyor, bilgi de alıyorlardı Fehmi Bey'den. Fehmi Bey onlara, "Bakın göreceksiniz, Ozan'ın fotoğrafları bir gün Avrupa mecmualarında neşredilecek" dedi. Orada karşılaştığım yedek subay amatör fotoğrafçılardan biri ile daha sonra Hayat dergisinde karşılaştığım için adını biliyorum: Ferit Can'dı. Diğerinin adı ise sanıyorum Selahattin, Sabahattin gibi bir şeydi. Dükkândaki o karşılaşma ve Fehmi Bey'in söyledikleri beni yüreklendirdi. Hemen kendi filmlerimi yıkayabilmek için evimizin bodrumunda kendi başıma, derme çatma, ama özenle yapılmış bir karanlık oda oluşturdum. Agrandizörüm yok tabii. Yine kendi yaptığım bir kontak kopya basma düzeneği ile, el yordamıyla, deneye yanıla kontak kopya basıyordum.

- Daha önce izleyip etkilendiğiniz fotoğraflar olmuş muydu? Yani, fotoğraf bilinci nereden geliyor?

Ozan Sağdıç: Dedemin evinde bulduğum bir albümün payı vardır bunda. Dedem Cumhuriyet kurulurken "Mebus" olmuş, milletvekili olarak Meclis'e girmiş ve 23 yıl süreyle milletvekilliği yapmıştı. Milletvekillerine 1938-1939 yıllarında yayınlanmış bir albümü armağan olarak vermişler. O zamanki adıyla Matbuat Umum Müdürlüğü (şimdiki Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü) nün hazırladığı "Fotoğraflarla Türkiye"

albümü. Umum Müdür ise Vedat Nedim Tör. Onun çabası ve teşvikiyle yayınlanmış. Ama albümün hiçbir yerinde o fotoğrafları kimin çektiği yazmıyordu. Sonradan öğrendik ki, Othmar'ın fotoğraflarıymış onlar. O "Fotoğraflarla Türkiye" albümünü karıştırır dururdum hep. Oradaki fotoğrafları hayranlıkla seyrederdim. Fotoğrafların en önemli özelliği ön plân ile arka plân arasındaki uyumdu. Yani, dümdüz fotoğraflar olmaktan çok, derinliği olan fotoğraflardı bunlar. Othmar Usta bir ağaçla, ya da o ağacın dallarıyla, olmadı bir binanın çatısı gibi elemanlarla doğal bir çerçeveleme yapıyordu. Bu plân farkı, bir kompozisyon öğesi olarak fotoğraflara derinlik kazandırıyordu. İşte, o görüntülerde benim dikkatimi en çok bu durum çekmişti. Dolayısıyla ilk görsel eğitimimi bu fotoğraflardan almış oldum. Çocukken pul koleksiyonu da yapıyordum. O fotoğrafların bir kısmı o dönem pullarda da yayınlanmıştı. Pullardaki minicik fotoğraflardan bile gözümü ayıramaz, hayranlıkla seyrederdim. Dergilere, kitaplara da çok meraklıydım. Onlarda yer alan her ilginç fotoğrafı da incelerdim. Yalnız fotoğrafları değil, illüstrasyonları, resimleri, görsel olarak değer ifade eden her şeyi incelemeye çalışırdım.

- O ilk iki fotoğrafınız duruyor mu hâlâ?

Ozan Sağdıç: Duruyor tabii, durmaz olur mu? Benim için onlar da en güzel fotoğraflarım arasında yer alırlar hâlâ.

Okullar açılınca lisenin 4'üncü sınıfını okumak üzere gittiğimde, o kutu fotoğraf makinasını da götürdüm İstanbul'a ve İstanbul'la tanıştırdım. Arkadaş fotoğrafları çekerek para kazanan iki öğrenci vardı lisemizde. Ama, bakıyorum, ben arkadaşlarla anı fotoğrafı çekmekten çok, çevre fotoğrafı çekmişim o günlerde. Örneğin, o zamanlar Rumeli Hisarı'nın önünde, kıyıdan geçen araçlar virajı dönerken çarpışmasınlar, denize yuvarlanmasınlar diye devasa bir ayna yerleştirmişlerdi. İstanbul'daki ilk fotoğrafım onun siluetiyle denizden geçen bir takanın fotoğrafıydı. Motorlu araçlardan çok Karadeniz işi (allı yeşilli) takalar gelip geçerdi o günlerde. Boğazda, Bebek'te, şurada burada fotoğraf çekiyordum her fırsatta. Kabataş Lisesine yakın her yerde fotoğraflar çektim o kutu makinayla. Ne var ki makinam yetersizdi.

- O dönemin teknolojisi dikkate alındığında da mı yetersizdi gerçekten?

Ozan Sağdıç: Tabii ki her zaman için yetersizdi. Ucuz bir makinaydı, tam anlamıyla oyuncak. Filmlerimi yıkatmak için Bebek'te bir fotoğrafçıya gidiyordum. Oradaki usta da "Sen çok iyi fotoğraf çekiyorsun ama makinan yetersiz" demişti bana. Ne yazık ki koşullar daha iyisini almaya elvermemişti.

Kabataş Lisesi'nde bir resim öğretmenimiz vardı: Adnan Kocabay. Emekli olmuştu. Benim bulunduğum sınıfa hiç derse girmemişti. Ondan ders almamıştım. Aynı zamanda "müdür muavini"ydi. İdareci olduğu için de gece nöbetlerine kalırdı. Nöbetlerden dolayı tanışıklığımız vardı. Emekli olunca Ortaköy'de daha çok öğrencilere yönelik bir kırtasiyeci dükkânı açtı. Dükkânda aynı zamanda fotoğrafla da uğraşıyordu. Küçük aile fotoğrafları, ölüp gitmiş aile büyükleri, evlilik anıları gibi kişisel değer taşıyan fotoğrafları getirenlerin o eski fotoğraflarının röprodüksiyonunu yapıp agrandizör altında büyütüyordu ve bu görüntüler üzerinde pastelle çalışıyordu. Henüz yaygın bir renkli fotoğraf olmadığı için; bir bakıma, siyah beyaz aile fotoğraflarını boyalı hale getirerek onlardan resim yapıyordu. O işleri çalıştığı bir yer oluşturmuştu kendisine dükkânda.

Son dersten sonra, etüt saatine kadar, iki saatten fazla süren akşamüstü teneffüslerimiz olurdu. O büyük teneffüslerde giderdim Adnan Bey'in yerine. Yaptığı işlere yakından bakardım. Sohbet de ederdik. Bir öğrencinin böyle her gün yanına gelip, onun çalışmalarını izlemesi, bilgi edinmeye çalışması, onun da hoşuna giderdi. Aklımda kaldığı kadarıyla iki oğlu da Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuyordu. Merdiven altında küçük bir karanlık oda yapmıştı kendisine. Ayrıca o zaman için son derece değerli bir makine olan Rolleiflex almıştı. Çift objektifli refleks bir makina. Üzerindeki Tessar objektif o günün koşullarında en iyi merceklerden biri sayılıyordu ve çok güzel fotoğraf çekilebiliyordu. Tertemiz, net fotoğraflar... Her zaman için iyi bir kameraydı Rolleiflex.

Demiştim ya, son sınıfı biraz angarya saymıştım. Derslerden de soğumuştum. Üstüne üstlük bir de çokbilmişlik ettim. Kendi işimi zora koşmak gibi bir tutumum oldu her zaman. O zaman da öyle bir şey yaptım. Eğilimim edebiyat şubesine uygunken, edebiyata yatkın bir öğrenciyken inadına fen şubesini seçtim. Çünkü mimar olmak gibi bir hayalim vardı. Tembellik edip çalışmadığım için Fen şubesinde matematik ve fizikte başarılı olamadım. Bu iki dersten ikmale, yani şimdiki deyimle

bütünlemeye kaldım. İşin kötüsü bütünleme sınavını da veremedim. Daha doğrusu fizik dersinden geçtim ama matematikten kaldım. O kış eğitimden uzak Edremit'te şenlik olsun diye bir sinemada (Lale Sinemasıydı adı) makinist çıraklığı yaptım akşamları. Benim "Cinema Paradiso"m yani...

- Gene de hep fotoğrafla ilgilisiniz.

Ozan Sağdıç: Tabii ki... Makinist odasından hem film seyrediyorum, hem de film aralarında bir sonraki filmin reklamını yapıyorum.. İlkokul arkadaşımdı asıl makinist. Tahsiline devam edememiş ama, bu işi iyi öğrenmişti. Sağlam bir iş disiplini de vardı. Benim işim ark lâmbası kararmaya yüz tutmaya başlarken vana musluğunun tekerleğine benzer bir mekanizmasıyla kömür çubuklarını birbirine yaklaştırmaktı. Film koparsa, çok şiddetli bir ateş karşısında olduğu için kopuğun yanması, daha sonra da bütün bobinin alev alması işten değildi. O zamanın filmleri barut gibi yanıcıydı. Bu yüzden sık sık sinema yangınları çıkması çok rastlanan olaylardandı. Ark lâmbasını kontrol işi de sürekli dikkat gerektiriyordu. Bir sonbahar ve kışı öyle geçirdik.

Sinemada makinist yardımcılığı yaparken, aynı zamanda filmin 5 dakika aralarında gelecek filmlerin anonsunu da yapıyordum. Düz sesimle değil de (bir özenti olarak) dublaj ustası Ferdi Tayfur'un sesini taklit ederek yapardım bu anonsları.

Sinema artistlerinin, yıldızların çok büyük boyutlu reklam afişleri sinema kapılarına asılırdı eskiden. Tutkallı boyalarla yapılırdı bu afişler. El yapımı guaj cinsi bir tür boya. Toprak boyaların tutkalla karıştırılmasından elde edilirdi. Yapılan devasa panolara da "fener" denirdi sinemacılık dilinde. İstanbul'da bu işin çok iyi ustaları vardı. Ben de sinemada makinist yardımcılığı yaptığım sırada, sinemanın sahibine fener yapmayı, yani sinema artistlerinin reklamlarını, büyütülmüş resimlerini yapmayı önerdim. Onun da hoşuna gitti. Kocaman kocaman büyüttüm resimleri, Çınarpalas'ın sağır duvarına ve sinemanın kapısı üstüne asardık. Böylece Edremit'te ilk defa insanlar fener gördü, sinema afişleri gördü büyük, devasa boyutlarda. İşte onlarla uğraştım. "Kemer Giyimevi" adında bir mağaza vardı. İstek üzerine oranın vitrin süslemesini de yaptım örneğin. Neresinden baksanız hep bir sanat çabası, bir yaratıcı çaba vardı.

- Tasarım, düzenleme…

Ozan Sağdıç: Tasarım denebilecek böyle ufak tefek şeyler yaptım ama, gene de Edremit'te kalmak beni fazlasıyla sıkıyordu. Yaza doğru İstanbul'a gidebilmek için bir yol aramaya başladım. İstikbal benim için İstanbul gibi büyük bir şehirde olmalıydı. Orada hem çalışır hem de belki son sınavı verip öğrenime yeniden dönme fırsatı bulurdum. Gözümü karartıp İstanbul'a gittim. Ne iş yaparım ben, nerede çalışırım? Manifaturacı tezgâhtarlığı yapamam, ayakkabı satamam. Fotoğrafçılık; en iyisi buydu. Beyoğlu'na çıktım, Taksim'den itibaren İstiklal Caddesine girince sağdaki sanırım birinci değil de ikinci sokak, Bekâr Sokak. Orada "Foto Sait" diye tabelası olan bir yere gittim, "Eleman lâzım mı size?" diye sordum. Lise son sınıf öğrencisi olduğumu da söyledim. "Ne iş yaparsın?", "Eh işte, karanlık oda filan." Bir iki lokal tutmuşlardı, ayrıca o zamanlar çok yaygın bir adet olarak Taksim Anıtı önünde fotoğraf çekiyorlardı. Sonuçta, orası yaygın deyimiyle bir şipşakçı dükkânıydı. Karanlık odada poz saati gibi şeyler yok. Herşey el kararı, göz kararı... İriyarı Polonyalı bir eşi vardı Sait Bey'in. İçinde kimyasal sıvılar bulunan küvete şak şak şak peş peşe basılmış kartları sırayla sokuyor, onları bir çeviriyor iki çeviriyor, bir anda on tanesini, onbeş tanesini banyo edip çıkartıyordu. Onlar ustalaşmışlar, öyle alışmışlar. Ama ben dakikalarca uğraşıyor, bir tek fotoğraf basabiliyordum. Serde acemilik de var tabii. Baktılar ki, ben bu işi kıvıramıyorum. Sait Bey de saygıdeğer bir insan, tahminimce beni üzmek istemiyordu. O zamanlar İstiklâl Caddesinde ünlü bir "Foto Lâle" vardı. Bir akşam beni oraya götürdü. Bir toplantı vardı orada. İstanbul Umum Fotoğrafçılar Derneği'nin yönetim kurulu toplantısıymış. "Bir kâtip arıyordunuz, işte size kâtibinizi getirdim" dedi. Bana karanlık odasını teslim etmek yerine beni Fotoğrafçılar Derneği'nin katibi yaptı, bu yatay geçişle, vicdanı rahat olarak benden de kurtulmuş oldu.

İstanbul Umum Fotoğrafçılar Derneği 1955'de çok önemliydi. Sokak fotoğrafçılarından en zirvedeki stüdyolara kadar herkes o derneğin zorunlu üyesiydi. Çünkü döviz darlığı yüzünden fotoğraf malzemesi ithal edilemiyordu. Her mal için belli kotalar vardı. Kâğıt, film, kimyasal maddeler, her tür malzeme sınırlı miktarda getirtilebiliyordu. Onlar da meslek odalarına veriliyordu. Meslek Odaları bu malzemeleri "tevzi" ediyordu, yani dağıtımını yapıyorlardı. Fotoğraf malzemeleri de bu fotoğraf derneği vasıtasıyla dağıtıldığı için, isteseler de istemeseler de fotoğrafçılar derneğe göbek bağı ile bağlıydılar. Başka türlü malzeme sağlayamıyorlardı..

Derneğin Başkanı Şevket Tanju idi. Osmanbey'de bugün Agos gazetesinin bulunduğu apartmanın asma katında "Foto Tanju" adlı fotoğrafhanenin sahibi idi. O zaman için İstanbul'un en donanımlı fotoğrafhanesiydi diyebilirim. Şevket Bey Hava Kuvvetleri'nde astsubaymış. Fransa'ya kursa göndermişler. Orada hava fotoğrafçılığının yanında fotoğrafın nesi var nesi yok, özellikle stüdyo fotoğrafçılığı konusunda çok iyi bir eğitim almış. Sonraları askerlikten ayrılmış, o fotoğrafhaneyi kurmuş. Dernek Başkanı o olduğu için ben de doğal olarak artık mekânım onun fotoğrafhanesiydi. Gözlem yapmak suretiyle stüdyo fotoğrafçılığının ışık, dekor, poz verdirme, ters ışık kullanma, yüz ışığı, vb. ne kadar özelliği varsa, ve ayrıca bütün karanlık oda işlerini ve denemelerini öğrendim. Bazen de gönüllü çıraklık yaparak pratik de yaptım. O yıl benim için tam bir fotoğraf eğitimi yılı oldu. O arada resim öğretmeni Adnan Kocabay'la dostluğumuz da devam etti tabii. Onun Rolleiflex makinasını bir günlüğüne kendisinden ödünç istedim. Ne olur ne olmaz, yanıma oğlunu da kattı. Bir gün içinde hızlı bir tur yaparak İstanbul'un 40 poz turistik ve artistik fotoğraflarını çektim. 6 x 6 formatlı Rolleiflex'den çıkmış süper fotoğraflar...

O zaman "Kodak Near East Inch. Company" diye Kodak'ın bir şirketi henüz onların idaresinde olarak İstanbul'da mevcuttu. Yaklaşık bir yıl, belki de en fazla iki yıl sonra kapatıldı. Çünkü artık ithalat yapamıyorlardı. O sıralarda o şirkette çalışan çok meraklı insanlar vardı. Örneğin, Şahinyan diye biri, Kemal Demiriz adında diğer biri, değerli elemanları vardı. Bilgili insanlardı bunlar. 50 kuruşluk hiposülfit almaya gelen amatöre bile, hiç üşenmeden okul eğitimi verircesine bilgi aktarırlardı. Öğretmen gibiydiler, anlayacağınız. Onlara gittim. "İşte size çekilmiş 4 rulo film. Bunların çok iyi yıkanmalarını istiyorum. Nasıl yaparım, ne tavsiye edersiniz?" dedim. Bana bir köşede kalmış ince gren bir banyo paketi verdiler. Nasıl yıkayacağımı ayrıntılı biçimde anlattılar. "Dokuz dakika yıkayacaksın. Birinci banyo şu, ikinci banyo şu. Kullanacağın miktar şu kadar, şu ısıda işlem yapacaksın" diye tek tek üşenmeden uzun uzun tarif ettiler, anlattılar. Malzemeyi alıp çıktım. O zaman ne kol saati var ne karanlık oda saati. Adnan Bey'in karanlık odasında ben içeride filmi developman dolu küvetin içinde u biçiminde bir sağa bir sola daldırıp çıkarıyorum, Adnan Bey de dışarıda saate bakıyor; "5 dakika oldu, 7 dakika oldu, 1 dakika kaldı" diyor,

filmi hemen çıkarıp, bu kez hiposülfit küvetine daldırıyorum, en ilkel yöntemle ama, o filmler yine de kaymak gibi güzel yıkanmışlardı.

- Ne oldu o fotoğraflar?

Ozan Sağdıç: Çektiğim 4 rulodan 8 kareyi fire olarak vermişiz. 40 tane temiz İstanbul manzarası. O zaman ofset matbaaları yok, Osmanlı zamanından kalma kartpostallar da üzerinde eski yazı ya da Fransızca yazılar olduğu için demode olmuş, o nedenle de kaldırılmış piyasadan. Yılbaşı kartları, tebrik kartları fotokart şeklinde sunuluyor. Ya öylece fotoğraf olarak satılıyor ya da kapaklı bir paspartuya yapıştırılıp öyle sunuluyordu. Paspartunun üzerinde de matbaa harfleriyle basılmış “Yeni Yılınız Kutlu Olsun, Mutlu Yıllar, İyi Yıllar…” gibi yazılar var. İyi kitapçılarda ve kırtasiyecilerde satılan kartlarda iki imza seçiliyor: Birisi Othmar, öbürü de Sander. Ben de o hevese kapıldım. “Böyle bir kart serisi yaparsam kırtasiyecilerde, kitapçılarda satışa sunulur mu acaba?” Belki iyi bir iş çıkarırım kendime diye, o niyetle çekmiştim o fotoğrafları. Bu hevesle yeniden memleketime, Edremit’e gittim. oradaki karanlık odamda kendime göre, eski bir körüklü makina hurdasından el yapımı, derme çatma bir agrandizör yapmıştım. Orada basacağım, kartpostal üretimi yapacağım diye aklımdan geçiriyorum. Ama işte dedim ya, döviz darlığı vardı. Fotoğraf kartı ithalatı olmadığından malzeme bulamamıştım. Edremit’e çok az miktarda kart geliyordu, onlar da Ticaret Odası aracılığıyla dağıtılıyordu. Sadece profesyonellere veriliyordu hepsi. Kaydım koydum olmadığından onların arasına girip kendime bir yer edinememiştim. O iş de fiyaskoyla bitmişti. Yeniden İstanbul’a döndüm.

Bir gün, Cumhuriyet Gazetesinde bir ilân gördüm. “Fotoğraf çekenlerden manzara fotoğrafları satın alınacaktır. Filmleriyle beraber filânca adrese...” Verilen adrese koştum elimdeki 40 poz negatifle. Dört kişilik bir heyet fotoğrafları inceliyor. Birini basında çıkmış fotoğraflarından tanıyorum, Hikmet Feridun Es. Diğer üçünü ise ilk kez orada gördüm. Biri Vedat Nedim Tör’dü. O Doğan Kardeş kuruluşunun başındaymış, Biri Şevket Rado’ydu. O da yeni çıkacak bir derginin sorumlusuymuş. Dördüncüsü ise Karl Rudolf isminde bir Alman’dı. Matbaa uzmanı ve müdürüymüş. Özellikle Karl Rudolf, negatifleri ışıklı masaya koyup lup denilen bir büyüteçle bakıyor, iyice inceliyordu, bir kusur var mı diye. Öbürleri çıplak gözle, daha çok baskılara bakıyorlar, estetiğini değerlendiriyorlar. Ben de

biraz uzak bir köşede böyle garip garip duruyorum. Birbirlerine beğeni işaretleri vermekte olduklarını gözden kaçırmadım. Fotoğrafların on tanesini ayırdılar, “Bunları satın alıyoruz” dediler. Daha sonra Şevket Rado “Yan binada muhasebemiz var, oraya gidin, paranızı alın. Aldıktan sonra da bize tekrar uğrayın” dedi. Gittim. Muhasebe şefi Ferit Namık Hansoy isminde muhterem bir zat. O zamanlar yayınlanmış Jules Verne’in ne kadar eseri varsa, hepsini Türkçeye tercüme etmiş birisiydi. Adı yabancı değil. Meğer orada muhasebecilik yapıyormuş. Kibar bir şekilde “Kusura bakmayın” dedi “30 lira kesinti yapacağız paranızdan”. Ben düşündüm kaldım. Kesintisi 30 lira ise, aslı kaç paradır bunun hepsi acaba? diye... Bir kağıt imzalatıp elime 470 lira para saydılar. Akıl almaz bir paraydı bu benim için.

O tarihlerde Hilton Oteli de yeni açılmıştı. Onun Cumhuriyet Caddesine bakan girişinde sağlı sollu iki sıra halinde mağazalar vardır. Bunlardan bir tanesi ünlü ithalatçı şirket Burla Biraderler’e aitti. Demiştim ya, ülkeye doğru dürüst hiç bir mal ithal edilemiyor. Fotoğraf makinası falan hak getire... Ama o mağazanın vitrininde ancak bir Doğu Avrupa ülkesi olan Çekoslavakya’dan her halde döviz olmadığı için takas karşılığı ithal edilebilmiş Rolleiflex taklidi Flexaret markalı çift objektifli refleks bir fotoğraf makinası duruyor ve üzerinde ünlü “Koruma Kanunu” gereği, etiketi var. Etiketteki fiyat da 472 lira. Sanki “Git o makinayı al” diye vermişlerdi o parayı bana. İlk işim tramvaya atlayıp, o mağazaya koşmak olacaktı tabii.

Ama daha önce “Bize uğra” demişlerdi ya, Şevket Rado’nun yanına uğradım. “Beni emretmiştiniz efendim” dedim. “Sizinle Hikmet Feridun Bey konuşacak” dedi. Bu kez işaret edilen yer, Hikmet Feridun Bey’in odasına gittim. Hikmet Feridun, babacan tavırlı hoş bir insandı. “Buyurun” dedim. Muzip muzip gülüyordu. “Çok iyi fotoğraflardı, çok beğenildi” dedi. Sonra “Sen neyin nesisin, nerede yetiştin?” gibi sorular sordu. Yanıtladım bütün sorduğu soruları, basbayağı sohbet ettik biraz. “Eli kulağında, öyle sanıyorum ki bir aya kadar biz burada çok güzel bir dergi çıkartacağız: Hayat Mecmuası. Bunun için burada modern bir matbaa kuruldu, Tifdruk Matbaası.” Masasının üzerinde baskı örnekleri vardı. Onları gösterdi bana. “Bak işte” dedi, “bu nefasette bir baskı...” Sonra da sadede geldi, baklayı ağzından çıkardı: “Babıâli tecrübesi olmayan, muhabirlik tecrübesi olmayan, günlük gazete muhabiri alışkanlıkları edinmemiş taze bir göz

arıyorduk, onu sende bulduk” dedi. “Bizim foto muhabirimiz olur musun?” diye sordu.

- Evet!...

Ozan Sağdıç: Biraz boşta gezdikten sonra Hayat’tan gelen teklifi kabul ettim. Başlangıç maaşım 175 Lira idi. Böylece gazetecilik hayatım da başlamış oldu. O günlerde zaman zaman öğrenci yurtlarında kalıyordum. Sefalet içinde bekârlık günleri yaşıyorduk. Şimdi çok ünlü bir ressam olan Devrim Erbil benim hem hemşerim hem de kader birliği ettiğim arkadaşımdı. Bir öğrenci yurdunda yan yana ranzalarda yatıyorduk. Hemen kanımız birbirine kaynadı, iyi arkadaş olduk. Sonra o yurt kapandı, ortada kaldık. Devrim, Bedri Rahmi’nin öğrencisiydi. Ben de ayrıca Hoca’yla iyi bir dostluk kurmuştum. Öğrencisi filan değildim ama, o beni öyle benimsemişti. Bedri Rahmi bize İstiklâl Caddesi’nde Narmanlı Yurdu’ndaki galerisinin anahtarını verdi. Gündüzleri galeriydi orası, geceleri de Devrim’le benim yatakhanem oluyordu. Gömme dolaplardan yataklarımızı çıkarıp yerlere seriyorduk. Beş altı ay öyle süründük. Sonra Devrim Atatürk Yurdunda yer kazandı, ben gene tek başıma kaldım.

O sırada taşradan İstanbul’a atanmış sanatla ilgili iki öğretmen. Bunlardan biri Kepirtepe’den gelen ressam Selâhattin Taran, diğeri de Edremit’te gezici başöğretmenlik yapmış olan şair öğretmen Mehmet Başaran’dı. İkisi birlikte Lâleli’de (Şair Haşmet Sokak olacak) bir ev tutmuşlardı. Aslında ev değil, vaktiyle tek bir ev olarak kullanılan iki katlı bir evin salonu olan büyücek bir oda tutmuşlardı. Eşlerinin henüz atanması çıkmadığı için, ikisi de bekâr durumda bir yıl boyunca öyle birlikte yaşayacaklardı. Üçüncü ortak olarak beni yanlarına aldılar. Yaşça onlardan küçüktüm. Üçümüz bir odada bir sene geçirdik.

Ben askere gidince, sağa sola askerliğimin ilk günlerini ve o sefaleti hicveden, kendimle ve yaşadığım ortamla dalga geçen mizahi mektuplar yazıyordum. Mehmet Başaran’a da bu mektuplardan birini yazmıştım. O’ndan bir yanıt geldi. “Kardeşim, sen birçok yönde yeteneklisin ama, bence böyle kendini dağıtma, iyice dağılırsın. Bir konuyu seç kendine de, o alanda yoğunlaşmaya bak” diyordu. Bu konu üzerinde askerde iken düşünme fırsatı buldum ve “Benim konum fotoğraf olmalı” dedim içimden. Ben fotoğrafçı olacaktım. Etkisinde kalırım düşüncesiyle, fanatik bir biçimde 40 yaşıma kadar şiirle hiç ilgilenmedim. “Eğer benim içimde şiir

varsa, fotoğraflarıma yansısın.” demiş oldum kendi kendime. Nitekim fotoğraflarımı eleştiren kimi kişiler, benim fotoğraf tarzıma “Şiirsel Gerçekçilik” gibi bir isim de taktılar. Yani, fotoğraflarımda şiirsellik bulmaya başladılar. İşte, yıllar geçtikten sonra, yani kırk yaşımda filan içimde depreşen bazı duyguları, sözcükleri, dizeleri böyle alt alta dizdim, bir şeyler ortaya çıktı. Gene de onlarla fazla övünmüyorum.

- Evet, Hayat dergisinde kalmıştık?

Ozan Sağdıç: Hayat Mecmuası 6 Nisan 1956’da çıkmaya başlamıştı. 13 sayı çıktıktan sonra özel tifdruk kâğıdı ithal, yerlisi de imal edilemediği için, kâğıt imal edilmediği için yayınını durdurdu. 5-6 ay kadar ara verdi. O zaman iktidarda Menderes Hükümeti vardı. Basın kuruluşlarıyla hükümet arasında çeşitli sıkıntılar vardı. Hükümetle uzun süren pazarlıklar yapıldı. Herhalde Hayat’ın yeniden çıkması için olanak hazırlamak adına bir miktar kâğıdı ithal etmek, önemli bir kısmını da İzmit SEKA Kâğıt Fabrikasında üretmek üzere bir anlaşmaya varılmış olmalı ki, dergi yeniden çıkmaya başladı. 27 Mayıs 1960’a kadar. Bu yüzden politik bir dergi olmasına karşın, Hayat Dergisi Demokrat Parti Hükümeti’ni destekler çizgide bir yayın politikası sürdürmek zorunda bırakıldı. Ben, o ilk 13 sayı çıktıktan sonraki aralıkta Hayat Dergisi’ne alındım. O boş geçen zaman içinde de kadroya intibak etmeye çalıştım. “Ne oluyor, ne bitiyor, ne gibi işler istenecek?” bu konularda epeyce deneyim sahibi oldum.

O zaman Yeşilköy Havaalanı uluslararası değildi. Türkiye’ye uğrayan bir kaç uçak ancak zorunlu olarak iniyordu. Ortadoğu’nun uluslararası bağlantısını sağlayan daha çok Beyrut ve Kahire havaalanlarıydı. 1956 da İsrail-Arap Savaşı çıkınca bu iki havaalanı uluslararası uçuşlara kapandı. Darda kalan bazı uçaklar Yeşilköy’e inmeye başladılar. Yeşilköy Havaalanı da bu dediğim tarihten ancak üç sene önce yapılmış küçücük bir terminal ve ona uygun bir pisti olan basit bir havaalanıydı. Ama gönüllerde İstanbul’un uluslararası bir havaalanına kavuşması hevesleri vardı. İşte o nedenle, yazı işlerinden Ara Güler’e “Yeşilköy Havaalanı’nda röportaj yapalım” demişler. O da bir kaç kez gitmiş oradan fotoğraflar çekmiş. Tam o sırada Arap-İsrail savaşı patlayınca beni de gönderdiler havaalanına. Şansıma bir Arap uçağı iniş yaptı, hemen ardından bir de İsrail uçağı indi. İsrail uçağını götürüp Arap uçağının yanına yerleştirdiler. Ben arazide biraz gerilere açılarak iki uçağı birden içine alacak ve aynı zamanda da terminal binasını

gösterecek bir fotoğraf çektim ve işyerine döndüm. Bu fotoğraf, "Yazı İşleri" dediğimiz idarehanede Yazı İşleri Müdürü ve Genel Yayın Müdürünün gözünde bomba etkisi yarattı. "Nasıl buldun bunu, nasıl akıl ettin?" gibi sorular sordular. Bana çoluk çocuk gözüyle baktıkları için müthiş bir zekâ eseri olarak değerlendirdiler bu fotoğrafı. Hemen adımı da taktılar "Harika Çocuk". Bu tür isimleri genellikle ressam Firuz Aşkın takardı. Bu fotoğrafı, Ara'nın o güne kadar çekmiş olduğu fotoğrafların tepesine asıl fotoğraf olarak koskocaman koydular ve Hayat Mecmuası'ndaki ilk fotoğrafım olarak yayınladılar.

Dayılarımdan biri doktordu ve tam o sıra Amerika'ya gitmek üzereydi. Mesleğine orada devam etmek ve ilerlemek arzusundaydı. Bu da gerçekleşmiş, bir Amerika yolculuğu şansı çıkmıştı. Bu yüzden İngilizce dersi alıyordu. Ders aldığı bir Amerikalı vardı. Dayımdan duydum ki, bu Amerikalının evinde 6 tane timsah yavrusu var ve aynı zamanda bebek denecek yaşlarda iki de çocuk var bu evde. Çok ilginç bir durumdu. Hemen o eve gittim, Amerikalıyla ve timsahlarıyla bir röportaj yaptım. Geniş şekilde yayınlanan ilk röportajım da galiba o idi.

O günlerde İstanbul'da caddeler açılıyor, yıkımlar yapılıyordu. Bir taraftan da cami restorasyonları ön plândaydı. Her yer minare tamircisi kaynıyordu. Hemen her caminin minaresinde minarelerin üstündeki külahımsı kısımda bulunan kurşunları değiştiren işçiler vardı. Ayrıca camilerin diğer kısımlarını restore eden işçilerle doluydu her taraf. Bu konuyla ilgili Ara Güler birkaç fotoğraf çekmiş. O fotoğraflar üzerine, "Bu minare tamircileri üzerine bir röportaj yapalım mı, yapmayalım mı, yaparsak nasıl yapalım?" gibi bir tartışma yapılıyordu Yazı İşleri'nde, bizim de bulunduğumuz küçük bir toplantıda. Hikmet Feridun Es kışkırtıcı bir söz sarfetti; "Ben ona foto muhabiri derim ki, bu minare tamircisinin üstüne çıkıp üstünden aşağıya doğru bir fotoğraf çeksin" dedi. O an sesimi çıkarmadım. O sırada, bizim matbaaya yakın Kılıç Ali Paşa Camiinin minaresi de onarılıyordu. Gittim, tamir eden ustayla görüştüm. Bir organizasyon yaptım, biraz da aklımı kullandım ve Hikmet Feridun Es'in (Neşriyat Müdürümüzdü) önüne minare tamircisinin yukarıdan çekilmiş fotoğrafını koydum. Tabii, hemen iki sayfaya yaydıkları bir röportajla "Ölümle Oynayanlar" adı altında o röportajı yayınladılar. Birkaç gün sonra babamdan bir mektup geldi; O mektupta; "Oğlum bir hünerin varsa yerde göster. Annenin yüreğini hoplatma" diye yazıyordu.

İşte foto muhabirliği mesleğine bu şekilde başladım. Sonra uzunca bir süre İstanbul’da çalıştım. Bu arada askerlik hizmetimi de aradan çıkardım. Askerliğimin önemli bir bölümü İstanbul’da Harbiye’de geçti. O süre içinde dergiyle irtibatı koparmadım tabii. Derginin bir elemanı gibi çalıştım. Ve 1960’a doğru; İstanbul’da Caddebostan’da Ankara Türk-Amerikan Derneği’nin düzenlediği “Kız Öğrenci Kampı” açılmış. Kampta yapılacak bir röportaj okuyucu için çekici olur diye beni o kampa gönderdiler. Orada ortaokuldan bir kız arkadaşımla karşılaştım. Tanışıklık yenilenmiş oldu. Sonra o tanışıklık ilerledi ve nişanlı durumuna geldik. Daha sonra eşim olacak kız arkadaşım, Ankara Devlet Konservatuarı’ndan 1959 da mezun olacaktı. Raslantı eseri, 1959 sonlarında Ankara’daki işleri daha iyi organize etmek adına Hayat Dergisi Ankara’da bir büro açma kararı aldı. Benim Ankara ile bağlantımı öğrendikleri ve bildikleri için, Ankara’ya gitmemi teklif ettiler. Ben de İstanbul’da ev açmaktansa Ankara’da ev açmanın daha yararlı olabileceğini düşünerek bu teklifi kabul ettim. Büronun hazırlıkları epeyce sürdü. Eşim Olcay ile 1959-1960 yılbaşında evlendik. Ama ancak Nisan ayında İstanbul’dan Ankara’ya taşınabildim. Ve 1960’ın 29 Nisan’ından itibaren hep Ankara’da oldum, kalan meslek hayatımı Ankara’da sürdürdüm.

İlk sergim, pek öyle bir sergi sayılmaz. Bir kitap sergisini süsleyen fotoğraflardı onlar. İstanbul’da bir kitap sergisi yaptılar. Sözünü ettiğim 1958-1959 yılları olmalı. O kitap sergisinde duvarlara da kitapların yazarlarının portrelerini asalım demişler. Birkaç portre Ara Güler’den. Ben de Cumhuriyet döneminin ilk yazarlarından bazılarının portrelerini çekmiştim. Onlardan küçük bir seçkiyle, kitap sergisinin duvarlarına asılacak şekilde Ara Güler’le ortak bir sergimiz oldu. Benim ilk kişisel sergim 1959 yılında Balıkesir Şenliği’nde açık hava sergisi olarak, çektiğim erken dönem fotoğraflarımdan oluşmuştu. Ankara’ya geldikten sonra 1961 yılında, o güne kadar çektiğim fotoğraflardan, Türk Amerikan Derneğinde iyi bir sergi hazırladım. 1962’de bu sergiyi biraz daha geliştirilmiş olarak İstanbul’da Şehir Galerisinde açtım. Ve o açtığım sergi ile ilk kritiği de almış oldum. Bu, Fikret Adil’in yazdığı bir kritikti. Benim için çok önemliydi, çünkü o zamanın eleştirmeni olarak Fikret Adil’in değeri çok büyüktü. Ondan sonra, sergiler birbirini izledi.

Anımsadığım kadarıyla 1962 yılında Yapı ve Kredi Bankasının bir yarışması olmuştu. Türkiye’deki sanat eserleri ile ilgiliydi. Galiba kendi

insiyatifimle katıldığım ilk ve son kez olarak o yarışmaya katıldım. O yarışmada, her üç kategoride bütün birincilikler, ikincilikler ve mansiyonların pek çoğunu ben aldım. Yalnız renkli dalda birinciliği Othmar'la ikimiz paylaşmışız ki Othmar da bu yarışmaya fotoğraflar vermiş. Banka camiasında ve çalıştığım dergi çevresinde çok müthiş yankıları oldu bu yarışmanın. O zaman Yapı Kredi Bankası'nın kültür ve yayın işlerine bakan Vedat Nedim Tör'dü. Vedat Nedim Tör'ün çok etkileyici bir şekilde gözüne girdim. Gel zaman git zaman epey bir yakınlaşmamız oldu. Dergi dışında Yapı Kredi yayınlarından o zaman çok ekstra siparişler alıyordum.

Ankara'ya geldikten bir ay sonra ihtilâl oldu. 27 Mayıs İhtilali. Ankara temsilcimiz Yılmaz Çetiner olacaktı. Ancak Yılmaz Abi o sıralarda iki ortakla Demokrat Parti'yi destekleyen bir akşam gazetesi de çıkarmaktaydı Ankara'da. İhtilalle birlikte tedirgin ve demoralize olduğu için büroya hiç uğramaz oldu. Büroda tek başıma kaldım. Foto muhabirliği yanında derginin fiilen Ankara temsilciliği gibi pozisyon kazandım. Bu durum 4-5 yıl kadar sürdü. Hayat dergisi ile maceram toplam 15 yıl kadar sürmüştür. Şevket Rado'nun patronu olduğu bir kuruluşta bu kadar tahammül bir rekor sayılabilir. Şevket Rado matbaa dışında şeker gibi bir adam, ama dergi içinde herkesin yaka silktiği kötü bir patrondu. 1970'lere doğru Hayat Mecmuası'ndan ayrıldım. Tuhaftır, dergide çalışırken gizli gizli takdir etse de, bana hiç yüz vermediği halde, ayrıldıktan sonra bayağı iyi iki dost olmuştuk.

Dergiden ayrılır ayrılmaz kendi başıma bir büro kurdum. Fotoğrafçılık ve grafikerlik alanında o zamanlar mevcut epey bir boşluğu doldurdum. Gazetecilik mesleğini de boşlamadım tabii. Bazı gazetelerle ufak tefek işlerim olduysa da, bunların en önemlisi, Milliyet Gazetesi'yle uzunca bir dönem alışverişimiz oldu. Abdi İpekçi (rahmetli) beni çok tutardı. Söylemeyi unuttum galiba, daha gazeteci olmadan önce, 1955 yılında fotoğraftan ilk telif hakkımı Abdi İpekçi'nin elinden almıştım. İstanbul'a hemen hemen her gidişimde daima açık duran kapısından onu selâmlardım. Beni karşısına oturtur, projelerinden söz eder, fikrimi sorar, adeta beni danışmanlık yapmaya zorlardı. Bu derece düşünceye saygı gösteren, alçak gönüllü bir insandı. O siparişler verirken her seferinde de şaka yollu "Ozan Sağdıç kalitesinde iş istiyorum ha" derdi. Oradaki çalışmalarım daha çok magazinsel çalışmalardı. Hayat dergisindeyken radyo ile çok temasım

olmuştu. Çünkü radyo programlarını veren bir ilave çıkarıyorduk. Radyoda çalışanlarla röportajlar yapıyordum. Televizyon başlayınca da Milliyet Gazetesi'nde ayrı bir dergi şeklinde, Mete Akyol'la birlikte Radyo-Televizyon ilavesi hazırlamaya başladık. Bu itibarla, Ankara'da sadece gazete foto muhabirleri arasında değil, aynı zamanda Radyo-Televizyon muhabirleri arasında da duayen sayılırım.

Evet, işte basınla temasımızı da kaybetmeden o mesleği sürdürürken, bu arada Turizm Bakanlığı'nın dia gereksinimlerine de büyük ölçüde cevap verir oldum. Çünkü o yıllarda dia, özellikle de manzara diası çeken yoktu. Hayat Dergisi dolayısıyla benim arşivim oldukça genişti. Bu ilişki Nihat Kürşat ve Ali İhsan Göğüş'ün bakanlıkları ve Altemur Kılıç'ın Başmüşavirliği yıllarında başladı. Türkiye'de turizm olgusu yeni yeni uyanıyordu. Turizm, Basın-Yayın'dan ayrılmış, bağımsız bir Bakanlık halini almıştı. Buna koşut olarak yurt dışına yönelik yeni yeni reklâmlar yapma ihtiyacı belirmişti. Birkaç ofset matbaası kurulmuştu. Buna karşın çok az sayıda insan dia çekmekteydi. Bunların başında da ben geliyordum. Bir bakıma elleri mahkumdu. O yıllarda Turizm Bakanlığı benim arşivimden çok yararlandı. Daha sonra, Martinez gibi dünya çapında bir fotoğraf editörünü, Cartier-Bresson gibi bir fotoğrafçıyı Türkiye'ye davet etmiş bulunan, Mathieu gibi ünlü bir ressama afiş sipariş edecek kadar entellektüel, kültür ve sanata saygılı, işten anlar bir müsteşar olan Mukadder Sezgin zamanında zirve yaptı.

Diğer taraftan, ben daha İstanbul'dayken Yıldız Kenter ve Müşfik Kenter, Muhsin Ertuğrul'un ardısıra Devlet Tiyatrosu'ndan istifa etmişler, İstanbul'a taşınarak Kenter Tiyatrosu'nun nüvesi olan bir girişimde bulunmuşlardı, Muammer Karaca'nın Karaca Tiyatrosu'nda "Saat Altı Oyunları" adı altında. Onların gelişlerini bir röportaj vesilesiyle duyurmaya çalışırken, ilk oyunları "Çöl Faresi" ve "Salıncakta İki Kişi"nin fotoğraflarını çekmiştim. Muhsin Ertuğrul'un sekreteri Mefkure Hanım vardı. "Bizim için de fotoğraf çeker misiniz?" demişti bana. Böylece ilk sahne fotoğraflarımı orada çekmiş oldum. Yıl 1958 ya da 1959'du. Bir gün Muhsin Ertuğrul gelmişti tiyatroya. Mefkure Hanım; "Bu fotoğrafları çeken delikanlı işte burada" dedi. Muhsin Ertuğrul yanağımı okşadı; "O güzel fotoğrafları çeken sen misin paşam?" dedi. (Muhsin Bey yakınlık gösterdiği insanlara "Paşam" diye hitap ederdi) "Ankara'dan Osman Darcan'ı tanır mısın?" dedi. "İsmini duyuyorum efendim işlerini de görüyorum" dedim.

“Onun gibi bir tiyatro fotoğrafçısı İstanbul’da bulamıyorum” demişti. “Sen bu işe devam edersen büyük başarı kazanırsın. Seni Şehir Tiyatrolarına da tavsiye ederim. Aman bu işin peşini bırakma, çok iyi bir sahne fotoğrafçısı olacaksın” dediydi. Ancak kısa bir süre sonra ben Ankara’ya geldim. İşte o zaman Osman Darcan’la da tanıştım. Kendisine saygım büyüktü. Birlikte bir iki kez tiyatroda çalıştık. Osman Darcan vefat ettikten sonra (1963 yılı olmalı) Devlet Tiyatroları’nın sahne fotoğraflarını çekme işini ben devralmış oldum. Uzun bir süre devam ettim. Çektiğim o sahne fotoğraflarında da yeni bir anlayış getirdiğime inanıyorum. Çünkü böyle de karşılandı.

Yine aynı yıllarda Ahmet Küflü’nün Bilgi Yayınevi’nin çıkardığı ilk yüz kitabın kapaklarını ben yaptım. O zaman grafikerlik diye bir meslek pek bilinmiyordu. Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu henüz mezun vermemişti sanıyorum. İstanbul piyasasında kitap kapaklarını “Matbaa Ressamı” denilen bazı kişiler yapıyorlardı. Onlar da, bir resim, daha doğrusu illüstrasyon yapıyorlar, uygun bir yerine kitabın adını yazıyorlardı. Ta, İhap Hulusi’lerin zamanından gelme alışkanlık ve gelenek buydu. Ben yol gösterme adına, elimdeki fotoğraf ve karanlık oda olanaklarıyla grafik ağırlıklı kitap kapakları yaptım. Bu ilk kitaplar ince uzun cep kitabı biçimindeydi. İstanbul kitap piyasasında da sarsıntı yarattı. Oralarda da bir gayret belirdi. “Acaba böyle bir şeyler yapsak mı” gibi heveslendiren bir havaya soktu. Ortaya usta grafik sanatçıları çıkmaya başlaması bu tarihten sonradır. Sonuçta, böyle bir maceram da oldu.

Eskiden taş plaklar kraft kağıdından, içine konulan plağın adı okunabilsin diye ortası delikli tek tip zarflarda satılıyordu. İlk kırkbeşlik plaklar da bu şekilde piyasaya verilmişti. Şarkıcı Alpay’ın özgün kapaklı kırkbeşlik plakları bu girişimin öncüleridir. Onları yapmak da bana kısmet olmuştu. Arkasından Türkiye’de ilk LP albümlerinin tasarım ve yapımı da bana kısmet oldu. Bunlar Ayla Algan’ın söylediği Yunus Emre ile Hikmet Şimşek’in yönettiği Türk klasik müzik bestecilerinin eserleriydi. Plakların içleri Macaristan’da basılmışlardı.

Hayat dergisinde, 1950’li yıllarda başlayan ve ilkönce sinema karelerinden meydana getirilmiş fotoromanlar yayınlanıyordu. Daha sonra İtalyanlar bunu bir endüstri haline getirmişlerdi. İtalya’dan hazır fotoromanlar getirilip Türkçe’ye tercüme ediliyordu. Hayat’ın yanında Ses

dergisi çıkmaya başladı. Sinema ile yakın ilişkisi nedeniyle, Ses dergisinde daha çok fotoroman yayınlanır oldu. O da yetmedi, içeriği sadece fotoromanlar olan Resimli Roman dergisi de yayın hayatına sokuldu. Bir fotoroman furyasıdır gidiyor. Hepsi de İtalyan kaynaklı. Bu iş Türkiye'de de yapılamayacak bir iş değil diye düşündüm kendi kendime. "Ben de bir fotoroman yapayım da örnek olsun" deyip kolları sıvadım. İlk defa yerli bir fotoroman yapılacak. Turgut Özakman, o zaman Ankara Radyosu'ndaydı. Daha TRT yok. Ankara Radyosu'nda "Söz ve Temsil Yayınları Şefliği" gibi bir görevdeydi. Birkaç tiyatro oyunu yazmıştı. Çok güzel diyalogları olan oyunlardı bunlar. Tanışıklığımız olduğu için gittim kendisine; "Turgut Abi" dedim, "Ben bir fotoroman yapmak istiyorum, bana bir senaryo yazar mısın". Hafta içi bir gündü. "Kafamda radyo skeci için bir konu vardı, belki o fotoroman olabilir. Sen pazartesi günü bana bir uğra" dedi. Haftası olmadan uğradım. Senaryo hazırdı. Adı: "Cumartesi Saat Dörtte". Üniversite gençliği arasında geçen bir aşk üçgeni öyküsü. Üç ana karakter gerekiyordu. Bir erkek, iki kız. Erkek olarak o zamanların ünlü jönü Semih Sergen'i seçtim. Tiyatro çekimleri dolayısıyla arkadaşlığımız var. Hanımlardan biri, konservatuardan tazece mezun olmuş, gençliği dolayısıyla süksesi yüksek Işık Yenersu idi. Üçüncü isim zarif fiziğiyle Çiğdem Selışık'dı. Devlet Tiyatroları'nda çok büyük isimleri olan kimi kişileri de figürasyonda, yani, bir iki karelik çekimler için kullandık. Setlerimiz, platolarımız da onların ana baba evleriydi. O sanaçı arkadaşlar da çok önemli isimlerdi. Bir işi ilk kez yapmanın heyecanı içinde gönüllü olarak yardıma koşmuşlar, bana yardımcı olmuşlardı. Böylece ilk yerli fotoromanı meydana getirmiş oldum.

O zaman Ses Dergisi'nin Yazı İşleri Müdürü Çetin Emeç'ti. Sayfa düzeni de yapılmış olarak her şey tamam olunca, İstanbul'a Çetin Emeç'in önüne götürdüm koydum. Şöyle bir baktı, gülmeye başladı. "Ozan, gene onikiden vurdun", dedi. Bir hafta sonra tesadüfen bir fotoroman bitiyordu. "Onun yerine hemen bunu koyalım" dedi. Böylece "İlk Yerli Fotoroman" diye ilan edilerek yayınlandı. Onun arkasından hemen birinci filmde figüran olan Savaş Başar'la oturup yeni bir senaryo yazdık. "Karım Nerede?" diye bir ikinci fotoroman daha yaptım. En uzun çekimleri Kasım Gülek'in evinde gerçekleştirmiştik. Anlayacağınız, bu çekimlerin yönetmeni benim, kameramanı benim, oturup derleyip toparlayan, diyalogları yazan, sayfa düzenini ve baştan aşağı her işini bizzat üstlenen benim. Böyle bir

fotoromandı işte. Böylece Türkiye'de yerli fotoroman furyasını başlatmış olduk. O sıralar, Yeşilçam'da kriz dönemiydi. Yeşilçam'ın bütün rejisörleri film çevirmeyi bıraktılar, fotoromana başladılar. Öyle bir zaman geldi geçti. Tabii, bizim yaptığımız fotoromanlar, gerek konusu gerek işlenişi bakımından çok incelikli ve zarifti. Daha sonra bu iş çok ayağa düştü. Geçenlerde Turgut Özakman'a bunu hatırlattım; "Hani ilk fotoromanı da biz yapmıştık" dedim. Şaka yollu "Hiç sorma, öyle bir ayıbımız da var" dedi. İşte, bunlar gibi bazı şeyleri, "Türkiye'de niye olmasın" diye düşünerek, ilkleri başlattığım birçok deneyimim var.

- Şimdi üç başlık demiştik. Fotoğrafta realizm ile ilgili düşünceleriniz. Fotoğraf ve fotoğraf sanatı arasında sizce ne gibi farklar var? Bunlar üzerine genel fotoğraf üzerine düşünceleriniz nelerdir?

Ozan Sağdıç: Evet, bizde adettir ya, dışarıdaki kimi isimleri ortaya koyup, "Şundan etkilendin mi, bundan etkilendin mi?" diye sorarlar sürekli. Fotoğrafçı olarak şu kişiden etkilendim, diyemem. Onun gibi bir fotoğraf çekmeye kalksam, taklitçi olurum kendimce. Örneğin Eugene Smith'in fotoğraflarındaki dramatik yapıya, Werner Bishop'un ve Ernst Haas'ın insanın ruhunu okşayan dingin kompozisyonlarına, Cartier-Bresson'un ironik bakış açısı ve "İşte tam da o an" dedirten fotoğraflarına hep saygıyla baktım. Fotojurnalizm içinde düşünülecek olursa işlerini hayranlıkla seyrettiğim, hoşlandığım bu türden isimlerle benim fotoğraflarım, haliyle akraba düştü. Yani, aynı yolda çalıştık ve birtakım benzer unsurlar doğal olarak ortaya çıktı. Bir Magnumcu olmadığım halde, fotoğraflarımın çoğunluğu Magnumcu gibi oldu. Ama ben, kesinlikle oryantalist olmak istemedim. Oryantalizm ne demek yani?

- Doğu ile ilgili.

Ozan Sağdıç: Doğu ile ilgili tabii. Orient dediğimize göre, doğuyla ilgili. Yani onların kafasındaki dünyaya uygun resimler yapmak, onların kafasına uygun hikâyeler, romanlar yazmak, şiirler döşenmek yahut öyle bir hava yaratmak işte. Fotoğrafta da "Bir yabancı gelmiş de, yabancı gözüyle acaba yabancılar ne beğenir, ben de onu çekeyim" gibi bir gayret içine düşmedim. Bir yabancı, özellikle batılı gözüyle, hoşa gidecek birtakım fanteziler içinde egzotik bir hava yakalamak yani. Bu ülkenin bir vatandaşı olarak, kendi içinden, kendi halkımın, kendi yurdumun fotoğraflarını çekmeye çalıştım. O nedenle, oryantalist görüşe tamamen karşıyım ve böyle bir eylem içinde

de bulunmak istemedim. Yabancılar, Allah'ın turisti benim fotoğrafımı beğensin-beğenmesin gibi bir kaygı içinde yaşamadım. Kendi toplumumun içinden bir birey olarak, kendi sorunlarıma eğilmeyi tercih ettim. Ama görüş olarak, kompozisyon olarak, siyah-beyaz fotoğrafın tadına varmak için, birtakım kompozisyon öğelerinin ortaya serilmesi, haliyle birtakım şemaların geliştirilmesi gerekli ve şart. Yani, akademik bir eğitim almış gibi, (ya da alarak) kompozisyon fikrini, hem dış estetiği, hem de vurucu bir ifade yakalamak bakımından, insanın sanatını geliştirmesi için birtakım temrinler yapması gerekir, aynı zamanda görüş sahibi de olması gerek. Başka görüşlerden de yararlanması gerekli.

Başka fotoğrafçıların işlerinden çok, şunun farkına vardım ki; Ben en çok sinemadan etkilenmişim. Özellikle Avrupa sinemasından, 1950'lerin İtalyanların Yeni Gerçekçilik akımından. Fransızlar da ona benzer şeyler yaptılar, biraz daha romantik, biraz daha teatral olmak kaydıyla... Ama İtalyanlar bu işi iyi kavradılar. Filmlerini Hollywood Sineması gibi stüdyodan çıkarıp, bir şehrin varoşlarında, sokaklarında yahut kırsal kesiminde çok güzel öykülerle meydana getirdiler. Örneğin Vittorio de Sica'da olduğu gibi, mizahı da iyi kullandılar. Evet, şimdi diyorum ki, bu sinemadan çok etkilendim. 1950'ler benim lise çağım, onu izleyen ilk gençlik yıllarım ve mesleğe sarılma yıllarım, mesleğimi kazanma yıllarım. O zaman ben tam bir sinema kuşuydum ve bu filmler ortaya sürülmekteydi. "Acı Pirinç", "Bisiklet Hırsızları", "Milano Mucizesi" gibi filmleri çok seyrettim. De Sica'nın,.. Fellini biraz daha fantastik ama, öbür İtalyan yönetmenlerin filmlerini defalarca seyretmişliğim vardır. Bunlar siyah-beyaz filmlerdi. İşte onlardan etkilendiğimi yıllar sonra fark ettim. Kendi fotoğraflarımı daha çok donmuş sinema karelerine benzetiyorum bu yüzden. Öncesi ve devamı olan bir muvmanın, bir sürekliliğin, bir serüvenin doruk noktasının dondurulmuşu...

Bir takım Avrupalı, Amerikalı fotoğrafçıları daha sonra keşfettim. Magnum grubunu yahut fotojurnalizmi yani... Benim dünya görüşümün onlarla akraba bir çizgide, paralel bir çizgide yürümüş olduğunun sonradan farkına vardım. Örneğin ben ilk gençlik yıllarımda karikatürler çizerdim. Akbaba Dergisi'nde filân yayınlandı karikatürlerim. Dünyaya mizahi bir gözle, hicivle, ironiyle bakmak, hayatla biraz dalga geçerek, hatta kendimle de dalga geçerek işin matrak tarafına bakmak benim dünya görüşümle, yaradılışımla ilgili bir şey. Ve tabii, bu tarzla; hayatı, etrafımda olup

bitenleri izlerken bu gözle bakmaya, çarpıklıkları, zıtlıkları gözardı etmeden gözlemlemem de normal bir seyir içinde gelişti. Doğal olarak fotoğraflarımda kendiliğinden bir hiciv, bir mizah, bir ironi havası ağır bastı. Ve tabii ki, bir yerde bunun dünya fotoğraf literatüründe karşılığı da Cartier-Bresson'dur denebilir. Bresson bu tarz fotoğraflar çekmeyi sever. Ben Cartier-Bresson'u taklit edeyim diye sarılmadım elbette ki bu işe. Kendi tarzım, davranışım gereği içgüdülerimle zaten öyle yapıyorum, olayları bıyık altından gülerek, öyle yaşıyorum… Fotoğraflarım Cartier Bersson'un fotoğraflarına benzetiliyorsa, diğer bir deyişle, Cartier-Bresson'un fotoğrafları da benim fotoğraflarıma benziyor demektir. Böyle bir akrabalık doğmuşsa doğmuştur. Bunu, ancak bu şekilde açıklayabilirim: Fotoğraf deyince, objektif ve subjektif kavramlar ortaya çıkıyor. Objektif dediğimiz zaman, bütün görüşlerin ortasında, yani hiçbir yöne kaymayan bir gerçeklikten söz ederiz. Subjektif deyince, işin içine fikir karışır, duygu karışır. Objektif kavramı bizim fotoğraf makinasının merceği ile de ilgili. Merceğin adı da oradan çıkmıştır. "Objektif olmak" gibi. Ama fotoğrafçı ne kadar objektif oldum derse desin, yine de subjektiftir. Tek bir görüş açısıyla ve tek bir noktadan fotoğraf çekiyor. Kendi görüş açısıyla kadraj yapıyor. Örneğin bir safari sırasında bir fotoğraf derneğinin üyeleri topluca bir yere gidiyorlar, hepsi birden topluca fotoğraf çekiyorlar. Benzer kareler oluyor ama, aynı konuyu işledikleri halde herkesin görüşü biraz farklı olabiliyor. Yani orada ne kadar objektif olayım derseniz deyin, işe kendi ruhunuzu, görüş yeteneğinizi, kısaca kendi görüşünüzü katmış oluyorsunuz.

- Fotoğrafla, fotoğraf sanatı arasındaki fark nerede?

Ozan Sağdıç: Ona da geleceğim... Uğraşım gereği ben pek çok konuda fotoğraf çektim. Bizim zamanımızda tek bir konuda ustalaşmak diye bir şey yoktu. Her konudan biraz biraz anlamak zorundaydık. Bir de, çok yönlü bir insan olursan, her konuya saldıran bir merakın olursa, onu eklerdin ilgi alanına. Yani, ben fotoğraf konusunda her türlü şeyi denedim. Bir şey hariç; Sualtı Fotoğrafçılığı. Denize dalamadığım için çekemedim, çekemedim. Eğer bu işi becerebilseydim, onu da yapardım. Şimdi tabii, beni en çok çeken, fotojurnalizm akımları içinde değerlendirebileceğimiz "Gerçekçi Fotoğraf" yahut da bizim "Dokümanter" veya "Belgesel" dediğimiz fotoğrafları çekmek ama, daha çok insanlar üzerine, insan hallerine, insanın insanla ilişkileri, insanın başka yaratıklarla, doğayla, olaylarla ilişkileri, diyelim: bir yaşlının bir gençle veya çocukla ilişkisi, yani, o andaki

yüzünün ifadeleri, psikolojik durumları gibi. Örneğin, yüzüne şefkat mi aksediyor, ya da nefret mi? Yoksa bir şaşkınlık hali mi? Bunları yakalamak. Bütün bunları saptamak benim hoşuma giden şeyler. Benim tarzım daha çok böyle.

"Fotoğraf ne zaman sanat oluyor?" diyecek olursak; fotoğraf makinası, fotoğraf malzemesi sonuçta birer araçtır. Asıl, amaca bakacaksın. Yani, kullandığın aracı, ne amaçla kullanıyorsun? Diyelim bir otomobil. Yolculuk etmek amacıyla da kullanılır, günlük gereksinimlerini görmek amacıyla da kullanılırsın. Ama yarışçı olup yarış arabası kullanmak hevesinde de olabilirsin. Bu işin sporunu yapmaya kalkışırsın. İşte amaç, senin o aracı nasıl kullandığını belirler. Eline fırça veya boya alan bir kimse, boyaların, fırçanın cinsine ve amacına göre çeşitli işler yapabilir. Badana yapar, düz duvarı boyar. O da fırça ve boya kullanıyor. Ama birçok yarar gözetilirken, yani birçok işte kullanılabilirken, bu araçlar sanat amacıyla da kullanılabilir. İşte, sanat amacıyla kullanıldığı noktada, artık o sanat olur. Ortada bir sanat iddiası olması gerek. Ama onun da bir derecesi var. Ne kadar başarılı olursun? Sen, o amaçla bir şeyler yaparsın, yaptığın şey yine bir sanatsal uğraşıdır ama, başarılı olursun ya da başarılı olamayabilirsin. Yani fotoğrafı, hani günlük işlerde, -ne bileyim- vesikalık fotoğraf, stüdyoda yapılan bir paketin çekimi (stüdyo fotoğrafının bir de sanat haline getirilmiş hali vardır tabii), birtakım ihtiyaçlar için fotoğraf hayatımıza girmiş pek çok konuda. Birçok işte kullanıyoruz. Onlar sanat değil tabii ki. Fotomaton makinasına giriyorsun, altı tane vesikalığını çektiriyorsun, pasaportuna yapıştırıyorsun. Bu sanat değil. Ama fotoğraf, ister doğadan çekilmiş ve canlı olarak birtakım objelerin durumlarının fotoğrafları olarak yansıtan doğrudan fotoğraf dediğimiz belgesel tarzı fotoğraflar olsun, isterse kurgu yapıp -ki bu kurgu bazen fotoğraf çekiminden önce olur- bir takım objeleri bir araya getirirsin ya da kafanda bir şey düşlersin, onu kurgularsın, ya da çekilmiş bir fotoğrafı istediğin amaçla kurgulayıp onda birtakım değişiklikler yaparak oluşturduğun fotoğraflar olsun...

- Bilgisayar yazılımları yoluyla…

Ozan Sağdıç: Bilgisayar yazılımları yoluyla da elbette. O da bu yollardan biridir. Eskiden, "sinema hilesi" denirdi, "fotoğraf hilesi" denirdi, "trük" yani... "Fotomontaj" denirdi, bir takım işler, işlemeler yapılırdı. Birçok yöntem var yani bu konuda. Yani sonradan kurgulanmış öğelerle de sanat

yapabilirsin. Yarısı resim olur yarısı başka bir şey. Yani, “kolaj”. Bir takım süjeleri, görüntüleri iç içe sokup birbiriyle kompoze edersin, ortaya yeni bir şey koyarsın, o da bir sanat çabası olur. Ama onu o şekilde adlandırırsın artık.. Fotoğrafa resim diyenleri bazı arkadaşlar hiç gereksiz yere bir alınganlık gösterip kınıyorlar. Aslında, fotoğraf da bir resim türüdür. Resim çok geniş kapsamlı bir sözcüktür. Fotoğrafı da kapsar. Hani “Resim çektirdik” diyen insanlar vardır, onları ayıplamamak gerekir, çünkü onun dimağında, o, resimdir. Şimdi, yani fotoğrafı da sonuçta bir çerçeve içinde, iki boyutlu bir düzlem üzerinde kurguladığımız için, resim gibi, grafik sanatlar gibi, o türden bir sanattır. O sanatların içinde bir daldır fotoğraf da. Yapılış biçimi değişik, araç değişiktir sadece. Birisini fotoğraf makinasıyla yapıyorsun. Hatta, karanlık odada eskiden kâğıt üzerine birtakım objeler koyup, ışıklandırıp izler yaratarak denemeler, fotogram gibi şeyler yapılırdı. Şimdi çağımızda sistemler birbiri içine girmiş vaziyette. Resim nerede başlıyor, fotoğraf nerede başlayıp bitiyor, enstalasyon dediğimiz olgular, olup geçen birtakım olaylar yaratılıyor, efendim nerede heykelleşiyor bu, bittiği yer neresi, sonrasında hangi sanat başlıyor?.. Filan... Sanatlar da artık birbirine girmiş durumda. Yani araçlar ve amaçlar birbirine karışmış vaziyette.

Sorunuzun başına dönelim: Sözün özeti şöyle olmalı bence: Sıradan çekilmiş dümdüz fotoğraf her zaman sanat eseri olamaz, olmayabilir. Fotoğrafa ancak yaratıcı bir düşünceyle estetik değerler yüklediğin, bir ruh üflediğin zaman, o sanat düzeyine çıkıyor.

Bu noktada benim, yine bir soru üzerine spontane ürettiğim bir kavram daha var: Fotoğrafta bir ara yol, ara düzey de mevcut: “Sanatkarane çekilmiş fotoğraf”. Sanat düzeyine çıkamamış, sanat yapmak üzere üretilmemiş, ama bir objeyi, bir manzarayı, bir binayı, hatta bir portreyi, akıllı uslu, efendice saptamak... Gibi bir düzeyi, bir yolu belirlemek üzere sarfettim bu sözü de. Öyle bir fotoğraf olgusu da yok mu yani?

- İçinde bulunduğumuz dönem, Postmodern dönem. Yani, geçmişten alıp birleştir. Bu da aslında sanatlar arasında kolajı yarattı gibi geliyor bana, bilemiyorum. Dediğiniz gibi resmi alıyor, fotoğrafı alıyor birleştiriyor, eskilerden alıp alıp birleştiriyor. Bu da doğal olarak şu an yaşadığımız dönem sanatların iç içe geçmesine neden oldu gibi geliyor bana…

Ozan Sağdıç: Gayet tabii. Sinema da fotoğrafın bir uzantısıdır. Ama hareket kazandırılmış bir fotoğraflar dizisidir sonuç olarak. Buna müzik katıyorsun, diyalog katıyorsun, edebiyat katıyorsun, hareket katıyorsun. Hareketle de, tabii ki belki dansla ilgili bir koreografi yapmış oluyorsun. Yani, eşyayı yeniden düzenlemiş oluyorsun. Kendi keyfine göre bir şeyleri bir araya getirmiş oluyorsun. Sonuçta, fotoğraf ne zaman sanat olur? tekrarlamak gerekirse; O amaçla kullanıldığı zaman sanat olur. Fakat, amatörlerin amatörce heveslerini kırmamak üzere, her dokunduğu deklanşörden çıkan işi de sanat zannetmek, biraz safdillik olur. Yani sanatçı deyince, onun biraz seçkinci bir insan olması gerekiyor. Nasıl biz hayatı fotoğraflamak için bir şeyi kareler içinde düşünüyoruz, yabancı olan elemanlardan soyutlayıp kendi içinde tutarlı ve estetik bir kare meydana getiriyoruz, işte düşüncede de o birliği sağlayacak, ifadede o tekliği sağlayacak bir yorum getirmesi gerek. Yorum deyince yanlış da anlaşılmasın, kesinlikle bunun bir öyküsü olması da gerekmez. Hani çok soyut bir şey de olabilir ama ruhlara, bedii duygu dediğimiz güzellik kavramına hitap eden işler olması gerek. Kastettiğim, o sanatçının kendine özgü ortaya koyduğu üslubudur. Tabii ki o insanda her şeyden önce doğuştan bir yeteneğin olması da gerekiyor. Bir görüş sahibi olması gerekiyor. Bir beyin gücü gerekiyor. Fotoğrafla sanat yapan kişinin gerek kişisel, gerekse toplumdan veya toplumun sunduğu olanaklardan yararlanarak eğitim almış olması, bir deneyimler dizisine sahip olması da gerekli elbette. Bu ikisi birleşince, sanat dediğimiz ürün ortaya çıkmaya başlıyor. İşte onu yapan adama da biz sanatçı diyoruz.

“Fotoğraf Sanatçısı” tanımı bence yanlış bir deyim olarak gelişti bizde. “Sanat Fotoğrafçısı” daha doğru ifade. Çünkü, fotoğraf sanatı dediğimiz zaman, fotoğrafı önce sanat kabul etmiş oluyoruz. Halbuki işin içine amaç girince “Sanat Fotoğrafçısı” demek, yani o amaçla yapılan uğraşı ve işleri işaret etmiş oluyoruz. Öyle denmiş olsaydı, yani Sanat Fotoğrafçısı denmiş olsaydı, daha doğru bir tanım olacaktı.

- Evet. Devam edelim mi, dinlenelim mi? Sergiler, anılar?

Ozan Sağdıç: Evet… Anılar deyince, aklımıza gelen bir iki şeyi anlatmaya çalışalım:

Ben 1960 yılında Ankara’ya geldim. İlk büromuz Ulus’taydı. İki yıla yakın orada kaldık. Daha sonra İzmir Caddesi’ne Kızılay’a taşındık. Yeni

büromuz bir apartmanın 5'inci katındaydı. Bir kapıcımız vardı. Orta Anadolu'dan ve safça bir çocuk, askerliğini yeni yapmış biri. 20'li yaşlarda olmalı. Karısı ondan da genç. Benim fotoğraf çantasıyla girip çıktığımı görüyordu tabii. Fotoğrafçı olduğumu anladı. Bunların bir de bebekleri oldu. Kapıcı ikide bir, "Abey, bizim bebenin fotoğrafını çekesin, abey bizim bebenin fotoğrafını çekesin…" deyip duruyordu. Bebek altı aylık kadar oldu. Bir gün, "Hadi getir de çekelim" dedim. Karısıyla beraber getirdiler bebeği. O zaman da, bugünkü gibi fon kağıtları yok. "Kaba kâğıt" deriz, kalın ve battal boy büyük kasap kâğıtları vardı. Onları birbirine yapıştırıp sonsuz zeminli bir fon yapmıştım, kendime göre. Bebeği oturttum ortasına, bekliyorum ki kendi kendine oynasın da ben de hoş bir halini, yüzünde tatlı bir izlenim yakalayayım istiyorum, öyle bir şey için bekliyorum. Genç çifti de kapının orada bıraktım ki çocukla ilgilenmesinler. "Buraya bak, şuraya bak" diye çok müdahale etmesinler diye. O zaman çocuk da istenmeyen işler yapar, kucak filan ister. Benim ne beklediğimi bilmeyen annesi "Abey, biraz soytarılık etsen de bebe güle" dedi. Kocası çok kızdı buna. "Gız, elin herüfüne hiç soytarılık et denir mi?" diye payladı onu. Hem soytarı olduk, hem elin herifi olduk kısa süre içinde.

Yine aynı büroda oturuyorum. Bir yaz günüydü. Sıcak bir gün. Ben o devirde bir pikap almıştım, büroda gümbür gümbür plâk çalıyordum. Bir yandan çalışırken bir yandan Beethoven'ın 5. Senfonisi'ni dinliyorum. Senfoninin giriş bölümü vardır hani, kapıya vurulur gibi, hani "ta ta ta taaamm!" diye darbeli bir giriş... Kapının zili değil de, kendisi çalındı "gü gü gü güüümm!" diye. Gidip açtım, yaşlı bir adam gümbürdeyerek içeri daldı; "Aaaç arkadaşım aaaçç şu çaldığın şeyi ki kulaklarımızın pası silinsin" dedi. "Sonuna kadar aç da şunu dinleyelim" diyerek koltukların birine çöküverdi. Bu kişi, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'di. Yani, benim ağıma kendisi düşmüştü. Tabii biraz sohbetten sonra, hemen fotoğraflarını çektim, sonra yeniden uzun uzun sohbet ettik. Cumhuriyet Bürosu'nu arıyormuş, Cumhuriyet bizimle de komşuydu, Kocabeyoğlu Pasajı'nın arkasındaydı. Orayı görememiş, bizim kocaman Hayat Ses levhasını görünce, bunlar bilir diye kapımızı çalmış. O gün bütün günü Cevat Şakir'le geçirdik. Sıcaktan zaten bunalmıştı, bir ara iyice bunaldı. "Yahu, şöyle açık havada oturacak bir yer yok mu bu Ankara'da?" dedi. O zaman, Kızılay'da şu gökdelen dediğimiz binanın karşısındaki o üçgen açıklığın bir köşesinde Restoran Cevat vardı. Bir bulvar kahvesi gibi o açık alana

masalar konulmuş, dışarıya servisi de var. Orası aklıma geldi, gittik bir masaya oturduk. Trafik tabii bugünkü kadar yoğun değil. Tek tük arabalar geçiyor. O bir bira söyledi. Ankara'nın meşhur kırkikindileri, akşama doğru değil de, öğleden sonra tıp tıp damlamaya başladı. Gömleğinin yakasını açtı, göğe doğru "Yağ bre mübarek yağ... Şöyle bir güzel ıslat bizi." diye seslendi. Göğsünü bağrını iyice açmıştı. Yağmur henüz damla damla yağıyordu o sıra. Bir esinti çıktı, sokaktaki çerçöp havalandı, herkes kaçışıyor. Yağmur biraz daha hızlandı. Coşkulu, yaşlı bir adam... Ben de ona saygı gösterip, kalkamıyorum karşısından. O ıslandıkça ben de ıslanıyorum tabii. Gittikçe hızlandı yağmur. O, coştukça coştu. Doğayla bütünleşecek ya, yağmur yağdıkça ceketinin, gömleğinin yakasını açtıkça açıyor. Yan masada iki çift vardı, yağmur sağanak halini alınca onlar içeri kaçtılar. Biz yapayalnız kaldık Kızılay'ın ortasında, ıslanıp duruyoruz... Tabii, sırılsıklam olduk. Üstad en sonunda durdu. Acıklı bir ifadeyle yüzüme baktı, "Yukarıdaki" dedi "tadını kaçırdı, hadi biz de kaçalım". Sucuk gibi ıslanmış bir halde Restoran Cevat'ın kapalı bölümüne kaçtık.

- Ama çok güzel…

Ozan Sağdıç: Güzel bir anı. Halikarnas Balıkçısı'nın karakterini vermek bakımından da güzel bir anı. Onun Efes'te ve Hierapolis'te rehberliklerine de tanık oluştum. Tek başına bir tiyatro, muhteşem bir şovdu. Onun bedeninde sanki ören yerlerinde antik filozoflar, mitoloji tanrıları canlanıp dolaşıyorlardı. Bir kere de Kemeraltı caddesinde karşılaştık. Elinde file, balık pazarından geliyordu. Beni evine davet etti. Karantina, Asansör taraflarında bir yer. Sokağın adını söyledi. "Sokağa girip bakarsın. Bir tek namuslu adam evi var. Kapısını çalarsın" dedi. "İyi de dedim, namuslu adam evini nasıl tanıyacağım?" "Reis" dedi, "Namuslu adamın evi bir katlı olur, hadi bilemedin iki katlı. Ötekilerinin hepsi apartman yahu. Bu sözün anlaşılması için o zamanlar kat mülkiyeti diye bir kavramın olmadığını ve apartmanların sahiplerinin tek kişi olduğunu bilmek gerekir. Balıkçı ile tabii birkaç kez daha görüştük, güzel anılarımız oldu.

Pek çok kez çok anlattığım bir anı da şu: mesleğimin başında yani 1956 ya da 57 yılıydı. Ben çok yeni foto muhabiriyim. İstanbul'da, Hayat dergisine almışlardı ya beni. Dergiyi yayınlayan şirket, Yapı Kredi Bankası'nın bir iştirakiydi. Yapı Kredi Bankası'nın kurucu sahibi Kazım Taşkent'ti. O kendince bir akıllılık etmiş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın

köyü olan Umurbey'deki Bayar'ın doğup büyüdüğü evi son sahibinden satın almış, restore ettirmiş, banka adına müze yapacak. "Bayar da gelsin görsün, bir eksiği gediği var mı? açılıştan önce tespit etsin" diye davet etmişler Cumhurbaşkanını. Yapı Kredi'nin bir faaliyeti olduğu ve dergi de oraya bağlı olduğu için, özel sayı gibi bir şey yapacaklar. Beni gönderdiler Umurbey'e. O zaman da bir fotoğraf makinam var ama, film pek bulunamıyor, karaborsa. Bana bir de yedek küçük makina verdiler. Derginin sayfa düzenlerini yapan bir Alman uzman vardı. Onun Miranda marka Japon makinasının çok ilkel bir modeli idi bu. Film bulunmadığı için, 30 metrelik kutulardan kasete sarma filmler vermişlerdi. Meslekte çok yeniyim. Çok da gencim. Yirmili yaşlarda. İstanbul'da hiç Cumhurbaşkanı falan görmemişiz. Bir devlet başkanına nasıl hitap edilir, onu da bilmiyorum. Üç gün kadar bekledim, ha bugün gelecek ha yarın gelecek diye. Gemlik'te bir kaplıca vardı. Çok eski, köhne bir kaplıca. Orada yatıp kalktım. Her gün Umurbey'e çıkıyordum.

Günün birinde, neyse ki "Bayar bugün geliyor" dediler. Köy meydanı, kovboy kasabalarındaki düello sahnesi gibi bomboş. Biz ve bütün köylüler bir tarafta, karşı tarafa da 4-5 tane siyah araba, bir-iki tane cip geldi. Açıldı kapılar, arabalardan dökülenler üzerimize üzerimize geliyorlar. Ben köylülerin arasından öne fırladım, gelişlerinin fotoğrafını çekmem gerek. Gelen gruptan da birisi koptu, filmci bir abi, elinde 16 mm.lik bir kamera, yanıma geldi. O da benimle birlikte film çekecek. "İyi" dedim, "Tecrübeli bir abi var" dedim içimden. "O ne yaparsa, onu taklit ederim ben de" dedim. Birkaç aylık muhabirim meslekte, büyük bir sınav içindeyim, kendimi kanıtlamam gerek. O abi de kaşla göz arasında sordu, "Kardeşim sen neredensin?" diye. "Hayat Mecmuasındanım" dedim. Anlam veremediğim bir yakınlıkla, sanki beklenen adammışım gibi "Çok iyi, çok iyi, demek ki bizdensin" dedi. Ne iyi, onlardanmışız. Onlar her kimlerse... Elbette, basın-yayın dünyasındanız ikimiz de, değil mi ya! Şaşılacak bir şey değil diye yorumladım davranışını. Arabadan inenler geldiler geldiler, o ara o abinin film makinasının kurgusu bitti. Makinanın elle kurulması gerekiyor. "Dur" işareti verir gibi bir elini kaldırıp "Baba bir dakika" dedi, gelen gruba karşı. Bayar durdu, onunla birlikte koskoca grup zınk diye durdu. Filmci abi, cırt cırt cırt makinasını kurdu, "Tamam" dedi, gayet ciddi. Kaptık bunu, demek ki ortada demokrasi var, basın yayın erbabı Cumhurbaşkanına "Baba" da diyebiliyor.

- "Durun" da denilebiliyor.

Ozan Sağdıç: "Durun" deyince, zınk diye duruluyor. Sonra, filmci abiyle ikimiz gelenlerden önce kapıdan içeri girdik. Evin küçük avlusunda ikinci kata çıkan bir merdiven var. Merdivenden yarıya kadar çıktık, tam kapının karşısında mevzi aldık. O sırada baktım, benim makinada film bitmiş. Bir de renkli film vermişlerdi. Bunu takmanın tam zamanı, ama vakit yok, hemen girecekler kapıdan içeri. Bayar ve yanında İhsan Sabri Çağlayangil (o zaman Bursa Valisiydi) ve bir yığın sivil ve askeri erkân. Film değiştireceğim ya, bu sefer de ben cesur davranıp "Baba bir dakika" diye seslendim. Bayar tam kapı eşiğinde. Duraksayıp bana bir baktı. O abi de imdadıma yetişti. "Baba bizden" dedi. "Hayat Mecmuası'ndan". "Ya, öyle mi" dedi durdu Cumhurbaşkanı. Bekledi, yanındakiler de beklediler. Ben filmimi değiştirdim güzelce; "Tamam baba" dedim. Heyet kapıdan içeri girdi. Ve tabii o andan sonra çok şımardım. "Baba şuraya otur, Baba burada dur, şuraya bak, buraya bak, Baba en iyisi bana bak!" diye adeta komutlar veriyorum. O da ne dersem yapıyor. Arkasında bulunan asker kişiler kaş göz ediyorlar bana, "Fazla ileri gitme" gibisinden. O subaylar yaverlermiş, bildiğim yok tabii. Rütbe diye de bir şey bilmiyorum, çünkü henüz askerlik yapmamışım. Ben de onlara sert sert bakıyorum "Bu iş olacak" gibisinden. Bayar'ı doğduğu ya da sünnet olduğu farz edilen yatağın üzerine oturttum, fotoğrafını çektim. Kuran rahlesinin önünde diz çöktürtüp fotoğrafını çektim, falan filan... Filmci Abi de hep beni kolluyor, yardımcı oluyor. Bir ara Bayar'ı merdiven başında bir yer minderine oturtup da fotoğrafını çekmiştim. Filmci Abi büyük bir rahatlıkla gidip yanına oturdu, bana "Babayla şöyle bir resmimizi çek bizim" dedi. Bana bu kadar yardımcı olan insanın hatırını mı kıracağım. O fotoğrafı da çektim elbette.

Evdeki macera bitti, araziye çıkılacak, Gemlik körfezini gören manzaralık bir yer var, oraya gidilecek. Orada Bayar'a ayaküstü zeytin ekmek ikram edecekler Umurbeyliler. Kapıda bekliyoruz. Kenan Özbel Hoca vardı, etnografik eşya koleksiyoncusu. Aynı zamanda bu işleri çok iyi bilen biriydi. Banka hesabına, o evi etnografik eşyayla, bu kişi donatmış. Onunla bu üç gün içinde ahbaplığımız yürüdü. Yanına gittim; "Hocam nasıl, iyi sınav verebildik mi?" dedim. "Bomba gibi" dedi, Bir de,. "Yahu, bu Turgut Bayar'la da yeni tanıştım, çok iyi adammış, çok beyefendiymiş" dedi. "Turgut Bayar kim hocam?" diye sordum "Bayar'ın oğlu işte" dedi. Birden telaşlandım, konu çıktı diye de sevindim. "Buradaysa beraber resmini

çekseydik" dedim. "Çektin ya yukarıda" dedi. Yani, O filmci abiyi ben filmci zannettim ya, meğer Celal Bayar'ın kendi oğluymuş. Sürekli "Baba" demesi de ondanmış.

Ama hikâye burada bitmedi tabii. Ben gaf yaptığım için çok üzüldüm, kendi kendime kahrettim durdum. O kahırla Mecmuaya döndüm, Turgut Bayar'ın bir de üstelik benim için "Arkadaş bizden Baba, Hayat Mecmuasından" demesinin de bir nedeni varmış. Hayat dergisinin bağlı olduğu "Tifdruk Matbaacılık A. Ş." adında bir şirket. Turgut Bey o şirketin Murahhas Azası imiş. Patronlarımın da patronu mevkiinde gibi bir şey yani. "Ben ne çamlar devirdim" diye üzülürken, Hikmet Feridun Es; "Reisicumhur seni çok beğenmiş öyle mi?" dedi. "Hayrola" dedim. Hikmet Feridun'un anlattığına göre Turgut Bayar, Şevket Rado'yu aramış, "Yahu zehir gibi bir foto muhabiriniz var, nereden buldunuz bu çocuğu? Babamın bile ağzından girdi burnundan çıktı, medeni cesaretine hayran oldum çocuğun" diye iyice övmüş beni. Anladım ki kimi zaman cür'et ve cahilane atılganlık "medeni cesaret" sayılıyormuş meğer.

- İnanılır gibi değil doğrusu.

Ozan Sağdıç: Benim ilk yaptığım hata olmasına karşın, ilk büyük referans böylece zamanın Cumhurbaşkanı'ndan gelmiş oldu.

Az önce sohbet sırasında Olcay Hanım'ın sözünü ettiği olaya gelince: Benim işyerime bir iki kez uğramış bir vatandaş vardı, fotoğraf falan çeken. Çok çok saygın bir şirketin yıllık yarışma neticesinde toparlanan fotoğraflarından ajanda yapıyorlar, fotoğrafçı olduğumuz için, bize de gönderiyorlar. Bakıyorum bakıyorum, birincilik kazanan fotoğraf hiç yabancı gelmiyor gözüme. Sonra birden uyandım. O fotoğrafı ben çekmiştim.. Benim yanımda kimse yoktu, olamazdı da zaten. Çok özel bir an. Rastlantı olarak bile aynı fotoğraf çekilemez. Düpedüz benim arşivimden çıkmış bir dia. Ondan sonra da, ne cesaret! Bir yarışmaya girmiş, böyle saygın bir yarışmada birincilik almış. Hem de benim fotoğrafımla böyle bir iş yapmış. Böyle hoş olmayan şeyler de geçti başımızdan.

Anılara daha fazla dalarsak, bu söyleşi bitmez. Bu kadarı yeter.

- Sergilerinizle ilgili şeyler… Açtığınız sergiler, sizi en çok etkileyen, iz bırakan…

Ozan Sağdıç: Pek çok sergi açtım. Ama tam olarak sıralamasını yapamadım bunların. Yıllarını, çoğunu tespit etmemişim. Mevcut davetiyelerden, yahut gazete yazılarından, şuradan buradan çıkartmaya çalıştım ama tam bir listesini çıkartamadım. Kırkın üzerinde sergi açmışım, belki elli civarında deyip geçiyoruz. Bunların bazıları etkili sergilerdi.

1963-64 yılında Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi Başkanı olan Büyükelçi Hamit Batu'nun zamanında Türk fotoğrafının ilk kez devletçe yurt dışına sunulması yapılmıştır. Paris, Roma ve Viyana'da "Üç fotoğrafçıdan Türkiye" isimli bir dizi sergi açılmıştı. O üç fotoğrafçıdan biri bendim, diğerleri Ara Güler ile Fikret Otyam'dı.

Örneğin, benim büyük sergilerimden biri, Unesco'nun ilan ettiği "Dünya Çocuk Yılı" dolayısıyla Ankara Alman Kütüphanesi'nde açtığım "Türk Çocukları, Türk Çocukları" adında bir sergidir. Bu isim bir okul şarkısının sözlerinden alınmıştır.. Okulda, yolda, kırsal alanda, her türlü ortamda rastladığım çocukların fotoğraflarından oluşan bir sergi. O zamanlar "Family Of The Men" diye dünya çapında bir sergi açılmıştı, toplama fotoğraflardan. Ünlü bir sergiydi, birkaç kez yapıldı. Üç kez yinelendi sanıyorum. O sergideki düzen gibi, metrelik fotoğraflardan küçücük fotoğraflara kadar çok değişik boyutlu fotoğrafları içeren bir anlayışla sergilemiştim fotoğrafları. Bence o unutulmaz bir sergidir. Yıllar sonra değişik bir düzende aynı konuyu yineledim, farklı bir nedenle... Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliğinde çektiğim fotoğraflardan "Dünya'nın Bütün Çiçekleri" diye bir sergi açmıştım. TRT için onun kitabını da yapmıştım. Bir ya da iki yıl sonra, eş zamanlı iki ayrı galeride iki sergi "Dünyanın Çocukları" ve "Çocukların Dünyası" diye iki sergi açtım. Birisi değişik ülkelerin çocuklarından oluşan renkli fotoğraflardandı, diğeri daha önce sözünü ettiğim serginin tekrarı sayılabilecek siyah-beyaz fotoğraflarla Türkiye'deki çocuklardan çektiğim serbest fotoğraflardan meydana geliyordu.

Sonra "Ramp Işığı Altında" diye, tiyatro fotoğraflarından oluşan bir sergi açtım, Sanatseverler Derneği'nde. O serginin süksesi bana uzun süre Devlet Tiyatrolarının fotoğraflarını çekme olanağını vermişti. Bir de, Devlet Balesi, 1961'de olmalı, ilk temsilini vermişti. Onun hazırlık döneminde ve

ilk dört-beş yılında Dame de Ninette de Valois vardı topluluğun başında. Baledeki çocuklar ona “Madam” diyorlardı. “Madamlı Yıllar ya da İlk Adımlar” diye bir sergi açtım. Onu da İngiliz Kültür Derneği’nde açmıştım. Madam kendisi de buradaydı, açılışı beraber yaptık. Sonra ” Türkiye Renkleri” diye; Arap ülkelerinde, Körfez Ülkelerinde Abu-Dhabi, Dubai, oraların başkentlerinde, Cidde de, sonra başka bir şekilde yani fotoğraf çeşidini değiştirerek sergiyi Kahire’de de açtım. Haldun Taner konferansçı olarak katılmıştı o faaliyete. Dia gösterileri de yapmıştım. Haldun Taner bana “Sen büyük bir zamanlama ustasısın. Gösteri sanatlarında bu çok önemli bir şeydir” diyerek takdirle bağrına basmıştı beni.

Ankara’da Türk Amerikan Derneği galerisinde “Röportaj Fotoğrafları” adında bir sergi açtım. Bu, fotojurnalizm tarzındaki fotoğraflardan oluşuyordu. Aynı galeride birkaç sergim daha olmuştu. Bunlardan biri “Doğa’nın şiiri Kapadokya” idi, bir diğeri “Dokular” konusundaydı. 1970’lerin başında resmi turizm otoritelerinin uluslararası bir kongresi yapılmıştı Ankara’da. O zaman turizme yönelik fotoğraflarımdan, Türkiye’nin arkeolojik manzaralarını aksettiren fotoğraflarımdan oluşan bir sergi açmıştım.

Ben yıllar yılı konser salonlarında uluslararası çapta büyük solistlerin ve orkestra şeflerinin fotoğraflarını çekmiştim. 1957-58’lerde başlayan bir uğraşıydı bu. Sanıyorum 3. İstanbul Festivali sırasında İstanbul’da Atatürk Kültür Merkezi’nde “Baki Kalan Bu Kubbede” isimli bir fotoğraf sergisi açmıştım. Onu da Nejat Eczacıbaşı ile Aydın Gün açmışlardı. Bu sergiyi daha sonra, daha küçük boyutta basılmış fotoğraflarla Ankara’da Sanatseverler Derneği’nde de açtım. Yine farklı bir düzenlemeyle. Bu serginin dışında, ona paralel olarak bir konu daha gelişmişti. Rahmetli İsmet İnönü hiç bir konseri kaçırmazdı. Her Cuma akşamı mutlaka CSO’daki konserlere gelirdi. Ben de her konser sırasında solistleri en iyi izleyerek fotoğraf çekmeye en uygun yer olduğu için hemen onun arkasındaki koltukta otururdum. CSO dışında Opera’daki temsiller ile Radyoevi’nin Büyük Stüdyosu’ndaki, Konservatuar’daki dinletileri de hesaba katarsak, tanıklık ettiğim durumlardan ortaya bir “En Büyük Dinleyici: İsmet İnönü” sergisi çıkmaması yadırganırdı.

Şişe Cam Sanayi’nin 50. Yılı nedeniyle bana bir görev vermişlerdi, 20 kadar tesisini fotoğraflamış, onlara bir dia arşivi kazandırmıştım. Tabii o

arada bir de camın pırıltısını veren veya çeşitli antik camlardan yahut doğal kristallerden, renkli camlardan, bizim çeşm-i bülbül tarzındaki işlerden, detay fotoğrafları üzerine de çalışmıştım. Elde edilen malzemeyle İstanbul'da Cam Han'da arkadan ışıklandırılmış büyük boy transparanlarla, "Camın Pırıltısı" diye bir sergi daha açmıştım. Yine Ankara'daki İngiliz Kültür Derneği galerisinde "Bir Irmaktan Tablolar" isimli bir sergi açmıştım. Bu sergide kaynağından döküldüğü yere kadar, yani Dinar'dan Didim'e kadar, bütün Büyük Menderes vadisi işleniyordu.

Afsad'ın ilk günlerinde, amatör arkadaşları yüreklendirmek üzere kendi amatörlük günlerimin fotoğraflarından "Yıl 1953, Bir Kutu Makina ve Ben" adıyla açtığım bir sergi , anımsadığım olaylardan biri.

Mesleğe başladığımın 30. yılında, bütün geçmiş işlerimi "Sergiler Sergisi" adı altında çok büyük bir sergiyle taçlandırmak istemiştim. Ankara'da Zafer Pasajı'nda 5 tane galeri vardı ve Kültür Bakanlığı'na bağlıydı orası. O zaman tümünü bana ayırmışlardı. Sergi o güne kadar açmış olduğum otuza yakın sergimden seçmelerin yanında benim grafik çalışmalarımı da kapsıyordu.

Çağrı üzerine üniversitelerde açtığım sergiler de var. Aklımda kalanlar Ankara ve Bilkent Üniversiteleri, İstanbul Kültür, İzmir Ege, Zonguldak Kara Elmas, İsparta Süleyman Demirel Üniversiteleri, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi gibi kurumlar var. Başkaca, Anıtkabir üzerine bir sergim oldu. Onu da "Ankaralılar Vakfı" ile eşgüdüm içinde açmıştım. Ankaralılar Vakfıyla, iki sergim daha oldu. Bunlardan birisi "Geçmiş Zaman İçinde Ankara", yani Cumhuriyetin ilk yıllarında, Atatürk döneminde yapılmış yapılar ve bugünkü durumları, oradaki yaşamı yansıtan bir sergiydi. Merkez Bankası Galerisi'nde açıldı bu ikisi. O eşgüdüm içinde bir sergi de "Ankara Anıtları ve Heykelleri " konusunda açtım. İşte böyle bir yığın sergi var. Ondan sonra Cumhuriyetin 80. Yılında gene bir iş Merkezi'nde sergim oldu. 80. Yıl Sergisi. Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde "Ankara" konulu bir sergi açtım. İstanbul'da İstanbul, Ankara'da Ankara konulu sergiler... Anımsayabildiklerim bunlar. Ama şu anda aklıma gelmeyenler de var tabii ki.

- Bir fotoğraf sanatçısı için ve tabii ki sizin için nasıl bir anlam taşıyor, nasıl bir duygu oluşturuyor? Sonuçları, manevi sonuçları neler?

Ozan Sağdıç: Valla, bir yerde enayilik... Çünkü, diyelim, resim sergisi resim satmak için açılır ve bir gelir getirir insana. Fotoğraf sergisi ise, şimdiye kadar çok farklı bir etkinlik olarak olageldi nedense. Türkiye'de fotoğraf sanki bir sanat ve emek ürünü gibi değil, sanki çekim ve oluş aşamasında hiç bir masraf yapılmamış bir marifet gibi algılandı durdu. Milletin zihninde bedava temin edilir, işte poster gibi, takvim yaprağı şeklinde, parasız ya da küçük ücretlerle temin edilir, bunlarla duvarlar süslenir ve bu kadarla yetinilir, tatmin olunur bir meta gibi kabul edildi hep fotoğraf. Bizim çocukluğumuzda kahvehane, aşevi gibi yerlerin duvarlarını taşbaskısı denilen levhalar süslerdi. Onlar için küçük bir bedel ödenirdi hiç değilse. Fotoğrafın o kadar bile haysiyeti olmadı halk nazarında. Bir reklam malzemesinden farklı bir muamele görmedi. Yani, resim gibi, tablo satın alır gibi müşterisi olmadığı için, fotoğrafa para vermek alışkanlığı edinemedi millet.

Eh, arada bir ortaya kimi enayiler çıkıyor, cepten bir yığın para harcıyor. Utanmadan, üşenmeden sergiler açıyor. Neyin uğruna? Birkaç şakşak, birkaç "Aferin" uğruna... Binbir emek, uğraşma, didişme, titizlik... Bir sergi açıyorsun, köşede biraz paran varsa ve eğer -sanat destekçisi değil de- senin hatırını kırmayacak kadar paralı bir yakının varsa, ya da bir kurumun reklamına hizmetin dokunacaksa, yani böyle bir şansın varsa, iyi kötü bir katalogcuk da bastırıyorsun. Sonra ne oluyor? Bir kaçını belki eşe dosta armağan ediyorsun. Onların da gerekli değeri verecekleri, duvarlarına asacakları ayrıca tartışılır... Kalanlar çürümeye mahkum, hadi bir depoya...

Son yıllarda iyice kısık, şimdilik bir hayli sönük bir ışık belirdi gibi. Zenginlerimiz, ya da ne diyeyim, burjuvamız filân... Fotoğrafın da bir yatırım aracı olduğunu keşfettikleri, bu konuya önem veren ciddi koleksiyoncuların ortaya çıktıkları gün, işler biraz düzelmeye başlayacağa benziyor. Bu konuda bir piyasa oluşması elzem!.. Göz ardı etmemek gerek, Türkiye'de bir zamanlar ressamlar bizim durumumuzdaydılar.

- Biraz da gösterilerinizden söz eder misiniz? Bu arada müzikle ilişkiniz?

Ozan Sağdıç: Eşimle bizim müziğe ilgimiz ortak bir yerden kaynaklandı. Biz ikimiz Buca Ortaokulu'nda öğrenciyken, bir ara aynı sınıfta da okuduk. Orada değerli bir müzik öğretmenimiz vardı. Klasik müziğin, yani evrensel müziğin ne olduğunu, bize o kavrattı. Kendisi aynı zamanda piyanistti.

Örnekler vererek, plak dinleterek. O devirde bile taş plaklardan klasik müzik dinleterek, bize anlattı. Bu işin insanın eğitiminde çok önemli olduğunu ve ruhsal doyum bakımından da yüce bir şey olduğunu kavradık. Benim müziğe yeteneğim yok, müzik kulağına sahip değilim, bir enstrüman çalamam, şarkı da söyleyemem. Ama işte bu durum beni bir inada yöneltti. Yani bu müzik işini, bu kadar değerli bu işi anlamalıyım diye. Hayatım boyunca, örneğin ondan sonraki lise dönemimde de İstanbul'da, fırsat ve bilet bulabildiğim her konsere gittim. Klasik müzikle ilgili birkaç film vardı o zaman, tesadüfen izlediğim. Lise hayatım bitince de devam etti bu ilgim, ilişkim. Anlamaya çalışmam sonucunda müzik sevgisi doğdu içimde. Müziği yapmamak, yapamamak başka bir şey ama, onu duyumsamak çok farklı bir şey. Ben iyi bir dinleyici oldum bu yüzden. İyi dinleyiciliğim yüzünden de, görsel malzemeyi sesle, müzikle birleştirme konusunda bir merak ve heves uyandı bende. Bu konuda dia gösterilerimde müziğe senkron olması, müzikle atbaşı gitmesi bakımından, görsel malzemeyi müzikle adeta bir koreografi yapar gibi kullanma becerisi geliştirdim. Bu noktada müzikli gösterilerde bir hayli başarılı işler yapmış olmamın olumlu sonuçlarıyla karşılaştığımı söylemeliyim.

Elbette, sonraları eşimin konservatuar mezunu ve orkestra üyesi olması, orkestra içinde daha çok bulunmamı ve bir akrabalık kurmuş olmamı sağladı. O durum, dinleyiciliğimi kamçıladı ve aynı zamanda fotoğraf çekme eylemi mesleğim olduğu için de, ünlü yıldızlar, diyebileceğimiz şefler ve solistlerin fotoğraflarını da çekmek kısmet oldu. Bir zamanlar o ses dünyasının en büyük yıldızları Ankara'da yıldız yağmuru gibi akarken benim bu konudaki arşivim geliştikçe gelişti.

- Bundan sonrası ile ilgili planlarınız var mı?

Ozan Sağdıç: Var tabii, olmaz olur mu.

- Neler var, söz eder misiniz?

Ozan Sağdıç: 2011 yılının sonuna yaklaştık. Önümüzdeki bir yıl hazırlık evresi olmalı benim için. Ben başarılı olursam, dostlar da yardımcı olurlarsa, 2013 yılı benim fotoğraf makinasını ele alışımın 60.'ıncı yılı olacak. Bu altmışıncı yıl dolayısıyla şimdiye kadar yapmış olduğum bütün etkinlikleri sergileyecek biçimde birtakım hazırlıklar yapılmasının yerinde olacağı kanısındayım.

Zaten birkaç senedir analog olarak çektiğim fotoğrafları sayısal ortama geçirmekte ve onları çeşitli portfolyolar halinde düzenlemekle uğraşıp duruyorum. Mümkün olduğu kadar proje üretmek derdindeyim. Zaten halihazırda baskıya hazır projelerim de var. Eğer sponsor bulunursa birçok konuda Türk kültürüne, yurdumuzun kültürel varlığına hizmette bulunma şansım olacak. İnşallah diyelim...

- İnşallah. Hocam, fotoğraf sanatçılarına, gençlere önerileriniz var mı? Fotoğrafla ilgili.

Ozan Sağdıç: Röportajların en sonunda bu soru hep sorulur. “Gençlere önerileriniz nedir?” Ben de bunu genellikle Yunus Emre’nin bir dizesiyle yanıtlamaya çalışırım. O da şu; “Aşk gelicek, cümle eksikler biter” demiş Yunus. Sevgi olunca bütün zorlukları yenersiniz, kendi kendinizi eğitir ortaya çıkarsınız. Her şeyden önce seveceksin, çok seveceksin! Yaptığın işi seveceksin, ne olursa olsun...

Bir örnek daha var, hemen aklıma geldi. Bir ara Turizm Bakanlığı beni bir işle görevlendirmişti, turizm planlamasında envanter olarak kullanılmak üzere turistik tesislerin siyah-beyaz fotoğraflarını çekeyim diye. Kilyos’ta çekim yapıyorum, yanımda bir adam belirdi. “Makinanız çok güzel” dedi. Şöyle bir göz attım, onun boynundaki makina benimkinden daha pahalı bir makina. “Sizinki daha güzel” dedim. Böyle bir ahbaplık doğdu ve beni beraber yemek yemeye davet etti o öğle vakti. İstanbullu bir gayrimüslimmiş, mimarlık tahsili yapmış dışarıda. Fakat yurda döner dönmez, dayısı mı amcası mı, bir akrabası ölmüş, Kazlıçeşme’de bir deri fabrikası buna miras kalmış. Hazır kurulu bir tesis. Bırakıp gidemiyor. Mimar, mühendis filan ama, o deri fabrikasını da çalıştırması gerektiğini düşünüyor. Ve o zaman da deri Türkiye’de çok ilkel yöntemlerle yapılıyor, bu yüzden çok iyisi imal edilemiyor. Bunu da kafasına koymuş, yani iyi deri yapmak konusunu. Herkese soruyormuş. “Bir gün” dedi, “Bonatz’la karşılaştım” Ünlü mimar Bonatz, sanırım o yıllar akademide de mimarlık bölümünün başkanlığını yapmakta. Bir ara bir yemekte tesadüfen yan yana oturmuşlar. Herkese sorduğu gibi “Hocam” demiş, “İyi deri yapmasını bilen birisini tanıyor musunuz, bu işin sırrını bilen birini tavsiye eder misiniz bana?” “Eee” demiş Bonatz, “O sırrı ben biliyorum işte...”. Adamcağız tam uzmanını buldum diye çok sevinmiş. Hoca ona “Bu işin tek sırrı sevmek” demiş, “Önce seveceksin, çok çok seveceksin” demiş, “Deriyi seveceksin,

deri yapmayı seveceksin. Ondan sonra bütün sorunları halledersin". Yani, bir işe dört elle sarılırsan, seversen, eğer yeteneğin de varsa, zaten sorunlar kendiliğinden çözülür.

Buna ek olarak, otokritik dediğimiz kendi kendini eleştirme, kendi yaptığın işi hemen beğenmeme huyuna sahip olacaksın. Hemen gurura kapılmayacaksın. Elinden çıkan her işi hemen beğenmeyeceksin. "Ben bunun daha da iyisini yapabilirim" diyebilme bilincinde olacaksın. Sende bu merak, bu sevgi olduktan sonra, artık eğitim meğitim işin kaymağı...

- Şairlikle de ilginiz var değil mi?

Ozan Sağdıç: Estağfurullah! Ona "Boş zamanları değerlendirme, bir yan uğraş" diyelim isterseniz. Herkes haddini bilmeli. Bunca iyi ve de iddialı şairimiz varken, ortalıkta bunca "Şair-i Azam" dururken şairim diye ortaya çıkmak yalancı pehlivanlık etmekten farksız olur. Ben sadece öz dilimin sevdalısıyım. Dilimizin iyi, doğru ve ahenkli kullanılmasının şaşmaz savunucusuyum. Yanlış telaffuz edilen bir sözcük, vurgusu iyi yapılmamış bir tümce, ahengi bozuk bir dize kulağımı tırmalar, ruhumu huzursuz eder benim. Bu rahatsızlığım yüzünden özgün şiir yazmaktansa, şiir çevirileri, uyarlamaları yapmak daha sevdiğim ve bu yüzden de iyi becerebildiğim bir uğraş olarak çıkıyor karşıma.

Belki şairlik değil de, manzumeciliktir yaptığım iş. Ama şu gerçeğin vurgusunu da yapmak zorundayım. Sıradan bir şair olmaktansa, çok iyi bir manzumeci olmak daha değerli ve namusluca bir iştir herhalde.

Bu konuda bildirge sayılabilecek üç-beş satırlık lafladığım bir şeyler de var, onu okuyayım size.

Şöyle demişim:

Şair değilim, olmayacağım da...
Şairlere sözüm var;
Yani, onlar rahat olsunlar.
Ben özümün şiirini
Kendi işime dökmek isterim.
Varsa mısra-ı bercestem
Onların bir köşesinden filizlensin derim.
Ama huyum bu neyleyeyim
Başka dillerde söylenmiş ince güzel bir sözün
Benim dünyalar güzeli öz dilimde
Nasıl daha keyifli söylenebileceğinin
Sevdalısıyım ben.
Hele tatsızını, keleğini görmeyeyim
Şeker dökmek gelir içimden.
Bir savunma içgüdüsü belki...
"Öyle deme be birader!
Şunun daha fiyakalı Türkçesi varken..."
Anlayacağınız:
Ezik büzük tümcelerin,
Yamru yumru dizelerin
Kaportacısıyım ben
Bir yerlere tan tun çekiç vuruyorsam eğer...

Yabancı bir dilde yazılmış bir şiiri kendi dilimde yeniden söylemek çok hoşuma gidiyor benim dedim ya... Elbette bu işin kapsamında şöyle de bir düşünce var; "Şiir hiçbir zaman çevrilemez, tercüme edilemez. Çünkü o kendi özgün yapısı içindedir. Bitmiş bir binadır o, sen onun bir taşını bile oynatamazsın" Buradan çıkarılacak sonuç, şiir yeni bir dile sözcük sözcük çevrilemez. Çevrilirse zevksiz, belki de anlamsız bir iş olur. Onu yeni dilde

o dilin olanakları ve yerleşmiş kavram ve deyimleriyle yeniden inşa edeceksin.

Şiirle fotoğraf arasında öyle bir ilişkim var. Ve tabii başka dillerde söylenmiş sözleri bizim dilimizde yinelemek, dilimize dönüştürmek gibi bir eğilimim var. Lafonten'den senelerce önce, Ezop'tan da eski hayvan öyküleri yazan biri vardı. Beydeba. Onun "Kelile ve Dimne" isimli yapıtı. O zamana göre doğrusu inanılmaz bir öğüt ve terbiye kitabı yazmış. "Kelile ve Dimne"deki öyküleri ben fabl şekline sokup, bir çocuk kitabı haline getirdim. Oradan ders alınacak bir şey okumak istiyorum şimdi:

Karganın biri tombul bir keklik görmüş.
Gerdanı göğsü çil çil bezenmiş.
Bizim Kara Karga bula bula onun
seke seke yürüyüşüne özenmiş.
Keklik gibi yürümek için uğraşmış
Her gün birkaç saat idmanla
seke seke gideceğim derken imanla
Kendi tarzından da uzaklaşmış
Beceremeyeceğini anlayınca
Yine karga yürüyüşüne dönmek istemiş.
Kırıtık gülünç biri olmuş,
bir türlü dönememiş
Kargalar bile gülmüş onun haline
Bilge kişi, bu örneği gösterip diyor ki;
"Yeni bir dil öğrenmek başka,
öz dilini göz ardı edip
başkasının diline özenmek başka."

- Çok güzel, kaleminize sağlık.

Ozan Sağdıç: Pekala! Nasıl olur bu iş? Ancak o dilde yazılmış şiiri okursun, özümsersin, öyle ki, artık senin malın gibi olur. Kendi dilinde onu yeniden kurgularsın, yeniden inşa edersin. Benim şiir anlayışım, şiir çevirisi anlayışım böyledir. Uygulamasını en başarılı olarak kimde görüyoruz?

Evet, bunun en güzel örneklerini sanırım Can Yücel vermiştir. Çünkü onun şiir çevirileri, Türkçede yazılması nasıl gerekliyse, öyle yazmıştır. Örneğin, Can Yücel bir gün demiş ki; “To be or not to be”nin Türkçesini buldum. “Nedir peki?” demişler. “Ya herru ya merru” demiş. Böyle bir şey işte. “Yeniden yazım”dır bu. Örneğin Rudyard Kipling’in “If” (Eğer) diye bir şiiri vardır. Bir baba öğüdü gibidir bu şiir. Onu bakın ben Türkçe olarak nasıl söylemişim:

Yolunu yitirmiş herkes çevrende
Şaşkınlığını senden bilse bile
Yolundan şaşmazsan bir an
Sana güvenmeyene de hak verebilirsen
Kendine güvenin sarsılmadan,
Eğer beklemekten yılmaz
Yalana yalanla yanıt vermez
Kini kinle karşılamazsan
Bilgelik taslamadan, bilgiçlik etmeden,
Eğer düşe kapılmadan, düş kurabilir
Tutsağı olmadan düşünebilirsen,
Ne yengi başını döndürür
Ne yenilgi yıkabilirse seni
İkisini de görürsen eşdeğer.
Çarpıtarak sözünü, safları kandıracak diye alçaklar
Geri durmazsan, gerçekleri söylemekten eğer
Eğer uğruna yaşamını verdiğin iş yıkılırsa başına,
Yeniden oturabilirsen eski tezgâhına,
Varını yoğunu sürdüğün kumarda ütülmüş olsan,
Hiç yakınmadan başlayabilirsen yeni baştan,
Yere serilmişken bütün sinirin kasın
Ayakta kalabilmişse, “Dayan” diyen inancın
Yığınlar içinde onurlu kalabilir
Kralla söyleşirken erdemini koruyabilirsen,

Ölçülü olabilirsen sevgide saygıda
Dosta düşmana gücenmeden,
Ve yaşayabilmişsen, her dakikasını yaşamının
Altmış saniyenin tek tek hakkını vererek
Yeryüzünde ne varsa senindir oğlum,
Üstelik "Adam oldum" dersin göğsünü gererek.

Ben, bizim kültürümüzle ilişkili olduğu için daha çok doğu dillerinde yazılmış eserlerden uyarlamalar yapmayı yeğliyorum. Ömer Hayyam, Mevlana, Sadi gibi... Hayyam'dan ve Mevlana'dan birkaç örnek vereyim:

Ömer Hayyam, Ademoğlunun doğanın bütün yaratıkları arasında nasıl onurlu ve değerli bir yeri olduğunu, yani eskilerin deyimiyle "Eşrefi mahlukat" olduğunu vurguluyor:

Bütün yaradılışın tek amacı biziz.
Biz ki, akıl gözünde görüş cevheriyiz..
Bir yüzüğe benzerse çevremizde evren,
Yüzüğün taşındaki nakıştır yerimiz..

- Farsçayı nasıl öğrendiniz?

Ozan Sağdıç: Hiç farsça öğrenmedim ki... Babamın geniş kültürü sayesinde ve bizi eğittiği ölçüde iyi bir Osmanlıca bilgim var sayılır. Osmanlıca'nın yarıya yakın kısmı Farsça zaten.

- Doğru. Ama çeviri yapmak için dile hakim olmak gerek. O hakimiyeti nasıl kazandınız?

Ozan Sağdıç: Durum pek öyle sayılmaz. Orijinal dili bilmek bir avantaj, ama asıl hüner çevrilecek olan dildeki hakimiyete dayanıyor. Yani Farsça bir şiiri Türkçe söylemek için çok çok iyi bir Türkçe bilgisi ve kullanış zevki gerekiyor. Çünkü yeni binayı o bilgiyle, o zevkle inşa edeceksin. Örneğin Abdülbaki Gölpınarlı tarafından Farçadan düzyazı olarak çevrilmiş eserler var. Üstadın Farsçasından hiç bir kuşkumuz yok. Farsçasından bire bir çeviri ama, aslı şiirsel yazıldığı halde çeviri düzyazı olunca ister istemez tatsız tuzsuz yavan bir şey oluyor. O şiirsel tadı alabilmek için metni manzum hale sokmak gerek. Bir örnek daha: Homeros'un Türkçelerini

zevkle okuduğumuz İlyada ve Odüssey destanları var. Azra Erhat ve A. Kadir imzalı. Azra Erhat Eski Yunancayı yutmuş biri, ama ona hiç kimse şair demedi. A. Kadir ise, Eski Yunanca'yı hiç bilmez, ama ona da herkes şairdir dedi. Biri dil aktarımcısı, diğeri aktarılanları şiirsel dille yazıya döken kişi. Söz konusu iki destanın daha daha eski tarihlerde yapılmış çevirileri var. Ama düzyazı oldukları, şiirsel bir dille yazılmadıkları için, artık onları kimsenin eline almak, aklına bile gelmez.

Ben eski yazıyı, aslı Arap harfleri olan Farsça yazıyı da okuyamam. Ama Latin harfleriyle transkripsiyonları var. Birçok sözcüğü bildiğim için ve Farsçanın dil yapısını, mantığını kavradığım için hangi sözcük ne anlama geliyor satrançta yerlerini bulur gibi, ya da "yapboz" çözümler gibi herşey ayan-beyan ortaya çıkıyor. Bilemediğim, çözemediğim yani takıldığım sözcüklere de sözlükten bakıyorum. "Ha, bu sözcük şu anlama geliyormuş" gibi... Kıyaslamalar yapıyorum: "Abdülbaki Gölpınarlı bu dizeyi şöyle anlamış. Şefik Can biraz farklı da olsa benzer şekilde bir anlam çıkarmış. Onlar bunu böyle yorumlamış ama, şairin tarzını tavrını bildiğimizden en yakın bu şöyle ifade edilmiş olmalı" diye... Bu arada sezgiler de devreye giriyor, bir orta yol bulunuyor zaten. Asıl beceri o düşünceyi belli kalıp içinde ve kulağa hoş gelecek, yani ahenkli bir biçimde Türkçe söyleyebilmek. Hayyam'dan bir örnek daha. Bu dörtlükte Hayyam "Dünyayı öylesine seyretme, Baktığın şeye ustaca bak" diyor. Bizim fotoğrafçılık mesleğiyle ne kadar ilintili değil mi?

Ey gerçekler yolcusu, çaresiz kalma!
Başıboş davranma sakın, kendini salma.
Özün özüne akın etsin erler gibi;
Bakış ustası ol, evreni seyre dalma!

- Tasavvufla yakınlığınız gönül bağınız nedir, çünkü Mevlâna çevirisi var, Hayyam var…

Ozan Sağdıç: Dedim ya, babam şairdi. O çok ilgilenmiş tasavvufla. Eh, bize de bir miktar kulak dolgunluğu kaldı miras olarak. Tasavvufî şiirleri var babamın. Adı Ruhi Naci Sağdıç ama, tasavvufî şiirlerinde "Fânî Dede" mahlasını kullanmıştır. Bu da şuradan kaynaklanıyor; Babam Kuvay-ı Milliye'ciydi demiştik ya, işgal yıllarında. Bu kimliği belli olmasın diye, İzmir'de, Mevlevi dergâhlarında kalıyor ve orada bol bol haşır neşir oluyor

tasavvufla. İşgalci Yunanlılar ve yerli Rumlar da “Bu dervişler dinle, mistik bir âlemle uğraşıyorlar” diye karışmıyorlar, pek uğramıyorlarmış tekkelere. Oysa asıl oraları siyaset merkezleri. Bilgi ağları buralarda oluşturuluyor, her türlü istihbarat ve lojistik destek önemli ölçüde buralarda gerçekleştiriliyor. Babam işte orada kalırken Fani Dede mahlasıyla tasavvufi şiirler yazıyor ve o tarihlerde İzmir’in işgali sırasında çıkan Seda-i Hak Gazetesinde bu şiirler yayınlanıyor. Babam, sadece Mevlevilerle birlikte olmamış, Bektaşi Dedeleriyle de düşüp kalkmıştır. Çok savaşlar görmüş bir kuşak. Tasavvufa sığınmak onlar için teselli kaynağı olmuş bir bakıma. Benim tasavvufla ilgili kulak dolgunluklarımın olması doğal. Bütün bildiklerim babamın mirasıdır.

- O açıdan sormamıştım. Bakış açınız, felsefi olarak?

Ozan Sağdıç: Felsefeye saygı duyarım tabii. Ham sofuluktansa, elbette ki tasavvufi bakış yeğdir. Okuyacağım şiirin tasavvufla ilgisi yok ama, zevki ve kudreti bakımından bir fikir vermesi açısından babamın bir şiirini burada okumak isterim.

Kimbilir kaç senelik an’aneden kökleşmiş
Beşerin kalb-i rakîkinde bu zalimce gidiş
Arz-ı şükran ola mabude deyip oğlu için
Bir koyun kestiğinden beri İbrahim’in
Böyle kan dökmeyi tecviz ediyor şer-i mübin
Ermiyor aklım ilahi, bu ne şükrane-i din.
Bulanır hun ile baştan başa ru-yi zemin.
Sarar afakını dehrin bir reng-i hazin
Zat-ı barinizi etsin diye rabbim tatmin
Can verip kan döküyor bak bu kadar mazlumin.
Bihaber akibetinden meleşirken kuzular
Olacak zulmü bilen hisli yürekler sızılar
Şu kızıl toprağa bilsem ne için teşne-i hun
Yokla, her zerresi kanlarla ezelden meşhun.
Senin uğrunda bugün arza akan kanlardan
Senin uğrunda bugün arşa uçan canlardan

Ne kazandın sen ilahi, ne kazanman memul?
Varsa bir hikmeti hilkat bize kalmış meçhul.
Ermiyor aklı zaifim buna Allahım inan,
Bize bilmem ne zaman bildireceksin ne zaman?
Neye kan dökmeye razi o ilahi vicdan?
Bu mudur şan-ı ilahimize hâşâ yakışan.

- Güzeldi.

Ozan Sağdıç: Yıl 1928. Üsküdar'da babamla annemin düğünü yapılacak. Annemler Üsküdar'da kalıyorlar, babam sanırım Balıkesir'de. Nişanla düğün arası kurban bayramına rast geliyor. Balıkesir'de de adettir, nişanlıya (gelin olacak kıza) koç gönderilir.

- Afedersiniz... Nasıl yani?

Ozan Sağdıç: Adet böyle. Nişanlı kıza, yani gelin adayına nişanlısı tarafından kurbanlık bir koç gönderilir. Babamın yetiştirdiği Edremitli şair Mustafa Sutüven ile Hafız Osman, Üsküdar'da bir koç satın alıyorlar. Boynuzları varaklanıyor, süsleniyor, kırmızı kurdelelerle koç gönderiliyor. Bir zarf içinde de mektup halinde o şiir gidiyor.

Hayyam'dan örnekler verdik. İki örnek de Mevlana'dan verelim bari: Mevlana'dan yaptığım uyarlamalardan rastgele birkaç örnek verelim bari. Mevlana, hoşgörü öneriyor insanlara. Ayıp sayılacak kusurları görmezden gelmeyi, onu işleyenlerin yüzüne vurmamayı öğütlüyor .

Gereği varsa şundan bundan utanmanın,
Görmezsin, üstünü örtersin olanların.
Ayna gibi göstereceksen her şeyi sen,
Ayna gibi soğuk ve katı olmalısın.

Son olarak, her sorunun çaresinin önce onu sorgulamaktan geçtiğini işaret eden şu dörtlüğe kulak verelim. Hani biz de, sorunları çözmenin çaresi sevmekten geçtiğini söylemiştik ya az önce...

Dedim: "Ne yapayım, bana bir anlatıver."
"Çareyi buldun" dedi, "sordun ya bir sefer"

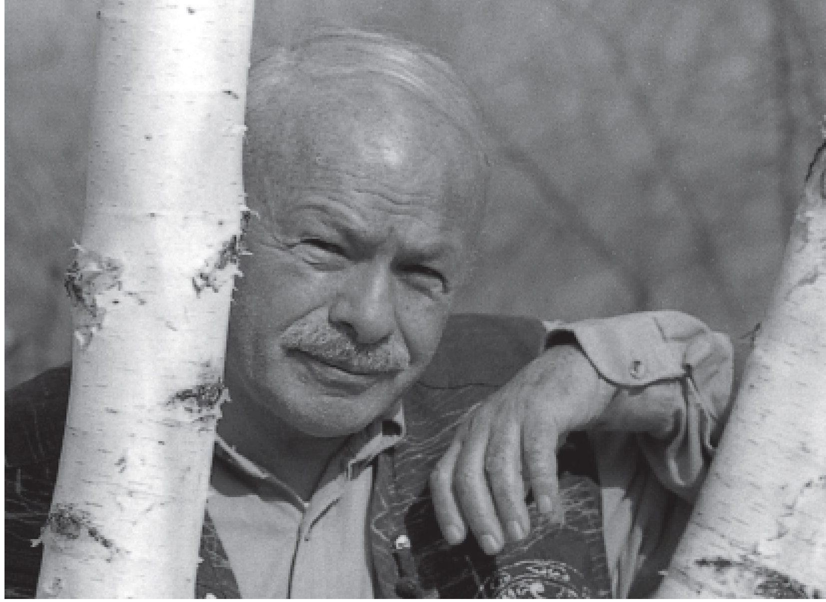
“Bana bundan öte bir çare söyle” dedim,
“Sen ne yapayım sözünde karar kıl, yeter.”

- Başka eklemek istediğiniz bir şey var mı, hocam?

Ozan Sağdıç: Sağ olun, daha ne söyleyeyim. Sözü zaten yeterince uzattık.

SITKI FIRAT

Türkiye’yi dünyaya tanıtan usta...

Görüşmeler:

Aygül Şerbetçioğlu

Leyla Özbek

Tekin Ertuğ

Metin Yazımı:

Sıtkı Fırat

Metin içinde yer alan anıları ayıklama:

Tekin Ertuğ

Fotoğraf Sanatı Kurumu (FSK)

Tekin Ertuğ Atölyesi – 2011

“Sıladan Gurbete Fotoğrafın Ardında Altmış Yıl” başlıklı otobiyografisini hazırlarken, hatta hazırlıklarını neredeyse tamamlamışken, Usta Fotoğrafçı Sıtkı Fırat’ın kapısını çaldık. “Anı”larını derlemek üzere kendisine müracaat ettik.

Usta, bize teşekkür etti, otobiyografisini hazırlamakta olduğunu söyledi, otobiyografisinin içinde anılarının yer aldığını, eğer istersek bu otobiyografiden anılara matuf kimi bölümleri seçip bir araya getirerek, diğer ustaların anılarıyla birlikte yayınlayabileceğimizi nazik bir dille belirtti.

Bu itibarla, Usta Fotoğrafçı Sıtkı Fırat’ın öykü tadında kaleme alınmış olan ve aşağıda yer alan anılarını içeren bu metnin, ustanın bizzat hazırladığı otobiyografisinden alındığını belirtmek isteriz.

Dut Yaprağından Toprağa Süzülen Su Damlası

Annem, yatağımı toprak ve çakıl kaplı damın ortasına serdi. Yün yorganı üstüme örttü ve üşümeyeyim diye iki tarafımdan itinayla sıkıştırdı. Oysa, yaz mevsimindeydik. Ağustos ayının sıcaklığı, gece karanlığına gömülen köy evlerinin toprak damlarını, gün boyu yakıp kavurmuştu. Gün hafif bir rüzgârla kararmıştı. Sırtüstü yatıp yıldızlara diktim gözlerimi. Pırıl pırıldı gökyüzü. Yıldızları, özellikle Yedikardeşler’i, bir kez daha anlatmasını istedim annemden. Uçsuz bucaksız deryanın içine düşmüştüm yine. Hafiften bir yel esti. Serinlik düştü damın üstüne. Gözlerimi yıldızlardan alamıyordum. Köyden çıkıp bir başka dünyada geziniyordum sanki. Yeniden sordum anneme parlak yıldızı, annem yorgundu, gün boyu tarlada çalışmıştı. “Hadi geç oldu çağam uyu, yarın anlatırım onları sana...” dedi. Yıldızlara bakarak uyuyup kaldım damın üstünde.

Güneş yatağımın üstüne dek ulaşmış, yatağın içi yaz sıcağı ile yanıp tutuşmuştu. Ter içinde, rüyanın içinde geziniyordum. Her sabah yaz güneşinin üstüme düşmesiyle uyanırdım. Köy kiziri (köy bekçisi) Mustafa, bütün gücüyle “Yasak getti, yasak getti!”[1] diye bağırıyordu. Yataktan doğrulup damdan evin önüne baktım, annem, kapının önünde valasını,[2] kıl çuvallarını hazırlıyordu. Gözlerimi ovuşturarak merdivenlerden aşağı koştum. Heyecanla “Haydi aba,[3] dut yasağı kalktı,” dedim.

Dut bahçeleri köye yarım saat mesafede, üç tarafı tepelerle çevrili bir derenin içerisindeydi. Bu yüzden, dut bahçelerinden bahsederken de “dere” derlerdi. Burada her evin beş on tane dut ağacı vardı. Dut, köylü kısmının önemli bir gıda maddesi olduğu için, birbirlerinin dutlarını toplamasınlar diye yasak koyarlardı. Üç beş gün sonra bir esinti olduğu zaman yasak kalkar, herkes o gün dut toplamaya ve silkmeye giderdi. Eşeğimize yüklediğimiz valalar, çuvallar ve tulumlarla bahçemizin yolunu tuttuk. Köyün yaşlıları, gençleri asırlık dut ağaçlarının dibine doluşmuş, toplama işine başlamışlardı. Kimileri de ağaçların başına çıkmış dalları sallıyordu. Akşama dek herkes dut toplardı. Bazı dutları da köyün delikanlılarına yere serilmiş valalara sallatarak işlerini bitirirlerdi.

Köyün yaşlıları, işleri hafifleyince çocukları serbest bıraktılar. Pınarın başına gidip oyunlar oynadıktan sonra arkadaşlarımı toplayıp, özlü çamur çıkardığımız kayanın bulunduğu yere götürdüm. Burayı çok severdim. Kocaman kayanın altındaki,“aşu” dediğimiz özlü, sarı ve kırmızı renkli çamuru, ellerimle dışarı önce ben çıkardım. Arkadaşlarım da ancak bir çocuğun girebileceği kayanın altına girerek sırayla çamur çıkarmaya başladılar. Kayaların üstüne oturup şekiller yapmaya başladık. İnsanlar, atlar, eşekler yaptık. Arkadaşlarım yaptıklarıma hep şaşırır, güzel olduklarını söylerlerdi. Sonra heykelcikleri kurumaları için, kayanın üzerinde bıraktık.

Dutluğa döndüğümüzde köyün büyükleri işlerini bitirmiş, dutları tulumlara ve tenekelere doldurmuşlardı. Annem komşuların yardımıyla eşeğini yükledi. Köyün yolunu tuttuğumuzda akşam ezanı okunuyordu. Akşamın

çil karanlığı, köyün üstüne düşmüştü.

Ertesi gün, heykellerimi getirip diğerlerinin yanına, camın önüne dizerek seyretmeye başladım. Annem “Gene yapmışsın suretleri, ne gözel olmuş”, dedi. Dut bahçelerinden dönen köylülerimiz de, yaptığım heykelleri

ilk kez gördüler ve hayret ettiler. O gün yaptıklarımı köyümün insanlarıyla paylaşmış, onların takdirini kazanmıştım. Çok mutluydum. Zaten çamurdan başka da oynayacak bir şeyimiz yoktu ki…

Ömrümün altmış yılını fotoğrafa adayıp, ülkemi bir baştan bir başa defalarca dolaştım, pek çok unutulmaz olay yaşadım; ama çocukluğumdan hatırladığım en net görüntüydü bu dut toplama günleri. Çünkü köy bekçisinin, köye hayat veren birçok yiyeceğin ana malzemesi olan dutun serbest olduğunu ilan ettiği gündü. En önemli günlerdi, şenlikli günlerdi. Çocukların düşlerinde, oyunlarında serbestçe yaşadıkları günlerdi bu günler.

Ben De Gurbetçiydim Artık

Yöre arazisinin dağlık oluşu, ekim alanlarının azlığı, arazilerin bölünmüş olması, kapalı ekonominin şartları büyüklerimizi; gaz, tuz parası için iki yüzyıldan bu yana İstanbul gurbetine itmiş, yüzlerce Eğin manisi ve yanık türküler hep bu ayrılığın feryatları olmuştur. Önceleri göç olmadığından, erkekler İstanbul’a gidip ihtiyaçlarını karşılayacak parayı ailelerine gönderir; beş yıl, on yıl çalışarak sılaya (memlekete) döner, kazandıkları paralarla evlerini yaptırıp, ihtiyaçlarını giderirlermiş.

Gurbete gidiş önceleri bir ay sürermiş. Katır kervanlarıyla haftalarca hanlarda konaklayarak Giresun’a gidip, oradan da uzun süre beklenen vapurla İstanbul’a varılırmış. Ben iki gün karayolu, iki gün tren, dört günde İstanbul’a gittim. Bu yolculuk, bazen Kemaliye üzerinden Bağıştaş İstasyonu’na bazen de Arapkir-Malatya yolu üzerinden olurdu. Malatya, 160 km’ydi. Yollar çok kötü olduğundan, kamyon üzerindeki yüklerin üstünde 8-10 saat sürerdi.

Kemaliye’nin Dutluca bucağına bağlı, Akçalı (Sosik) köyünde, nüfustaki kaydıma göre 14 Kasım 1929 tarihinde doğduğum yazılı. Anama sorduğumda “Ben nebliyem oğul, karakış ayında doğdun”, derdi. Yedi yaşına kadar Akçalı’da yaşadım. Annem ve kardeşlerimle günlerimi geçirdim. Zayıf, ufak tefek, sakin, sessiz bir çocuk olduğumu söylerler. Arkadaşlarımla oynardım; fırsat buldukça da köydeki kırmızı, sakız gibi kilin çıktığı kayalığa giderek kayanın altından kil çıkarıp heykeller yapardım. Gördüğüm şeyleri heykel olarak canlandırmak büyük keyif verirdi.

Babamın adı Mustafa’ydı, ileri görüşlü, çalışkan, bir insandı. Beni okutmak için ömrü gurbette geçti. Dedem de gurbette uzun yıllar geçirmiş, “Babam beni okutamadı,” derdi. Arap harfleri ile okuryazardı. Okula gitmemiş, yeni harfleri de kendi kendine öğrenmişti. Geçim sıkıntısı nedeniyle genç yaşında, yörenin yazgısı olan gurbete, İstanbul’a çalışmaya gitmişti. Yedi yıl boyunca babamı bir kez gördüm. Dört yaşımdayken babam köye gelip beni sünnet ettirmiş. O günlerden sadece babamın beni kucağında yatağıma götürüşünü hatırlıyorum.

Evde dört kişiydik. Annem, benden altı yaş büyük ablam Nazife, ben ve kız kardeşim Nezahat. Annem ne zaman aklıma gelse çok duygulanırım. Kırk yıl köydeki ocağımızı tüttürmek için büyük çaba harcadı. Her Anadolu kadını gibi çok çilekeş bir insandı, baş kadındı. Kimseye muhtaç olmazdı, tüm işlerin üstesinden gelirdi. Köy ahalisine erkeksiz bir evde yaşadığını hiç belli etmedi, evinin hem erkeği hem de kadını oldu. Çok çalışkandı. Çevresi tarafından hep takdir edilirdi. Daha önce Hinge (yakın bir köy) köyünde evliymiş. Kocası I. Dünya Savaşı’ndan dönemeyince dul kalmış, daha sonra köyüne dönünce babamla evlenmiş. İlk kocasından Nuri adında bir oğlu olmuş Babam da daha önce bir evlilik yapmış; ancak ayrılmış. Onun da ilk eşinden Ümmügülsüm adında bir kızı olmuş. Ümmügülsüm Ablam sonradan Cücügen köyüne gelin gitmiş, onun gelin olmasını pek hatırlamıyorum. Tatillerde gittikçe ona da uğrardım. Babamla annem evlendikten sonra üç çocukları olmuş.

Çocukluğumda kırk haneli köyde bütün evler doluydu; çünkü o yıllarda gurbete aile göçü olmadığı için insanların büyük bölümü köyde yaşardı. Akçalı köyü o zamanlar Dutluca bucağına bağlıydı. Bucağa yedi kilometre, Arapkir’e 25 km, Kemaliye’ye ise 40 km uzaklıktaydı. Evlerinin yapısı ile meşhur 40 haneli bir dağ köyüydü. Bugün köyde 30 civarında düz damları çatıya alınmış ev var. Köyde temelli oturan sekiz hane kalmış, onlar da yaşlılardan oluşuyor.

Bu kitabı yazmaya başlayınca köye gidip çocukluğumu geçirdiğim mekânları tekrar gezdim. Babam ve annem vefat edince toprak damlı evimizle ilgilenememiş, ev yıkılmasın diye köyde evi olmayan bir komşuya vermiştik. Evimiz köyün alt başındaydı, içeri girerken çok heyecanlandım. Bozulan bölümleri görünce duygusallaştım, hüzünle önce alt katta dolaştım. Hayvanlar için yem depolanan merek’ten* sonra ahıra yöneldim. Kış

günlerinde sıcak olsun diye ahırın bitişiğindeki bölmede kalırdık, buraya “kış evi” derdik. Bu ahıra bitişik bölüm, ahırdan biraz yüksekçe “ahır sekisi” idi. Anlaşılacağı üzere, kışları ahır sekisinde yatardık. Yaz günlerinde ise evin üst katında odaların yanında bulunan eyvanda, bazen de eyvana açılan küçük damda. Evin odalarını, odalardaki birkaç parça eşyayı, sedirleri, gökyüzündeki yıldızlara uzun uzun bakışlarımı, yıldızların pırıltısını, annemin yorgun sesini hep hatırlıyorum.

Kış, yaman olurdu Akçalı’da. Çok kar yağardı. Köyün bazen dört, bazen altı ay dışarıyla ilişkisi kesilirdi. Kışın çok ağır geçtiği yıllarda, samanları biten köylüler, hayvanlarla iki günlük yol giderek Arapkir’in Morhamam köyünden saman getirirlerdi. Köyün üst tarafında bulunan kayaya Kurut Kayası derdik, evlerle buranın arası karlarla dolardı. Biz de bulduğumuz tahtalardan kızaklar yapıp bu bölgede kayardık.

Yaz boyu insanlar, tarlalardan elde ettikleri buğdaylardan köyün baş gıdası olan ekmeklik un ve bulgur yaparlardı. Tarhana, turşu, üzüm ve dut pekmezi, pestil yapar; dut, elma, armut, üzüm, patlıcan, biber, fasulye kurutup kışa hazırlanırlardı. Koyun ve keçilerden elde ettikleriyle, kavurmalarını, peynirlerini, yağlarını, kaymaklarını, yoğurtlarını temin ederlerdi. Ahırımızda öküzümüz, ineklerimiz, koyunlarımız, keçilerimiz vardı. Annem her şeyini kendisi yapardı. Dışarıdan bir tek gaz ve tuz alırdık.

Köyde benim yaşıtım kimse kalmamıştı, Çocukluğumda, Şerif Beşe, Remzi Öztürk, Kemal Ertürk, Mehmet Öztürk, Yusuf Ziya Ademhan’la birlikte duvarlarla örülü evlerin arasında oyun oynayarak, kuzu, gıdik (oğlak) otararak (otlatarak) vakit geçirirdik. Bu arkadaşlarımın hepsi rahmetli oldu. Onları düşündükçe hüzünleniyorum. Türk halk müziği sanatçısı olan Muzaffer Ertürk’ün annesi Hatun Ertürk de komşum ve akranımdı.

Köyün yaşlıları, yaz günleri caminin önünde oturup cami duvarının dibindeki serinliğe verirlerdi sırtlarını. Sonbahar ve ilkbaharda da çeşmenin başında bulunan evin önündeki kavak ağacının üstüne oturarak güneşlenirler, vakit ezanlarının okunmasını beklerlerdi. Hepsi sakallıydı, yetmiş seksen yaşlarındaydılar. Onlardan çekinir, yanlarına gidemezdik. Ramazan ayında çocuklara da bir iş düşerdi. O yıllarda köy camisinin minaresi olmadığından imam ezanı yerde okurdu. Köylerde radyo da

olmadığından, ezan sesini duyurmak için caminin önünde bekler, ezan okunur okunmaz; "Ezan getti!" (okundu) diye bağırarak evlere koşardık. Böylece herkes orucunu açardı. Bekir Ağa ve Müdür lakaplı Mehmet Efendi, Hacıbaba, Kör Osman, Maduk Hüseyin, Topal Osman lakaplı yaşlılar hatırladıklarım arasında. Bir de hiç unutmadığım İbo Dayı adında, köyün yaşlı bir çobanı vardı.

Yaz aylarında büyük baş hayvanlar, köyün alt kısmında Aşağı Pahar (Pınar) denilen dutluğun yanındaki kayaların dibinde bulunan ağılda yatarlardı. Sığır çobanı İbo Dayı, gece onları beklerdi. Yanık türküler, Eğin ağzı denilen uzun havalardan okurdu. Sesini duyduğum her zaman yanına gider, İbo Dayı'yı dinlerdim.

Okul çağım gelmişti. Köyde okul olmadığından, çocuklar beş kilometre uzaklıktaki Boylu (Hinge) köyüne okumaya giderlerdi. Annem, beni Boylu köyüne okumak için göndermek istemiyordu. Yaz kış bir saatlik yolu yürümeme yüreğinin dayanamayacağını biliyordu. Oğlu, babasının yanına İstanbul'a okumaya giderse belki kendisini de aldırırdı diye düşünüyordu.

Sonunda beni babamın yanına göndermeye karar verdi.

Aklımdan hiç çıkmayan, köyün üstündeki harmanda düzenlenen gurbetçi gönderme sahneleri bu kez benim için düzenlenecekti. İstanbul'dan gurbetçiler gelirdi, ya da gurbetçiler gönderilirdi. Biz çocuklar bir kenara dizilip o törenleri merakla izlerdik. Bizim için en güzel anlar, köylülerin, gurbetçinin evinde akşam toplandıkları anlardı; çünkü gurbetten gelenler çocuklara şeker dağıtırdı. Şeker, çocuklar için o günün en güzel armağanıydı. O yaz köye dönecek olan, dayısının yanına okumaya giden ortaokul öğrencisi Ömer Beşe'yi heyecanla bekliyordum. Annem beni onunla İstanbul'a göndermeye karar vermişti.

1936 yılı güzünün benim için unutulmaz sabahında annemin, saçlarımı okşamasıyla açtım gözlerimi. Toprak kokan odanın tavanındaki ağaçlara takıldı gözlerim. Gözlerimi ovuşturdum, yorganı başıma çekip uyumak istiyordum; ama kalkmak zorundaydım, ben de gurbetçiydim artık. Harmana gidip törene katılacaktım. İçimi sevinçle karışık bir hüzün kaplamıştı. Zor hatırladığım babamın yanına gidecek, fakat annemden ayrılacaktım. Sevinç ve hüzünle karışık duygular sarmıştı benliğimi. Annem, belli etmediği hüzünle yeni giysilerimi giydirdi bana. Yüzümü

gözümü okşuyordu, ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyordu. Dua ediyordu herhalde. “Çağam” deyip sıkıca bastırıyordu göğsüne, sonra üzüldüğünü belli etmemek için yüzüme bakıp gülüyordu. Küçük tahta bavulu eline alıp beni önüne kattı, evin kapısından dışarı çıktık.

Yeni aldığı şapkayı başıma geçirdi, ne kadar da güzeldi.

Sonbaharın serinliği inmişti köyün üstüne. Çevreyi saran asırlık dut ağaçları yapraklarını döküyordu birer ikişer. Yer yer sararmış yapraklar sabahın ilk ışıkları önünde hüzünle iniyordu yere. Sonbaharın ilk güneşini kapı önünde karşılayan köyün yaşlıları, döne döne inen yapraklardan gözlerini alamıyorlardı. Güneşin altında parıldayarak, çürümek üzere yere düşen yapraklar, görsel bir tablonun güzelliği içinde bir kez daha yürek sızlatarak bu dünyadan göçüşün hüznünü anımsatıyordu onlara. Yaşlılar, vücutlarını güz güneşinin ilk ışıklarıyla ısıtmaya çalışırken, yüreklerini burkacak başka bir sahneye hazırlıyorlardı kendilerini; biraz sonra harman yerinde yine gurbetçi göndereceklerdi İstanbul’a. Kimisi giden için ağlayacaktı, kimisi ayrı kaldığı için, kimisi de dertleri için…

Köyün içinde bir hareketlilik vardı, oradan oraya koşanlar, birbirlerine bağıranlar, harmanlara doğru yürüyorlardı. Köyün yaşlıları dizlerini tutarak, gençler koşarak, kadınlar sabah işlerini yarıda keserek, harmanda toplandılar. Köyün imamı topluluğun önüne geçtiğinde, annemin eteğine sıkıca sarılmışım. O da bir kez daha “Çağam” deyip sarıldı. Baktım köyün kadınları ağlıyor. İmam, ellerini açıp dua okumaya başladı, köylüler hep birlikte “âmin” dediler. “Sağ salim gidip çabuk dönelim, yolumuz açık olsun,” diye her zaman dua edilirdi.

Güneşin ışıkları harmana inerken yolcular yakınlarıyla vedalaşmaya başladılar. Ben de herkesle vedalaştım, kardeşlerime tekrar tekrar sarıldım. Şaşkındım, heyecanlıydım. Ayrılmak ne zordu. Annem eğildi anlatmaya başladı. “Çağam İstanbol’a gedisin. Okuyup böyük adam olacaksın, hem de babanın yanıne gedisin”, dedi. Sıkıca sarıldı, gözyaşlarının yüzüme ılık ılık düşüşünü hiç unutamam.

Yolcuları götürecek komşular telaşa verdiler harmanı, bir an önce bu sahnenin bitmesini istiyorlardı. Eşeklere tahta bavulları yüklediler. Benimkinde birkaç parça giysi, biraz dut, biraz pestil ve badem vardı. Elimden tutup beni, annemin yanından koparırcasına aldılar. “Çağam!” diye

feryat etti annem. Harmanın toprağına oturduğunu, eşekler köy başını dönüp gözden uzaklaşıncaya kadar orada kaldığını, gözleriyle bizi takip ettiğini gördüm.

Ne olduğunu anlayamamıştım bile, ama eşeğin üstündeydim, ilk durak Dutluca bucağıydı. Eşeklerin ardında yürüyen köylü sürekli sesleniyordu; “Uyumayasın ha. Sıkı tutun, yoksa düşersin.”

Çevreme bakıyordum durmadan. Gördüğüm mekânların içinden büyülenerek geçiyordum. Manzara muhteşemdi. Çobanlar el sallıyordu uzaktan, “Uğurlar ola...” diye bağırıyorlardı. Geride bıraktığım anamı, köyümü, nergis topladığım dağları, otardığım gıdikleri oynadığım arkadaşlarımı, aşağı pahardaki gölde çimdiğimiz günleri, heykelciklerimi düşünüyordum.

Dutluca’ya inince şaşkınlığım bir kat daha arttı. Caminin önündeki köylüler bir kamyonun çevresinde toplanmışlardı, ilk kez bir kamyon görüyordum. Lastiklerine, karoserine bakıp durdum. Kamyonun sahibi Muharrem Güven uzaktan bir akrabamızdı, gelip “Bu kimin oğludur?” diye sordu. Öğrenince de “Neye gönderiy Hanife Bacı bu çağayı?” deyip yüzümü, gözümü, başımı okşadı.

Kamyondaki yüklerin üstüne oturduk. Motor büyük gürültüyle çalıştı. Serinlik dört bir yanımızı sarınca ürperdim. Kamyonun hareketi çok hoşuma gitmişti. Döne döne Dutbeli dedikleri çok virajlı yolları indik. Sonra Fırat’ın kıyısından büyük bir toz bulutu çıkartarak ilerledik. Toz bulutu zaman zaman kamyonun içine doluyordu. Virajlı yollardan geçerken düşmemek için, yüklere sıkı sıkı tutunuyordum. Kimi yolcuları kamyon tutmuştu. 35 km sonra kamyon taşlı topraklı, virajlı yollardan Fırat vadisi boyunca giderek Kemaliye’ye ulaştı. Her taraf kalabalıktı, insanlar geçiyordu dört bir yandan. Bu kadar insanı bir arada hiç görmemiştim. Sıcak uzun bir ekmek getirdi yol arkadaşım Ömer. Kamyon Şırzi Köprüsü’ne doğru ilerlerken o, sıcacık ekmeği yiyordum. Tren istasyonuna daha 30 km vardı. Dilim tutulmuştu sanki, hiçbir şey söyleyemiyordum. Virajlı, çok bozuk, uçurumlarla dolu olan toprak yollardan çok korktuğum için yolculuğu hala çok net hatırlıyorum. Bağıştaş’a (tren istasyonunun olduğu Erzincan-İliç ilçesi köyünün adı) indiğimizde toz içinde kalmıştık. Köylüler treni bekliyordu, akşama doğru Bağıştaş düzlüğünü, trenin çığlıkları inletmeye başladı. İstasyonda koşuşturma başladı; çuvalını,

bavulunu alanlar rayların kıyısında toplanıyorlardı. Uzaktan treni görünce şaşırıp kaldım. Köylüler beni çekiştirerek trenin kapısından içeri attılar. Garip bir koku vardı içerde, bir de kömür kokusu sarmıştı treni. Tren tıka basa doluydu. Koridora sıkıştırdığım bavulun üzerine çıkarak pencereden dışarı bakmaya başladım, çünkü ilk kez gördüğüm bir alametin içindeydim. Biraz önce üzerinde yürüdüğüm toprağı, dağları, taşları görmek istiyordum. Ait olduğum yere dönmek istiyordum; köyüm uzaklardaydı, annem yanımda yoktu. Şapkamı köyden tren istasyonuna gelinceye kadar başımdan çıkarmamış, ara sıra da yeni kumaşını okşamıştım. Tren yüreğimi depreştiren düdüğünü birkaç kez çaldı. İstasyonda bulunanlar el salladılar, sonra ilk kez duyduğum takırtılar kulaklarıma doldu, son kez iyice eğilip geride kalanlara bakmak istedim; ama bu arada trenin hareketiyle esen yel, yeni şapkamı başımdan aldı gitti. Yedi yaşımda olmama rağmen çok net hatırlıyorum. Ağlamamaya epey uğraştım. Şapkamın uçup gitmesine Cilo Dağları'nda fotoğraf çektikten sonra yitirdiğim film gibi, Çin'de çalınan objektifim gibi hep hayıflanır, üzülürüm.

Bu yolculuğun koridorda sıkıntılı geçtiğini hatırlasam da gerisini çok net hatırlamıyorum. Bir sis perdesi gibi…

“Bu Babandır” Dediler

Ömer Beşe'yi karşılayanlarla onun Göztepe'deki dayısının evine gittik. Ömer'in dayısı daha önce gurbete çıkmış, polis olmuş. Tek katlı, bahçe içinde bir evde oturuyorlardı. Bir süre orada oturup babamı bekledim. Pencere kıyısında oturan birisi “İşte babası geliyor,” deyince pencereye koşup baktım; şapkalı, elli yaşlarında birisiydi. “Bu babandır,” dediler. İkinci kez görüyordum; birincisini pek hatırlayamıyordum zaten; çünkü dört yaşındaydım.

Babam beni Göztepe'den trenle Haydarpaşa'ya götürdü. Her taraf su doluydu. Denizi görünce şaşkınlık geçirdim. Vapur yolculuğu da beni etkiledi. Karşı yakada vapurdan indik. Babam benim elimden tutup koşa koşa bir şeye bindirdi. Bu ne trene ne arabaya benziyordu. Sonradan tramvay denildiğini öğrendim. Pertevniyal Lisesi'ne geldik. Babam, o zamanlar Pertevniyal Lisesi'nde hizmetli olarak çalışır, okulda yaşardı. Sekiz yıl Pertevniyal Lisesi'nde onunla kaldım. Böylece bir irfan yuvasında büyüme fırsatım oldu. Orası, benim hem evim hem okulumdu. O yıllarda İstanbul'un önemli liselerinden biriydi. Okulun hocalarından tarih

öğretmeni Emin Oktay'ı ve Prof. Emre Kongar'ın babası matematik hocası Ekrem Kongar'ı hatırlıyorum. Bu lisede öğretmenler ve öğrencilerle iç içe yaşadım. Eğitimin tam kalbinde yatıp uyudum. Farkında olmadan çok şey katmış bana. Bilginin, eğitimin havasını soludum. Öğretmenlerle, öğrencilerle dost olmuştum, onlarla konuştum, pek çok şey sordum, konuşmalarını, sohbetlerini dinledim, kendimi geliştirdim. Yıllar sonra Halit Kıvanç la karşılaştığımız bir yurt dışı seyahatte onun da Pertevniyalli olduğunu ve babamı tanıdığını öğrendim. Pertevniyal, her meslekten çok önemli isimlerin, her konuda meşhurların çıktığı bir eğitim yuvası idi.

Pertevniyal Lisesi'nin merdiven altında küçük bir yer vardı. Babamla orada kalırdık. Merdiven altında ranza yapmak için tahtalarımız vardı. Akşam olunca onları çıkarır, bir sınıfa götürür üzerine yataklarımızı sererdik, sınıfta yatardık. Sabah erkenden onları toplayıp yine merdiven altına getirirdik.

Benim için zor yıllardı o yıllar.

1936 yılında ilkokula başladım. Şehzadebaşı'nda bir ilkokula vermişti babam, ancak okulun adını hatırlayamıyorum. Kötü anılarım oldu. Köyden yeni geldiğim için uzun don giyerdim, zaman zaman donumun paçaları pantolonumun paçalarından görünürdü ve çocuklar bana bakıp gülerlerdi.

Şehzadebaşı'ndaki bu ilkokulda birinci sınıfı okudum, sonra yine adını hatırlayamadığım bir ilkokulda ikinci sınıfa devam ederken, o okuldaki öğrenciler, Fatih 56'ncı İlkokulu'na nakledildi. İlkokulu orada iyi dereceyle bitirdim. 2. ve 3. sınıfta orta yaşlı bir erkek, 4. ve 5. sınıflarda bir bayan öğretmenim oldu. Onlardan çok feyz aldım, ruhları şad olsun!

Ben ikinci sınıftayken Atatürk vefat etmişti. Büyük Atatürk'ün vefatı ile duyulan üzüntüyü bizzat yaşadım. Atatürk'ün cenazesinin nakledilişini, Sultanahmet'te eski darphanenin olduğu yokuşun başında, Gülhane Parkı kapısının önündeki caddeden top arabası eşliğinde kortejle geçerken izledim. Tek başıma gitmiştim. Her taraf çok kalabalıktı. Yaşamımda hiç unutamadığım sahnelerden biridir.

Babam bana fazla para veremezdi, kazancı ile ancak geçiniyorduk. Ben de ilkokul ve ortaokul sıralarında harçlığımı çıkarmak için çeşitli yolları denedim. İlkokul son sınıftayken İkinci Dünya Savaşı başladı. Ekmek

karneyle satılıyor, bize çeyrek ekmek veriliyordu. Ancak bu yeterli olmuyor, karnımız doymuyordu. Ağır işçi karnesi olanlara, bir ekmek veriliyordu. Babam ağır işçi karnesi edindi. Aldığımız ekmekten artırdığım bir bölümü Aksaray pazarında satmaya başladım; ancak bir gün polisler yakalayıp karakola götürdüler. Bir daha satmamam için uyardılar. İki de tokat attılar, babam da çok kızdı. Ondan sonra bir daha ekmek satmadım.

Çocukluğumun bundan sonraki yılları, Aksaray ve Yenikapı'da geçti.

İlkokuldayken futbolla ilgilenmeye başladım. Neden bilmiyorum, Fenerbahçeli oldum. Pertevniyal Lisesi'nin önünde büyük bir arsa vardı, bazen çaputtan ve kâğıttan yaptığımız toplarla orada top oynardık. Babam ayakkabılarıma bakar, top oynadığımı sezerse çok kızardı. Fenerbahçe'nin maçlarını izlemek için tramvayla Eminönü'ne gelir, oradan vapurla Kadıköy'e geçer, şimdiki stadın yerinde bulunan 10 bin kişilik, tribünleri tahtadan yapılmış statta maçları izlerdim. Maç biter bitmez ilk vapura yetişmek için koşarak iskeleye iner ve oradan tramvayla Aksaray'a gelirdim. O zaman İstanbul'da iki stadyum vardı. Biri de Beşiktaş'ın, bugün Çırağan Oteli'nin bulunduğu yerdeki Şeref Stadyumu'ydu. Bazen de oraya tramvayla giderdim.

İkinci bir konuya derin ilgim bu yıllarda başladı, sinemaya merak sardım. O yıllarda Şehzadebaşı'nda sinemalar vardı, para buldukça sinemaya kaçar ve film izlerdim. Milli Sinema, Ferah Sineması ve Turan Sineması'nda oynayan filmleri kaçırmazdım. Sinemaların en üst katında parodi denilen yandan seyredilen yerler vardı, beş kuruştu. Fazla para bulamadığımdan filmleri genelde oradan seyrederdim. Sinemaya olan merakımdan sonra, artık her türlü görsel malzeme beni etkiler olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Alman orduları Rusya içlerinde kışa yakalanmış ve çetin kış şartlarında bozguna uğramıştı. O yıllarda gerçekten müthiş bir kış oldu. Tuna Nehri'nin donması sonucu buzların İstanbul Boğazı'nı istila ettiğini, Marmara'ya yayıldığını, bu manzaraları kıyıdan İstanbulluların hayretler içerisinde seyrettiklerini, Galata Köprüsü'ne giderek koca koca buz kitlelerinin yüzdüğünü seyrettiğimi hatırlıyorum.

İkinci Dünya Savaşı sürüyordu, ben de ilkokulu bitirmiştim. Alman Orduları sınırlarımıza dayanmıştı. Şehirde sık sık karartmalar

yapılmaktaydı. O yaz, İstanbul'u boşaltmak için, trenler insanları Anadolu'ya parasız taşımaya başladı.

Beş yıl boyunca köyüme hiç gitmemiştim**.** Babamın da okulda işleri vardı. Zaten babamın ekonomik olarak köye gidip gelecek gücü de yoktu. Yirmi lira maaş almaktaydı. Beni köylü hemşerileriyle köyüme tatile gönderdi. Trenle Bağıştaş İstasyonu'na gelince, beş yıl önce trene binişimi ve şapkamın uçuşunu hatırladım.

Günübirlik arabalar yoktu. Kemaliye'ye gidebilmek için ertesi günü beklemek zorundaydık. Orada küçük bir han vardı ve geceyi o handa geçirdik. Han tahtakurusu kaynıyordu. Sabaha kadar tahtakurularına yem olduk. Ertesi gün kamyon sırtında Kemaliye'ye geldik. Oradan yine kamyona binerek Dutluca bucağına, sonra da edindiğimiz at ve eşeklerle köye ulaştık.

Annemle buluşmamı söze dökmek çok zor. Saatlerce "Çağam!" deyip sarıldı bana. Beş yıl görüşememiştik. Hasretle kucakladı beni, geceleri yatağına alıp yatırdı. Çocukluk arkadaşlarımın çoğu köyden ayrılmışlar, küçükler büyümüşlerdi. Tüm tatil boyunca İstanbul'daki yaşantımızı defalarca anlattırdılar. Her yeri gezdim. Tarlaları, bahçeleri, dutlukları dolaştım. Anneme yardım ettim. Bir İstanbullu olarak herkesin dikkati üzerimdeydi.

Çamur çıkartıp heykel yaptığım kayanın önünde oynaşan çocuklara baktım bazen. Köyümde yaşayamadığım çocukluğumu düşündüm.

Eğin'deki bu ayrılıklar, gurbetler, sıla özlemi yüreği yanık anaları, gelinleri şair yapmıştır. Eğin manileri böyle doğmuştur. Çok güçlü duygular vardır o yüzden manilerde…

Dokuz ay gezdirdim üç yıl emzirdim
Yavrum seni sağ çiğnimde gezdirdim
Ela gözlerini sevdiğim oğlum
Bu mektubu gözyaşımla yazdırdım.
Ela gözlüm hiç mi gelmem aklına
Aktı gözyaşlarım doldu koynuma
Gurbete gideni ben kınar idim

Şimdi kement oldu geçti boynuma.

Sayılı gün çabuk geçti, yine köyün yaşlıları, gençleri, kızları, gelinleri köyün üstündeki harmanın üstüne geldiler. Harmana hüzün çöktü. Hasretle yüreği yananlar, gidenleri yine dualarla uğurladılar. Annem sarılıp "Çağam!" diye gözyaşı döktü. Dutluca'ya kadar dayandım, ama orada Muharrem Usta'nın kamyonunun karasörüne yaslanıp ağladım. Fırat kıyılarını geçip Bağıştaş İstasyonu'na vardık, O unutamadığım handa konaklamayı, tahtakurularıyla mücadeleyi ve treni beklemeyi artık garipsemiyordum.

Köyden dönünce babamla gidip Yenikapı Ortaokulu'na yazıldım. O yıllarda Pertevniyal Lisesi'nin orta kısmı yoktu. Okulum, Pertevniyal Lisesi'ne 200 metre uzaktaydı. Artık İstanbul'u daha iyi tanımaktaydım. Babam, şehrin tarihi yerlerine, mesire alanlarına ve camilerine, müzelerine, götürüp gezdirirdi. Tarihi öğrenmeyi seviyordum, öte yandan gördüklerim beni büyülüyordu.

Beyoğlu'ndaki sinemalara gitmeye başladım. Türkiye'de vizyona giren filmler, önce Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi çevresindeki sinemalarda oynardı. Taksim Sineması'na genelde, acıklı Mısır filmleri getirilirdi. Ayrıca Lale, Melek, İpek, Atlas Sinemaları da vardı. Hele macera filmlerinin oynadığı Alkazar'a çok giderdim.

Ortaokul sıralarında harçlığımı çıkarmak için gazete satmaya başladım. Cağaloğlu'na giderek, gazete binalarından gazeteleri alır ve sokaklarda "Yazıyor, gazete!.. Akşam, Son Posta, Cumhuriyet, Vatan!" diye bağırır, gazeteleri satarken başlıklarını okur, en çok da fotoğraflarına bakardım. Bir de o sıralar eski filmler de sattım. Birkaç arkadaşımla beraber Beyoğlu'na gider, film şirketlerinden eski hurda filmleri kilo ile alırdık. Filmleri sıcak sudan geçirerek emisyonlarını sıyırır, saydam hale getirirdik. Bu işi bir arkadaşımdan öğrenmiştim, onunla Mahmutpaşa'da bu filmleri satardık. Bayanlar bu şeffaf filmleri kurdele ile birbirine ekleyerek el çantası yaparlardı, zamanın modasıydı bu çantalar. Diğer boş zamanlarımda da ağaçtan oyuncaklar yapardım. Elim, pek çok şeye yatkındı.

Arsalarda top oynar, yaz aylarında da Yenikapı'ya iner, denize girerdim. Yenikapı ve Kumkapı sahilleri kumsal ve plajdı. Herkes oralara yüzmeye giderdi. O günlerde sahiller bomboştu. İki gazino vardı o kadar. Birinin adı

“Çakır’ın Gazinosu” idi, çok meşhurdu. Yüzme öğrenmek için denize girdiğim yıllarda boğulma tehlikesi atlattım, arkadaşlarım beni kurtardı.

Yine tüm hayatım boyunca hobim olacak, yemek pişirme alışkanlığını edindim. Babam, yemeklerini kendisi yapardı. Babama bakarak yemek yapmayı öğrendim ve ona yardım etmeye başladım. O yıllarda balık çok olurdu; uskumru, palamut, torik, kalkan çok ucuzdu. Kocaman bir torik 50–60 kuruşa satılırdı. Aksaray’dan Eminönü’ne kadar yürüyerek gider, balık halinden dört beş kiloluk bir torik alır, akşama dönerdim. Öyle çok ve ucuz balık olurdu ki, boğazda kepçeyle palamut ve uskumru yakaladıklarını çok seyrettim. Çeşit çeşit balıkları da, balıkçı dükkânlarını da gözlemleyerek isimlerini öğrenmeye çalışırdım.

Bazı hafta sonlarında evlenip İstanbul’a gelen ablamın ve eniştemin Ortaköy’deki evlerine, bazen de Bakırköy’deki akrabalarımın evine misafir olurdum. Hasan ve Hüseyin Fırat, babamın amcaoğulları; onları gurbete çıkan babaları okutmuş, memur olmuşlardı. Babam kendisini babasının okutmadığını söylerdi. Bakırköy’de oturan amcaların evlerinin birisi Kartaltepe’de diğeri hemen istasyonun yakınındaydı. Hasan Fırat’ın evinin kocaman bir bahçesi vardı, orada sebzeler, meyveler yetiştirirdi. Amcaların da birer torunları vardı; Hasan ve Faruk. Onlarla da oynardım.

Köylülerin toplandığı bir kahve vardı. Bazen babamla oraya giderek köylülerle birlikte oturur, köyden gelen haberleri konuşurduk. Ortaokulda derslerim iyiydi. Sosyal derslerde başarılıydım; ama en çok sevdiğim ders resimdi. Resim öğretmenimin dikkatini çektim, öğretmenim yaptığım resimleri seçer ve panoya asardı.

Ortaokulu iyi derece ile hiç sınıfta kalmadan bitirdim. Pertevniyal Lisesi’ndeki öğretmenler yatılı bir okula gitmemi istediler ve babama yol gösterdiler. Yatılı bir okulda okuyabilmem için çeşitli okulların imtihanlarına girmemi önerdiler, (Bana ders veren ve bu konuda yardımcı olan fizik öğretmeni Nimet Hanım’ı hep saygıyla hatırlarım) ancak o yıl da tatilde annemi görmeye köye gidince, sınavların bir kısmını kaçırdım. Üç yıl boyunca annemi görememiştim. Yalnız Arapkir’de TCDD Meslek Okulu’nun sınavına girdim. Tatil dönüşü Pertevniyal Lisesi’nin öğretmenleri ve ortaokul müdürüm İbrahim Bey, öğretmen okuluna girmemi tavsiye ettiler. Çünkü, o yıllarda öğretmen okullarına, ortaokulu iyi ve pekiyi dereceyle bitirenler aday gösterilerek alınmaktaydı. Ben de

başarılı bir öğrenciydim, böylece evraklarım tamamlandı ve o zaman Balmumcu'da olan İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ne kaydım yapıldı. Öğretmen olacaktım, artık yolumu seçmiştim.

Pertevniyal Lisesi'nde geçen sekiz yıldan sonra 1944'te, babamdan ayrılarak yatılı okula başladım. İstanbul'u gezip, tanımayı sürdürdüm. Okul Mecidiyeköy'e yakındı. Mecidiyeköy ve civarı, Balmumcu, o günlerde boş arsalar ve dut ağaçlarının olduğu alanlardan ibaretti, hiç yapılaşma yoktu.

Öğretmen okuluna girmekle benim için yeni bir hayat başlamıştı. Sınıfımız 40 kişiden oluşuyordu. Hepimiz değişik yörelerden gelmiştik. Önceleri yatılı okul hayatını biraz yadırgadım; ama sonraları arkadaşlarla kaynaştık ve okula alıştık. Okul şehir merkezine uzak, Osmanlı'dan kalma bir köşktü. Yatakhanelerimiz ahırdan bozma, restore edilmiş bir koğuştu. “Abdülhamit'in deve ahırıymış,” derlerdi. Okulun mevcudu 120 kişiydi. Çok seçkin bir öğretmen kadrosu vardı. Müdürümüz edebiyat öğretmeni Nahit Cemal Toker, CHP Bursa Milletvekili, E. Büyükelçi Onur Öymen'in babası psikoloji öğretmeni Münir Raşit Öymen, tarih öğretmenimiz Mümtaz Özgüner, coğrafya öğretmenimiz Rauf Miral'dan çok feyz aldık. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda okuyan öğrenciler olarak birbirimizi tanırdık ve üst sınıftakilere “ağabey” derdik. Onlar da bize yol gösterirlerdi. Okuldan izinli olarak, sadece Cumartesi öğleden sonra ve Pazar günleri çıkabiliyorduk. Mecidiyeköy, o yıllarda gerçek bir köydü. 20 dakika yürüdükten sonra tramvayla Taksim'e iner, sinemalara giderdik. Bazen de 30 dakika yürüyerek Beşiktaş istikametine doğru giderdik. Beşiktaş'ta da Suatpark ve Gürel isimli iki sinema vardı. Çok defa, şimdi Çırağan Oteli'nin olduğu yerdeki Beşiktaş Şeref Stadı'na maça gidecek para bulamadığımız için yukarıda bir tepede bulunan Yahya Efendi Mezarlığı'ndan maçları sahanın yarısını görerek seyrederdik.

Cumartesi ve pazarlarımı Beyoğlu'nda vizyona giren filmleri izlemekle geçirir, hiçbir filmi kaçırmazdım. Benim gibi sinemaya meraklı Edirneli arkadaşım Zerefşan Korur'la bir yıl önceden Türkiye'ye gelecek filmleri araştırırdık. Karanlık salonlarda, beyaz perdeye düşen görüntüler beni müthiş heyecanlandırırdı. Artık görsel zenginliğin tadını iyice almıştım. Resim öğretmenim heyecanımı ve yeteneğimi farketti, gelişmem için elinden gelen çabayı gösterdi. İş derslerine karşı da yeteneğim vardı. Güzel ciltler, kutular, oymalar, model uçaklar, ahşap heykelcikler yapardım. İlk

aldığım hediye de model uçak yarışmasında aldığım birincilikle bir saat oldu. Görsel malzemelere merakımın ardından, Othmar'ın o günlerde çekip kartpostal yaptığı İstanbul fotoğrafları dikkatimi çekmeye başladı. Bazılarını alıp, sakladım.

Öğretmen okulunda çok iyi arkadaşlar edinmiştim. Benim gibi resme meraklı Ali Parmakerli de Yenikapı Ortaokulu'ndan gelmişti. En iyi ve sadık dostlarımdan biri de Ali'dir. Edirneli Zerefşan Korur da iyi resim yapıyordu, sinemaya da meraklıydı. Tekirdağlı Hakkı Karayiğitoğlu, Ankaralı Semih Sayın da resimle ilgilenen arkadaşlarımdandı. O yıl birinci sınıfa gelen öğrencilerin arasında, Kemaliye Başpınarlı Mustafa Şen'le tanıştım, uzun bir dostluğun ilk temelleri atılmıştı, hâlâ da en iyi dostlarımdan biridir. Artık birinci sınıf bitmiş, ikinci sınıfa geçmiştik. Ayrıca çocukluk arkadaşım, köylüm Kemal Ertürk de İstanbul'a çalışmaya gelmişti. Sık sık buluşuyorduk. Kemal Ankara'da Ziraat Fakültesi'nde çalışıyordu, tıbbî cam işleriyle ilgili üretim yapıyordu, sonra istifa edip İstanbul'da bir arkadaşıyla bir iş yeri açtı ve iyi para kazanmaya başladı. Bana da yardım ediyordu; çünkü babam bana çok az harçlık verebiliyordu. Ona yük olmamak için kendi harçlığımı çıkaracak işler yapmaya çalışıyordum. Hafta sonlarında babamı görmeye gidiyordum.

Okul yaz tatiline girince yine annemin yanına gittim, ona yardım ettim, yapılacak çok iş oluyordu. Bize de kış için yiyecek hazırlıyordu. İşten zaman buldukça arkadaşlarımla da buluşuyordum. Arkadaşlarımdan bazıları okumak için, bazıları çalışmak için başta İstanbul, Ankara, Zonguldak olmak üzere büyük kentlere gurbetçi olarak gitmişlerdi. Emsallerimin içerisinde gurbete çıkıp ilk okuyan bendim. Köyden dönüşü bu sefer Arapkir, Malatya üzerinden yaptım; fakat yollar çok bozuktu. 160 km'lik yolu kamyon üstünde, toz toprak içinde 10 saatte alabildik. Savaş yıllarında benzinsizlikten, lastiksizlikten kamyonlar her zaman çalışamazdı.

Okula döndüğümde bir sürprizle karşılaştım, okulum kapanacaktı. Bu nedenle Edirne'deki Öğretmen Okulu'na nakledilecektik. O yıl Milli Eğitim'de büyük değişikler olmuş, birçok öğretmen okulu kapatılmıştı. İstanbul'dan ayrılmak beni ve arkadaşlarımı çok üzdü. 1946-1947 öğretim yılında son sınıfı okumak üzere Edirne'ye gittim. Edirne ilk kez gördüğüm bir kentti. Bu tarihi kente de çabuk alıştım. Mimar Sinan'ın eserlerinden çok etkilendim, hepsini defalarca gezdim. Edirne'deki resim öğretmenim de

resimlerimi çok beğendi, yüreklendirip çalışmam için çeşitli konular verdi. Okulu bitirince, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'ne gitmem için teşvik etti.

Bir gün okulda, fotoğraf çekildiğini ve tab edildiğini öğrendim. Bu işi yapan da arkadaşımın babası olan fotoğrafçı Kenan Gökaydın'dı. Karanlık oda işlerini biliyordu; okulda mevcut olan karanlık oda malzemelerini toparlamış, fotoğraf tabı denemeleri yapmaktaydı. Ben de yanına girdim. Agrandisör makinesindeki filmden, ak kâğıdın üstüne düşen görüntünün, banyoya atıldıktan sonra kâğıt üstüne kara kara şekilleri nasıl oluşturduğunu bizzat gördüm. Bu sahne beni çok etkiledi. Bu imkânı bulup uğraşmak istedim; ama mümkün olmadı. Diğer taraftan resim öğretmenim de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'ne gitmem konusunda ısrarlıydı. İlkokul öğretmenliğini yeterli görüp, bir an önce hayata atılıp anne ve babama yardım etmeliydim. Fakat yılsonunda matematikten ikmale kaldığımı öğrenince çok üzüldüm, köye de gidemedim, okulda kalıp bitirme sınavlarına hazırlandım. Okulu iyi dereceyle bitirdim.

Öğretmen okulu bitince, mezun olanlar gidecekleri yerleri belirten formlar doldururlardı. Öğrencilerin çoğunluğu, tayin olacakları yere "Türk Bayrağı'nın dalgalandığı her yer" diye yazarlardı. Yürekleri vatan sevgisi ile dolu gençler, Türkiye Cumhuriyeti'ne iyi insanlar yetiştirmek için azimle yola çıkmak için hazırdılar.

Tayinim, kendi memleketime, Erzincan'ın Kemaliye ilçesi Başpınar bucağına çıktı. Arkadaşlarımdan bir kısmı, Trabzon, Kars, Ağrı, Erzurum gibi illere tayin oldu. Ben de Karadeniz'i çok merak ediyordum. O tarafa gidecek birkaç arkadaşla anlaşarak kamyondan bozma eski bir otobüsle İstanbul'dan Trabzon'a hareket ettik. Yollar çok kötüydü, iki günde Trabzon'a ulaşabildik. Karadeniz'in doğal güzelliklerine hayran kaldım (Fotoğrafa başladığım sonraki yıllarda sık sık Karadeniz'e gitmemin sebebi, sanırım ilk seyahatimin bende uyandırdığı etkidir). Trabzon'dan Erzurum'a geçtik, orada arkadaşlarımdan ayrıldım.

Öğretmen okulunda geçirdiğim günleri unutamam; çünkü orada her şeyi arkadaşlarla paylaştık. Birlikte yatıp birlikte yemek yedik, birlikte hüzünlenip birlikte sevindik. Öğretmen okulundaki arkadaş grubu ile tüm yaşamım boyunca haberleştim, zaman zaman bir araya gelerek anılarımızı tazeledik. Halen de eksilerek azaldığımız arkadaşlarımla, her yıl birkaç defa

bir araya geliriz. Hasan Tahsin, Halit ve Yusuf Ziya hayatta olan ve görüştüğüm arkadaşlarım.

Trenle Erzincan'a ve oradan da Bağıştaş İstasyonu'na ulaştım ve Kemaliye üzerinden köye vardım. Çok kez gidip gelmiştim bu yollardan. Öğretmen okulunda okurken her yıl gidip annemin yanında olmuştum, ancak bu seferki gidişim başkaydı. Yedi yaşımda, bilincim henüz gideceğim yerleri algılamazken çıktığım yolculuktan çok başkaydı. Büyük bir görev yüklenmiştim. Yedi yaşımda çıktığım gurbet serüvenini tamamlamış, okumuş, adam olmuştum. Köyümde şimdi bambaşka biçimde karşılanacaktım. Nitekim annem köyün üst başında bana sarılıp, uzun uzun gözyaşı dökerken "Çağam öğretmen olmuş..." dediği gurur sözcükleri karıştı hıçkırıklarına. Bir Anadolu kadınının evladını okutabilmek için verdiği çabanın sonucunda, yüreğinde hissettiği duygularının dışa vurumuydu bu gözyaşları... Bağrından zorla söküp yedi yaşında gurbetlere okutmak için gönderdiği oğlu, şimdi başka çocukları okutmak için öğretmen olup geri dönmüştü yanına. Nasıl gurur duymazdı?..

Sesimi Duyan Var Mı?

Eylül ayında mezun olduğumdan tatilim kısa sürdü. Okulların açılması çok yaklaşmıştı. Birkaç hafta köyde dinlendikten sonra yol hazırlığına başladım.

Başpınar, dağın ardında, Fırat (Karasu) vadisinin karşı yakasında Akçalı'ya altı saatlik mesafede. Görevime başlamak için annemi ve köyden Osman ile Hasan Efendi'yi de yanıma alıp yola koyuldum. Annemin gururu yüzünden okunmakta. Nasıl gururlanmasın ki! Küçücük Sıtkı'sı büyümüş de şimdi öğretmen olduğu köyüne bizzat kendisi götürmekte.

Dağın üstüne çıkınca, sonbaharın yeli sarıp sarmaladı hepimizi. Fırat aşağıda çılgınca akmakta. Başpınar, Munzur Dağları'nın eteğinde, Fırat vadisinin karşı yamaçlarında, yeşillikler içerisinde büyük bir köy. O zaman bucaktı. Dağın üstünden vadiye inmek oldukça zor oldu. Arazi, sarp ve yer yer ormanlık. Fırat kıyısına yaklaşınca karşıyı gören bir kayanın üstünde durduk; çünkü karşıya geçmek için köprü yoktu. Yörenin tek ulaşım aracı tahtalardan yapılmış, hayvanların ve insanların geçirildiği, sala benzeyen bir kayıktı. Kayığın başında kimse yoktu. Başpınar köyünün altında, Hastesi (Yıldızlı) adında, küçük bir köy daha var. Kayık bu köye aitti.

Fırat’tan karşıya geçmek isteyenler “Bakacak” dedikleri kayanın üstünden bağırmaya başlarlar ya da av tüfeğiyle ateş edip seslerini duyurmaya çalışırlardı. Köylülerden kim duyarsa kayığın başına gelir, yolcuları karşı kıyıya geçirirdi. Tüm gücümle bağırmaya başladım:

”Kayığa gel kayığaaaa!.. Sesimi duyan var mı?”

Anadolu’daki kutsal görevim, öğretmenlik başladı. Her şeyi kendim çözecek, kendi sorunlarımı halledip, okulunun ve çevrenin sorunlarına, yerel imkânları seferber ederek çözüm bulacaktım.

Sesimin vadide yankılanışını bugün gibi hatırlıyorum. Çok geçmeden karşı yamaçlardan, birisinin aşağıya doğru indiğini gördük. Kıyıya inince, Hastesili kayıkçıyı hazır bulduk. Eşeklerimizle kayığa binmek oldukça zor bir işti. Hayli tedirgin olduk fakat başka çaremiz de yoktu. Fırat’ın azgın sularında kendimizi akıntıya teslim ettik. Kayıkçı elindeki tek kürekle, akıntının sürüklediği kayığı karşı tarafa geçirmeye çalıştı. 50 metre kadar aşağıda karşı kıyıya ulaştığımızda derin bir oh çektiğimizi hiç unutamadım. Zira hepimiz ilk kez karşılaştığımız bu olaydan çok korkmuştuk. Aynı olayı köye gidip geldikçe birkaç sefer daha yaşadım.

Hastesi, her dönemde yardımlaşma adına, iyilikseverlik adına ün sahibi olmuş bir köy. Onların çocukları da Başpınar bucağına gidip eğitimlerini sürdürüyorlardı. Yol, döne döne çıkar Hastesi’ye, yükseldikçe Fırat vadisinin derinliği gözler önünde uzar gider. İnsanın içini ürperten Fırat’ın sesi azalır. Hastesi bahçelerinde öten kuşların sesini ta yukarılara çıkınca duyar köye gidenler.

Hastesili yaşlılar, öğretmenlerini saygıyla karşılayıp buyur ettiler. Köyün ileri gelenlerinden Hüseyin Efendi’nin eyvanında sedirin üstüne oturduk. Ben de tabii… Şaşırıp kaldım bu terbiye karşısında. Yüreğim gümbür gümbür atmakta, bir an önce Başpınar’a gidip okuluma kavuşmak istiyorum; ama o gece Hastesi’de bizi konuk ettiler.

Başpınar bucak merkezidir, Hastesi’ye yürüyerek 30 dakika mesafede. Sabah serinliğinde annemle yola koyulduk (Hanife Bacı kanat bağlamıştır). Oğluna gösterilen saygı, “Öğretmen Bey“ diye çağırmaları annemi hâlâ etkisi altında tutuyordu. Başpınarlılar bizi ilgiyle karşıladı. Anam yine kol kanat gerdi bana ve kafasına göre yerleştirinceye kadar beni, Başpınar’da

kaldı. Bir köy evinde, bir odaya yerleştik. Başpınar meydanında bir örtme üstünde taş duvardan yapılmış okulda görevime başladım. Annem ve köylülerimiz, bir hafta sonra yine Hastesi üzerinden Osman ve Hasan Efendi'yle aynı şekilde Akçalı'ya döndüler.

Köyümün hemen yanı başında anamın nefesini duyarak, 60 öğrencimle bir yıl bıkıp usanmadan haşır neşir oldum. Çocukları okutmak kadar, çok kaytarıcı eğitmenle de uğraştım, onun görev yapması için elimden geleni yaptım. Gerektiğinde çevre köylerdeki diğer öğretmenlerle işbirliğine gittik, danıştık, eğitim ve öğretim üzerine çok söyleştik. Zaman buldukça da tuvalimi alıp Fırat vadilerine bakarak resimler yaptım. Akşamları Fırat üzerinden güneş batarken gördüğüm manzara, beni çok etkilerdi.

Birkaç kez Hastesi kayığıyla köyüme gidip geldim. Yılbaşı tatilinde köyden dönüşümde yarım metreye yakın olan karın üzerinde, aslında altı saat sürmesi gereken yolda, köyden iki yardımcıyla karları yara yara dokuz saatte Başpınar'a zor ulaştığımızı bugün gibi hatırlarım.

Kemaliye'ye gitmek de öyle kolay değildi. Milli Eğitim memuru Mehmet Bey, Kemaliye'de, dönem sonuna doğru bir öğretmenler toplantısı yapacağını bildirdi. İlkbaharın coşkun günleri, tüm sular coşmuş, Fırat'ın sesi Başpınar'a ulaşmıştı. Kemaliye'ye başka bir köy kayığından geçerek ulaşmak gerekiyordu "Tama köyü kayığı suya gitmiş, geçit vermiyor..." diye bir haber gelince, Kemaliye'ye gitmek için diğer köylerden Hulusi ve Alparslan öğretmenlerle, patika dağ yollarından Kemaliye'yi tren istasyonuna bağlayan tek geçit noktası olan Şirzi Köprüsü'nden geçip Kemaliye'ye 12 saatte ulaşabildik.

"Ankara'ya Erken Gel!" Dediler

Öğretmen okulundaki resim öğretmenimin ısrarına rağmen Gazi Eğitim Enstitisü'nün Resim Bölümü'ne gitmemiş, babama ve anneme yardım etmek düşüncesiyle ilkokul öğretmenliğini yeterli görmüştüm. Arkadaşlarım Ali Parmakerli, Semih Sayın, Hakkı Karayiğitoğlu öğretmenlerin sözünü dinleyerek Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'ne girmişlerdi. Başpınar'da öğretmenlik yaparken onlarla mektuplaşmayı sürdürdüm ve Gazi Eğitim Enstitüsü ile ilgili bilgiler edindim. Arkadaşlarım bana, "Ankara'ya erken gel, seni çalıştıralım..." dediler ve sonunda onların sözünü dinledim. Okullar kapanınca tatilimi köyde geçirip,

anneme yardım ettim. Kardeşim Nezahat da evlenmişti, annem yalnızdı. Babam hala İstanbul’dan dönmemişti.

Eylül ayında, köye tatile gelen arkadaşım Kemal’le yola çıktık. Yollar çok bozuk olduğundan ve lastiksizlikten vasıta çalışmamaktaydı. Bir at kiralayarak 70 km’lik Bağıştaş yolunu yaya olarak hiç mola vermeden giderek trene yetişebildik.

Arkadaşlarımın yardımıyla Ankara’da sınavlara hazırlandım. Orada desen çizip suluboya resim çalışmaları yaptım. O yıl resim bölümüne 20 öğrenci alınacaktı. 80 kişi çağrılmıştı. Sınav günü çok heyecanlıydım. Sınavda canlı modelden bir desen ve bahçeden de suluboya çalıştık. Hepimiz birbirimizin çalışmalarını gördüğümüzden, kendimden oldukça umutluydum. Kazandığımı, ertesi gün listelerden okuduğumda, çok mutlu oldum.

1948 yılında benim için artık yeni bir gurbet hayatı başladı. Annemi köyde bırakıp Ankara’ya yerleştim. Babam, İstanbul’da Pertevniyal Lisesi’nde halen çalışmaktaydı. O zamanlar emeklilik yoktu ve yardım sandığından birikmiş parasını alabilmesi için altmış beş yaşına kadar çalışması gerekmekteymiş.

Gazi Eğitim Enstitüsü, o yılların en önemli okullarından birisi idi. Burada Türkiye’nin önemli öğretmen kadroları yetişmektedir. Öğretmen okulundan sonra, müzik ve resim bölümlerinde okuyanlar üç; diğer bölümlerde okuyanlar iki yıl eğitim görmekteydiler. Çok istediğim bölüme girmiştim artık.

Nihayet resim öğretmeni olacak ve sanatla uğraşabilecektim. Hem öğrenmek hem de yüreğimin bir köşesinde ruhumu kışkırtan duygularımı tatmin etmek imkânına kavuşmuştum. Okulumuzda çok önemli öğretmenler vardı. Ressam Malik Aksel, Ressam Refik Epikman, Ferit Apa, Şinasi Barutçu, Sait Yada, Necdet Pençe, Remzi Oğuz Arık gibi alanlarının en değerli ve başarılı isimleri derslerimize girmekteydiler. Derslerimizin içinde “fotoğraf” da vardı. Buna çok sevindim, artık çok merak ettiğim fotoğrafçılığı da öğrenebilecektim. Fotoğraf derslerine Türk sanat fotoğrafçılığının öncülerinden Şinasi Barutçu girmekteydi.

Bir süre sonra babam, altmış beş yaşına geldi ve köye döndü; annem Hanife Hanım’ın, kurulu düzenine katılarak çiftçilik yapmaya başladı.

Köyde iş çoktu. Hayvanlar, tarlalar, bahçeler iki yaşlı insanın çabasına kaldı. Annem ve babamın kırk yıllık gurbet hasretliği bitti, bundan dolayı çok mutluydum. Ama bu mutluluğumu gölgeleyen bir acı haber beni çok üzdü, iki çocuklu 27 yaşındaki ablamı kaybetmiştim.

Babam köye döndükten sonra doğal olarak bana hiç harçlık gönderemedi. Kendi harçlığımı çıkarmak için piyasada bazı grafik işleri yaptım. Okulda bazı öğrencilerin fotoğraf çekerek para kazandıklarını görünce, benim de bir makinem olursa bu işi yapabileceğimi düşündüm; çünkü fotoğraf derslerinde gerekli bilgileri almıştım. Hemşerilerimden ve arkadaşlarımdan borç, harç denkleştirdiğim 90 lira ile Agfa marka 6x6 12 poz çeken ilk makinemi aldım. Makinenin sadece 30-60-125 ve B enstantaneleri vardı. Gelişmiş bir makine almaya gücüm yetmediğinden, basit bir makineyle yetinmek zorundaydım. Böylece okulda öğrencilerin fotoğraflarını çekmeye başladım ve harçlığımı da çıkarabildim. Haftada iki saat fotoğraf dersimiz vardı. Boş zamanlarımızda da karanlık odaya bakan arkadaşımızdan rica minnet anahtarı alıp, tablarımı yapmaya çalışırdım. Bu arkadaşım Ankara'da beraber olduğumuz Heykeltıraş Burhan Alkar'dı. Evet ben çamurla oynarken fotoğrafa yöneldim. Burhan da fotoğraf atölyesine bakarken heykeltıraş oldu. Bu çalışmalardan sonra kendimi fotoğrafın içinde buldum, artık makine elimden hiç düşmez oldu. Arkadaşlarımın portrelerini, okuldaki çalışmaların fotoğraflarını çektim. Ayrıca Şinasi Barutcu'dan öğrendiğim fotoğraf bilgileriyle sanatsal ve artistik görüntüler çekmeye başladım.

"Evlenme Çağın Çoktan Geldi"

Yıl 1949, 2. sınıfa geçtim ve tatilde köye gittim. Artık yanımda fotoğraf makinem de vardı. Yöremden fotoğraflar çekerek arkadaşlarımla paylaşmak istiyordum. Birtakım sürprizlerin de beni beklediğinden haberim yoktu. Köylülerin, "Evlenme çağı çoktan geldi" fısıltıları, babamın ve annemin niyetlerine tercüman oluyordu. Onlar geleneklere uyarak eve gelin gelmesini istiyorlardı, oysa biz ülke koşullarında, o zamana göre oldukça hoşgörülü bir ortamda okumaktaydık. Yetişmiş kızlar ve erkekler, aynı sınıflarda, aynı sıralarda eğitim görüyorduk. Kız arkadaşlarımız oluyordu.

Bazı erkek arkadaşlarım sınıftaki kızlarla arkadaşlıklarını sürdürmekte, bazıları evlilik için hazırlık yapmakta, nişanlanmaktaydılar. Hiç hazır olmadığım evlilik konusunda günlerce düşündüm. Nasıl olacaktı bu iş?..

Hâlâ okumaktaydım, böyle bir şeye hazır değildim. Bir köylü kızı ile evlenirsem nasıl olur, kentten, okuldan birisi ile evlenirsem nasıl olur? Annemin ısrarlarına rağmen karar veremedim. Onları da kırmak istemiyordum. Sonunda onların düşüncesini kabul edip köyden evlenme düşüncesi ağır bastı; çünkü annem ve babamın yardıma ihtiyacı vardı. Kentli bir kız, köyde yaşamak istemeyebilirdi. Annem ve bibim (halam), düşündükleri adayları tek tek saydılar bana, hangisini istersem isteteceklerdi. İstettikleri kızın hemen verileceğinden emindiler; çünkü o zaman köylerde okumuş insan çok azdı ve kızlarını onlarla evlendirmeleri gelecek kaygısını yok ediyordu. Köydeki gelinlik kızların gönlü hep benden yanaydı; ama Dutluca'daki akrabamız şoför Muharrem Güven'in kızı Nadide, ağır basmaya başladı. Tatillerde, geliş gidişlerimde, uzaktan akrabamız olan Muharrem Güven'in evinde kalmaktaydım. Yolculuklarım sırasında birçok kez onu da görürdüm.

O yıllarda ülkemiz için ulaşım, başlı başına bir sorun olmaya devam etmektedir. Muharrem Güven, Kemaliye'ye ilk vasıtayı getiren insandır, bundan dolayı çevresinde çok önemsenen bir kişidir.

Artık tatil bitmiş, Ankara'ya dönüş zamanı gelmişti. Birçok fotoğraf da çekmiştim. Ankara'da fotoğrafları banyo edip neticelerini görmeyi sabırsızlıkla bekliyordum. Köyden Kemaliye'ye kadar olan yolculuğuma eniştem Şerif Beşe refakat edecekti. Yaya olarak gittiğimiz Kemaliye'ye kadar Nadide'yle evlenmem için beni ikna etmeye çalıştı. Nadide'nin bucağın en güzel kızı olduğunu, çok görgülü ve becerikli olduğunu, şehre gittiği zaman da oraya intibak edip, kendisini mahcup etmeyeceğini anlattı durdu. Günlerce kafamı meşgul eden bu mesele, bu yolculukta çözüme kavuştu ve hayatım boyunca çalışmalarımda destek ve fedakârlıklarıyla büyük rol oynayan Nadide Hanım'la evlenmeye karar verdim. Özverili, sevgi dolu, iyimser, yapıcı, çalışkan, becerikli, çok başka bir kadın olduğunu tam olarak evlenince anlayacaktım. Aradan bir yıl geçti, 2. sınıf da bitti. Yaz tatilinde, 1950 Ağustosu'nda köyde, geleneklere uygun bir köy düğünü ile Nadide'yle evlendim.

Bu sefer köyde kaldığım süre içinde çektiğim fotoğrafları Ankara'ya gidince banyo etmeye sabredemedim. Zaten hazırlıklı gelmiştim banyo ederek, yanımda getirdiğim bir tab kutusunda cep feneri ile kontak tab yaptım; çünkü o yıllarda yörede elektrik yoktu. Bunları başarmak bana

büyük keyif veriyordu. Fotoğraf makinesine sahip oluşumun ilk yılıydı. Ondan sonra da Kemaliye'ye gelişimde köyün ve yörenin fotoğraflarını çeker, arkadaşlarıma gösterip onlarla paylaşırdım.

Sanat Hayatımda İlk Ödülüm

Son senemizde Öğretmenler Derneği bir piyango bileti kompozisyonu yarışması açtı. Grafik dersinde çalıştığımız, benim yaptığım kompozisyon birinci oldu. Sanat hayatımda aldığım ilk ödülümdü bu.

Kemaliye'nin vahşi doğası beni hep etkiledi, fotoğrafa yönelmemde başlıca etkenlerden biri oldu. Fotoğraf artık benim için bir tutkuydu. Resim yapmak, fotoğraf çekmek, sanatla uğraşmak hep yaşadı ve yaşıyor hayatım boyunca.

İlk sergimi, Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olduğum yıl, 1951'de açtım. Bu sergide o ana kadarki resimlerim, grafiklerim ve fotoğraflarım yer aldı. O yıllarda fotoğrafa pek değer veren yoktu. Ressamlar, fotoğrafı hep küçümser ve sanat olarak kabul etmezlerdi ama ben "Fotoğrafla da sanat yapılır" bilinciyle dünyaya baktım. Resim ve fotoğrafı birlikte yürüttüm; ancak fotoğrafa karşı olan tutkum her zaman daha fazla oldu. Öğretmen okulunda, ilk kez gördüğüm karanlık odada ak kâğıt üzerine düşen hayallerin banyo edilmesi ile görüntüye dönüşme sahnesi, beni daima çok etkiledi. Doğadan kendi yorumumla estetik görüntüler sunma istemi hep ağır bastı çalışmalarımda.

Sanat eğitimi okuyan bir öğrenci olarak çevreme bir başka gözle baktım her zaman. Gazi Eğitim Enstitüsü yıllarında da, öğretmen okulunda olduğu gibi her yıl yaz tatilinde köyde oldum. Köyden Kemaliye'ye giderken geçtiğim mekânlar beni çok etkiledi. Dutluca bucağından sonra Dutbeli'nden aşağı inerken Fırat vadisi uzayıp gider, Fırat kıyısına indikten sonra yol döne döne Kemaliye'ye kadar sürer. Buradaki mekânlar hep hafızama kazındı. Dutbeli'nden sonra Arnavut Hanı isimli tarihi bir yapı, sonra Kaba Çınarlık'ta çok sevdiğim bir çeşme vardı, buradan su içmeden geçemezdim. Ergü Bağları yeşilliği, Fırat kıyılarına başka bir güzellik katardı. En çok da Yeşilyamaç Köprüsü beni çok etkilerdi. Daracık boğazın içindeki asma köprünün gizemli bir görüntüsü vardı. O kayalara bakıp, buraların nasıl yarıldığını uzun uzun düşündüğüm anlar oldu, sonra vadinin içindeki ışık, hep başımı döndürürdü. Fırat'ın hırçın akışı ve uğultusu

vadiye başka bir gizem verirdi. Yeşilyamaç Köprüsü'nden sonra gelen cevizliği, değirmen başını ve sulu hanı hatırlarım. Keban Barajı yapıldıktan sonra buraları su altında kaldı, yol yukarıya alındı. Eski Eğin Çarşısının güzelliği belleğimden hiç silinmedi. Çarşıdaki ahşap dükkânları Türkiye'nin hiçbir yerinde göremezsiniz. Gelip giderken Suluhan'da kalırdık. Ahşap dükkânların çevrelediği, ortada bir şadırvan çeşme ve havuzunun bulunduğu mekân, her zaman kebap kokardı. Oradan, Hasan Usta'nın tandır kebabını yemeden geçemezdik. Yan taraftaki handa hayvanlar nallanırdı. Suluhan, Kemaliye'de unutamadığım mekânlardan biridir. Yeğenim Mahmut Tuna'yla yaptığım bir yolculuk sırasında, yine vasıta bulamadığımız için, Kemaliye'ye kadar 40 km'lik bu yolu yürüdük. Akşam saat 22.00 sıralarında Suluhan'a geldik, orada yatıp, sabah yola devam edecektik. Sokaklarda kimse görünmüyordu; ama iki jandarmanın bizi takip ettiğini farkettik. Sonra jandarmalar yanımıza geldi kimliklerimizi aldılar, fotoğraf makinemi gösterip "Bu nedir?" diye sordular. Onun bir fotoğraf makinesi olduğunu, kendimizin de Kemaliyeli olduğumuzu anlatıncaya kadar akla karayı seçtik.

Her Zamanki Gibi Gurbet Yollarındayım

Son sınıf benim için zor geçti. Hamile olduğunu öğrendiğim eşimin bir oğlan çocuğu dünyaya getirdiği müjdesini alınca çok sevindim. Ne yazık ki her zamanki gibi gurbetteydim ve okula devam etmek zorundaydım. Okul tatiline iki ay kalmıştı. Sene sonunu heyecanla ve dört gözle bekledim, okul bitince soluğu köyde aldım. Gittiğimde bebek iki aylık olmuştu. Köyde bir süre kaldıktan sonra, öğretmen okulundan arkadaşım ve hemşerim Mustafa Şen'in daveti üzerine, öğretmenlik yaptığım Başpınar'a gittim. Birkaç gün kalıp döndüğümde oğlumun ölüm haberini aldım. Adını "Alptekin" koyduğum oğlumu daha nüfusa bile kayıt ettirememiştim. Bu olay sırasında köyde olamadığım için de çok üzüldüm.

Zaten o yıllarda değil köylerde, ilçelerde bile ne ebe, ne de doktor vardı.

Kura çekimi için tekrar Ankara'ya döndüm. Kuralar çekildi ve tayinim, Isparta'ya bağlı Senirkent ilçesine çıktı. Tayin yerimi öğrenince beni bir düşünce sardı, çünkü eşim Kemaliye'nin Akçalı köyündeki ailemin yanındaydı. Onu alıp Senirkent'e gidemezdim. Geleneksel tarafım ağır basıyordu. O günün koşullarında, gelinler hep gittikleri evin işlerini, çekip çevirirlerdi. Üstelik annem ve babam yaşlanmıştı, köyde bir sürü iş vardı.

Onları tek başlarına Akçalı'da bırakıp gidemezdim. Tayin yerimi, yakın bir yerle değiştirmek için arayışa geçtim. Hasan Sağlam adlı, Konyalı bir arkadaşım da Gümüşhane'ye atanmıştı. Haritaya bakınca Gümüşhane, köyüme daha yakın göründü. Hasan Sağlam'la tayin yerlerimizi değiştirerek, resim öğretmeni olarak Gümüşhane Ortaokulu'na atandım. Okuldan beden eğitimi öğretmeni, güreşçi arkadaşım Raif Akbulut da Gümüşhane'ye tayin olmuştu. Raif Akbulut, 67 kiloda milli güreşçilerimizdendi. Birlikte okul güreş takımında okullar arası müsabakalarda güreş tutmuştuk. Benim bir de sporculuk yönüm vardı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, okulun güreş takımında müsabakalara katılmış ve 57 kiloda okul birincisi olmuştum. İyi bir güreşçi olduğumu söylerlerdi ama okuldan sonra bu sporu bıraktım.

İki arkadaş, yedek subay okulu kış dönemine gidip bir an önce askerliğimizi yapmak istemekteydik. Ne ki, okul müdürümüz Özcan San idealist genç öğretmenlerini göndermek istememekteydi. Sonunda okul müdürünü ikna ederek, askere gitmeyi başardık. Özcan Bey de daha sonraki yıllarda milletvekili oldu.

Eşim, annem ve babam hep Akçalı'dalar ve hepimiz hasret çekmekteyiz. Bu duyguyu yedi yaşımda tattım, hep sürdü ayrılıklar. Kemaliye'nin her köyünde vardı gurbetçilik. İnsanlar yıllarca sevdiklerinden ayrı kalarak yaşadılar. Köylerde insanların gözü hep yollarda kaldı. Beklemek özellikle kadınların kaderi oldu yörede. Kimin ne zaman geleceği belli değildi. O günün koşullarında en iyi haberleşme aracı mektuptu. Kimse sevdiğinden anında haber alamazdı.

Eğin manilerinde mektup sözcüğü sıkça geçer. Mektup yazdırma eylemi de vardır manilerde. Mektuplara yazılan maniler toplanmış olsaydı, ciltlerce kitap olurdu; ancak dillere düşüp söylenenler kalmıştır. Birçok hasret dizesi eskimiş mektupların üstünde hasret, aşk, acı dizeleriyle silinip yitmiştir:

Mektubun okudum efkarım arttı
Yazdığın maniler ciğerim yaktı
Gece gündüz istemezdim ayrılık
Zalim felek bizi ayrı bıraktı…
…
Okudum mektubun firkatim arttı

Yazdığın maniler bağrımı yaktı
Nazlı yar ayrılık beklemez idim
Hain felek bizi ayrı bıraktı…
…
Mektup yazdım kaşı gözü karaya
Kanadım yok uçam gelem oraya
Ela gözlerini sevdiğim ağam
Nasip ola sen gelesin buraya…
Mektubu aldım da selam yokudu
Ağladıkça gözyaşlarım coşudu
Ellerim kaldırdım intizar edem
Baktım senden başka kimsem yokudu…

1951 yılı sonbaharında Gümüşhane'den ayrılarak köyüme geldim. Eşim, annem ve babamla bir hafta kadar beraber olduktan sonra Ankara'daki yedek subay okuluna gittim. Altı aylık eğitimden sonra, çekilen kura sonucu Kars'ın hudut boylarına, Şahnalar Sınır Taburu'na kura çektim. Farklı duygular yaşadığım, tarihle buluşmamın gerçekleştiği Kars'taydım şimdi. Sınır boylarında yüreğimde hiç eksilmeyen vatan sevgisi ile görevimi sürdürdüm ve yedek subaylığımı tamamladım. Kars'taki tarihi eserler, Ani Harabeleri ve yaşam tarzları beni çok etkiledi. Tuvalimi oralarda hiç açamadım. Yüreğimde fotoğraf tutkusu iyice yoğunlaştı. Kars ve havalisinde yedek subaylığım süresince fırsat buldukça dolaşıp siyah-beyaz fotoğraflar çektim. Subay arkadaşlarıma fotoğraf çekmeyi ve tab etmeyi öğrettim. Tarih ve doğa, fotoğraflarımda hep ön plana çıkmaya başladı. Kars da bunları sağlayacak uygun bir yöreydi; ancak çektiğim bu fotoğrafları bir yerde değerlendirememenin üzüntüsünü yaşadım.

Altı aylık askerlik görevimi tamamladıktan sonra, Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'ne atandım. Diyarbakır'a atandığımı öğrenince çok sevindim; çünkü burası memleketime yakındı. Dönüşte köye uğradım. Tatili köyde geçirebilecektim. Eşim, Nadide Hanım da oğlumuz Aykut'a hamileydi. Annem doğumun yakın olduğunu söyledi. O yıllarda köylerde ebe olmadığı için doğumları köyün yaşlı kadınları yaptırmaktaydılar. Doğumu annem yaptırdı ve ikinci çocuğum Aykut, böylece dünyaya geldi.

Ders yılı başladığında köydekilere veda ederek tek başıma, Diyarbakır'a gittim.

Diyarbakır da Kars gibi tarihi bir kentti. Artukoğulları Beyliği'ne başkentlik yapmıştı. Alabildiğine renkli bir yaşam vardı.

Öğretmenliği çok sevdim. Öğrenci yetiştirmekten, onlara bildiklerimi aktarmaktan, onların yeteneklerini geliştirmekten büyük zevk aldım. Ne var ki ders saatlerinde çalan zil sesine dayanamadım asla.

O Yıllar, Zor Yıllardı

Atölye çalışması yapma isteği her geçen gün içimde büyüdü. Saatlerce öğrencilerimle iyi işler çıkartmak için çalışmanın önemine inandım hep. Diyarbakır'da öğretmen okulu da vardı. Oradan da ders aldım. Sanat derslerinin öğretmen okullarında daha önemli olduğunu ben de orada okuduğum için biliyordum. Bu durum, öğretmen okulundan daha çok ders almamı sağladı. Bir süre sonra da kadromu isteyerek oraya aldırdım. Öğretmen okulunda istediğim zamanı ve alanı yakaladım. Öğrencilerimle birlikte atölye çalışmalarını sürdürüyor, diğer zamanlarımda da Diyarbakır'ın tarihi değerlerini fotoğraflamaya devam ediyordum. Elimdeki makine artık yeterli değildi, yeni bir makine alma zamanı gelmişti. O yıllarda beğendiğim makinelerden, Kodak Retina 2A'nın fiyatı, 400 liraydı, maaşım ise 176 lira. 80 lira ev kirası vermekteydim.

Bir yıl bekâr kaldıktan sonra ertesi yıl eşimi de yanıma aldırdım. O yıllar, zor yıllardı. Doğru dürüst malzeme ve cihaz bulabilmek oldukça güç ve pahalıydı. Ankara'ya gelinceye kadar fotoğraf çalışmalarımı bu şartlarda sürdürdüm. Daha önemlisi fotoğraflarımı tab edeceğim bir agrandisman makinesine sahip değildim. Çektiğim filmleri banyo edip biriktirmekteydim. Sadece gerekli gördüklerimi Diyarbakır'da bulunan tek fotoğrafçıya bastırmakta ondan da istediğim sonucu alamamaktaydım. Agrandisman makinesi de oldukça pahalıydı.

Okulda da fotoğrafçılık kolunu kurarak eğitsel kollara ilave ettirdim. Öğrencilerime çekim, banyo, kontak tab işlerini yaptırırken agrandisman işlerini yaptıramamaktaydım. Okulda bu işler için ayrılacak ödenek yoktu. İş atölyesinde tab kutusu yaptım ve agrandisörü de yapıp yapamayacağımı düşündüm. Sonunda yapmaya karar verdim. Önce, körüklü Zeisikon, eski

bir fotoğraf makinesi buldum, sonra demirciye borudan bir kaide yaptırdım. Işık kutusu için iki bakır tas bulup kalaylattım. Körüklü makineyi de altına yerleştirip kendi imalatım olan bir agrandisör meydana getirmeyi başardım. Işığın düzgün dağılmasını temin etmek için, ışık kutusu ve makine arasına koyduğum camların üstüne de kondansatör görevi için bir mercek koydum. Böylece ışığın düzgün dağılmasını sağladım ve bir agrandisman (büyütme) makinesini meydana getirdim. Bundan sonraki çalışmalarımı oluşturduğum bu ortamda devam ettirdim.

Aldığım maaşla ancak geçinebilmekteydik. İstediğim Kodak makineyi almak, hayaldi. Anadolu'da sanat yapmanın güçlüğünü bir kere daha çok iyi anlıyordum. Malzeme yeterli değildi, yapılan işleri yayınlama imkânı yoktu. O yıllarda yarışmalar yoktu, dergi sayısı azdı. Fotoğrafa da gereken değer verilmemekteydi. Fotoğrafla birlikte resim yapmayı da sürdürmekteydim. Diyarbakır'da resim öğretmeni meslektaşım Ali Rıza'yla birlikte bir resim sergisi açtık. Resimlerimin çoğu satıldı ve böylece istediğim fotoğraf makinesi Kodak Retina 2a ile 6x6 bir agrandizör satın aldım.

Yüreğimde Bir Sevdadır Fotoğraf

Her yıl, Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ne katılıyordum. Yaptığım resimlerin iki tanesi Kültür Bakanlığı'nca satın alındı. Resimlerim değer buluyor, sergilere katılıyor ve satın alınıyordu. Fırsat buldukça da Diyarbakır'ın tarihi, sosyal ve kültürel değerlerinin fotoğraflarını çekmeye devam ediyordum. Tarihi konuların çekiminde, tarih öğretmeni Fahrettin Kırzıoğlu bana çok yardımcı oldu. Fotoğrafın gizemli dünyasında dolaşmayı sürdürdüm. Agrandisörümün başında uğraşarak yaptığım büyütmeler beni çok etkilemekteydi. Doğanın, tarihin karanlık odada kendi yorumumla kâğıtların üstüne düşüşünden büyük keyif almaktaydım. Fotoğraf, artık yüreğimde bir sevdaydı. Diyarbakır'daki öğrencilerimi sanat adına yetiştirip geliştirmek için sürdürdüğüm çalışmalarla birlikte kendimi fotoğraf alanında daha da geliştirmek istiyordum. O sırada Diyarbakır'da öğretmenlik yapan meslektaşlarım arasında Ressam Turan Erol ve sınıf arkadaşı Ressam Hamza İnanç da vardı; ancak Diyarbakır'da imkânlar yeterli değildi bizler için. Bu şehirde altıncı yılımı doldurmuştum. Her tatilde köyüme gidip anneme babama yardım ediyordum. İkinci oğlum Artuk, 21 Ocak 1958'de burada dünyaya geldi. Tayinimi Ankara'ya

yaptırmak istiyordum; Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okurken Ankara'yı tanımış ve orada çalışmalarımı daha iyi yoğunlaştıracağımı anlamıştım. Birçok sanat adamını, önemli öğretmenlerimi Ankara'da bırakmıştım. Bana fotoğrafı sevdiren, yönümü bulmamı sağlayan fotoğraf öğretmenim Şinasi Barutçu da halen Ankara'daydı. Üstelik Şinasi Barutçu beni, yeni kurduğu Öğretici Filmler Merkezi'ne alacağını söylemişti. Bir iki il daha vardı isteklerim arasında. Balıkesir'i de yazdım; çünkü kayınpederim Muharrem Güven, Bandırma'ya yerleşmişti. Diyarbakır'dan ayrılmayı iyice kafama koyduğum için eşimi ve çocuklarımı Bandırma'ya gönderdim. Tayin işlerimi takip etmek için de yaz tatilinde Ankara'ya gittim. Tayinimin çıkmayacağını anlayınca öğretmenlikten ayrılıp Ankara'da, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nde açık bulunan bir grafiker-ressamlık kadrosu için müracaat ettim; fakat DSİ'ye geçiş isteğimi Milli Eğitim Bakanlığı kabul etmedi. Bu arada Ankara'da görüştüğüm Diyarbakır Eski Milli Eğitim Müdürü Ali Öztürk, öğretmen okulları genel müdür muavini olmuştu ve beni de çok iyi tanıyordu. Öğretmenlikten ayrılmamamı, beni ilk fırsatta Ankara'ya aldıracağını söyledi. Diyarbakır'a döndüm ve bir ay sonra da tayinimin Balıkesir'e çıktığı haberini aldım. Tam Balıkesir'e gidecekken, Ankara'dan bir telgraf aldım. Ankara'ya tayinimin imkân dahilinde olduğu bildiriliyor ve isteyip istemediğim soruluyordu. Hemen istek cevabımı belirtip Balıkesir tayinimi durdurdum. Bu sefer de Milli Eğitim Bakanı'nın imzası nedeniyle bir ay daha Diyarbakır'da beklemek zorunda kaldım. O zamanın Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı Amerika'ya gitmişti, imza bir ay sonra atıldı. Okulun bekâr lojmanında bir arkadaşımla kaldık. Eğitim şefi olan arkadaşım Cazım Oran ile akşamları, o zaman ünlü olan "Geceler" şarkısını söylediğimizi hiç unutamam; çünkü geceler geçmek bilmiyordu benim için.

Çok sevdiğim ve sevildiğim, acı tatlı günlerimin geçtiği Diyarbakır'dan ayrılma zamanı geldi. Ayrılığım çok hüzünlü oldu. Resim bölümüne giden birçok öğrenci yetiştirdim. İleriki yıllarda Ankara'da önemli yerlere gelen öğrencilerim oldu. Bütün bir okulun öğrencileri beni istasyonda yolcu etti, gözyaşlarımı tutamadım. Diyarbakır acı ve tatlı hatıraları ile meslek hayatımın önemli bir aşamasıydı.

Yıl 1959'du. Kasım ayında Ankara Öğretmen Okulu'nda göreve başladım. Ankara Öğretmen Okulu üç yıl önce hizmete girmişti, Beştepe'deki kendi binasının yapımı bitmediği için Hacettepe'de bir

ilkokulu müşterek kullanıyordu. Bir yıl sonra Beştepe’de yapılan okula taşındık. Siyasi çatışmaların yoğun yaşandığı o yıllarda, 27 Mayıs İhtilali’ni de yaşadık. Ankara Erkek Öğretmen Okulu’nda uzunca bir dönem resim öğretmenliğini sürdürdüm. Eğitsel kol olarak fotoğrafçılık kolunu kurdum ve öğrencilerime fotoğrafçılık dersleri vermeye devam ettim.

Ankara’ya gelinceye kadar hep siyah-beyaz fotoğraflar çekmekteydim. Artık Kodak Retina marka bir fotoğraf makinem vardı ve yazları Kemaliye’ye gittiğimizde, banyosu Almanya’da yapılan 35 mm Agfacolor ve Kodachrom filmlerden birkaç makara çektim ve neticelerini görünce çok etkilendim.

Türkiye’de o zamanlar yayımlanan banka takvimleri vardı ve Turizm Bakanlığı da broşürler yayımlamaktaydı. Bunları inceliyor, altlarındaki imzalara bakıyordum. Takvimlerde ve Turizm Bakanlığı broşürlerindeki fotoğraflar hep renkliydi. Takvimlerde daha çok Sami Güner, Ara Güler ve Othmar’ın fotoğrafları vardı. Bu yönde araştırmalar yapmaya başladım. Görüştüğüm bankalar ve matbaalar bu tür fotoğrafları, kesinlikle 6x6 format makine ile çekersem ilgileneceklerini söyledi. Böyle bir makine alabilmek için araştırma içindeyken öğretmen okulundan arkadaşım Şefik Uysal’da, Yashica marka 6x6 makina olduğunu öğrendim. Arkadaşımın makinesini emanet olarak kullanmaya başladım.

Kafamda gitmek ve fotoğraflar çekmek istediğim birçok yer vardı. En çok da öğretmen okulunu bitirdikten sonra yaptığım yolculukta gördüğüm ve unutamadığım Doğu Karadeniz’e gitmek ön sırada yer alıyordu. Ne var ki o yıllarda Karadeniz’e gitmek kolay değildi, üstelik arabam da yoktu. Antalya, Side, Manavgat da ilgimi çeken yerlerdi. Bu hayalleri kurduğum günlerde 27 Mayıs 1960’ta ihtilal oldu. İhtilali Ankara’da tüm safhaları ile yaşadım.

Bir gün, Ulus’ta yürürken Diyarbakır’dan tanıdığım Yüzbaşı Necati Erdoğan’la yolda karşılaştık. Yüzbaşı sivil kıyafetler içerisindeydi, emekli olduğunu ve bir fotoğraf ajansı kurduğunu anlattı bana. Bu karşılaşmanın benim hayatımda çok önemli bir yeri vardır. Necati Erdoğan, istersem bu işi ortak olarak beraber yapabileceğimizi teklif etti.

Necati Erdoğan’la, Diyarbakır’da öğretmen okulunda, askerlik derslerine girdiği dönemde tanışmıştım. Fotoğrafa meraklı ve iyi bir fotoğraf

makinesine sahipti. Ona fotoğraf konusunda bir hayli şey öğrettim. Necati Erdoğan, Diyarbakır'dan Bolu'ya atanmış, irtibatımız kaybolmuştu. İhtilâlde merhum başbakan Adnan Menderes'in Eskişehir'de yakalanacağını öğrenir. Eskişehir'e gider, orada Menderes uçaktan indirilirken fotoğraflarını çeker. Bunları Ulus gazetesine satar. Sonra ilginç bir olay geçer başından. Bir gün, Harp Okulu'ndan eve dönerken bir yabancı yaklaşır yanına ve "Ben Necati Erdoğan adında bir binbaşıyı arıyorum, tanıyor musunuz ?" der. Necati Erdoğan "Aradığınız kişi benim," deyince karşısındaki kişi şaşkınlık içinde söze girer:

"Ben AP ajansındanım, siz başbakan Menderes'in fotoğraflarını çekmişsiniz, şu anda cebimde 400 bin dolarlık çek var. O filmlerin telif haklarını almak istiyorum."

İhtilâlin fotoğraflarını çeken tek kişidir Necati Erdoğan, o da şaşırır; çünkü birkaç gün önce filmleri 20 bin lira civarında bir rakamla, Ulus'a vermiştir. Tüm dünya basınının aradığı fotoğrafları, Ulus da Hürriyet gazetesine satmıştır. Birkaç gün sonra, Hürriyet tüm dünya basınına bu fotoğrafları servis eder. Necati Erdoğan da bu önemli fırsatı kaçırmış olur.

Menderes'in fotoğraflarını çeken Necati Erdoğan'ın teklifini, Ankara'da tek maaşla geçinmenin zorluğundan dolayı kabul ettim. Öğretmenlikten istifa etmemek kaydı ile eşimin üzerine Doğan Fotoğraf Ajansı adlı bir ortaklık kurarak, Necati Erdoğan'la ortak oldum. Necati Erdoğan Ankara Palas ve Orduevi'nin fotoğraf işlerini asker olması dolayısı ile kiralamıştı. Geceleri, Ankara Palas ve Orduevi'ndeki toplantı ve düğünlerin fotoğraflarını çekerek kendimi bu tarihten sonra piyasa fotoğrafçılığının içinde buldum. Ankara Palas o yılların tek gece kulübüne sahipti. Geceleri bir eleman çalıştırıyor, biz de sıra ile birer gün karanlık odada baskılarını yaparak eleman vasıtası ile hazır servise sunuyorduk. Fotoğraf sektöründe para kazanmanın yollarından biri olan bu işler, bugün de geçerli ve renkli olarak daha kolay bir şekilde devam etmektedir. Siyah-beyaz çalışılan o yıllarda filmin yıkanması ve kurutulması, baskıların kurutulması zaman alıyordu. Gecenin saat ikisinde üçünde otelden ayrılıp gaz ocağı ile ısınan bir dolmuşla eve gittiğimi ve sabah saat dokuzda derse yetiştiğim o yılları unutamam.

Fırat/Kent Fotoğraf Ajansı Kuruluyor

İşler yoğunlaşmış, artık yoluna da girmişti. Ders çıkışlarında ve geceleri gidip otel işlerini Necati Erdoğan'la nöbetleşe sürdürmekteydik. Baskı işlerini de ben yapmaktaydım. Dokuz aylık bir ortaklıktan sonra Necati Erdoğan'ın tavrı değişti ve ortaklıktan ayrılmak istediğini söyledi. İşi öğrenmiş, adam çalıştırmaya başlamış ve tek başına bu işi yapabileceğini düşünmüştü. Ben öğretmen olduğum ve kendi adıma bir anlaşma da yapmadığımdan dolayı ortaklığa koyduğum malzemeleri alıp ortaklıktan ayrıldım. Hiç beklemediğim bu olaydan dolayı çok üzüldüm.

1961 yılında yine tek maaşa kalmıştık. Ankara'da maaşımla geçinemeyeceğim belliydi. 350 lira olan maaşımın 150 lirası Yenimahalle'de ev kirasına gidiyordu. Bugün de 1000 lira emekli maaşıyla geçinilemediği gibi… Bir şeyler yapmam lazımdı. Bu kısa ortaklık fotoğraftan nasıl para kazanılacağı konusunda bazı şeyler de öğretmişti. Böyle bir ajansı kendi başıma kurabileceğime kanaat getirdiğimde Anafartalar'da, Necati Bey'in bulunduğu Ankara İş Hanı'nın üçüncü katında bir büro kiraladım ve eşim Nadide Hanım'ın üzerine Fırat Fotoğraf Ajansı'nı kurdum, daha sonra bu ismi Kent Fotoğraf Ajansı'na çevirdim. O sıralarda Türk Ocağı Düğün Salonu açılmaktaydı. Gidip konuştum ve bu salonda yapılan düğünlerin fotoğraflarını çekme işini aldım. Artık daha bir rahattım, ama aklım her zaman Türkiye'yi tanıtacak güzellikleri, tarihi ve kültürel değerlerini çekmekteydi. Takvimlerde gördüğüm, Sami Güner'in fotoğrafları da beni bu tarz çalışmalara özendirmekteydi. İstanbul'da gördüğüm Othmar fotoğrafları da aklımdan çıkmıyordu. Türkiye'yi fotoğraflamayı kafama koymuştum; Türkiye'nin fotoğrafa ihtiyacı vardı. Ülkemi dolaşacak, renkli fotoğraflar çekecek ve onları değerlendirecektim. Sürekli olarak fotoğraf çekeceğim yerleri düşünmekte ve planlar yapmaktaydım. Önce Antalya taraflarına gitmenin daha kolay olacağını düşündüm. Arkadaşımdan aldığım makine ile otobüsle Antalya'ya gittim ve ilk renkli 6x6 dia pozitiflerini Side, Manavgat, Alanya'da çektim. Side, o günlerde küçücük bir köydü (Selimiye). Henüz bir turizm hareketi yoktu. Köylüler gelen yabancıları çok sıcak karşılardı. Köyün tek balık lokantasında çok ucuz yediğim balıkların tadını hâlâ unutamam.

Artık renkli slayt çalışmaktaydım. Uzun süre çalıştığım siyah-beyaz fotoğraflardan sonra, renkliye geçiş beni heyecanlandırmıştı. Filmleri banyo ettirecek bir yer yoktu. Almanya'da yıkanan torbalı 6x6 Agfa slaytlardan

veya 35 mm Kodachrome kullanıyordum. Artık bir de 6x6 Çekoslavak malı Flexaret marka bir makine aldım.

Bu yıllarda başlayan banka takvimlerinin, Türk fotoğrafına katkıları büyüktür. Takvimlerde yayımlanan fotoğrafların hemen herkes tarafından izlendiğini, fotoğrafa gönüllü birçok insanın bu tür fotoğraflar çekmek için uğraştığını ve bu fotoğrafları görüp fotoğrafa ilgi duyan insanların çoğaldığını dönem sanatçıları iyi bilir. Bu dönemdeki fotoğrafların Türkiye'de, henüz turizm ve tatil geleneğinin olmadığı bir döneminde, ülkemizin tanınmasına büyük katkıları olduğu ve amatör fotoğraf meraklılarını da özendirdiği bir gerçektir. Görsel anlamda yeterli yayın yoktur, televizyon yok, sadece radyo vardır. Gazeteler siyah-beyaz basılır. Sadece gazetelerden ve dergilerden izlenir görsel malzemeler, bir de sinema vardır. Renkli magazin ve coğrafya dergileri yoktur. İstanbul'da bir tek Hayat mecmuası yayınlanmaktadır.

Bütün bu çalışmalar yaşanırken, annemin rahatsız olduğu haberini aldım. Okul idaresinden bir hafta izin alarak köye gittim. Annemin başı dönüp düşünce bir tarafına hafif felç gelmişti. Alıp Malatya'ya götürdüm, tansiyon yükselmesinden meydana gelen hastalığı için birtakım ilaçlar ve istirahat tavsiye edildi. Çaresiz bir şekilde annemi ve babamı köyde bırakıp Ankara'ya döndüm.

Yeni kurduğum işimi, öğretmenliğime zarar vermeyecek şekilde akşamları ve boş zamanlarımda yapmaya çalışmaktaydım. Evde bir karanlık oda kurdum. Türk Ocağı Düğün Salonu'ndan aldığım gece işleri fazla bir katkı sağlamamakla birlikte masraflarımı karşılamaktaydı. O sıralarda Kent Otel açılmıştı. Kendi firmamın adının da Kent olması sebebi ile Kent Otel sahibi Mehmet Gönç ile iş görüşmesine gittim. Mehmet Gönç, teklifime sıcak baktı ve kabul etti. Böylece Kent Otel'in toplantı fotoğrafları ve sonradan açılan tavernasının fotoğraf işlerini de ben yürütmeye başladım. Hemşehrim İbrahim Aktaş'ı yetiştirip gece işlerini ona yaptırmaya başladım. Tekrar para kazanmaya başlayınca ekonomik durumumuz da düzelmeye başladı. İş yerimde elemanlar yetiştirmiş, artık ben rahatlamıştım. Bu yıllarda Marmaris ve Bodrum gezileri yaptım. Buralara gitmek çok zordu, çünkü yollar çok bozuktu. Muğla'dan ancak dolmuş minibüsler çalışmaktaydı. Marmaris ve Bodrum o yıllarda içine kapanık, sadece balıkçılıkla geçinen, Ege'nin yoksul kazalarıydı. Buraların doğal

güzelliklerine bayıldım. Birçok film doldurdum, slaytlar çektim. Bu sıralar daha kaliteli Rolleiflex marka ikinci bir makineye de sahip olmuştum.

Bu ara annemin durumu nispeten düzeldi, fakat bu sefer de babam hastalandı. Eşim Nadide Hanım'ın amcası, babamı Ankara'ya gelen bir yolcu otobüsüne bindirip yanıma göndermiş. Dersteydim, öğrencilerim haber verip dışarı çıktığımda bahçede babamla karşılaştım. Babam bitkindi, ayakta duracak hali yoktu. İzin alıp babamı eve götürdüm. Ertesi gün hastaneye gittik. Sağ tarafında ağır tahribat ve tüberküloz teşhisi kondu. Babam o sıralar 75 yaşındaydı. Sonbaharda ahırda olan gübreleri çuvala doldurup sırtında 100 metre ilerdeki tarlalara taşımış, terleyip üşütmüş, yatağa düşmüş. Tedavi de edilmediğinden üç ay yatmış, zatürre geçirmiş ve tüberküloza yakalanmış. Hastanede bir süre yattıktan sonra mikrobik durumu önlendi ve hastaneden çıkarıldı. Babama bir müddet yanımda kalması için çok ısrar ettiysem de kalmadı ve köye döndü. Hastalığın çocuklara bulaşmasından korkmuştu belki, öyle ince ve düşünceli bir insandı ki hâlâ düşündükçe içim yanar.

1963'te annem tekrar hastalandı. Köye gidip annemi alıp getirdim. Annem tekrar felç geçirmişti ve sağ tarafı tutmuyordu, bir daha köye dönemedi. Babam köyde yalnız kaldı. Babamı da yanıma almayı istedim, fakat babam köyden ayrılmayacağını söyledi. Babamın köyde kalmak istemesini, Ankara'daki durumumu görmesinden kaynakladığını düşünürüm hep. Emek Mahallesi'nde iki odalı bir dairede eşim, ben, iki çocuk ve annem olmak üzere beş kişi yaşıyorduk. Aykut onbir, Artuk ise beş yaşındaydı. Maaşım 400 lira, ev kirası ise 250 liraydı. Ek iş yapmak zorundaydım. Ne yazık ki dün olduğu gibi bugün de öğretmenlerin durumu pek farklı değil galiba!

Ertesi yıl, 1964'te babam Mustafa Fırat, Ankara'ya geldi. Durumu eskisinden daha iyi değildi. Hacca gitmek istediğini söyledi. Babamı kırmamak, üzmemek için "Tamam," dedim. Kısa bir süre sonra da hastalandı ve hastaneye yatırdık. Tüberküloz iki tarafı da sarmıştı, durumu iyi değildi. Bir hafta hastanede kaldı ve orada vefat etti.

Bu yıllar benim en sıkıntılı yıllarım oldu. Bir taraftan geçim sıkıntısı bir taraftan annemin babamın rahatsızlıkları, çocukların küçük olması, evimizin yetersiz oluşu, annemin felç geçirmesi, babamın vefatı bir devrin

kapandığını bana bildiriyordu. Köyümüz de artık bizim için yoktu. Bir ocak böyle kapanmıştı.

Hayat her şeye rağmen akıp gidiyordu. İşyerinden de gelir elde etmeye başlayınca daha sık ve rahat seyahat etmeye başladım. Amacım yurdun bilinmeyen ve tanınmayan yörelerinin yaşamını, kültürünü, güzelliklerini ortaya çıkararak tanıtmaktı.

Güneşin Siyah Doğduğu Bingöl Dağları

Okul yıllarında, hocam Şinasi Barutçu'dan Bingöl Karlıova dağlarında güneşin siyah doğduğu hikâyesini dinlemiştim ve bu görüntüyü hep merak ettim. Ayrıca, Bingöl'de binlerce gölün bulunduğu hayali beni içine çekiyordu. Türkiye'yi adım adım keşfederken buraya da gitmeliydim. Bu merak, 60'lı yıllarda beni Bingöl'e götürdü. O yıllarda henüz arabam da yoktu. Bingöl'e vardığımda, öğretmenler lokalinde Diyarbakır Öğretmen Okulu'ndan mezun olan lise müdürü bir öğrencimle karşılaştım, ona Bingöl'e gelişimi ve amacımı anlattım. Öncelikle Bingöl adının nereden geldiği, gerçekten burada "bin göl" olup olmadığını araştırdım. Konuştuğum kişilerin fazla da bilgileri yoktu. Birkaç gölden bahsedildi ve Karlıova'da güneşin siyah doğduğu rivayetleri anlatıldı. Ne ki, gören yoktu. Yakınlarda birkaç gölün varlığından bahsedildi. Ertesi gün oraları bilen birisi ile bir araba kiralayıp gittik. Hayalini kurduğum göller maalesef yoktu. Çıplak bir arazide iki tane küçük gölcükle karşılaştım. Birkaç fotoğraf çektim ve döndüm. Karlıova'ya nasıl gideceğimi, yolların durumunu araştırdım. Karlıova'ya vasıta vardı, fakat ya sonrası? Bir ziraat mühendisi benimle gelebileceğini, bir ciple yola çıkmanın uygun olacağını söyledi. Öğrencimin yardımı ve ziraat mühendisinin de desteği ile ziraattan bir cip temin ettik. Bir de astsubay bize katıldı ve yola çıktık. Artık güneşin siyah doğuşunu çekebilecektim. Karlıova'dan sonraki yolculuğumuz oldukça ilginçti, çünkü yol yoktu. Ciple devam ederken sık sık arabadan inip önümüze çıkan taşları temizledik. Üç dört saat sonra, oldukça uzakta koyun sürüleri ve kıl çadırları gördük. Çadırlar göçer Beritan aşiretine aitti. Urfa dolaylarında kışlayan bu aşiret davarcılıkla geçiniyor, nisan ayından itibaren Urfa'dan ayrılıp davarları otlatarak temmuz ayında Bingöl'e ulaşıyor, kışı geçirmek üzere de tekrar Urfa'ya dönüyormuş. Bizleri misafir ettiler, ayran ve çay ikram ettiler. Çıkacağımız dağın daha ilerde olduğunu, oralarda da çadırları olduğunu söylediler. İlerde görünen arazinin en yüksek

noktası olan dağ istikametine kadar zorlukla yol alarak çadırların olduğu yere yaklaştık. Bir yamacın dibine kurulmuş birkaç çadır ve daha küçük bir sürüleri vardı. Akşam da olmuştu. Orada geceleyecektik, başka şansımız da yoktu. Bizi çadırlarında konuk ettiler, bir de kuzu kesip ziyafet çektiler. Hava serindi, kıl çadırda ateşin karşısında oturduk. Ortalık ağarmadan çadırın ilerisindeki tepeye çıkacaktık. Bir saatte oraya varabileceğimizi söylediler. Beritanlıları hiç unutamam, bizi çok iyi ağırlamışlardı.

Kafile şafak sökmeden yola koyuldu. Ziraat mühendisi, başçavuş, cipin şoförü, hepimiz siyah güneşi merak ediyorduk. Hava serindi. Tepeye zamanında vardık ve ortalığın ağarmaya başlamasıyla ben de etrafı izlemeye, göller aramaya başladım. Çekeceğim fotoğrafları düşünüyordum. Çok uzaklarda küçük pırıltılar görünüyor fakat hiçbir şey seçilemiyordu. Bir taraftan da sehpamı kurmuş güneşin doğuşunu bekliyordum deklanşöre basmak için, fakat etraftan bulutlar toplanmaya başladı. Güneş, bir türlü bulutlardan sıyrılamadı, üstelik bulutlar iyice yoğunlaştı. Birkaç kare çekemeden güneş kayboldu. Daha sonra etraf aydınlanınca gölleri aramaya devam ettim. Bulabildiklerim küçük su birikintilerinden ibaretti. Hayallerim yıkıldı. Bir tek kare fotoğraf çekememiştim; ancak tepede bir hatıra fotoğrafı çektik ve “güneşin siyah doğma hikâyesi” böylece hayallerimden sıyrılıp gitti.

Geri dönüşümüz daha ilginçti. Beritanlılar bulunduğumuz yerden, Varto’nun daha yakın olduğunu, geriye dönmeyip Varto’ya inmemizi söylediler. Daha bozuk bir araziden yola devam ettik. Bir süre sonra müthiş bir sağanak yağış başladı ve cipimiz bir taşa oturup askıda kaldı. İnip hep beraber cipi kurtarmaya çalıştık, sırılsıklam olduk, üşüyorduk. Fotoğrafa giderken kazazede olduk çıktık, güçlükle Varto’ya vardık ve kurtulabildik.

İşte “bir enstantane” için çekilen bunca zahmet. Hep fotoğrafın o sihirli karesini yakalamak uğruna beni oradan oraya sürükleyen bu onulmaz aşk...

Sarı Yapraklarıyla Yeri Yorgan Gibi Örten Yedigöller

Bir gün, Milli Parklar Daire Başkanı Zekai Bayar’dan, Bolu-Yedigöller adında orman içi göllerin bulunduğunu ve orada sonbaharın fevkalade renkli ve güzel olduğunu öğrendim. Buraya gitmeyi de gezi listeme ekledim. 1964’te, sonbaharın en güzel yaşandığı kasım ayında, hemşehrilerim Yusuf Ziya Ademhan ve İbrahim Aktaş’ı da yanıma alarak

yola çıktım. Bolu'ya ulaştık; ancak Yedigöller'e giden yolun çok bozuk olduğunu, sadece ancak ciple gidilebileceğini söylediler. Ademhan, orman idaresine gidip, gazeteci kimliğini de kullanarak görevlilerle görüştü ve şoförü ile birlikte bir cip temin etti. O gün Bolu'da kalıp sabah erkenden yola çıktık. Orman yolu gerçekten çok bozuktu. Yağmur sularından çukurlar açılmıştı. Çok büyük bir sabır ve mücadele ile yer yer yolları düzelterek, 60 km'lik yolu, 10 saatte alıp akşamüzeri Yedigöller'e ulaşabildik. Sanki cennetteydik. Sonbaharın bütün güzellikleri, yeri yorgan gibi örten sarı yapraklar, gökyüzüne ulaşan kayın ağaçları ve çamların göle vuran yansımaları hepimizi büyülemişti. Hemen sehpamı kurdum ve ortalık kararıncaya kadar birçok renkli ve siyah-beyaz fotoğraflar çektim. O zamanlar gazetecilik yapan Ademhan, o güzellikler arasında benimle röportaj yaptı ve Yedigöller ilk defa objektifle tanışmış oldu. Bu seyahat Yusuf Ziya Ademhan'ın hayatında da bir dönüm noktası oldu. O da bu seyahatten sonra 6x6 formatta bir fotoğraf makinesi alarak slayt çekmeye başladı. Ben de Yedigöller'den sonra Erdek, Amasra, İstanbul, Edirne, Antalya gibi yerlerde çekimlere devam ettim.

Yurtdışı Aklımda Hep Vardı

Ankara'da, Şinasi Barutçu'nun kurduğu, Türkiye Amatör Foto Kulübü'nün üyesiydim. Çektiğimiz fotoğrafları burada ortaya koyup konuşur, her hafta bir fotoğrafı, haftanın fotoğrafı seçerdik. Açılan bir sergide, seyirci oylarıyla bir fotoğrafım birinci seçildi. Bu ödül, kurduğum ve çalıştırmaya devam ettirdiğim işteki tekdüzeliğimi değiştirdiği için beni mutlu etti. İşyerimi o yıl Ulus'tan Kızılay'a nakletmiştim. Eskisi gibi maddi sıkıntı yaşamıyordum.

1965 yılında, mesleki alanda incelemeler yapmak ve kendimi geliştirmek için Almanya'ya gönderilme talebim, Milli Eğitim Bakanlığı'nca kabul edildi. Almanya'ya gidecektim, zaten Avrupa'yı çok merak etmekteydim. O yıllarda Avrupa'ya gitmek çok zordu. Senede bir kere Avrupa'ya çıkış izni vardı. Almanya'ya giderken ilk renkli fotoğraflarım, TRT takviminde yayımlanmış, bana büyük moral olmuştu. Ben gittikten sonra işleri hemşehrim ve arkadaşım İbrahim Aktaş ile Burhan Öztürk ve eşim Nadide Hanım yürütebileceklerdi. Bir yıl süreyle, izinli olarak, 1966'da Almanya'ya gidebildim. Münih'te bir ev kiraladım ve orada kaldım. Aklımda yurtdışı hep vardı zaten. Oralarda yapılan çalışmaları, fotoğrafın

ulaştığı çizgiyi, renkli fotoğrafçılığı ve okullardaki sanat eğitimlerini inceleme fırsatım oldu. Fotoğraf seminerlerine katıldım. Almanya'da bulunan fotoğraf yüksek okullarında incelemeler yaptım. Fotoğrafın, özellikle renkli fotoğrafın yurtdışındaki durumunu gözlemleyip teknik bilgiler aldım. Fotoğrafla ilgili dergileri gözden geçirdim, Alman fotoğrafçılarla tanıştım, onlarla birlikte fotoğraflar çektim, gezilere çıktım. Bu arada turistik seyahatlere katılarak, Hollanda, Fransa, İtalya, İsveç, Avusturya gibi ülkeleri gezme fırsatı buldum. Özellikle müzeleri gezip ünlü tabloları inceledim. Kendimi geliştirmekten yana önemli bir gezi oldu. Çok merak ettiğim Louvre Müzesi'ni gördüm, çok etkilendim.

Almanya'da aldığım 400 marklık öğrenci maaşı ile ancak geçimimi sağlayabildim, almak istediğim makinenin parasını bir türlü denkleştirememiş, vitrinlere bakakalmıştım. Geleli on bir ay olmuş, artık dönüş zamanı yaklaşmıştı. Bir gün, orada tanıştığım bir işçi hemşerime konuyu açtım. Bir fotoğraf makinesi almak istediğimi, ama paramın yetmediğini, bir miktar paraya ihtiyacımın olduğunu söyledim. Hemşerim de borç verebileceğini söyledi. Böylece, 6x6 değişken objektifli normal, geniş ve telesi olan Mamiya 330 fotoğraf makinesini alabildim. Aradan bir yıl geçti, fotoğraf alanında bilgilerimi geliştirmiş olarak Türkiye'ye döndüm.

Ehliyetle Ardına Kadar Açılan Anadolu Yolları

İşlerimi toparladım, yokluğumda eşim Nadide Hanım, büyük bir çaba göstermiş ve işleri idare etmişti. Okulların açılmasına çok az zaman kaldı. Avrupa ve Almanya bana çok şey kazandırdı. Uygulamaya geçmek için sabırsızlanmaktaydım. Yeni aldığım makineyle çekeceğim fotoğrafların heyecanını sadece otomobilsizlik gölgeliyordu. O sıralarda en büyük arzum bir arabaya sahip olmaktı. Otobüs seyahatleri ile fotoğraf çekmenin, bir yerlere gitmenin güçlüğünü çok yaşamıştım. Eşim Nadide Hanım, otel işlerimizden kazandığı bir miktar parayı, bir araba alabiliriz düşüncesiyle biriktirmişti. Ertesi gün, galerileri dolaşmaya başladım. Eldeki paraya göre, 1964 model Ford-Taunus marka araba beğenip aldım; fakat ehliyetim yoktu. Almanya'da şoför okuluna yazılmış, param yetmediği için sonradan vazgeçmiştim. O yıllarda, çevremde arabası olan sadece iki kişi vardı. Birisi okul doktorumuz, diğeri de fizik öğretmeni arkadaşım Sami Türkmen'di. Araba aldıktan sonra sınavlara hazırlandım, doğrusu şoförlüğü nasıl

öğreneceğimi bir türlü kestiremiyordum. Aldığım araba ile sürmeyi öğreniyordum. O yüzden arabanın sağını solunu epey çarptım ama bir an önce de arabayla seyahate çıkmak istiyordum.

Bir bayram tatilinde eşimi ve çocuklarımı da alarak, ehliyeti olan bir memur arkadaşımla Ankara'dan Silifke'ye doğru yola çıktık. Arabayı da iyi tanımıyorduk. Silifke yollarında su kaynattı arabamız. Zar zor kendimizi Silifke'ye attık, hortumlar eski olduğu için su kaçırmış ve silindir kapağı da arızalıymış, çatlamış. Bir sürü sorunla karşılaştık, arabayı tamir ettirmek birkaç gün sürdü ve tabii fotoğraf çekmek de mümkün olamadı.

Arkadaşım fizik öğretmeni Sami Türkmen, bana bir müddet sürüş dersi verdi ve iyice öğrendiğime kanaat getirdikten sonra sınavlara girdim. İlk girişimde kazandım ve ehliyetimi aldım. Artık benim için Anadolu yolları ardına kadar açılmıştı. Ankara'da gece işi yapmasaydım ne araba alabilirdim ne de fotoğraf gezilerine gidebilirdim. Böylece eşimin de yardımıyla hem geçimimi sağladım hem de gezilerimin masraflarını karşıladım.

İstenilen Açıdan Hunat Hatun Külliyesi

Banka takvimlerine fotoğraf vermek için önce Etibank Genel Müdür Yardımcısı Necmi Salihoğlu'na gittim. Etibank takviminin hazırlanmasıyla ilgilenen Necmi Salihoğlu, zor beğenen bir insandı. Bana "Bu yılki konumuz camiler, hepsini aldık; ancak varsa takvime bir de Kayseri Hunat Hatun Külliyesi'ni koymak istiyoruz," dedi. "Yok, ama çekip getiririm," diye cevapladım. Kayseri'ye üç kez gidip geldim. Kodak Ectacrome filmlerin banyosunu kendim yaptığımdan akşam banyo edip Nemci Salihoğlu'na gösteriyordum. Çektiklerimin hiçbirini beğenmedi, her birine bir bahane buldu. Cami de çok sıkışık bir yerde olduğu için, istenilen açıları yakalamak da çok zordu. Son gidişimde Hunat Hatun Külliyesi'nin çevresinde bir yangın kulesi keşfettim. Uzun uğraşlardan sonra izin alıp bu kulenin üstüne çıkarak Hunat Hatun Külliyesi'nin değişik görüntülerini çektim ve Ankara'ya döndüm. Akşam hemen banyo ettim ve sabahleyin Necmi Salihoğlu'na götürdüm. Bu sefer, bir kareyi beğenip aldı ve fotoğrafım o yılın takviminde yayınlandı. Bu da beni çok sevindirdi ve cesaretlendirdi.

Banka takvimlerinin, Türkiye'de fotoğrafın gelişmesinde, sevilmesinde ve Türkiye'nin güzelliklerinin ve kültürel değerlerinin yansıtılmasında büyük katkıları olmuştur. O yıllarda az sayıda olan fotoğraf sanatçıları, takvim sayfalarına girebilme yarışı içinde olmuşlardır. Takvimlere verilen slaytlara 300 lira gibi bir ücret ödendiği için bu durum, fotoğrafçıları tekrar gezilere çıkmaya teşvik etmiştir.

Artık arşivim oldukça zenginleşmişti. Diğer bankalarla da temasa geçtim. Vakıflar Bankası'nda çıkan bir Yedigöller fotoğrafım çok beğenildi, birçok telefon aldım. Halk Bankası ve Öğretmenler Bankası da fotoğraflarımı yayınlamaya başladı. Böylece fotoğraf konusunda kendimi kabul ettirebildim ve ismim genelde banka takvimlerinde görülmeye başladı. İlk fotoğrafımın yayınlanmasından sonra, artık ülkenin güzelliklerini görüntüleme ve paylaşma hayallerim gerçeğe dönmek üzereydi. Türkiye'nin tanıtılmasını amaç edindim, bu tarihi ve kültürel zenginlik ortaya çıkarılmalıydı ve bunun için de fotoğrafa ihtiyaç vardı. Fotoğraflarımı genellikle doğanın güzelliklerinden ve kültürel değerlerden üretmeye başladım. Öğretmenliğimden ve işimden geri kalan tüm zamanımı fotoğrafa adadım.

Karadeniz'in İlk Renkli Fotoğrafları

En önemli gezilerimden birini de Karadeniz'e yaptım. Amacım, güzelliğini başkalarından duyduğum Çamlıhemşin ve Ayder'e ulaşmaktı. Öğretmenliğe başlayacağım yıl Karadeniz'e yaptığım yolculuğu hiç unutamamıştım. Artık arabamla buralara gidebilirdim. Eşim Nadide Hanım, çocuklarım Aykut ve Artuk'u da yanıma alarak 1968 yazında Karadeniz'in yolunu tuttum. Pazar ilçesinde bir öğrencime rastladım. Öğrencim Ekrem Yangın, Ayder'e ancak ciplerin çıkabileceğini söyledi ve kendi cipiyle bizi Çamlıhemşin'e ve Ayder'e götürdü. O yıllarda, Ayder'in yolu çok bozuktu. Bu gezimde Karadeniz'in güzelliklerini keşfettim, çok fotoğraf çektim. O yıl, Orman Mühendisleri Derneği'nin tek yaprak takviminde Ayder'de çektiğim fotoğraf yayımlandı. Karadeniz'in ilk renkli fotoğraflarıydı bunlar. Bundan sonra da Doğu Karadeniz'e birçok seyahatim oldu. Trabzon'da çektiğim Sümela fotoğrafı Turizm Bakanlığı'nca afiş yapıldı. Bu ilk afişimdi. İlerleyen yıllarda bakanlığın bastırdığı Türkiye afişleri içerisinde benim 15 kadar afişim yer aldı.

Cilo Dağları'nda

Hocam Şinasi Barutçu'nun gittiği ve çok bahsettiği Hakkari'deki Cilo Dağları'nın fotoğraflarını görmüştüm. Cilo Dağları'nın Türkiye'nin en güzel görüntü veren dağları olduğunu, üzerinde birçok göl ve buzullar olduğunu öğrenmiştim. O dönemde öğretici filmlerde çalıştıktan sonra ayrılıp fotoğrafçılıkla geçimini sağlayan Necmettin Külahçı da Cilo Dağları'na gitmek istemekteydi. Onunla Cilolara gitmek için bir proje geliştirip hazırlıklara başladık. En önemli ihtiyaç, bir çadır ve uyku tulumuydu. Çadırcılara, içinde dört kişinin yatabileceği bir çadır yaptırdım. Uyku tulumu, kap kacak, elektrik feneri gibi önemli ihtiyaç maddeleri de aldık. 60 makara rol film ile birçok siyah beyaz film aldık yanımıza. Bunların bir kısmı çinko kutulardaydı, banyosu da firma tarafından yapılacak Agfa, bir kısmı da Ectachrom'du.

1968 Temmuzu'nda Ankara'dan yola çıktığımızda dört kişiydik. 16 yaşındaki oğlum Aykut da ilk kez benimle bir fotoğraf gezisine katılacaktı. Necmettin Külahçı da yeğenini yanına aldı. Arabamla ilk defa uzun bir yola çıkacaktım, çok heyecanlıydım. Uzun bir yolculuktan sonra Elazığ'a vardık. Geceyi Elazığ'da geçirip ertesi gün sabah yolculuğa devam ettik. Yolculuğumuz çok zevkli geçiyor, zaman zaman durarak fotoğraf çekiyorduk. Bingöl-Muş arasında yolculuğumuz devam ederken birden arabanın ön camına bir taş geldi ve cam kırıldı. Şaşkınlık içinde arabayı yolun kenarına çekip durdurdum, yol kenarında gizlenen çocuklardan birinin arabaya bir taş fırlattığını anladık. Aykut ve Korkmaz korkup tarlalara doğru kaçan 10–12 yaşlarında iki çocuğu yakaladılar, biraz ilerideki köye gittik. Tesadüf, köyde jandarma karakolu da vardı. Jandarma başçavuşu, çocuğun babasını çağırttı; çocuğun babası "Ne yapalım beğ, bilememiştir," deyince yapacak başka bir şeyimizin olmadığını anladık ve camsız olarak ağır aksak yola devam ettik. Yollarda cam taktırabileceğimiz bir tamirhane bulamayınca bu şekilde Hakkari'ye kadar gittik.

İlk işimiz, iki katır ve dağları çok iyi bilen bir kılavuz kiralamak oldu. Arabanın camını taktırmak için tamirci aradık ama ne cam ne de tamirci vardı. Dönüşte Van'a kadar gidip orada taktırırız, diye düşündük. Eksiklerimizi tamamladık, 20 günlük iaşe temin ettik, sonra da arabayla Zap Suyu boyunca vadide fotoğraf çekmek için Çukurca istikametine doğru yola çıktık.

Hakkari, Zap Suyu vadisinde, Cilo Dağları'nın karşı yamacında kurulmuş küçük bir şehirdi. Zap Suyu kenarında bir de karakol vardı. Karakolun yanında gecelemek için çadırımızı kurduk. Yollarda durarak birçok fotoğraf çektik. Konakladığımız yere döndüğümüzde akşam olmuştu. Eşyaları ve makineleri kontrol ettik. O dönemde kullandığım 6x6 Mamiya fotoğraf makinemin çantasıyla birlikte olmadığını gördük. Telaşlandım; çünkü yolda o makineyle birçok fotoğraf çekmiştim. Makinemin yok olmasını bir türlü aklım almıyordu. Eşyaları dökerek sayım yaptım, bu sırada yanımıza gelen askerler de durumu öğrenince başta çavuş olmak üzere herkesi bir telaş aldı. Etraf iyice arandı; fakat makine bulunamadı. Kurduğumuz çadırda geceleyerek çaresiz sabaha kadar bekledik. Fotoğraf çektiğimiz yerleri bütün gece düşünüp durdum. Dönüşte bir köyde, arabayı park ederek bir tepeye çıkmış ve Zap Suyu vadisinin görüntüsünü çekmiş, sonra da dönüp arabama binmiş, oradan uzaklaşmıştım. Burada bir kopukluk vardı. Arabanın bagajına koyduğumu zannettiğim makineyi, acaba arabanın üstünde unutup, arabayı sürdüm mü diye düşündüm. Sabah Hakkari'ye gidip durumu kumandana anlattık. Kumandan yanımıza bir astsubay verip, önceki gittiğimiz yerlerde tekrar arama yapmamızı sağladı. Allahtan geziye iki makineyle çıkmıştım. Birisi Mamiya, diğeri 6x6 Rolefleks'ti. Makinemle son kez fotoğraf çektiğim köye gittik. Yolda bir çocuğun elinde, Mamiya'nın körüğünü ileri geri götüren vidası ile oynadığını gördük. Heyecanla çocuğa bunu nerede bulduğunu sorduk. Çocuk, yolda bulduğunu ve bir köylünün de makineyi aldığını söyledi. Köylünün yanına gittik, " Evet o şey bende..." dedi ve meşelik bir alana giderek meşe ağacının dibindeki yaprakların arasından makineyi alıp getirdi. Böylece, son fotoğraf çektiğim yerde makineyi arabanın üzerine koyup arabayı sürdüğüm ortaya çıktı. Açıkta olan makine de böylece yola düşmüştü. Makineme kavuşmuştum ve tabii ki büyük bir sevinç yaşadım. Makinede herhangi bir arıza da olmamış, sadece önemsiz bir vidası düşmüştü.

Ertesi gün sabah erkenden, Zap Suyu'nun kıyısından Cilolara doğru hareket ettik. Dimdik yamaçlardan, patika yollardan altı saatlik bir yolculuktan sonra Mergan Yaylası'nda "zoma" denilen kıl çadırlarda yaşayan yaylacıların yanına ulaştık ve çadırımızı kurarak orada konakladık. Yaylacılar büyük bir içtenlikle karşıladılar, yoğurt ve kaymak ikram ettiler.

Yirmi gün süren bu gezide 16 mm'lik bir kamerayla film de çektim. Cilo Dağları ile ilgili bir belgesel düşünmekteydim. Ankara'ya dönüşümde iyi

bir belgesel meydana getirerek, TRT'ye vermeyi düşünmekteydim. Televizyon yeni başlamıştı. Belgesel filmlere ihtiyaç olacaktı. Mergan Yaylası'nda dört gün kalarak, Reçko buzullarını ve çevresini zomalarda yaşayan yaylacıların fotoğraflarını çalıştık. Daha sonra ikinci kamp yerimiz olan Sat Dağları'na doğru hareket ettik. Doğanın eşsiz güzellikte birbirini izleyen dağ siluetleri beni etkiliyor, yer yer durup fotoğraflar çekiyor ve doğal güzelliğin doyumuna ulaşıyordum.

Cilolar iki silsiledir. Birisi Cilo, öbürü Sat silsilesi. Cilolar derin bir vadiyle ayrılır Satlardan. Vadi üstten bakınca insanın içini ürpertir. Arkada derin ve amansız dağ siluetleri sıra sıra, en arkada karlı dağlar tüm görkemi ile görüntüyü tamamlamaktadır. Bu derin vadinin başlangıcına gelince durduk, ortalık dağ çiçekleriyle renkli bir deniz gibiydi. Çiçekleri kompozisyonumun önüne alarak arkadaki dağ siluetleri ve karlı dağlarla birlikte çekmek istedim.

İyice yaklaştım çiçeklere… Öylesine kaptırmışım ki önümdeki uçurumu unuttum. Bir anda, bastığım yer kaymaya başlayınca sırtüstü oturarak meyilli arazide uçuruma doğru kaydım. Ölümle yaşam arasındaki o upuzun; ama gerçekte kısacık an içinde bir elim makinemi koruma refleksinde, diğer elim boşlukta tutunacak bir şey aramakta. Sekiz-on metre kaymışım… İşte o an ölümle hayat arasında gidip gelirken, boştaki elim, bir keven bitkisine sarıldı birden. Hayata da hep öyle sarıldım. Bir köy çocuğu olarak çıktığım yolda her şeye, bilgiye, sanata ve yaşama hep sımsıkı sarıldım. Tırnaklarımı geçirdim zamanın içine. Zaman da beni boşluğa bırakmadı, yanına alıp yürüttü yollarda. Bazen düz, bazen yokuşlar çıktı önümüze, ama hep yürüdük… Keven otu, uçuruma yuvarlanmaktan kurtardı, hayata döndürdü beni yeniden. On metre aşağıdan, bir elimde hiç bırakmadığım makinemle çıkıp kır çiçeklerini kadrajın önüne koyup deklanşöre dokundum sonunda.

Değişik duyguları yaşadım bu gezide, yaşamla ölüm arasındaki upuzun süren o kısacık anı yaşadım ve daha nicelerini…

Fotoğrafçılar nice uçurumları, düz ova sanmıştır objektiften bakarken. Güçlükler, çiçek açar önlerinde. Objektiften bakınca uçar giderler önlerindeki panoramanın içine. Filmden önce yüreklerine kazınır görüntüler; bazen çiçektir, bazen çile, bazen acıdır, bazen sevinç. Ne çıkarsa önlerine dondurup atarlar bir kenara.

Cilo dağ silsilesi ile Sat dağ silsilesini ayıran derin vadiyi aşmak dört saatimizi aldı. Oldukça yorulmuştuk da. Sat Dağları yamacını tırmanıp önümüzü gördüğümüzde, derin bir oh çektik. Tepelerin arasında bir göl duruyordu. Bu birçok göl bulunan Sat Dağları'ndaki ilk göldü. Hemen konaklayarak fotoğraf çekmeye koyulduk, göl çevresindeki çalışmalarımız yorgunluğumuzu almıştı. Bir müddet dinlendikten sonra bizi bekleyen sürprizlere karşı yola koyulduk. Vadiler, sular, şelaleler, çadırlar, yaylacılar... Yine bir grup yaylacının yanına çadır kurup geceyi geçirdik. Erkenden kalkarak sabahın ilk ışıklarında çalışmaya koyulduk. Burada da çalışacak çok konu vardı. Filmlerimiz azalmaya başlamıştı. Burası da bizi birkaç gün oyaladı. Sonra yine sabah erkenden yola koyulduk, fakat dağlar aşmakla bitmiyor, bir tepeyi aşıyoruz, önümüze başka tepeler çıkıyor. Yer yer durarak bu doyumsuz vahşi doğayı fotoğraflıyorum. Arada kamerayı kullanmayı da ihmal etmiyorum. Gün yine bir hayli ilerledi, güneş tepelerin ardından süzülmeye başladı, bir taraftan kamerayı kullanıyor diğer taraftan fotoğraf çekiyordum, derken vakit bir hayli gecikti. Kılavuz acele ediyor, karanlıkta yolu bulamayacağımızdan endişeleniyordu. Toparlanıp "cılga" yollardan, konaklayacağımız diğer yaylacıların çadırlarına doğru yola devam ettik. Çoğu yerde yol belli değildi, hava da iyice karardı. Kılavuz, çadırlara yaklaştığımızı düşünüyordu. Kafile ikiye bölünme kararı aldı. Gençler Aykut, Korkmaz ve kılavuzumuz biraz ilerleyip keşif yapacaklar, ben ve Necmettin Külahçı da orada bekleyecektik. Yolu bulunca bize haber vereceklerdi. Aradan bir hayli zaman geçti. Aykut'lar gittikleri yerden dönmediler. Gecenin ayazı çöktü, üşümeye başladık. Etraftan bir şeyler toplayıp yakmayı düşündük, fakat nemli otlar bir türlü tutuşmadı. İçimizi merak ve korku sardı. Tam o sırada bir silah patladı. Daha çok korktuk. Heyecan içinde, gecenin karanlığında beklemekten başka çare yoktu. Bir müddet sonra bir ışık göründü, derken Aykut'un sesini, bir süre sonra kendisini ve kılavuzu gördük. Meğerse önlerindeki büyük kayayı dönünce kısa süre sonra çadırlara varmışlar, bizim de yola devam ettiğimizi düşünerek beklemişler. Sonra da gelmediğimizi görünce meraklanıp aramaya çıkmışlar. Doğrusu büyük bir şok geçirmiş ve çok korkmuştuk. Çadırlara yaklaşınca önümüze bir dere çıktı. Dereyi geçmek için ayakkabılarımızı çıkarmak gerekti. Üç metrelik suyu geçene kadar ayaklarımız dondu. Yaylacıların yaktıkları ateşte ısınıp çadırımızı kurduk, yaptığım çorbayı içip, uyku tulumlarımızın içinde dağ soğuğunu içimize çekerek uyuduk.

Sabah kalktığımızda yaylacılar bizi sofralarına davet ettiler. Kaymak, yoğurt ve peynirden ibaret olan kahvaltı güzeldi ama sanki bir sinek ordusu içerisinde içimize sindiremedik. Biz de onlara çay ikram edip yanımızda getirdiğimiz aspirin, gripin gibi ilaçlardan verdik. Daha sonra yükümüzü katırlara yükleyip çadırcılara veda ederek yanımıza onlardan gideceğimiz yolu bilen bir de kılavuz aldık ve yola çıktık. Hedefimiz son durak olan 3500 metre yükseklikteki Sat Gölü'ne ulaşmak ve orada kamp kurup çalışmaktı. Kılavuz köylü iki saatte varabileceğimizi söylüyordu, yer yer fotoğraf çekerek ilerliyor, buzul gölünün bize sunacağı güzelliklerin heyecanını içimde hissediyordum. Yaklaştıkça yüreğim hızlı hızlı çarpmaktaydı. İlk kez gittiğim yerler hep heyecan vermiştir bana. Doğanın kıvrımlarını, göllerini sanki ilk defa ben keşfediyormuşum gibi değişik duygulara bürünür, bilinmezi bulmuş gibi sevinirdim. Sat Dağları'nın zirvesindeki göle ulaşınca da aynı şeyleri yaşadım. Milyonlarca yıllık taşlara sürdüm ellerimi. Sevgimi akıttım taşların üstüne, benden çekinmesinler diye. Göl sularına heyecanımı aşıladım.

Sat Gölü, renkli kayaların ve buzulların arasında muhteşemdi. Etrafı çiçeklerle kaplanmış ve yemyeşil, sanki bir ressamın fırçasından çıkmış bir tablo gibiydi. Hemen oracıkta eşyaları katırlardan indirerek, makineleri alıp fotoğraf çekmeye yöneldim. Bir taraftan Aykut ve arkadaşı botlarını şişirerek gölün buz gibi sularına atladılar. Her şey çok heyecan vericiydi. Kompozisyonlarımı oluşturup zevkine doyulmaz kareler çekiyordum. İlk heyecanımızı yenip eşyaların yanına geri döndüğümüzde, yol gösteren kılavuzumuz dönmek istediğini söyleyerek bizden ayrıldı.

Bir müddet sonra çadırı kuracak uygun bir yer seçtik. Eşyaları katırlardan indirdikten sonra, o zamana kadar çektiğimiz filmleri toparlayıp saydık; doldurduğumuz 10 makara film yoktu ortada. Bunları kılavuzun aldığını anladım ama elimizden bir şey gelmezdi, çünkü adam gitmiş, gözden kaybolmuştu bile. Dönüşte çadırlara uğrayıp soracaktık, başka yapacak bir şey yoktu. Kılavuz, yuvarlak alüminyum kutularda bulunan Agfa filmleri herhalde kutularına heveslenerek almıştır, diye düşündük. İçimizi bir hüzün kapladı. Onca çektiğimiz güzel kareyi barındıran Agfa 6x6 filmler yok olmuştu. Burada iki gün kalarak göl çevresiyle birlikte Sat buzullarının doyulmaz karelerini çektim.

Zap'tan Cilo ve Sat Dağları'na doğru başlayan yolculuk 18 gün sürdü. Dağı, bir baştan diğer başa, birçok macera yaşayarak aştık. Sat Gölü, renkli dağ siluetleri, buzullar, o vahşi doğal güzellikler artık geride kalmalıydı. Yiyeceklerimiz bitmiş, filmlerimiz de azalmıştı artık. Toparlanarak Yüksekova'ya doğru yola koyulduk. Dönüş yolunda çadırlara uğrayarak filmleri sorduk, ama kılavuz köylü almadığını ve haberi olmadığını söyledi. Çektiğimiz onca fotoğraf yok olmuştu. Canımız çok sıkıldı ama yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu. Böylece programladığımız yolculuğumuzun ilk aşaması acı tatlı hatıraları ile son buluyordu.

Cilo'dan Dönüş

Dağdan Yüksekova'ya, yolculuğumuz on iki saat sürdü. Oradan bir minibüsle Hakkari'ye hareket ederek arabamıza kavuştuk ve Zap Suyu vadisinden Van'a doğru yola çıktık. Hoşap Kalesi'ndeki çalışmalardan sonra, Van Gölü önlerindeydik. Gölün her an değişen mavi-yeşil (turkuaz) renkleri bizi dinlendirdi. Van'da iki gün kalarak fotoğraf çektik. Muradiye Şelalesi, Van Kalesi, Eski Van hepimizi çok heyecanlandırdı. Dağ zirvelerinde geçen, her an heyecanla çarpan yüreklerimiz, yorgunluğumuz gölün ve Muradiye Şelalesi'nin dinlendirici uysallığıyla buluştu. Dönüş başladı. Ankara'ya döneceğimiz güzergâh belli idi, Erzurum, Ovit Dağı, İkizdere üzerinden Çamlıhemşin, Ayder Yaylası, Kavron Yaylası ve Büyük Kaçkar, tüm Karadeniz kıyısı aşılıp, Samsun üzerinden Ankara'ya varacaktık.

Van'da arabanın camını taktırmak istedik; fakat cam bulamadık, çaresiz camsız yola devam edecektik. Umudumuz, Erzurum'da. Sabahın erken saatlerinde güneşin göle yansıyan ışınlarını içimize sindirerek yola koyulduk. Arabanın camı olmadığı için sürat yapamıyorduk. Ağır ağır giderek akşama kadar ancak Erzurum'a ulaşabiliriz, diye düşünüyorduk. Arabayı ben kullanıyordum. Necmettin'in ehliyeti yoktu. Van'dan 20 km kadar uzaklaşmıştık ki, karşıdan gelen bir kamyonun tekerleğinden fırlayan bir taş güneş gözlüğümün sol camına isabet etti. Gözlüğümün camı kırıldı ve camlar gözüme battı. Canımın acısından gözlerimi açamıyordum, artık arabayı kullanmam imkânsızdı. Hepimizi bir telaş aldı, şimdi ne yapacaktık? Gözümün kör olmasından endişe ediyordum. O anda, ara sıra benden habersiz arabayı alıp kullanan 16 yaşındaki oğlum Aykut'a iş düştü.

Ehliyetsiz ve acemi olmasına rağmen, çaresiz kalarak kullanmasına izin verdim, Van'a bu şekilde döndük.

Gözlerimi açamıyordum, canım çok yanıyordu. Acilde göz kliniğinde çalışmış bir hemşire imdada yetişti ve ilk müdahaleyi yaptı, ışığı görünce dünyalar benim oldu, gözümün kör olmasından çok korkmuştum. Gözlük camının kırılan parçaları, gözüme girdiği için sancı yapmış, Allahtan fazla bir tahribat olmamıştı. Gözüm, pansuman yapılarak bandajlandı. Ancak, arabayı kullanmam imkânsızdı. Yine, direksiyonun başına tecrübesiz ve ehliyetsiz oğlum Aykut'un geçmesinden başka çare yoktu. Amacımız akşama kadar Erzurum'a varmaktı. Birkaç tehlike atlatmakla birlikte, Aykut arabayı yine de iyi kullandı, böylece Erzurum'a vardık.

Geceyi Erzurum'da geçirdik. Sabahleyin ilk işimiz arabaya cam taktırmak için bir tamirhane aramak oldu. Orada da cam bulamadık, çaresiz camsız yola devam edecektik artık. Bir eczanede gözüme pansuman yaptırarak tekrar bandajlattım. Sonra da yörenin tarihi eserlerinin fotoğraflarını çektik. Kendimi daha iyi hissettiğim için, arabayı kullanabilecektim artık. Şimdi istikamet, Ovit Dağı, İkizdere üzerinden Çamlıhemşin'di. Tek gözüm bandajlı olarak büyük bir gayretle bozuk toprak yollarda ilerleyip akşama doğru Karadeniz kıyılarına ulaşabildik. Çamlıhemşin üzerinden Ayder'e, oradan da Kavran Yaylası'na çıkıp Kaçkar Dağı'na kadar uzanacaktık. Karadeniz'in gözü yaşlıydı, yağmur yağıyordu. Erzurum'da da camı taktıramadığımızdan, ıslanmamak için Pazar'da arabanın ön tarafına naylon geçirdik. Yolu görebilmek için naylonu biraz deldim, bu şekilde Ayder'e kadar gittik. Ayder'e vardığımızda hava kararmış, akşam olmuştu. O yıllarda, Ayder'in yolları çok bozuk olduğu için pek gelen giden yoktu. Yapılaşma da olmadığı için doğallığı bozulmamıştı. Önce kalacak bir yer araştırdık. Ayder'e ve Çat Vadisi'ne daha önce geldiğim için çevreyi az çok bilmekteydim. Bir kahveye oturup yöre insanlarıyla sohbet ettik. Herkes, Kaçkar'ın ihtişamını anlattı.

Sabah olunca hazırlıklarımızı yapıp yola çıktık. Birkaç kilometre sonra orman işçilerinin bulunduğu bir barakaya rastladık. İşçilerle oturup konuştuk. Daha ileriye araba yolu yoktu. Yürüyerek gitmemiz gerekmekteydi. İşçiler, iki saat sonra Kavran Yaylası'na varabileceğimizi söylediler. Yağmur kesilmiş, ortalığı sis kaplamıştı. Artık dönüşü olmayan bir yola girmiştik. Arabanın kılıfını takıp orada bıraktık. Eşyalarımızı ve

makinelerimizi sırtlayarak yola çıktık. Sisten dolayı zorlandığımız için ancak iki buçuk saat sonra Kavran yayla evlerini görebildik. Yaklaştıkça hiçbir canlı varlık ve insan göremeyince telaşa kapıldık. Burası bir mezraydı, insanlar temmuz ayının sonuna kadar hayvanlarını otlatmak için buralara geliyordu. Biraz ilerledikten sonra, bir kapının açıldığını ve birinin belirdiğini görünce oraya doğru yöneldik. Burası mezranın kahvesiydi ve içerde üç beş kişi vardı. Henüz yayla göçü başlamamıştı. Kendimizi tanıtıp sohbetten sonra havanın açık olması halinde dört beş saatte Kaçkar'a varabileceğimizi söylediler. O gece yaşlı bir yaylacıya misafir olduk. Akşam yemeğimiz, köylünün dereden tuttuğu kırmızı renkli gerçek alabalıktı.

Sabah Kaçkar'a yola çıkacaktık fakat şans bir türlü bizden yana olmadı. Hava sisliydi ve yağmur çiseliyordu. Gidip gitmeme konusunda bir süre tereddüt ettik. Yukarılarda havanın iyi olabileceği düşüncesiyle hareket ettik. Saatlerce yürüdükten sonra, bir ara bulutların arasından Kaçkar Dağı silueti göründüyse de sevincimiz yarım kaldı. Çünkü, ortalığı bir sis kapladı ve dağ bulutların arasında tamamen kayboldu. Bir süre bekledik. Zaten bir hayli ıslanmış ve üşümüştük. Çevreden topladığımız çalı çırpıyı yakıp ısınmak istedik ama her yer ıslak olduğu için başaramadık ve dönmeye karar verdik. Geceleyin yayla evinde ocak başında ısınarak üstümüzü başımızı kuruttuk. Sabah yola koyulduk. Arabaya döndüğümüzde yine bir hayli yorulmuş ve üşümüştük. Orman işçilerinin barakasında yanan ateş bizi çok mutlu etti. Hele ben, işçilerin ikram ettiği fasulye çorbasını hiç unutamadım. Fotoğraf çekemeden

Kaçkar Dağı macerası da böylece tamamlandı.

Camsız araba ile Hakkari'den başladığımız bir aylık seyahat, Ankara'da son buldu. Bu fotoğraf gezisi yaptığım fotoğraf gezileri içerisinde unutamadıklarımdan biridir. Birçok olay yaşamış, tehlikeler atlatmış, ölümlerden dönmüştüm. Çektiğim filmlerin çoğunluğu Kodak Ektachrom'du. Bunların banyolarını yaptım, Agfa filmleri Almanya'ya banyoya gönderdim. Sonuçlar tatmin ediciydi. Çok sevdiğim fotoğrafları sergilerimde, kitaplarımda kullandım. Ne yazık ki bir daha çekilmesi mümkün olmayan en güzel karelerimiz kaybolmuştu. Cilo Dağları'na seyahati daha donanımlı olarak tekrar çok kere düşündüm, ama maalesef bir daha kısmet olmadı. Bu seyahatin diğer bir sürprizi de, belgesel yapmak

için çektiğim 16 mm'lik sinema filmlerinin emanet olarak aldığım kameradaki bir arızadan dolayı arızalı çıkması ve düşündüğüm bu projenin de gerçekleşmemesi oldu. İyi bir belgesel olacağını düşündüğüm bu proje de böylece gerçekleşemedi. Bu da beni çok üzdü.

Bu arada Kent Fotoğraf Ajansı'nın işleri devam ediyor, ben seyahate çıktığım zamanlar ajansın işleriyle eşim Nadide Hanım ilgileniyordu. 1969 Temmuzunda adını Aysu koyduğumuz kızımız dünyaya geldi ve böylece ailemiz daha da genişledi.

Ptt'nin Fotoğraf İhalesi

PTT Genel Müdürlüğü, 1972 yılında il rehberlerinin kapaklarında kullanılmak üzere 52 ilin fotoğraflarının çekilmesi için bir ihale açtı. Benden de bir teklif istendi. Bu ihalede Ozan Sağdıç ve o zamanlar fotoğraf çeken ressam Hamza İnanç gibi isimler de vardı. İhale bana verildi. Bu ihale bana Anadolu'yu bir baştan diğer başa yeniden dolaşma fırsatı verdi. Seyahate Karadeniz'den başladım. Çekimlerimi garantiye almak için, Ektachrome banyo kitlerini de yanıma aldım. İlk çekimlerimi görmek için, Ordu'da kaldığımız otel odasında filmleri banyo ettim. Neticelerin başarılı olduğunu görünce içim rahat etti. Bu seyahatte yanımda, yine İbrahim Aktaş ve resim öğretmeni arkadaşım Rahmi Ayan vardı. Çekimler Trabzon, Kars, Ağrı derken Doğu ve Güneydoğu illerini de kapsadı. Dönüşe geçeceğimiz son il olan Bitlis'e bir akşamüzeri vardık. Orada geceleyip ertesi gün çalıştıktan sonra Muş'a doğru yola devam edecektik. Kalacak bir yer aradık. Bir iki otel vardı, birinde yer bulduk. Zaten yol boyu çok sıkıntısını çektiğimiz konaklama sorunu burada iyice kendini gösterdi. Bize gösterilen oda çok pis ve her şey çok kirliydi. Çarşafları değiştirmelerini söylediğimizde, "Ne olacak ki beg, birkaç kişi yatmışşa?.." dediler. Çaresiz oturarak sabahladık. Maalasef Anadolu'da o yıllarda birçok ilde durum böyleydi.

Bitlis'te çalışmalarımızı yapıp akşamüstü Muş'a doğru yola koyulduk. Ortalık iyice kararmıştı. Yolun ilerisinde uzun farlarını yakmış bir araba geliyor sandım, yaklaşınca arabanın durduğunu fark ettim, yaptığım selektörlere rağmen uzun farlarını söndürmedi. Kamyonun yanından geçerken bir takırtı duydum ve durdum. Meğer kamyonun arkasından koyun sürüsü geçiyormuş. Koyunlardan birisine çarpmıştım. Yanıma yaklaşan bir adam çobanın da yaralandığını söyledi. Meğer iki arabanın

ışıkları arasındaki kör noktada çoban da varmış. Ben uzun farlarını yakmış olan kamyon şoförü ile münakaşa ederken yaralı çoban yolun kenarında yatıyordu. Hemen yanına koştuk, neyse ki önemli bir şeyi yoktu, sadece düştüğünde kafası yarılmıştı. Ne yazık ki bir koyun ölmüştü. Arabanın da çamurluğu eğilmiş ve farı kırılmıştı. Çobanı arabaya alıp, Muş'a hastaneye götürelim dedik. Bu sırada oradan geçen bir kamyon şoförü bizi, "Hemen buradan gidin," diye uyararak ekledi; "geçen yıl burada bir köpek için adam öldürüldü!" Bizim de içimize bir korku düştü. Yine de çobanı hastaneye götürdük, önemli bir şeyi yoktu. Muş'ta daha önceki seyahatlerimden bildiğim turistik bir otel vardı, orada geceledik. Sabahleyin de trafik polisleri eşliğinde kaza mahalline gidilerek keşif yapıldı. Mahkemeye çıktım ve suçsuz bulundum. Muş'tan üzüntü ve kuşku ile ayrıldık.

Bir ay süren bu maceralı seyahatin sonunda Ankara'ya döndük. Daha sonra Orta Anadolu, Akdeniz ve Ege şehirlerini dolaşarak, dört ay gibi bir sürede bu işi başarıyla sonuçlandırdım. Bu seyahatlerde hiç görmediğim illeri dolaşmış, yüzlerce film doldurmuş, arşivimi zenginleştirmiştim. Çektiğim fotoğraflar, daha sonra illerin telefon rehberlerinin kapaklarında, bazıları da pullarda kullanıldı.

Girlevik Şelalesi Duvağını Defalarca Açtı

Ankara'dan oğlum Aykut, hemşehrilerim İbrahim Aktaş ve Yusuf Ziya Ademhan ile birlikte 1973 yılında Erzincan'daki Girlevik Şelalesi ve Munzur Dağları'nın fotoğraflarını çekmek için yola çıktık. Seyahatlerimin çoğunu bu hemşerilerimle yapmışımdır. Girlevik Şelalesi'nin suyu ovanın içinden Keşiş Dağları'nın önünden kıvrıla kıvrıla akıp gider. Çevresinde o yıllarda tek bir lokanta vardı. Ademhan'ın tanıdığı Ali Bey'in tavuk lokantası. Ademhan bu yöreye çok geldiği için Ali Bey'in piliç ızgarasını anlata anlata bitiremezdi.

Girlevik Şelalesi'nde su, yüksekten hızla yere düşerken bir gelinin duvağını anımsatan büyülü güzellikte görüntüler oluşturmaktaydı. Henüz Türkiye'de tanınmamış bir şelale olan Girlevik Şelale'si objektifim karşısında duvağını bana defalarca açtı, ben de onu ülkem insanı ile tanıştırma fırsatı buldum.

Ertesi gün Munzur'a doğru dimdik yokuşa vurduk kendimizi. Niyetimiz Ademhan'ın anlattığı Munzur Dağları üzerindeki göllere ulaşmaktı. Altı

saat tırmanıp ilk olarak Nav Gölü'ne ulaştık. Nav Gölü küçük bir göl. Çevresi karla kaplı, çok güzel fotoğraflar verdi bize. O gece, çadırımızı kurup orada yattık. Öylesine bir soğuk vardı ki, sabaha dek dişlerimiz birbirine vurdu. Göl kıyısında sabahın zehir zemberek soğuğunda ateş yakarak ısınmak istedik ama yakacak bir şey bulamadık. Ben de çektiğim fotoğrafların yüreğimi ısıtan keyfiyle avundum. Donanımsız olduğumuz için daha fazla ileri gitmeye cesaret edemeyerek geri döndük.

Tunceli; Munzur Dağları'nı Fotoğraflamak

Yusuf Ziya Ademhan, 70'li yıllarda sürekli Erzincan ve Kemaliye yöresine gidip Munzur Dağları'nda fotoğraflar çekerdi. Ben de Kemaliye'de, Munzur Dağları'nda fotoğraf çekmek istiyordum. Ne var ki Yusuf Ziya Ademhan artık bana Munzur Dağları'nı yasaklamıştı. "Ben çalışmamı bitirmeden Munzurlara gitmeyeceksin," diye beni şakayla karışık da olsa engelliyordu. Bana hep "İki sene müsaade et", derdi ama o iki sene de hiç bitmezdi. Sebebini de, "Sen oraları çekersen benim fotoğraflarımın değeri kalmaz", diye açıklardı. Sonunda bir gün beni Tunceli'nin, Pülümür civarında Munzurların Buyurbaba Dağı dediği kısmına götürmeye razı oldu. İbrahim Aktaş'ı, oğlum Aykut'u da yanımıza alarak yola çıktık. Elazığ üzerinden Pülümür'e gittik. Arabayı Pülümür-Tunceli karayolunda yol kıyısında bırakıp Munzur Dağları'nın eteklerine yerleşik Aşkirik köyüne doğru yola çıktık. Mevsim ilkbahardı, her taraftan sular fışkırmaktaydı. Tabiat uyanmış, yabani armutlar, alıçlar çiçek açmıştı. Yabani ağaçların güzel çiçekleri, dağların zirvesindeki karla bütünleşmekteydi.

Köye varmadan bir düzlükte çadırımızı kurduk. Yusuf Ziya Ademhan'ın, o yörede Ali Bey isimli bir tanıdığı vardı. Ali Bey'i ziyaret edip çay kahve içerek sohbet ettik. Akşam olunca her zamanki gibi yemekleri ben yapacaktım. Bulgur pilavı için tereyağı gerekti. Aykut'u biraz yağ alması için köye gönderdik. Köylülerden birisi, Aykut'un avucuna küpten kesip çıkardığı tereyağını koymuş. Aykut çadıra gelinceye kadar elindeki yağın çoğu erimişti. Kalan yağla dağ başında bulgur pilavını pişirip yedik ve uyuduk.

Ertesi sabah Buyurbaba Dağı'nın fotoğraflarını çektik. Munzur dağları müthiş güzeldi. Karlı dağları, Aşkirik köyündeki renkli yaşamın ayrıntılarını, kıl dokuma tezgâhlarını çektim. Buyurbaba'nın güzellikleri beni çok etkiledi. Doğa, ilkbaharın bereketini sundu bizlere ve iki günün

nasıl geçtiğini anlamadık, yiyeceklerimiz de tükendi. Arabanın yanına dönmek için yola çıktığımızda davul zurna sesi duyduk ve çok heyecanlandık. Çünkü, Munzur Dağları'nın önünde bir düğün fotoğrafı çok ilginç olacaktı. Yol kenarında bulunan bir köye doğru giderken meşeliklerin altında mantarlar gördük. İbrahim Aktaş, buldukları mantarlardan bir miktar koparark Yusuf Ziya Ademhan'a ikram etti. O sırada ben de yerden kopardığım bir mantardan küçük bir parça yedim. Bir sürü de mantar topladık, amacımız düzlüğe inince mantarları pişirip yemekti. Bir süre sonra Ademhan'da halsizlikle birlikte mide bulantısı başladı. Zehirlendiğini anladım. Düğünü filan unutup, can derdine düştük. Ademhan yediklerini çıkarınca, tehlikeyi atlattı. Hemen arabaya binip hareket ettik. Pülümür yolu üzerinde, gelirken keyifle kavurma yediğimiz Zakgi Dağ Lokantası'na gitmeyi düşündük, yarım saatlik yolumuz vardı. Varır varmaz hemen yoğurt ve kavurma istedik, ancak bende bir isteksizlik ve halsizlik başladı. Kavurma ağzımda büyüdü, yiyemiyordum. Yediğim tırnak kadar mantardan ben de zehirlendiğimi anladım. Dağ lokantasında zorla da olsa gelen yoğurdu yedim; ama kendimi hiç iyi hissetmemekteydim. Sadece bize "Ye ye…" diyen ama kendi ağzına koymayan bizim şakacı İbrahim sağlamdı. Bir müddet sonra ben de çıkardım ve rahatladım. Hemen Tunceli'ye doktora gitmek üzere hareket ettik. Tunceli'de araçtan inerken tekrar çıkardım. Böylece Ademhan da ben de mantardan çok az miktarda tatmamıza rağmen büyük tehlike atlattık.

Tunceli'den sonra Munzur Çayı boyunca fotoğraf çekerek Ovacık'a vardık. Ademhan buraları çok iyi bilmekteydi. Gözeleri ve Kırkmerdivenleri anlata anlata bitiremiyordu. Ovacık'a daha önce gelmiştim, ama fazla gezememiştim. Önce gözelere gittik, dağın dibinden kırk gözeden kaynayan sular, birden bir ırmak olup akıyordu ve seyri çok muhteşemdi. Burası Munzur Çayı'nın kaynağıydı, alabalıklarıyla meşhurdu. Geceyi Ovacık'ta geçirdik ve tabii bol bol alabalık yedik.

Sabah olunca Ademhan, Kırk Merdivenler Vadisi'ne gideceğimizi ve orada güzel bir şelale göreceğimizi söyledi. Araba yolu yoktu, yürüyerek dört saatte vardık. Etrafta kafamda canlandırdığım muhteşem bir şelale aradım. Ademhan karşıda kayadan akan ufak bir suyu göstererek "İşte orada!" deyince şaşırdım. Yüksek bir kayadan akan küçük bir suydu. Fotoğrafik bir yönü yoktu. Vadide bir de küçük dere vardı. Derenin etrafında değişik çiçeklere ve dağ güllerine takılarak doğanın bu değişik

güzelliklerini fotoğraflamaya çalıştım. Bu kadar yol geldikten sonra boş dönmemeliydik. Işık durumu da iyi değildi. Zaman zaman güneş kayboluyordu, o gün dönüşümüz oldukça yorucu oldu. Ara sıra da İbrahim, Ademhan'ı yamaçtan bağırarak, yukarılardan taş yuvarlayarak kızdırıyordu. İbrahim, Ademhan'a çok takılır ve şakalar yapardı. Fotoğraf yoktu ama keyifle yol alıyorduk. Ben de ikisinin bu haline gülüyordum. Bir defasında büyük bir kaya Ademhan'ın üzerine doğru geldi. Ademhan zor kurtuldu, kayadan aradaki mesafe çok olmasa nerede ise İbrahim'i dövecekti. İki candan arkadaş kavga ediyor, ben de bunların halini seyrederek gülüyordum. Aralıklarla yürüdüğümüz yamaçta büyük bir sessizlikten sonra yollarımız bir alıç ağacının dibinde kesişti. Alıç ağacının gölgesi sinirleri yatıştırmıştı. Bugün her ikisi de yok artık, ama Ademhan'ın orada İbrahim'e "Şu ağacın dalına seni asmalı, dibinde oturup ağlamalı" deyişi aklımdan hiç çıkmıyor.

Ertesi gün Ademhan, bizi Mercan Vadisi'ne götüreceğini söyledi. Arabayla bir köye vardık. Yaşlı bir köylüye konuk olarak geceyi köyde geçirdik. Yaşlı köylü, bizi çok iyi ağırladı. Tarihten bahsetti, kendilerinin Horasan'dan gelip buralara yerleştiklerini anlattı. Sabahleyin, Mercan Vadisi'nde çalışmalar yaptıktan sonra Kemaliye'ye gitmek üzere yola koyulduk. Keban, Arapkir üzerinden Kemaliye'ye vardık. Kemaliye'ye her gidişimizde çok mutlu oluyorduk. Köyümüze, Akçalı'ya gidip çocukluk günlerimizi andık. Yusuf Ziya Ademhan'la yaptığım bu seyahati hiç unutamam, çünkü bu dağlar bir gün, o güleç yüzlü, koca yürekli adamı bizden aldı. Kemah ilçesi yakınlarından dağlara doğru fotoğraf çekmeye giden Ademhan, bir daha geri dönmedi. Çok sevdiği dağlar onu bağrına bastı.

Niye Çekiyorsunuz?

Arabam olduktan sonra sık sık fotoğraf seyahatlerine çıkmaya başladım. Daha önceleri otobüsle gittiğim yerlere mevsimine göre tekrar gidiyor, soruşturup araştırarak Türkiye'nin bilinmeyen güzelliklerini keşfetmeye, fotoğraflamaya çalışıyordum. Turizm yeni yeni kıpırdıyordu. Tatil için insanlar daha çok memleketlerine giderlerdi. Banka takvimlerinde görülen fotoğraflarla Türkiye'nin güzellikleri gün yüzüne çıkıyordu. Ben de daha çok kimsenin gitmediği, fotoğrafı çekilmediği yerlere gitmeyi planlıyordum. Zengin Anadolu kültürünün ve coğrafyasının güzel

fotoğraflarla gün yüzüne çıkarılması lazımdı. Bu hem iç turizm hem de dış turizm için olduğu kadar, genel olarak da Türkiye'nin tanıtılması için gerekli idi. Daha çok bu amaçla fotoğraf çekiyordum. Bunun için birçok olaylarla da karşılaşmıyor değildim, çünkü çok yerde ne için fotoğraf çektiğimiz sorgulanıyordu. Başımdan geçen iki olaydan bahsedeceğim.

Daha önce de gittiğim Marmaris'e yeğenim Mahmut Tunay'ı da alarak bu sefer arabamla gitmek için yola çıktım. Muğla-Marmaris yolu toprak yoldu, ama nispeten düzelmişti. Marmaris o yıllarda çok az turistik tesisi olan, daha çok, kıyıdaki evlerin pansiyon olarak kullanıldığı küçük bir kasabaydı. Fotoğraf çekmek için bir kaç açısı vardı. Bunları daha evvelki gelişlerimde keşfetmiştim. Buraları yeniden çalıştım ve gün batımından sonra gece fotoğrafı çekmek için yeğenimi arabanın yanında bırakarak, şehri görebilecek ormanlık bir tepeye çıktım. Sehpamı kurarak alaca karanlığa kadar çalıştım. Aşağı indiğimde arabanın yanında yeğenimle beraber bir polisin beklediğini gördüm. Polis orada ne aradığımı, niçin fotoğraf çektiğimi sorguladıktan sonra bizi karakola götürdü. Kimliğimizi açıkladıktan sonra amacımızı anlatıncaya kadar akla karayı seçtik. Bir diğer olay da kar fotoğrafları çekmek için gittiğim Uludağ'da başıma geldi. O yıllarda Uludağ'da tesis olarak yalnız Büyük Otel vardı. Otel Fahri yeni yapılıyordu. Amacım kayak yapanlar ile Uludağ'dan karlı fotoğraflar çekmekti. Çok kar vardı, bata çıka yukarılarda gözüme kestirdiğim bir kulübeye kadar çıktım. Niyetim kulübeyi ön plana alarak çekeceğim fotoğrafa derinlik kazandırmaktı. Tam karemi tespit edip deklanşöre basacağım sırada bir yumrukla karların içine gömüldüm. Neye uğradığımı şaşırmıştım. Kalktığımda karşımda bir adamın hışımla, "Niye çekiyorsun o kulübenin fotoğrafını?" diye bağırmasıyla karşılaştım. Konuşmanın sonunda amacımızı anlayınca beni bir kahveye götürdü, dost olduk, özür diledi. Milli kayak hocasıymış, ama neye yarar. Eğin manilerinde bir dörtlükte geçen bir dize vardır: ‘’Kırıldı gönlümün billur şişesi.’’Sormadım ama kulübenin içinde ne vardı acaba diye çok da merak ettim. Buna benzer birçok olayla karşılaştım, fakat bu iki olay fotoğraf yaşamımda unutamadığım olaylardandır.

Ölüdeniz-Fethiye

Birçok önemli seyahatimin tarihi aklımda değil. Önemli seyahatlerimin çoğu araba aldıktan sonra 1970-1980 yılları arasında gerçekleşti. Yine dört

günlük bir bayram tatilinden faydalanarak resim öğretmeni Rahmi'yle birlikte Bursa üzerinden yola çıktım. Hedefim Uludağ'a çıkmak, sonra Balıkesir-Ayvalık-İzmir üzerinden Marmaris'e uğrayıp Fethiye'ye uzanmaktı. Bu turu ancak geceleri yol alıp gündüzleri çalışmakla dört güne sığdırabilirdim, öyle de yaptım. Ancak geceleri arabada birkaç saat uyumakla son gün Ölüdeniz'e ulaştık. Ölüdeniz'in doğru dürüst yolu yoktu, çok sevdiğim, bakir bir yöreydi. Ölüdeniz'e ikinci gelişimdi. Burada çalıştıktan sonra niyetim Finike üzerinden Ankara'ya dönmekti. Tatilin son günü akşamüzeri yola çıktım. Fethiye ve Kaş arasındaki yol, yeni açılmaktaydı. Bu yolu güçlükle geçtim. O sıralarda kıyı şeridinde yol yoktu, ancak cip şeklinde arabalar çalışmaktaydı.

Genelde gece yol alıp gündüz fotoğraf çektiğimden, Finike'ye inerken uykusuzluk beni iyice bunalttı. Yanımdaki öğretmen arkadaşım Rahmi ile Finike'de bir eczaneye gidip uyku kaçıran ilaç almak istedik, eczacı vermedi. O gün Ankara'ya dönüp derse yetişmem gerekiyordu. Rahmi'nin de araba kullanmasıyla gece boyu yol alarak Ankara'ya ulaştım, fakat Ankara'ya vardığımızda Söğütözü civarında lastik patladı. Saat 08.30'du ve 09.00'da dersim başlıyordu. Sanki yarış arabalarının lastik değiştirmeleri gibi, süratle stepneyi takıp, dersime yetiştim. Bu da hiç unutamadığım anılarımın arasındaki yerini aldı.

Kemer Seyahatleri

Kemer'e birçok seyahat yaptım. Kemer koylarının ve ıssız plajlarının methini henüz turizme açılmadan, keşfedilmeden duymuştum. Turizm Bakanlığı çalışanlarından Timuçin Bey de Kemer'den çok bahsetmiş, oralara gitmemi önermişti. Fakat doğru dürüst yolunun da olmadığı söyleniyordu. Burayı da kafama koymuştum. Bir gün, bir arkadaşımla birlikte yola koyuldum. Konyaaltı'nı geçtikten sonra Kemer sapağına geldik. Yolda çalışma vardı. Yol çalışanları bize geçmek için yol açtılar ama "Bu arabayla Kemer'e zor gidersiniz, yol çok bozuk," dediler. Bu uyarılara rağmen zar zor da olsa Kemer'e ulaştık. O eşsiz boş koyların fotoğraflarını çektim, köylülerle sohbet ettim. Kemer ulaşılması zor, küçük bir köydü. Daha önceleri Antalya ile irtibat deniz yolu ile sağlanıyormuş. Köyde Ali Alpasar isimli bir şahsın pansiyonu vardı. Benim gibi yolunu şaşırıp gelen maceraperestler, ya sekiz on yataklı pansiyonda kalır ya da bahçesinde çadır kurarlardı. Kemer'den sonra yine bozuk orman yolu Finike'ye doğru

uzanıyordu. Bu yolu da hiç geçmemiştim. Henüz fotoğrafları çekilmemiş Fasalis ve Olimpos antik kentlerine uğrayarak fotoğraf çalışmaları yaptım. Bu yol güzergâhında ulu çınarların bulunduğu yerde bir köy kahvesi vardı, orada çay molası verdim. Köy kavurması yaparlardı, lezzeti çok hoşuma gitti ki daha sonraki seyahatlerimin her seferinde mola yeri olarak burayı seçerdim.

Şimdi çift asfalt geçen bu yollarda, Türk turizminin en gözde yeri olan Kemer kıyılarında yükselen turistik tesisleşmede, acaba benim o yıllarda çektiğim fotoğrafların da bir katkısı oldu mu diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Çadır kurup denize girdiğim bu koylar tesisleşme yüzünden artık halka da kapanmış durumda.

Kemer seyahatlerimden biri de Kıbrıs Barış Harekâtı'na rastlar. Kemer civarında Fasalis'te fotoğraf çekerken jandarma beni durdurdu ve " Fotoğraf çekmek yasak! " dedi. Nedenini sorduğumda jandarma, "Haberin yok mu Kıbrıs Barış Harekâtı başladı", dedi. Seyahatimi yarıda bırakmak zorunda kaldım. Oradan dönerken üç jandarma eri ilerideki karakola gitmek üzere yardım istedi. Yolda ağırlıktan dolayı arabamın makası kırıldı. Jandarmaları indirdim o durumda ve o şekilde Antalya'ya ulaştım. Antalya'da aracımın tamirini yaptırarak yeniden yollara düştüm. Bu kez Emirdağ yakınlarında arabamın motoru yatak yaktı. Emirdağ'da iyi bir tamirci olduğunu söylediler. Yakın olduğu için arabamı Emirdağ'a kadar çektirip tamirciyi buldum. Gerekli parçalar orada olmadığı için en yakın il olan Eskişehir'e gidip parçaları aldık.

Üç gün sona arabanın tamiri bitti, nihayet Ankara'ya dönebildim.

Kısa vadeli seyahatlerimde hafta sonlarını veya tatil günlerini seçerdim.

Maceralı Kemer seyahatinden bir hafta sonra sınıf arkadaşım ressam ve grafiker Ali Parmakerli ve Halk Bankası Reklam Müdürü Resa Bey'le birlikte Kapodakya gezisine çıktık. Konya kavşağı makas'a gelmeden araba yine yatak sardı, seyahat yarım kaldı. Boş bir kamyon çevirip bir rampada arabayı yükleyerek Ankara'ya döndük. Emirdağ'da bilmediğimiz bir tamircide motor yaptırmanın cezasını da böylece ödedik.

Hayat Tecrübedir; Ama Hiçbir Şey İhmale Gelmez

Yine bir seyahatimde Ankara, Konya, Mut üzerinden Silifke'ye indim. Buralarda çalışmalar yaptıktan sonra Anamur üzerinden Alanya'ya geçtim. Alanya'da çalışmalarımı sürdürdüm. Birçok film tükettim, artık tamamen renkli dia çekmekteydim. Bu yıllardaki çalışmalarım genelde turistik amaçlı, Türkiye'nin güzellikleri ve kültürel değerleri üzerineydi. Turizm Bakanlığı, fotoğraf sanatçılarından ülkemizi tanıtım amaçlı dialar istemekteydi. Alanya'dan Side'ye, Manavgat şelalesine uğradıktan sonra, Aspendos ve Perge'de çalışmalar yaptım. Sonra Antalya'ya doğru yola devam ettim. Antalya'ya 20 km kala frenin tutmadığını fark ettim ve durdum. Daha önce de başımdan böyle bir olay geçtiği için fren yağının eksildiğini anladım. Yakındaki benzinliğe girip ilk olarak kaputu açtım, gördüğüm şey beni çok korkuttu, silindir kapağı üzerinde bir sıvı birikmişti, bu benzindi. İstediğim fren yağı o benzinlikte yoktu. İlerde görünen bir benzinlik vardı. Orda bulunur dediler. Ben de silindir kapağı üzerinde biriken benzinin temizliğine ve arızaya o benzinlikte baktırırım düşüncesiyle hareket ettim. Mevsim yaz ve ağustos ayının kavurucu sıcaklığı vardı. Birkaç yüz metre gittikten sonra arabanın içine duman geldiğini ve sonra da kaputun üzerinden alevler çıktığını görünce çok korktum! Motor tutuşmuştu, süratle benzinliğe girdim. Benzinlikte bulunanlar, arabanın yandığını görünce yangın söndürücülerle hemen arabanın yanına yaklaştılar. Arabanın boyaları tutuşmuş, arabayı alevler sarmıştı. Kaputu açamadılar. O sırada birisi eline kalas alıp geldi, kaputu kalasla açtı ve yangın söndürücüyü püskürterek alevleri söndürdü. Moralim çok bozulmuştu; ama bu kazayı çok ucuz atlattığım için de mutluydum. Benzinlik uzak olsaydı arabamın yanışını seyredecektim. Daha sonra arabamı Antalya'da bir tamirciye çektirdim. Bereket, bazı kablolar yanmış, motora bir şey olmamıştı. Ertesi gün toplattığım arabamla Ankara'ya dönebildim. Hayat tecrübedir, ama hiçbir şey ihmale gelmez. Eski araba ile bu tip olayları çok yaşadım. Çünkü o yıllarda arabalar çok pahalıydı, arabamı değiştiremiyordum.

Katır Sırtında Nemrut Yolları

Fotoğraf aşkına seyahatlerim bitmiyor, duyduğum ve tespit ettiğim Anadolu'nun kültürel değerleri ve güzelliklerini fotoğraflamak için program yapıyor, fırsat buldukça mevsimlere göre seyahat ediyordum. 1970'li yıllarda Yusuf Ziya Ademhan ve İbrahim Aktaş'la Nemrut seyahatini yaptık. Nemrut'a o yıllarda yol yoktu, Kahta'dan kiralanan katırlarla

çıkılıyordu Nemrut'a. Biz daha şanslıydık, gittiğimiz yıl, yolun yarısı yapılmıştı. Yolun yarısını araçla, yarısını yürüyerek tamamladık ve Nemrut dağındaki Homogenes Krallığı'nın o devasa heykellerinin fotoğraflarını çekebildim. Nemrut'tan çok etkilendim. O günün koşullarında, Nemrut'a ulaşınca şaşırıp kaldım. Devasa heykellerin nasıl yapıldığını uzun uzun düşündüm. Gün batımını gördüm ve gece karanlığında aracımın yanına döndüm. Ondan sonra defalarca gittim Nemrut'a… Her gidişimde, ilk kez ulaştığım anları anımsadım; çünkü o günlerde tüm güçlüklere göğüs gererek fotoğraf çekiyorduk. Yol yoktu, araçlar yeterli değildi. Türkiye'nin ilk fotoğrafları böyle oluştu. Eski fotoğrafların hepsinin altında emek vardır, çile vardır.

Yolculuklarımı hep arkadaşlarımla yaptım. Bu güzellikleri onlarla paylaşmak, fotoğraf çekmek kadar mutluluk vericiydi.

Özgünaydın'la Batı Karadeniz

Lütfi Özgünaydın, hemşehrimdir ve fotoğrafa başlamasında katkım olmuştur. Daha sonraki yıllarda yazarlığı ile birlikte o da fotoğrafa gönlünü vermiş, önemli sergiler açmıştır. Bu kitabı yer yer onun kurgusu ve notlarından faydalanarak yazıyorum. Onunla beraber yaptığımız bir seyahatle ilgili olarak yazdığı kısmı aynen buraya alıyorum:

"Sıtkı Ağabeyimle Batı Karadeniz gezisine çıkmıştık. Benim ilk önemli seyahatimdi. Çorum, Kastamonu civarlarında fotoğraf çekip İnebolu'ya indik. Arkadaşlarına çok önem verir Sıtkı Fırat… Yıllardır öğretmen okulunda birlikte okuduğu arkadaşlarıyla, yılda birkaç kez buluşur ve eski günlerini anarlar. Nedense öğretmen okulunda okuduğu arkadaşlarıyla birlikte olduğunda çok mutlu oluyor. Konuşmalarımız içinde öğretmen okulunu çok önemsediğini anlatmıştı. İstanbul'daki öğretmen okulunda, önemli öğretmenlerin bulunduğunu ve o yıllarda, İstanbul'da üç dört lisenin bulunduğunu söylemişti. O zamanki adıyla İstanbul Erkek Muallim Mektebi Balmumcu'da bulunuyordu. Çok değerli hocaları olduğunu anlatmıştı.

İnebolu'ya giderken de İnebolulu eski bir arkadaşını anımsadı. Hemen ona gittik, İnebolu'nun belediye başkanı olmuştu. Arkadaşı Kemal Örüklü'yü makamında ziyaret ettik. Öğretmen okulunda sınıf arkadaşıymış. Hasretle sarıldılar, ondan sonra fotoğraf çekimine başladık. Doğa onun için

kutsal… Öylesine heyecanlanıyor ki panoramalar karşısında, kadraja çok önem veriyor. Benim bakış açımı yanlış bulduğunda hemen uyarıyor. Bazen kadrajı kendisi kuruyor, fotoğrafları birlikte çekiyorduk.

Osmancık'taki çeltik tarlalarını, İnebolu kıyılarını, gün batımlarını birlikte çektik kıyı boyunca. Çok sevdiği Amasra'ya vardığımızda çok yorulmuştuk. Kıyıdaki balık lokantalarının birinde oturup balık ve o meşhur salatalarını yiyince tüm yorgunluğunu attı Sıtkı Fırat. Amasra da o yıllarda pek tanınmıyormuş. Daha önce de Amasra'ya gelip fotoğraflar çekmiş. Şehrin nerelerden çekilebileceğini çok iyi biliyordu. Batı Karadeniz gezimiz Safranbolu'da sona ermişti. Safranbolu evlerini ilk kez görmüştüm. Safranbolu'da da hangi noktanın fotoğraf vereceğini ezbere biliyordu. Onun ayak bastığı yerlerden aldık kadrajları. Sonraki gezilerimde ne kadar doğru bakışı olduğunu daha iyi anladım."

Henüz Tanınmamış Kekova

Türkiye'nin güzelliklerini, turistik ve kültürel değerlerini çekip tanıttığım bu yıllarda bir Fethiye, Kalkan, Kaş, Kekova seyahati programladım. Turizm Bakanlığı Foto Film Servisi'nde çalışan Zeynel Yeşilay'ı da yanıma alarak birlikte yollara düştük. Tabii Fethiye'ye gitmişken Ölüdeniz'e uğramadan geçilmez. Önce Ölüdeniz'de çalışmalar yaptım. Ölüdeniz benim en çok sevdiğim yörelerden biriydi. Her gidişimde orada kendimi mutlu hisseder, değişik açılardan fotoğraflarını çalışırdım. Fotoğraflarımdan biri de afiş olmuştu. Ölüdeniz'de bir gün kaldıktan sonra yola koyulduk. Kalkan, Kaş, Kekova vardı sırada… Kekova'ya giden karayolu çok bozuktu, oraya ulaştık ama bu arada egzoz borusunu kopardık, lastiğimiz de patladı. Nerdeyse arabayı bırakıp traktörle yola devam edecektik. Üçağız köyüne ulaştık. Köyde o yıllarda iki kahve vardı. Oturup sohbet ettik, nefis balıklar yedik. Fotoğraf çalışmaları yaptık.

Kekova, Akdeniz kıyılarının henüz tanınmamış, kendi kaderine terk edilmiş, geçmişi olan, birçok batık bulunan önemli antik yerlerden biriydi. Köylüler batık ve lahitlerin kalıntıların karşıda bulunan Kaleköy'de olduğunu söylediler. Gidecektik ama deniz hiç de müsait değildi. Şiddetli bir rüzgâr vardı ve deniz dalgalıydı. Küçük tekneler gitmeye cesaret edemediler. Orada kalıp ertesi gün şansımızı deneme kararı verdik. Bir köylü bizi konuk etti. Sabahleyin hava nispeten düzelmişti. Büyük bir tekne ile Kaleköy'e gittik. Dalgalarla boğuşarak oldukça zor ulaştık. Kaleköy'ün

gerçekten her yanı tarihi kalıntılarla doluydu. Şirin kıyı evleri, sular içine gömülmüş lahitleri hayretle izliyor ve bir taraftan fotoğraflarını çekiyordum. Türkiye'yi fotoğraflayan fotoğrafçılar, o dönemlerde güç şartlarda hedeflerine ulaşabiliyorlardı. Türkiye, fotoğrafik olarak daha yeni yeni keşfediliyordu. Bu çalışmaların ülke tanıtımına katkıları yadsınamaz. Zeynel Yeşilay'la bu seyahatimden sonra birçok seyahatimiz oldu. Hele bir Marmaris, Datça, Knidos seyahatimiz var ki, hiç unutamam. Marmaris yeni keşfedilmiş, Datça henüz meçhuldü. Knidos'un yolu çok bozuktu. Bu çalışmaların sonunda bir multivizyon gösterisi hazırlayarak Türk Tanıtma Vakfı'nda gösteri yaptım.

Coğrafya Kitabında Okuduğum Şelale

1973 yılında Ömer Seyfettin Lisesi'nde görevliydim. Bir test uygulama görevi için öğretmen arkadaşlarım Ali Demircioğlu ve Sami Türkmen'le Erzurum'a gönderildik. Arkadaşlarım uçakla Erzurum'a inerken, ben arabamla Anadolu coğrafyasını bir kez daha geçmek istedim. Erzurum'a kadar yine fotoğraflar çektim. Bu kez hedefim Tortum Şelalesi'ydi, çünkü coğrafya kitabında okuduğum şelale hafızamda yer etmişti. Erzurum'da arkadaşlarla çalışmalarımızı tamamladıktan sonra Tortum'a doğru yola koyulduk. Tortum Şelalesi, muazzamdı. Şelalenin iki yakasında dolaştım. En iyi görüntü veren cephelerinden birçok çekim yaptım. 30 metre yükseklikten dökülen şelale insana heyecan veriyordu. Arkadaşlarım da benim heyecanıma ortak oldular. Birçok film doldurdum. Geceyi Tortum Şelalesi yakınında, yol üzerinde bir göletin yanındaki kahvede geçirdik. Akşam yemeğimiz kahvecinin göletten tuttuğu kırmızı benekli alabalık oldu. O yıllarda doğası bozulmamış Anadolu sularında bolca alabalık bulunmaktaydı.

Artvin üzerinden fotoğraf çalışmaları yaparak yine Karadeniz'i bir baştan bir başa geçtim, bu gezi de unutamadıklarım arasına katıldı.

Büyük Doğu Anadolu Gezisi

Doğu Anadolu'ya kapsamlı bir seyahati hep düşünmüştüm Bu sefer hedefim Nemrut Krater Gölü, Van Gölü çevresi ve Ahlat Mezar Taşları, Van, Muradiye Şelalesi, Doğu Beyazıt'tı. Ağrı Dağı, İshak Paşa Sarayı ile yeniden buluşacaktım. Daha önceki yıllarda da buralarda önemli çalışmalar yapmıştım, fakat bu sefer idealimdeki fotoğraf makinesi Hasselblad'a sahip

olmuştum, o fotoğraf makinemle çalışacaktım. Yeni yerler, yeni kareler çekmenin heyecanı içindeydim. Çalışmalarım hep 6x6 formattaydı fakat 35 mm bir makineyi de yanımdan eksik etmezdim. Arabamı da değiştirmiştim. Tek kapılı yeni arabamla, 1976 Temmuzu'nda bir sabah arkadaşım Mustafa Şen'le Ankara'dan yola çıktık. Hedefim akşam Bingöl veya Muş'a varmak ve orada gecelemekti. Bingöl'e vardığımızda akşam hava kararmıştı. Gecelemeyi düşündük, fakat kalacağımız bir tesisin varlığı konusunda tereddüde düştüm. Muş'a 90 km. kalmıştı. Daha önce de kaldığım için Muş'ta iyi bir otel olduğunu biliyordum. Yola devam etmeye karar verdim. İşte ne olduysa ondan sonra oldu. Yol oldukça bozuktu, gündüz yer yer asfalt tamiratıyla karşılaşmıştık. Yine de arabayı dikkatli sürüyordum. Karşıdan gelen arabaların farları ayarsızdı, genelde uzun farlarını yakıyorlardı. İçimden söyleniyordum. Bir müddet sonra, yine uzun farlarını yakmış bir aracın yaklaştığını gördüm. Tam o esnada yanımdaki arkadaşım Mustafa'nın "Aman Sıtkı yavaş!" demesiyle, önümde siyah bir karartı gördüm. Mesafe çok yakındı, karşıdan gelen arabalar, asfalt yığınını görmemi engellemişti. Arabayı biraz solladığım halde asfalt yığınının kenarından sağ tekeri kurtaramadım ve direksiyon hâkimiyetini kaybettim. Şarampole doğru yuvarlandık ve ikinci bir darbeyle sarsıldık. Cam patladı, önümüze döküldü ve durduk. Bende bir şey yoktu, Mustafa da sadece başını hafifçe cama çarpmıştı. İkimiz de sağlamdık, devrilmekten kurtulmuştuk. Arabadan inip etrafa bakınca, yeni sulanmış bir fasulye tarlası içinde olduğumuzu gördüm. Araba şarampolden aşağı inerken, su arkına girip çıkmış, ikinci darbeyle camın kırılması o zaman olmuştu. İlk şoku atlattıktan sonra karşıdan gelen arabalardan biri durdu. Arkadaşımı o arabaya bindirdim, jandarmaya haber vermek üzere Bingöl'e gönderdim. Gecenin karanlığında, camsız arabanın içinde, su birikintilerinin ortasında, üzüntü içerisinde derin düşüncelere daldım. Bir süre sonra jandarma geldi, olayı anlattık. Arabanın oradan çıkması imkânsız gibi görünmekteydi. Çaresizlik içinde sabahı bekledik. Arabanın içinde, sivrisineklerle mücadele ederek sabahladık. Sabah Bingöl'de iki öğrencimle karşılaştım. Karayollarından aldığımız bir iş makinesiyle arabayı çekmeyi başardık ve yola çıktık. Arabanın sağ tekerleğindeki bağlantılardan bir demir eğilmişti. Gene de araba çalışır durumdaydı. Seyahatlerimde başıma gelen bu tarz olaylar çoğunlukla, yollarda yapılan tamiratlar sırasında uyarıcı levhaların konulmaması ve görevlilerin hatalarından kaynaklanmaktaydı. Burada da aynı sorumsuzlukla karşılaştık ve sabahleyin başımıza gelen olayın

sorumlularını araştırdık. Asfalt yığınını yolun ortasında bırakanları bulmak bir tarafa, bizi suçlu bulmaya çalıştılar.

Bingöl'de arabayı tamir ettirebileceğimiz bir servis de, camcı da yoktu. Tamirciler, Elazığ'dan cam getirtebileceklerini söylediler ama cam gelse bile, ön takımı tamir edecek bir usta yoktu. Öğrencilerimin yardımı ile bir devlet dairesinden usta bulduk. Usta, parça bulamayacağını ama tekeri söküp eğilen kısmı düzeltebileceğini söyleyince çaresiz kabul ettim. Arkadaşım Mustafa'nın morali iyice bozulmuştu ve dönmek istiyordu. Ben ise bu kadar yol geldikten sonra planı tamamlamayı, bir araba kiralayıp programımı uygulamayı düşünüyordum. Şoförler Derneği'ne gidip şoförüyle birlikte bir araba kiraladım. Biz dönünceye kadar da arabanın tamiri bitecek ve Elazığ'dan cam gelmiş olacaktı. Böylece yola koyulduk, ilk hedef, Nemrut Krater Gölü. Yolda konuşurken şoförün ehliyeti olmadığı anlaşıldı. Zaten arabayı kullanmasından acemi olduğunu anlamıştım, direksiyona kendim geçtim. Araba da oldukça eski olduğu için Nemrut Dağı'nın yokuşlarını zor çıktık ama göl havasının etkisiyle ve biraz da fotoğraf çekince kendime geldim. Sonra Ahlat'a gittik. Anıt mezar taşları, hepimizi büyüledi. Bol bol fotoğraf çektim.

Ayakta kalan kümbetleri ve mezar taşlarıyla Ahlat, Türklerin, Orta Asya'dan Anadolu'ya yerleşik düzene geçişlerinden sonra oluşturdukları ilk yerleşim merkeziydi. Büyük bir medeniyete tanıklık ettiği anıtsal mezar taşlarından belliydi. Fakat çok bakımsızdı. Rahmetli Haluk Karamağaralı da o yıllar kazı yapıyordu. Bizi konuk etti.

Ahlat'tan sonra, Van Gölü kıyısı boyunca ve Adilcevaz'da fotoğraflar çektim, Muradiye Şelalesi'ne uğradık. Hedefimiz Ağrı Dağı ve İshak Paşa Sarayı'ydı. Doğu Beyazıt'ta iki gün kalıp İshak Paşa Sarayı'nda çok güzel çalışmalar yaptım, fakat Ağrı Dağı'nın puslu olmasından dolayı istediğim fotoğrafları çekemedim.

Bingöl'e döndüğümüzde Elazığ'dan arabamın camının geldiğini görünce sevindim ama ne yazık ki camı takacak usta yoktu. Bir tamirci takmaya çalışırken başarısız oldu ve cam kırıldı. Artık yapacak bir şey yoktu. Arabanın ön takımları çalışır durumdaydı, bu şekilde Elazığ'a kadar ağır ağır gitmeye karar verdik. Yola çıkıp Elazığ'a vardık. Süratli gidemediğim için de camın olmaması bizi çok rahatsız etmedi. Zaten daha önce de aynı olayı yaşamıştım. O yüzden Elazığ'da durmayarak devam ettim. Malatya'yı

geçtikten sonra gece, Kayseri'ye doğru ilerlerken Uzun Yayla'da üşümeye başladık. Göğsüme gazete kağıdı koydum, daha öncede böyle bir olay yaşadığımdan tecrübem vardı ve öylece yola devam ettim. Sabaha karşı Kayseri'yi geçince bir benzincide durduk. Arabanın içinde, güneşin karşısında uzun uzun oturup ısındık. İki üç saat de uyuduk. Daha sonra yola çıkıp öğleye doğru Ankara'ya vardık. Aslında, doğrusu bu seyahate böyle devam etmemekti. Elazığ veya Malatya'da arabanın tamirini yaptırıp öyle yola devam etmem gerekirdi, ama böyle kendimle inatlaşırcasına hedefe yürüdüğüm zorlu maceralar yaşamak zorunda kaldığım günlerim olmuştur.

Bu seyahatin başka bir azizliği de çektiğim 30 roll filmin banyolarının bozuk çıkması oldu. Filmlerin hepsi koyu ve kötü çıktı. O yıllarda Kodak Ektachrome film E2 banyosu kullanılıyordu, tankta ikişer ve dörder yıkıyordum. İlk yıkadığım iki film çok koyu çıkınca tereddüde düştüm ve çekimde hata yapmış olabileceğimi düşündüm. Ve daha sonraki banyolarda birinci banyo süresini artırarak devam ettim fakat sonuç yine tatminkâr olmadı, renkler oturmuyordu. Şüpheye düşerek derecemi kontrol etmeyi düşündüm. O sırada metal derece almış onu kullanıyordum. Meğerse, iki derece fazla gösteriyormuş, ısı düşüklüğünden renkler bozuk çıkıyordu. Sonradan cıvalı derecem ile kontrol ederek farkına vardım. Her şeyi deneme yanılma ile öğrendiğimizden böyle hassas işlerde metal derecenin kullanılmayacağını da öğrenmiş oldum. Çok üzüldüm. Onca emeklerim boşa gitti, çok az kare kurtarabildim. Bu da çok pahalı bir tecrübe oldu benim için.

"Memleketim" Sergisi

Bunca birikimi, büyük bir sergi ile ortaya çıkarmanın zamanı gelmişti. Türkiye'yi fotoğraflarımla yeniden buluşturmalıydım. "Memleketim" adını verdiğim sergimi 1977 yılında Ankara Güzel Sanatlar Galerisi'nde açtım. Büyük boyutlu yetmiş adet renkli ve siyah-beyaz fotoğrafımın yer aldığı sergi, büyük ilgi topladı.

Büyük Anadolu Turu

"Memleketim" sergisini açtıktan sonra sergimde tanıştığım gazeteci Yılmaz Çamdalı'yla yazın büyük bir tura çıktım. Gezilerimi kendi imkânlarımla yapmaktaydım. Çadır kurabildiğim yerlerde çadırda kalarak, kuramadığım yerlerde arabanın içinde yatarak Ankara'dan, İstanbul'a,

sonra Kırklareli, İğneada'ya kadar gittim. Karadeniz'in Trakya kıyılarını ilk defa bu seyahatimde görüyordum. Oradan Edirne üzerinden Gelibolu ve Çanakkale'ye, Çanakkale'den Bodrum'a, oradan tüm Akdeniz'i geçerek Mardin'e kadar ulaştık. Bu uzun gezi beni çok yordu. Her gün sabahın ilk ışıkları ile çalışmaya başlayıp gün batımına kadar onlarca film doldurdum. Çalışan insanlar, çocuklar, kaybolan değerler, turistik ve kültürel konular, güzellikler fotoğraflarıma yansıyordu.

Bu gezinin en ilginç kısmı Harran'da geçti. Urfa'da çalışmalar yaptıktan sonra bir gün Harran'a uzandık. Harran'a bu ikinci gelişimdi. Harran halen bozulmamış, Türkiye'de başka örneği olmayan, tezek yığını gibi kubbe şeklinde kendine has evleri ile gelenleri hayran bırakan bir köydü. Elektrik dahi yoktu ve yapılar bozulmamıştı. Uzun boylu, iri yarı köy muhtarı Mustafa Bey bizi misafir etti.

Muhtar, köy odasında mükellef bir ziyafet verdi bize. Yer sofrasında önümüze gelenler, yöresel yemeklerdi. Bol kepçe ortadan yendi, beş kişilik sofrada nerdeyse on beş kişilik yemek vardı. Yemekten sonra sıra mırra (çekirdekten kaynamış acı kahve) içmeye geldi. Köy odası da oldukça kalabalıklaştı, yer yastıklarının bulunduğu odada insanlar çepeçevre bağdaş kurup oturmuş günlük konular hakkında sohbet etmekte, bize de sorular sormaktaydılar. Kahveler geldiğinde önce bana ikram edildi. Elinde fincan ve ibrik gibi bir kapla gelen köylü ibrikten fincana bir miktar kahve koyarak bana verdi. İçtim ve fincanı tadına bakmak için verdiğini sanarak doldurması için tekrar uzattım. Aynı miktarda tadımlık mırrayı fincana doldurup tekrar bana uzattı, içtim ve fincanı doldurmasını bekledim. Bu sefer fincanı elimden aldı ve yandakine aynı şekilde ikram ederek dolaştırdı. O zaman ayıktım, meğer herkesin bir fırt içip kahvenin dolaştırılması adetmiş. Hâlâ aklıma geldikçe gülerim.

Urfa'dan sonra Mardin'de fotoğraflar çektim. Hasankeyf ve Malabadi Köprüsü'nü fotoğrafladım. Bu fotoğraflar, Eczacıbaşı yıllıklarında ve birçok yerde yayımlandı. Malabadi'den, Silvan üzerinden kestirme köy yollarından geçerek Lice'ye vardık. Zaman zaman geçtiğimiz yollardaki köy kahvelerinde oturup sohbet ettik. Çok iyi zamanlardı, hiçbir ayrılık yoktu. Oradan Diyarbakır'a geldik. Diyarbakır, benim için çok önemlidir. Daha önceki bölümlerde sözünü ettim; öğretmenlik hayatımın önemli yılları burada geçti, acı tatlı birçok hatıramı orada bıraktım. Artukoğulları

Beyliği'nin başkentliğini yapan bu şehir, orada doğan ikinci oğlumun adını da belirledi.

İstanbul'da başlayan macera Kırklareli, İğneada, Tekirdağ, Çanakkale, İzmir, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Antalya, Alanya, Mersin, Antakya, Urfa, Mardin ve Diyarbakır'dan sonra Ankara'da tamamlandı. Bu gezi, bir ay sürdü. Bugün terör dolayısıyla gezilemeyen bu yerler, o yıllarda hiçbir olay ve tedirginlik duymadan rahatça dolaşılıyordu. Altı yıl çalıştığım Diyarbakır da çok sakindi ve merkez nüfusu Türk ağırlıklıydı.

Renkli Baskı Yapabilmek İçin Beklenen Emeklilik Günleri

Seyahatlerimde ekseri slayt çekiyordum. Bu filmler o zaman sadece yurtdışında banyosu yapılabilen Kodachrome ve Agfacolor filmlerle, banyosunu kendim yaptığım Ectachrome (Kodak) filmlerdendi. Renkli negatif filmlerin, renkli fotoğraf kağıda baskıları Avrupa ve Amerika'da başlamıştı ve bu teknoloji henüz Türkiye'ye gelmemişti. Yurtdışına gidenlerin getirdikleri baskıları görüp hayretler içerisinde kalıyorduk. Renkli baskı yapmak için gerekli banyoların açık formüllerini buldum, ecza depolarından bunları temin edip hassas terazide tartarak evde renkli fotoğraf baskısı yapmaya çalıştım. İlaçlarla boğuşarak fotoğraf üretmek için çaba harcadım, termostatlı küvetler yaptırdım; ama bütün uğraşılarıma rağmen fazla bir başarı sağlayamadım ve bu iş için teknolojinin gerektirdiği cihazlara ihtiyaç olduğuna karar verdim. Ancak, renkli fotoğraf baskısı yapmayı kafama koymuştum. Refocolor firması Ankara'da ilk olarak renkli baskı işlerine başlamıştı, fakat yoğun iş yüzünden işleri yetiştiremiyordu. Sektörde bu konuda boşluk vardı. Bunu görmüştüm. Bunun için emekli olmayı bekliyordum. O yıllarda Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyeliği görevimi sürdürmekteydim ve yirmi beş yılımı doldurmuştum. Emekli olacaktım fakat okul müdürümüz, daha önceki satırlarda adını sıkça andığım arkadaşım Mustafa Şen, bir yıl daha çalışmamı istedi.

Türkiye'de renkli film çekimleri çoğalmıştı. Renkli baskı ve banyo işlerinin yapılabileceği, bir laboratuvar kurmayı düşünmeye başladım. 1977 Temmuzu'nda emekli oldum. 1978 yazında Almanya'da Foto Kina'ya giderek renkli fotoğraf konusunda incelemeler yaptım ve alacağım makineleri tespit ettim. Bir printer, bir renkli agrandisör, bir de banyo makinesi almam gerekiyordu. Ancak, o yıllarda ithalat kotalara ve permiye

tabiydi. Bir işçi permisi bulmam gerekiyordu. Bu sırada, 1966 yılında Almanya'ya gittiğimde tanıştığım bir hemşerim aklıma geldi, ona rica ettim. "Ben bir permi bulup bu makineleri sana gönderirim," dedi. Aynı yıl içinde Almanya'ya gidemezdim, çünkü o yıllarda ancak yılda bir kez yurtdışına çıkılabiliyordu.

Türkiye'ye dönünce, emekli paramı, birikimlerimi ve bir miktar da borçlanarak temin ettiğim 26 bin markı Almanya'ya transfer ettim, ama makineler bir türlü gelmiyordu. Yedi ay sonra bir mektup geldi. Mektubun içinden iki satır yazı ve dört tane çek çıktı:

"Ben bu işi başaramadım, paranı çek olarak gönderiyorum".

Bu duruma çok üzüldüm, bütün ümitlerim yıkıldı ama hiç olmazsa çekleri tahsil ederim diye düşündüm. Çekler İstanbul'daki bir esnafa aitti. Zamanı gelince tahsil etmek istedim fakat karşılıksız çıktı. İki yıl paramı kurtarmak için uğraştım. Ertesi sene Almanya'ya gittim. Otuz yıllık emeğim, alın terim ve sermayem gitmişti. Paranın bir bölümünü kurtarabildim, tekrar borçlandım ve almam gereken makineleri yeniden permi bularak ithal ettim, ancak iki yılım boşa gitmiş, bu arada çok sıkıntıya düşmüş, otuz yıllık emeğimi ve birikimimi kaybetmiş, otobüs parasına muhtaç olmuştum. Bu olayı hiç unutamıyorum.

1978 yılında kurmak istediğim laboratuvarı, uzun çabalardan sonra iki yıl gecikme ile 1980 yılında Ankara Menekşe Sokak'ta Moda İş Hanı'nda kiraladığım yerde kurdum. Büyük oğlum Aykut'la da konuşarak Fırat Color Renkli Fotoğraf Laboratuvarı adını koyarak laboratuarı açmayı başardım. Talep öylesine yoğundu ki, Fırat Color'da işleri yetiştirmekte güçlük çekiyorduk. Büyük oğlum Aykut, iletişim fakültesi ikinci sınıfta iken sağ-sol olaylarından dolayı okulu bırakmış ve askere gitmişti. Tam o sıralarda da teskeresini alıp döndü. Laboratuvarda çalışmaya başladı. İkinci oğlum Artuk da Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirmiş, resim öğretmeni olmuştu. O da bir yıl sonra öğretmenlikten istifa ederek Fırat Color'da çalışmaya başladı. Gelen işler karşısında, onlar da yetersiz kalınca vasıfsız eleman alıp onları yetiştirmeye başladık. Laboratuvarı kurduktan sonra iki yılda bir Almanya'da açılan Dünya Fotoğraf Fuarı Foto Kina'ya giderek gelişen teknolojiyi takip ettim. Oğullarımla beraber büyük bir mücadele vererek Fırat Color'u Türkiye'nin önemli renkli fotoğraf laboratuvarı haline getirdik. İki yıl sonra yer dar geldiğinden Selanik Caddesi'ndeki yerimize

taşındık. Böylece o dönemde ihtiyaç duyulan önemli bir alanın sıkıntısını aşmış, kendi çalışmalarımda da bağımsız olmuştum.

“Doğu Karadeniz’in Güzellikleri” Sergisi

1986 yılında kendi laboratuvarımda bastığım renkli ve 50x60 boyutunda, kanvas üzerine preslenmiş, lamine edilmiş fotoğraflarla “Doğu Karadeniz’in Güzellikleri” adlı bir sergi açtım.

Doğu Karadeniz, turizm açısından büyük değerlere sahip, doğası olağanüstü güzel, Türkiye’nin keşfedilmemiş bölgelerinden biriydi. Ne var ki, seksenli yıllara kadar bu önemi ortaya konmamıştı. Oysa ben adım adım Doğu Karadeniz’i gezmiş, bütün güzelliklerini kare kare tespit etmiştim. Yolu olmayan yerlere yürüyerek gittim, dağların zirvesine çıktım, yaylaları dolaştım. İlk defa Ayder ve Uzungöl’ün fotoğraflarını çeken ve tanıtan yine bendim.

Karadeniz, bir sergi ile gündeme getirilmeliydi. Bu müthiş güzellikler öylesine birikmişti ki yüreğimde ve arşivimde, sonunda bir sergi açmaya karar verdim. Doğu Karadeniz’in yaylaları, karlı dağları, ilginç yaşamı bu sergi ile gözler önüne serildi. Ankara’da Devlet Güzel Sanatlar Galerisi’nde açtığım sergiyi zamanın halef selef olan Kültür Bakanları Mesut Yılmaz ve Mükerrem Taşçıoğlu birlikte açtılar. Sergi büyük ilgi gördü.

Çin Seyahatlerinin Başlangıcı

1987 yılında Türk Tanıtma Vakfı Başkanı Kemal Baytaş, Çin’de yapılacak Türkiye Haftası nedeniyle bir de fotoğraf sergisi olmasını önermiş. Bu teklifi sekreteri Canan Atatekin bana iletti. Ben de sevinerek kabul ettim. “Türkiye’nin doğal güzelliklerinden, kültürel, tarihi ve turistik görüntülerinden oluşan 60x80 boyutlarında 70 adet fotoğraftan oluşan bir sergi hazırladım ve bu sergiyi Çin’in başkenti Pekin’de, Güzel Sanatlar Galerisi’nde açtık. Sergi, Çin’de sanat çevrelerinin ve Çin Kültür Bakanlığı’nın dikkatini çekti. Türkiye’de de basında geniş yer buldu. Böylece dünya ile zaman zaman buluşmamın tohumları atıldı. Fotoğraflarım birçok ülkeye ulaştı. Türk Tanıtma Vakfı’nın Çin’de düzenlediği Türkiye Haftası’na birçok sanatçı katılmıştı. Defileler yapıldı. Türk müziğinden örnekler sunuldu. Çin’e giden sanatçı grubu, Çin’in çeşitli kentlerinde gösteriler düzenlediler. Türkiye fotoğraflarından oluşan sergim,

20 gün süreyle Pekin'de açık kaldı. Çinliler bu sergiye büyük ilgi gösterdiler. Çin gazetelerinde sergi ile ilgili birçok yazı çıktı. Dönüşümde Türk gazetelerinde de Çin'de açtığım bu sergi hakkında, Türkiye'nin tanıtımı hakkında övünç dolu yazılar çıktığını gördüm. Bu sergi sırasında Çin'in doğasını ve genel hatlarıyla yaşamını izleme fırsatı buldum ama yoğunluk nedeniyle fazla fotoğraf çekemedim. Çin görüntüleri zihnime kazınmıştı. Pekin'de kaldığımız sürece Çin Seddi, Yasak Şehir gibi belleklerimize işlemiş yerleri gördük. Özellikle onarılarak turizme açılmış Çin Seddi'nin belli bir kısmından dağların zirvelerini aşarak ip gibi görünen bu muhteşem duvarın nasıl yapıldığına insan hayret ediyor.

O yıllarda Pekin'de öğrenci hareketleri yeni başlamıştı. Yeni açılan dört gidiş, dört gelişli geniş caddelerinde arabalar sayılıydı, fakat bir bisiklet ordusu geniş caddeleri kaplıyordu. Hemen herkes bisiklet kullanıyordu. Yer yer modern binalar görünüyordu. Kaldığımız otelin odasından, sel gibi akan öğrencileri seyrettik. Pekin'den sonra tren yolculuğuyla bir gün süren başka bir şehre gittik. Güneye indikçe şehirlerdeki modernleşme daha çok göze çarpıyordu. Son durağımız Kuwancu'du. Düzenli, imar edilmiş bir şehirdi. Buradan günübirlik Honkong'a geçerek Uzak Doğu'nun en modern ticaret merkezini görme fırsatımız oldu.

Çin seyahati 20 gün sürdü. Artık laboratuar da iyice tanınmıştı. Yoğun iş vardı. Oğullarım Aykut ve Artuk işleri mükemmel yönetiyor, bana iş bırakmıyorlardı. Teknolojiyi iki yılda bir Köln'de açılan Foto Kina Fuarı'na giderek devamlı takip ediyor, yenilikleri gecikmeden uyguluyorduk. Çalışanlarımız da on beş kişiyi aşmıştı. İki şube açmıştık. Ben de artık tamamen sanatsal çalışmalar ve sergilerimle uğraşıyordum.

Amerika Ve Havai Gezisi

Fotoğraf laboratuarlarının işlerinin yoğun olduğu dönemlerde Kodak, Fuji, Agfa gibi tüketim malzemelerini kullandığımız firmalar dünyanın birçok ülkesine promosyon gezileri düzenlediler. Bu geziler vasıtasıyla da dünyanın birçok ülkesini görme ve fotoğraf çekme fırsatı buldum. Bu gezilerin ilki Agfa firması ile Amerika ile Havai adaları oldu. Çin'den sonra ilk defa bir başka kıta'ya uzun bir yolculuğa çıktım. İlk durağımız New York oldu. Burada birkaç gün geçirdikten sonra o yıl New York-Hawai arasını ilk defa direkt uçacak olan uçağa bindik. Uçuş on iki saat sürdü ve bu ilk seferden dolayı bize büyük bir karşılama töreni yapıldı. Kafilemiz 40

kişiydi. Uçakta 300 yolcu vardı. Hepimizin boynuna tropikal çiçeklerden yapılmış birer kolye taktılar. Hawaili kızların dansı ile karşılama muhteşemdi. Bu gezide eşimle beraberdim. Otelimize yerleştikten sonra Hawai Adaları'nın merkezi olan Honolulu'yu dolaşmaya çıktım. Çok güzel bir yapılaşma ve kıyı boyunca dizilmiş oteller vardı. İnsan kaynayan kumsallar ve dakika başı birbiri peşi sıra inip kalkan uçaklar ilk göze çarpanlardı. Binlerce ada ve adacıklardan oluşan doğa harikası bu ülkede nüfusun çoğunluğu bir adada, Honolulu'da yaşıyor. Adanın çevresinde yapılaşmaya izin verilmemiş, okyanusun başka adalarından da gelen kabilelerin kültürlerinin de yaşatıldığı Polenezya Kültür Merkezi oluşturulmuş. Turistlere çeşitli animasyonlar ve gösteriler sunuluyor. Bu rüya adada on beş günümüz geçti. Adanın diğer bir ilginç yanı da İkinci Dünya Savaşı'nda Japon uçaklarının ani baskınla Amerikan donanmasını buradaki Pearl Harbur koyunda bombalaması, batıkların ziyarete açılarak sergilenmesi ve bombalamada ölenlerin ise park haline getirilmiş yemyeşil bir alanda plakalara isimlerinin yazılarak yaşatılmasıydı. Tabii böyle bir adada fotoğraf çekmeye doyum olmuyor. Onbeş günün nasıl geçtiğini de anlayamadım. Aradan yıllar geçtikten sonra ikinci defa Los Angeles ve Hollywood'u gördükten sonra bir Hawai gezim daha oldu. Fotoğraf sektöründe hizmet vermenin armağanıydı bunlar bana.

"Güneşin Doğduğu Yer Türkiye" Sergisi

Çalışmalarım iyice yoğunlaşmış, fotoğrafla tanışmamın kırkıncı yılını geride bırakmıştım. Dolayısıyla bunu bir sergiyle kutlama gereğini duydum. 6ox80 boyutlarında hazırladığım ve ''Güneşin Doğduğu Yer Türkiye''adını verdiğim sergimi 26 Mart 1990 yılında Resim ve Heykel Müzesi'nde, zamanın Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek açtı. Sergi büyük alaka topladı. Dışişleri Bakanlığı'nın da ilgisini çekti ve Almanya'ya gitmesine karar verildi. Sergim Almanya'da önce Lubek'te, sonra Türk-Alman dostluk Derneği'nin davetiyle Stutgart yakınındaki Konwerstheim'de açıldı ve çok sevilerek, beğenilerek izlendi. Bu ilgi, basına da aksetti. Arabamla gittiğim bu seyahatte arkadaşım Ekrem Türkyılmaz bana eşlik etti. Bu etkinliklerin ardından küçük bir Avrupa turu yaparak Fransa'ya geçtik. Lyon üzerinden Akdeniz kıyısına inerek Nis, Monte Carlo üzerinden İtalya'ya geçtik. Oradan Cenova, Milano, Venedik ve Trieste üzerinden Türkiye'ye döndük. Bu seyahat yirmi gün sürdü. Bu vesileyle birçok Avrupa şehrini görmüş ve fotoğraflar çekmiş oldum. Bu çalışmalarımla

yurtdışı sergilerim de başlamıştı artık. Bir taraftan Türkiye ile ilgili sergileri yurtdışına taşırken diğer taraftan dünyanın çeşitli ülkelerinde fotoğraflar çekmeye başladım.

Malezya Sergisi

TÜTAV'ın dünyadaki Türkiye haftaları etkinlikleri içerisinde 1992 yılında Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da "Türkiye Fotoğrafları" sergimi açtım. Bu sergi Malezya'da büyük ilgi topladı. Bu gezi sırasında Malezya'da fotoğraflar çektim. Yirmi gün süren bir etkinlik içinde, iki gün de Kuala Lumpur'dan Singapur'a geçip Uzakdoğu'nun bu ünlü ülkesini de görme şansını elde ettim. Bir taraftan Avrupa ülkeleri, bir taraftan Uzakdoğu ve Çin, yakından ilgilendiğim fotoğraf alanları haline geldi. Arşivimdeki Türkiye fotoğraflarına, dünya fotoğraflarını da eklemeye başladım.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

Malezya'dan sonra Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne sergimi taşımaya başladım. İmbat Fuarcılık'ın sahibi Yaşar Okuyan, özerkliğe kavuşan Türk Cumhuriyetleri'nde fuarlar açacaktı, benden bir sergi hazırlamamı istedi. Sovyetler Birliği'nin dağılması, demir perdenin yıkılması sonucu yıllardır beklenen buluşma gerçekleşti ve sergim kardeş ülkelerin birbirini daha iyi tanıyabilmesinde o yıllar için önemli oldu. Benim için de ata yurdumuzda bulunan Türk Cumhuriyetleri'ni görme fırsatı doğdu. Orta Asya'ya karşı yüreğimde sıcak duygular vardı zaten. Hep oralara gidip fotoğraflar çekmek istemekteydim. Böyle bir teklif gelince heyecanla yollara düştüm, önce Azerbaycan'da, Bakü'de açtık sergiyi; sonra, Kazakistan-Almatı, Kırgızistan-Bişkek, Özbekistan-Taşkent ve Türkmenistan-Aşkabat'ta, yani başkentlerde birer hafta süreyle fotoğraflarım sergilendi. Kazakistan'daki sergimi kızım Aysu götürdü. Çünkü aynı tarihlerde ben de Malezya'daydım. Çok yoğun fotoğraf çekemedim oralarda; çünkü sergiyi sunmak için zaman ayırmak, sergiye gelenlere bilgi vermek zorundaydım. Semerkant'ta biraz fotoğraf çekebildim. Soydaşlarımızla tanışınca kendimi Anadolu'da dolaşır gibi hissettim. Sanki bu buluşmalar yıllarca birbirinden ayrılmış kardeşlerin hasret gidermesi gibiydi. Orada sıcak ilişkiler kurdum, o günlerden sonra hep Orta Asya'ya gidip fotoğraflar çekerek kitaplar yayımlamak hayallerimi süsledi. Bu konuda hazırladığım ve yetkili yerlere sunduğum projelerden maalesef bir sonuç alamadım.

Moskova Sergisi

Orta Asya'daki sergilerden sonra sergim Türk Ürünlerini Tanıtım Fuarı dolayısıyla bu kez Arap Yarımadası'na, Kuveyt'e gitti. Aynı tarihlerde TOBB İhraç Ürünleri Fuarı sebebiyle Moskova'da da bir sergi açmam isteniyordu. Kızım Aysu'yu Kuveyt sergisine gönderdim, ben de Moskova'da Türk ürünlerinin sergilendiği büyük bir salonda Türkiye sergimi açtım.

Moskova'da açılan sergim, 20 gün sürdü. TOBB'un kültürel etkinliği içinde çeşitli sanatçıların da işleri sergilendi. Bu sergide yine Anadolu'dan görüntüler sundum. İnsanlar çok büyük merakla gezdiler. Ben de fırsat buldukça Moskova'da fotoğraflar çektim. Bu tür geziler ve sergiler sırasında, hem o ülkenin insanlarıyla buluşuyor hem sanat camiası ile tanışıyor hem de o ülkenin insanı, coğrafyası hakkında bilgi ediniyordum. Kültürler arasında gelişen bu iletişim, çok yararlı oluyor ve biz sanatçılardan dolayı da Türkiye'nin tanıtılmasına çok katkı sağlıyor.

Çoruh Vadisi'nden Altıparmaklar

1993 yılında Türk turizminin çeşitlendirilmesi çalışmaları içerisinde, nehirlerimizin turizme açılması çalışmaları vardı. Çoruh Nehri zamanın Kültür ve Turizm Bakanı tarafından hareketin başlangıç noktası olarak seçilmiş ve uluslararası bir organizasyon düzenlemişti. Bu etkinliğe ben de davet edilmiştim. İşletmeye yeni aldığımız bir de Lada arazi aracımız vardı. Onunla gitmek uygun olacaktı. Yanıma meslektaşım Osman Aziz Yeşil'i de aldım, harekete geçtik. Karadeniz sahili boyunca İkizdere, Ovit Dağı, İspir üzerinden fotoğraf çalışmaları da yaparak Çoruh Vadisi'ne ulaştık. Doğrusu oldukça da yorulmuştuk. Çünkü ilk defa kullandığımız araba uzun yol için çok yorucu oldu. Rafting yapılacak yerin başlangıç noktasında ortalık rengârenkti. Vadinin geniş bir alanı kamp alanı olarak seçilmişti. Çadırlar kurulmuş ve yarışma için hazırlıklar başlamıştı. Biz de uygun bir yer bulup çadır kurduk, etkinlikler hakkında bilgi aldıktan sonra istirahat etmeye çekildik. Gece sivrisineklerle bir hayli mücadele verdik. Sabah olduğunda arabaya atlayıp etrafı keşfe çıktık. Çoruh Nehri, vadinin sessizliğini bozuyor, bazı yerlerde de çok sert akıyordu. Nehrin yayıldığı alanlarda pirinç tarlaları göze çarpıyor, yamaçlarda köyler görünüyordu. Yol Yusufeli'ne kadar devam ediyor ve orada Tortum'dan gelen ana yola bağlanıyordu. Yarışların bitiş noktası da orasıydı. Bir saatlik bir parkurdu.

Çekim yerlerini tespit ettikten sonra başlangıç noktasına geri döndük. Suyun yayıldığı geniş bir alanda rengârenk kanolar, kayıklar, renkli giysiler içinde insanlar hazırlıklarını tamamlamışlar, kendilerini nehrin akıntısına bırakıyorlardı. Vahşi Doğanın içinde oldukça güzel görüntüler çektik. Nehir kenarındaki yol boyunca belli noktalarda kanolarla birlikte doğayı fotoğrafladık. Nehir coşkulu akıyor ve küçük çağlayanlarda insanlar büyük mücadele vererek sulara gömülüp çıkıyorlar ve tehlikeli anlar yaşıyorlardı.

Ertesi gün çevreyi keşfe çıktık. Bulunduğumuz yer Kaçkar Dağları'nın güney tarafı, Altıparmakların olduğu kısma yakındı. Altıparmaklara Yusufeli'nden çıkıldığını biliyordum. Kafilede Turizm Bakanlığı'ndan dağcı İsmet Ülker de vardı. Onunla da konuşup bilgi aldık. Kendisi de bizimle gelebileceğini, yolu bildiğini söyledi. Ertesi sabah erkenden hareket ettik. Yusufeli'ne varmadan Barhal Çayı boyunca Barhal köyüne gidecektik. Yolun durumu meçhuldü. Gittikçe bozulan yolda bizim Lada cip keçi gibi tırmandı. Başka bir araba olsa zor giderdi bu yoldan. Barhal'a vardıktan sonra son köy olan Yaylaköy'e kadar devam ettik. Temmuz ayı olmasına rağmen eteklerde hala kar vardı. Doğa uyanmış, çiçekler fışkırmıştı. Şırıl şırıl su sesleri fotoğraf çektikçe sevincimize sevinç katıyordu. Yaylaköy'den geri dönüp geceyi geçirmek için Barhal'da bizi konuk edecek bir köylünün evine geldik. Bize dereden tuttuğu alabalıklardan ikram etti. Sabahleyin, Altıparmakları görebileceğimiz bir dereye doğru tırmanışa geçtik. Yaklaştıkça, dağ görkemiyle parmaklarını bize gösteriyordu. Neden Altıparmak dendiğini düşünürdüm, gerçekten de dağın altı tane uç noktası parmak gibi gökyüzü ile kucaklaşıyordu. Dağın yamaçlarında ahşap mezra evleriyle manzara muhteşem görünüyordu. Eteklerde yaşlı köylüler ot biçiyorlar, bu ıssız doğada sanki dağlarla bütünleşiyorlardı. Altıparmaklar, umduğumuzdan güzel kareler sundu bize… Ertesi gün bir köyde yedi yüzyıllık bir çamdan bahsettiler oraya gittik. Gerçekten üçgen şeklinde dalları ile değişik ve ulu bir çamdı. Dönüşte çok sevdiğim fotoğraflarım arasında bulunan "Çoruh Vadisi Bir Sigara Molası" isimli fotoğrafı çektim.

Geri dönüşümüz daha kolay oldu. Kamp yerinde geceledikten sonra sabahleyin Ovit Dağı, İkizdere üzerinden inerek programa aldığım Çaykara Uzungöl'e doğru yola çıktık. Uzungöl'e üçüncü gelişimdi. Çok bozuk olan toprak yol düzelmiş, gölün etrafı tesislerle dolmuştu. Turizm açısından sevindim, fakat bu kadar düzensiz yapılaşmaya da doğrusu üzüldüm. İlk

geldiğimde kalacak bir yeri dahi olmayan köyde Almanya'dan dönmüş, alabalık tesisi kurmak için çaba gösteren ve beni misafir eden dostum Dursun Ali, şimdi güzel bir lokanta ve tesis kurmuştu. Dursun Ali ile hasret giderdikten sonra Uzungöl çevresini dolaşarak yeni haliyle minaresi tamamlanmış o meşhur camisi ile yeni fotoğraflar çektim. Geceyi orada geçirdik. Niyetimiz, sabahleyin gidebilirsek, geri dönmeden dağı aşıp Bayburt, Gümüşhane istikametine doğru hareket etmekti. Dursun Ali'yle yolu konuştuk, "Yol çok bozuk ama bu arabayla gidebilirsiniz," dedi.

Sabah yola koyulduk, gerçekten bir maceraydı. Daracık yollardan birçok tehlike atlatarak Bayburt, Gümüşhane kavşağına vardık. Burada da yol çalışmaları vardı. Gümüşhane öğretmenliğe başladığım ilk şehirdi. Orada da hatıralarım vardı. Osman Aziz Yeşil de Gümüşhaneli'ydi. Onun için Gümüşhane'yi görmeden geçemezdik. Gümüşhane'ye az kalmıştı ki, mıcır dökülmüş yolda önümde çok ağır giden bir kamyonu solladım. Kamyonu geçmemle beraber, araba sanki buzda kayar gibi kaydı ve yolun sağ tarafında bir kayaya bindirdi. Birden ne olduğumuzu anlayamadık. Süratli değildim, bizde bir şey yoktu. Arabadan inip durumu kontrol ettik. Arabanın ön kısmı hasar görmüştü, yürüyecek durumda değildi. Çok güzel geçen bir seyahatin ardından, bu kaza bizi üzdü. Yapacak bir şey yoktu. Gümüşhane'ye gidip Osman'ın arkadaşı, benim de öğretici filmlerden tanıdığım öğretmen dostumuz merhum Güneri'yi bulduk. Onun yardımıyla bir kamyon tuttuk ve cipi yükleyip Ankara'nın yolunu tuttuk.

Unutamadığım fotoğraf gezilerinden biri oldu. Bu geziden sonra hazırladığım bir multivizyon gösterisini, Turizm Bakanlığı'nda, Sayın Bakan Yılmaz Ateş'in de bulunduğu bir toplulukta gösterime sundum. Gösteri çok beğenilerek satın alındı.

Karadeniz'e çok seyahat yaptım. 1962 yılında Artvinli öğretmen Adil Özder, tarihçi Fahrettin Kırzıoğlu'yla yaptığımız Artvin-Şavşat gezileriyle başladığım seyahatler, zaman içinde devam etti. Artvin Boğa Güreşleri, Ziganalarda Ot Bayramı; Osman Aziz'le yaptığımız seyahatlerdi. Bu folklorik gelenekler fotoğraf arşivimi zenginleştirdi.

Trabzon'a geldikçe Sümela'ya, Hamsiköy'e gidildikten sonra Zigana Dağı'nın zirvesinden geçen eski karayolunun üzerindeki kahve son durağımız olurdu. Oradaki çeşmeden buz gibi su içerek mangal ziyafetimizi de ihmal etmezdik. Bazen de programda Doğu Anadolu varsa Gümüşhane

üzerinden Erzurum’a geçerdim. Bir seyahatimde Trabzon’u mesken tutan merhum, değerli fotoğraf ustası Mehmet Avcıdırlar’la tanışmış, dostluk kurmuştum. Onunla da Hamsiköy’ün meşhur sütlaçlarından ve Zigana Dağı’nın kebabından yemiştik. Bu yol artık kullanılmıyor, çünkü kışın kardan sık sık yol kapanıyor. Bundan dolayı da Hamsiköy’e uğramadan tünelle geçiliyor. Geçmişte yolu kullanan kamyoncuların, yolcuların mola verdiği ve sütlaç yediği bu köy, bugün o canlılığını kaybetmiş ve kaderine terk edilmiş durumda.

Selçuklu Sanatı

1996 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verdiğim Selçuklu Sanatı ile ilgili proje kabul edildi ve Yayımlar Daire Başkanlığı tarafından Selçuklu Sanatı kitabı yayımlandı. Kitapta Türkiye’deki Selçuklu eserlerinin fotoğrafları yayımlandı. Bu kitap, Selçuklu eserleri fotoğraflarının geniş biçimde yayımlandığı bir kitaptır. Uygarlıkların beşiği yurdum Anadolu’daki Selçuklu eserlerini 45 yıllık sanat birikimimle bu kitapta topladım. Milli kültürümüzün kaynağından geleceğe bir köprü olmasını istedim.

İkinci Kez Çin

Çin’e ilk gidişimde bu ülkenin yaşamı ve doğal güzellikleri, tarihi eserleri bende derin izler bırakmış fakat fazla fotoğraf çalışması yapamamıştım. Tekrar fotoğraf çekmek için gitmeyi düşünüyordum. Bunun için Çin Büyükelçiliği’nde Kültür Müsteşarı Bayan Jia’ya, Çin’e tekrar gidip fotoğraflar çekmek istediğimi bir dilekçeyle bildirdim. Bir süre sonra Çin Kültür Bakanlığı isteğimi kabul ettiğini bildirdi. 1996 Haziranı’nda ikinci kez Çin’e gitmek üzere yola çıktım.

Çin’de bana Türkoloji’de okuyan, Türkçe bilen bir öğrenci, mihmandar olarak verildi. Pekin’de uçaktan indiğimde “Ben Yücel”, diye kendini tanıtan bu öğrenciye ben de “Sen Uygur Türkü müsün?” diye sordum. Çinli olduğunu, asıl adının Jian Yu, Yücel isminin takma olduğunu söyledi. Bu öğrenci 2009 yılında Kültür Müsteşarı olarak buraya geldi. Onbeş gün süreyle Çin’in muhtelif şehirlerinde fotoğraflar çektim. Geziye ikinci bir kişi daha götürebileceğimi söylemişlerdi. Ben de teklifi meslektaşım Gültekin Çizgen’e söyledim. Böylece bu seyahati Gültekin’le birlikte yaptık. Çin’in turistik şehirlerinden Quilin’de nehir gemisiyle yaptığımız

yedi saatlik buralardaki çalışmalar seyahatimizin en ilginç karelerini oluşturdu. Çin'in ilk başkentlerinden Xıan'da toprak altında bulunan, seramikten yapılmış insan boyutunda binlerce terikote asker ordusunun görkemli dizilişi, Çin Seddi'nden sonra akıllara durgunluk veriyordu. Bu seyahatte çektiğim fotoğraflardan 1997 yılında, Ankara'da, "Efsaneler Ülkesi Çin" adıyla Devlet Resim Heykel Müzesi'nde Çin Büyükelçiliği'nin de katkılarıyla bir sergi açtım. Serginin açılışını Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçisi Yao Kuang'la birlikte zamanın Kültür Bakanı İstemihan Talay yaptı. Bu sergi davetiyesinde şunları dile getirdim:

"Çin Halk Cumhuriyeti'ne iki defa gittim. Birinci seyahatim, 1987 yılında TÜTAV'ın Türk haftası nedeniyle, Pekin'de açtığım fotoğraf sergisi ile ilgiliydi. Gizem dolu bu dev ülkeye ilk seyahatimde, program yoğun olduğu için fotoğraf çekememiştim. Çin'e bir daha gitme arzusu içindeydim. Bu talebim, Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından müspet karşılandı. Geçtiğimiz yıl kasım ayında 15 gün müddetle Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın davetlisi olarak Çin'e tekrar gittim. Efsanelerle dolu, dünyanın en eski kültürleri ile otantik yaşantıları ve modernleşmeyi bir arada barındıran bu ülkede seçilen beş büyük şehri gezdim. Bu seyahatin ürünü olan sergimin, Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dostluğa ve kültür alışverişine katkı sağlayacağını umar, gezi süresince gösterilen konukseverlik ve ilgiye teşekkür etmeyi borç bilirim."

Dünyadan On Beş Fotoğrafçı

"Efsaneler Ülkesi Çin" adlı sergimin açılışından bir yıl sonra Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'ndan tekrar bir davet aldım. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla çıkarılacak bir prestij kitabı için fotoğraf çekmem istenmekte ve bu konuda ki düşüncem sorulmaktaydı. Teklifi kabul ettim. Çin'deki önemli turistik bölgeleri, dünya mirası içindeki yerleri ve yaşamı fotoğraflayacaktım. Kullanmam için 100 film verildi, seyahat 20 gün sürdü. Bu yolculuğumda bana daha önce Türkiye'de kültür müsteşarlığı yapmış, Türkçe bilen, emekli olmuş Bayan Jia ve kocası rehberlik etti. Bu iki dost insanın bana gezi boyunca gösterdikleri alakayı ve yardımı unutamam. Pekin, Hunan, Jiangxi eyaletlerinde çalışmalar yaptım, bu çalışmalara benden başka dünyanın 14 ülkesinden, tanınmış 14 fotoğrafçı da katılmıştı. Her fotoğrafçı değişik

konular ve değişik yerlerde, değişik zamanlarda çalıştığından birbirimizi göremedik.

Üç eyaletin gezildiği bu çalışmalarda, büyük taşkınlara sebep olan Çin'in en büyük nehri Jangsye, dünya mirası içindeki Janjeje, Luchan Dağı gibi yerlerde çalıştım. Yolculuğumuzu, eyaletler arasını küçük uçaklarla birkaç saatlik uçuşlarla, şehirlerarası yolculukları ise arabayla yaptık. Gittiğimiz yerlerde kültür müdürleri bizi karşılıyor, özel yemekler hazırlatıyorlardı. Zengin Çin mutfağını önceleri çok yadırgadım ama sofraya gelen 10-15 çeşit yemek içinden yiyebileceğim bir şeyler seçebildim. Çin mutfağında ekmek, hiç yoktu, Bayan Jia uzun süre Türkiye'de kaldığı için bana neleri yiyebileceğim konusunda yardımcı oluyordu; çünkü Çinliler böcek dahil her şeyi yiyorlardı.

Çok maceralı geçen bu çalışmalarda, Luchan Dağı'nda unutulmaz bir anı yaşadım. Mihmandarım Bayan Jia, Luchan Dağı'nı çok methetti. Jianyşi Eyaleti'nin Nanchang şehrinde yağmurlu bir havada otelimize yerleştik. Sabahleyin dağa hareket etme kararındaydık. Zaten gün boyu yağan yağmur çalışmalarımızı engellemişti ama ümidim Luchan Dağı'ydı. Sabah erkenden hareket ettik. Yağışlı havada pirinç tarlalarının içinden geçtikten sonra dolambaçlı bir orman yolunda yavaş yavaş yükseliyorduk. Görünürde dağ falan yoktu. İki saatlik bir yoldan sonra küçük bir yerleşim yerinde durduk. Arabadan inip kalacağımız köşk otele yerleştik. Sonra da yanıma verilen bir bayan mihmandarla etrafı dolaşmaya çıktım. Bir sis dalgası ara sıra gidip geliyor, değişik görüntüler oluşturuyordu. Onlara takılarak görüntü avcılığı yapmaya başladım. Tam bir vadinin başına geldiğimde, bir kayalığın arkasından bir sis bulutunun yükseldiğini gördüm. Hemen objektifimi oraya yöneltim ve bir kare çektim. Karşımdaki görüntü gittikçe daha bir ilginç hal almaya başladı, ikinci kareyi çekecektim ki filmin bittiğini anladım. Filmi değiştirene kadar maalesef ortalığı sis kapladı ve görüntü kayboldu. İkinci kareyi çekemedim. Biraz ilerledikten sonra bir gölet kenarında durdum. Ortalığı kaplayan sisten hiçbir şey görünmüyordu ama bu sefer tetikteydim ve bir sürprizle karşılaşmayı umuyordum. Nitekim de öyle oldu. Sis çekilirken karşımda sislerin arasında bir Çin kulübesi belirdi. Birkaç kare çektikten sonra tekrar sislerin arasında kayboldu, zaten hava da kararmıştı, motele döndüm. Motel, Çin kodamanlarının kaldığı bir köşktü. Sisten faydalanarak birkaç kare fotoğraf çekmenin huzuru içindeydim. Asıl düşündüğüm ertesi gün havanın açılması ve hayalimdeki dağ görüntülerini

çekebilmekti. Sabah kalktığımda sis hâlâ devam ediyordu ve hafiften yağmur çiseliyordu. Dağı yine göremeyeceğim diye üzgündüm. Sis fotoğrafları ve yakın plan görüntüleri çekmeye başlamıştım. Yanımda da Çinli bayan, bana yardım ediyor ve ıslanmamam için şemsiye tutuyordu. Bir süre sonra sis dağılmaya başladı ve güneş yüzünü gösterdi. Artık her tarafı görebiliyordum ama ortada dağ yoktu. Bayan Jia'ya "Dağ nerede?" diye sordum. "Biz dağın üzerindeyiz!" dedi. Meğer Luchan Dağı pirinç tarlaları içinde, ovadan 500 metre yüksekliğinde, içerisinde değişik yerleşim birimleri olan, vaktiyle Çan Kay Şek'in ve Çin Devrimi'nden sonra Mao'nun da kaldığı köşkler bulunan, şimdilerde yörenin önemli turistik yerleriymiş.

Bu çekimlerde üç eyalet dolaştım ve çok değişik yerler gördüm. Su baskınlarının olduğu bölgeyi ve bunu önlemek için Çin'in en büyük nehri Yangse üzerinde yapılan, gemilerin de Panama Kanalı örneği yüzdürülerek kademeli olarak nehre indirileceği en büyük baraja, dünya mirası içindeki bizdeki peri bacalarına benzeyen kayalar üzerinde yetişen çam ormanlarının bulunduğu Janjaje'ye, dünyadaki önemli yapıların tıpkı küçük benzerlerinin yapılarak sergilendiği "Dünya Penceresi Parkı"na hayranlığımı gizleyemedim. Ne yazık ki dünyanın birçok ülkesinden önemli örneklerin bulunduğu bu parkta Türkiye'den bir şey yoktu. Pekin'deki mis kokulu dağı, gezdiğimizde de mis kokunun ıhlamur ağaçlarının bulunduğu bir orman olduğunu gördüm fakat Çinliler ıhlamurdan faydalanmıyorlar, ıhlamur çayını bilmiyorlar. Çin Seddi ve Yasak Şehir de gezdiğim ve fotoğrafladığım yerler arasındaydı ama Luchan Dağı'nı asla unutamam. Ayrıca her gittiğimiz yerde kültür müdürlerinin, lokantaların özel bölümlerinde bizlere sundukları yemeklerde menü çok zengin oluyordu. Burada bir hususu belirtmek istiyorum. Her kente gidişimizde oranın kültür müdürü bizi karşılıyor ve özel bir restoranda, bir odada bize yemek veriyorlardı. Genelde bu tip yemekler yuvarlak masalarda ve ortasında ayrıca dönen bir kademe bulunan yuvarlak bir masada yeniyordu. Yemekler masanın üstündeki dönen üst kısma konuyor, herkes bu kısmı çevirerek önüne gelen yemeklerden istediğini küçük porselen kaşıkla veya çubuklarla tabağına alarak yiyordu. Yemeklerde yeşilçay devamlı bulunuyor, fincanımız bittikçe dolduruluyordu.

Çinliler her şeyi yiyorlar. Tabii ben her şeyi yiyemediğim için, daha çok sebze, tavuk, balık üzerinde duruyordum. Yemekler yöreye göre değişiklik

gösterse de temelde birbirine benziyor. Çin'de ekmek hiç yok, lapamsı pirinç pilavı ekmek yerine geçiyor. Bir de burada pişirilmiş beyaz pirinç unundan yapılmış ekmekleri var. Peyniri bilmiyorlar, yoğurt yeni yeni girmiş. Kaplumbağa, yılan, ağustos böceğini sofralarında çok gördüm. İlk zamanlar yemekleri çok yadırgamakla beraber sonradan alıştım. Bizim damak tadımıza uygun yemekleri de var. Ayrıca kaldığımız oteller genelde dört ya da beş yıldızlı olduğundan yemek problemimiz olmadı. Bayan Jia da bu konuda her zaman bilgi veriyordu. Her kentteki kültür müdürlüğünden bir görevli bize katılarak gereken yerlere bizleri götürüyordu.

Çekimler bitip yurda döndükten sonra filmlerin banyolarını yaparak şartname hükümlerine göre 150 adet de baskı yaparak elçiliğe teslim ettim. Bu seyahat sırasında 80 kutu kadar film çekmiştim.

Bir yıl sonra prestij kitabı, "Yabancı Fotoğrafçılar Gözüyle Çin'e Bakış" (Focus One China Foreign Fotografer) lüks bir kapak ve kutu içerisinde çıktı. Bana da beş tane kitap verdiler. Kütüphanemin en değerli kitaplarındandır. Bu çalışmaya iştirak eden 14 fotoğrafçının önsöz ve özgeçmişleri, çektiğimiz fotoğraflar, Çince ve İngilizce olarak yer aldı. Kitapta benim 24 fotoğrafım ve önsözüm var. 15 Eylül 1999 tarihini taşıyan "Önsöz"de şu satırları kaleme almıştım:

Çin'den İzlenimler

"Okul çağlarımdan bu yana dünyaya açılan penceremden ilgimi en çok çeken ülke olan Çin'e üç defa gideceğimi doğrusu hiç düşünemezdim. Atalarımızın yurdu Asya'daki bu büyük komşu hep ilgimi çekmiştir. 4 bin yıllık bir medeniyete sahip olan bu gizemli ülke ile tanışmak 1989 yılında bir Türk Haftası etkinlikleri çerçevesinde Pekin'de açtığım fotoğraf sergisiyle oldu.

Gezdiğim yörelerde zengin kültürel miras karşısında etkilenmemek mümkün değildi. Bu arada yer yer modern yapılaşma da güney illerde gözleniyordu. 20 günlük bu ilk seyahatte dolaştığımız Doğu ve Güney Çin'deki şehirlerde, başka bir kültür, başka bir dünya sanki beni bir yerlere götürüyordu. Bu seyahatimde bazı fotoğraflar çekmeme rağmen tatmin olmamıştım ve tekrar bu ülkeye fotoğraf çekmek düşüncesiyle gitmeyi düşündüm. Talebim Çin Kültür Bakanlığı'nca uygun görüldü. Tekrar 15

günlük bir seyahatim oldu. Pekin, Shanghay, Quilin, Xian şehirlerinden oluşan bu seyahatimde pek çok fotoğraf çektim. Gördüğüm doğal güzellikler ve tarihi yerler dışında bu sefer Çin'de büyük bir kalkınma ve yapılaşma şaşırtıcı nitelikte idi. Tarihi ve kültürel miras yanında modern bir Çin oluşuyordu.

Seyahatlerde çektiğim fotoğraflardan oluşan bir sergiyi, "Efsaneler Ülkesi Çin" adı altında Ankara'da açarak Türk halkına da Çin'i tanıttım. Sanatçıların ülkeler arasındaki dostlukları pekiştirmede en önemli etken olduğunu düşünüyorum.

Üçüncü seyahatim, Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın nazik davetiyle 50. kuruluş yıldönümü vesilesiyle çıkacak kitaba fotoğraf çekmek için oldu. Gezdiğim Hunan, Hubey, Jiangxi eyaletlerinde çok güzellikler gördüm. Dünyaca ünlü Mili Parklar, Zang Jia Je, Lushan Dağı hakikaten dünyanın pek çok ülkesini görmeme rağmen beni en çok etkileyen yerler oldu. Bir fotoğrafçı için bitmez tükenmez bir hazine olduğunu Çin'i gezdikçe gördüm. Bir başka zaman, bir başka mevsim ve hava şartları fotoğrafçının aklına hep takılıyor. Zaman bitiyor, fakat fotoğraf bitmiyor ve ben hala çekeceğim en güzel fotoğrafı bulmak için çalışıyorum.

Seyahatimde gerek bakanlık yetkililerinden gerekse bana refakat eden Bayan Jia ve eşinden, mahalli rehberlerden çok büyük ilgi ve yardım gördüm. Hepsine çok teşekkür ediyor ve esenlikler diliyorum ve bir gün tekrar buluşur muyuz acaba diyorum seninle Efsaneler Ülkesi Çin."

Balkan Ülkelerinde

Cumhuriyetin 75. yılı dolayısı ile 1998 yılında Dışişleri Bakanlığı, Balkan ülkelerinde çeşitli sergiler, etkinlikler düzenledi. Dışişleri Bakanlığı Kültür Müdürü Metin Bey'in teklifi ile Romanya, Bulgaristan, Makedonya ve Arnavutluk'ta yapılan bu etkinliklere ben de fotoğraf sergisi ile katıldım. Bu topraklarda gezmek beni çok heyecanlandırdı. Osmanlı'dan kalan eserleri fotoğraflama fırsatı buldum. En çok Makedonya'da Üsküp'te açılan sergiden etkilendim. Sergi, eski bir Osmanlı Türk hamamında açıldı. Hamam galeriye dönüştürülmüştü. Zamanın Cumhurbaşkanı bu sergiyi açtı, fotoğrafları çok beğendi…

Arnavutluk’ta da Türk izlerini görmek ve fotoğraflamak için ilginç yerlerde bulundum. Safranbolu evlerine benzer yapılardan kurulu, Berat kentinin etkisinde çok kaldım. Türk dilinin, Türk sanatının halen bu ülkelerde yaşadığını görmek, hiç yabancılık çekmememi sağladı. Osmanlı’nın izi buralardan hiç silinmemişti. Bu görüntüler karşısında gururlandım ama zaman zaman da çok hüzünlendim. Makedonya’da, eski yerleşim yerlerinde her şey, bizim Anadolu şehirlerine çok benziyordu. Kebapçıları, dükkanları, her şeyleri aynı… Yalnız Müslüman Türk nüfusu, işlerini Müslüman Arnavutlara kaptırmış; çünkü Türk nüfus çok azalmış. Bir göl kenarında kurulmuş olan, balığıyla da meşhur Ohri’de fotoğraflar çektim. Atatürk’ün okuduğu okula, Manastır’daki Rüştiye’ye gittim; burada Atatürk için bir oda, müzeye dönüştürülmüş. Bu okulun ve odanın fotoğraflarını çektim. Makedonya, özellikle, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün okuduğu bu okuldan dolayı, benim için unutamadığım bir ülke oldu.

Üsküp’te köfteye “kebap” diyorlar. Çok güzel köfte ve kuru fasulye yapıyor Arnavut kebapçılar. Bir gün aklıma bizim Arnavut ciğeri dediğimiz ciğer kebabı geldi. Burada daha iyi yaparlar diye yemek istedim. Garsona, “Arnavut ciğeri var mı?” diye sordum. Garson önce anlamadı sonra “Var,” dedi. Önüme gelen, iyice kurutulmuş bir ciğer ızgaraydı, şaşırıp kaldım! Bizim Arnavut ciğeri dediğimiz ciğer kebabını Üsküp’te Arnavutlar bilmiyorlardı.

Japonya Sergisi

1999 yılında Japonya’nın başkenti Tokyo’da, Türk Büyükelçiliği’nde sergi açtım. Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi tarafından Japonya’ya gönderildim, Eylül ayında kızım Aysu’yla birlikte Tokyo’ya beş günlüğüne gittik. Burada 30 fotoğraftan oluşan bir sergi açtım. Serginin açılışını Prenses ve Prens Miki Mato yaptı. Türk Büyükelçiliği’nde yapılan sergiye çok önemli insanlar katıldı. Sergi yoğun biçimde gezildi. Japonya’da da fotoğraflar çektim ve bu ülkenin yaşantısını izleme fırsatı buldum. Japon fotoğrafçılarıyla tanıştım. Türkiye’ye gelerek sokak çocukları üzerinde çalışan bir Japon fotoğrafçının sergisini izledim.

Japonya dağlık ve ormanlık bir ülke, buna rağmen doğal ormanlar gibi parkları var. Yıllarca ihtiyaçları için ülkedeki ağaçları kesmemiş, işgal

ettikleri ülkelerden kesilen ağaçları kullanmışlar. Denize çöp döküp doldurmuş ve çocuk parkı yapmışlar.

Japonlar çok çalışkan ve geleneklerine bağlı insanlar. Gençlerde yozlaşma görülüyor. Kıyafet ve saçlarını görünce aşırılıkları karşısında hayrete düştük; ama çalışma hayatına atılınca düzeliyorlarmış.

Ulaşım sorunlarını nasıl çözdüklerine hayret ettim. Metro, tren gibi toplu taşıma araçları yaygın olarak kullanılıyor. Ayrıca hem yeraltından hem yerüstünden giden araçlar için yollar yapılmış. Çift katlı yollar trafiği rahatlatmış. Şehir merkezinde yüksek binalar fazla, ama park sorununu da çözmüşler. Asansörlü çok katlı otoparklar yapmışlar. Evinizin önüne arabanızı park edemiyorsunuz.

En çok Fuji Yama Dağı'nda fotoğraf çekmek istiyordum. Ancak Fuji Yama, Ağrı gibi yüzünü zor gösteriyordu. O gün de sisler içinde olduğu için Fuji Yama Dağı'nı fotoğraflamaya hava koşulları izin vermedi. Beş gün içinde gördüklerimi fotoğrafladım. Yine bir ülkede Türkiye fotoğraflarını sergilemenin gururunu taşıyordum. Gittiğim her ülkede, çeşitli sergilerde, yabancı fotoğraf sanatçılarının fotoğraflarını da değerlendirince, ülkemizde fotoğraf sanatının çok iyi durumda olduğunu, kendi fotoğraflarımın da çok beğenildiğini ve takdir edildiğini gördüm.

Üzüntülü Günler

1998 Ağustosu'nda eşim ve kızım tatildeyken eşim rahatsızlanınca, apar topar Ankara'ya döndüler. Eşim Nadide Hanım'ı hastaneye yatırmamız gerekti. Ören'deki yazlığımızda grip olmuş, ateşi düşmemiş, sonra öksürmeye başlamış. Doktorların söylediği ağır bir zatürre geçirdiğiydi, ama daha da kötüsü lösemi teşhisi koymuşlardı. "Her an kaybedebilirsiniz, durumu çok ağır", dediler. Çocuklarımın, dostlarımızın ve arkadaşlarımızın destekleri ve doktorların tedavisiyle toparlandı. Yaşama isteğiyle doluydu, Kemoterapiye başladılar, uzun süre mücadele etti, büyük acılar çekti. Hastalığa karşı savaştı. Neşesini yitirmemeye, çalıştı. Hastanede ve evde kaldığı süreler zaman zaman iyileşme gösterse de, yirmi ayın sonunda 28 Mart'ta komaya girdi. 3 Nisan 2000'de onu kaybettik. Birlikteliğimizin 50. yılının dolmasına dört ay kalmıştı. Böylece yarım asırlık birliktelik sona ermiş, evin temel direğini kaybetmiştim. Benim için yeni bir hayat başlıyordu.

Hayata sarılmamın tek yolu üretmek ve fotoğrafa sarılmaktı.

Dördüncü Kez Çin'e Gidiyorum

Dünya ülkelerine sergiler taşıyıp geziler yaparken 2002 yılında, Çin Artistik Sanat Fotoğrafçıları Derneği Başkanlığı'ndan yeni bir davet aldım. Güney Çin'de, Duyun şehrinde uluslararası bir fotoğraf şöleni yapılacaktı. Bir de yardımcı götürme hakkı vardı. Hemşerim, Ankara Kemaliyeliler Dernek Başkanı Tahsin Bilgiç gitmek için çok ısrarcı olunca, onu yanıma aldım. Diğer ülkelerden 40; Çin'den 60 fotoğrafçı davet edilmişti bu fotoğraf festivaline. Duyun şehrinin sokakları baştanbaşa fotoğrafla donatılmıştı. Kentin belediye başkanı yağmur altında, rengârenk giysiler ve şemsiyelerin çiçek bahçesine çevirdiği meydanda etkinliğin açılışını yaptı. Burada 100 sanatçı bir araya geldik ve ben, Anadolu'dan görüntüler içeren 30 fotoğrafımla bu etkinliğe katıldım, fotoğraflarım burada da 100 sergi içerisinde fark ediliyordu. Yabancı ve Çinli fotoğrafçıların tebrikleriyle ülkem adına gurur duydum. Sergiye katılan sanatçılar içinde en çok beğenilen sergilerden biri benimkiydi. Yüz fotoğrafçının fotoğrafları, büyük bir salonda sergilendi. Bu arada sanatçıların fotoğraf çekebilmeleri için çeşitli programlar düzenlendi. Şehirde, Çin'de yaşayan çeşitli etnik guruplar, yöresel giysileri ile büyük bir resmigeçit yaptılar. Türkiye'de Artvin Yöresi'nde yapılan boğa güreşlerinin bir benzeri Çin'de de yapılıyormuş, onları da fotoğraflama şansım oldu. Şehirde büyük bir bayram coşkusu yaşandı. Bölgedeki birçok etnik gurup folklorik giysileriyle gösteri ve geçiş yaptı. Ne yazık ki burada beni üzen bir olayla karşılaştım. Bu kargaşada çantamdan, Canon makinemin geniş açı objektifinin çalındığını bir gün sonra fark ettim.

Duyun şehrinde bir hafta süren fotoğraf etkinlikleri, şenlikleri ve fotoğraf çalışmaları bitince uçakla dört saatlik bir yolculuktan sonra Kuzey Çin (Çin Moğolistanı-İç Moğolistan) Yunchuan Eyaleti'nde bir fotoğraf etkinliğine daha katıldık. Çinli fotoğrafçıların açtığı büyük bir sergiyi gezdik. Duyun şehrinde fotoğrafçılara verdikleri yardımcı gibi burada da birer yardımcımız vardı. Yardımcımın adı İsa'ydı. Onun Uygur Türkü olduğunu sandım. Sorduğumda, Müslüman bir Çinli olduğunu söyledi. Bu vesile ile eyalette iki milyona yakın Müslüman olduğunu öğrendim. Yunchuan Eyaleti, Moğolistan sınırına komşu bir eyalet. Burada 3 bin yıllık Çin Seddi'nin başlangıcı olan kerpiçten yapılmış duvarları, erozyonu önlemek için

guruplar halinde kum çölünde yetişen bitkileri diken Müslüman Çinlileri, 600-700 yıllık minaresiz, ahşap büyük camilerin fotoğraflarını çektim. Müslüman Çinlilere konuk oldum, benim Türk ve Müslüman olduğumu duyunca çok sevindiler. Ben de çok yakın buldum kendime bu insanları.

Çinliler her şeyi yedikleri halde, Müslüman Çinlilerin yemeklerinin Türk yemeklerine benzediğini gördüm. Ekmek yemeyen ve bilmeyen Çinlilerin, bu eyalette yaşayan Müslüman olanları, aynen bizdeki gibi unlu mamulleri biliyor ve yapıyorlardı. Bunun da din faktöründen kaynaklandığını anladım. Müslüman Çinlilerin yaşadığı bu bölgede ekmek yapılıyordu. Hem de Anadolu'daki ekmeklere çok benziyordu.

Çin Sanat Fotoğrafçıları Derneği'nin daveti ile başlayan iki ayrı bölgede yapılan etkinlik ve fotoğraf çalışmaları on beş gün sürdü.

Diğer Dünya Ülkelerine Geziler

Tayland, Singapur, Hindistan, Güney Amerika, Avustralya, Fas, Mısır, Umman, İskandinavya (Finlandiya, İsveç, Norveç), Petersburg, Budapeşte, Prag, Güney Afrika, Beyaz Rusya gibi ülkelere değişik zamanlarda ve yıllarda gitme fırsatım oldu. Bu ülkelerde fotoğraf çektim, etkilendim, ama ülkemi daha da özleyerek döndüm. Bu ülkelerde bir turist gibi gezmedim. Seyahatlerimin bir kısmı turlarla, bir kısmı da fotoğraf sektörünün katkılarıyla oldu. İmkan buldukça doğal güzellikleri ve sosyal içerikli konuları fotoğrafladım. Doğal güzellikleri ve özgün yapıları ile Avrupa'da Norveç görmeğe değer bir ülke… Norveç'te hiç tahmin etmediğim güzelliklerle karşılaştım. Mısır sanatını tanımak ve anlamak için orayı da mutlaka görmek gerekir. Avustralya, dünyanın yeni kıtası, olağanüstü güzellikleri sunuyor. Bunlar arasında bir de Güney Afrika'yı saymak lazım. Bir tarafta modern bir Avrupa, yanı başında, barakalarda yaşayan yerliler…

1995 yılında Hindistan, Rajistan Eyaleti'nde ve Ganj nehrinin kıyısındaki görüntüleri unutamam. Hindistan fotoğrafçılar açısından çok önemli bir ülke. Burada ölülerin yakılma töreni, giysiler, yaşantı fotoğrafçılara önemli sahneler sunuyor. Nepal'den Himalayaların görüntüleri olağanüstüydü. Brezilya'da Rio de Jenorio'nun en güzel kentlerden birisi olduğunu söyleyebilirim. Şehir öyle bir kıyıya kurulmuş ki, hangi tepeye çıksanız olağanüstü güzellikler sunuyor. Brezilya-Arjantin sınırındaki İguasu

Şelalesi ise dünyanın en uzun şelalesi. 800 metre uzunluktan 80 metreye düşüyor.

Kemaliye'nin Akçalı köyünden çıkıp bir zamanlar, "Acaba Avrupa'ya nasıl giderim?" diye düşünürken, dünyanın bu kadar ülkesini ve kentini gezmek düşlerimi aşan bir durum oldu. Bu durum, özgürlüklerin gelişmesi açısından mı yorumlanır? Ekonomik gelişmenin bir kanıtı mıdır? Yoksa dünya ile kurulan iletişimin gelişme ölçüsü müdür? Ama benim için azmin ve çalışmanın yanında, anahtar fotoğraf oldu.

Beşinci Kez Çin

2004 yılında Çin fotoğraf sanatçılarının düzenlediği uluslararası bir fotoğraf festivaline tekrar bir davet aldım. Bu seferki festival Çin'in güneydoğusunda bulunan Wuyishon Eyaleti'nde düzenleniyordu. Festivalin adı Wuyi Dağ Festivali'ydi. 40x50 ebadında 30 fotoğrafla festivale katılacaktım. İki fotoğrafımı da önceden istiyorlardı. Bir kişi daha götürme hakkım vardı. Onun için de fazla düşünmedim. O sıralarda Ankara'da bulunan dostum Faruk Akbaş'a teklif ettim, o da bu teklife çok sevindi.

Bu sefer Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nde görevli, daha önceki seyahatlerimden tanıdığım Kültür Müsteşarı, Türkçe adı Kutlu olan Ruilin Shi'ye Uygur Özerk Bölgesi Sincan'a da (Doğu Türkistan) gitmek istediğimi söyledim. O da bu isteğimi Çin Kültür Bakanlığı'na ileteceğini söyledi. Birkaç gün sonra beni arayıp, Uygur Sincan Özerk Bölgesi'ni de programa aldıklarını söyledi.

Faruk Akbaş'la önce Pekin'e uçacak, oradan da iç hatlarla Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti Urumçi'ye geçecektik. Böylece benim yıllarca görmeyi çok istediğim Doğu Türkistan'ı görmüş olacaktım. Festival başlamadan beş gün önce Türk Hava Yolları ile 15 saatte Pekin'e indik. Bizi yine her zamanki gibi Türkçe bilen bir Çinli öğrenci rehber karşıladı. Seyahatimiz boyunca bize rehberlik edecekti. Urumçi uçak biletlerimizi aldıktan sonra, uçağın kalkış saatine kadar birkaç saat oyalandık. Urumçi'ye uçuşumuz dört saat sürdü. Orada da bizi karşıladılar ve bir otele yerleştik.

Bundan sonrasını yol arkadaşım Faruk Akbaş'ın Fotoğraf Dergisi'ne yazdığı notlardan öğrenelim:

Fotoğraf, Çin Ve Sıtkı Fırat

“Geçtiğimiz haftalarda Sıtkı Fırat Usta, Çin’deki fotoğraf festivallerine beşinci kez davet edildi. Bana da ‘Birlikte katılalım mı?’diye sorunca, üstüne atladım.

Pekin

Pekin’e yaklaşırken havadan Çin Seddi’ni görüyoruz. Dağların üzerinde bir ip gibi uzayıp gidiyor. Havaalanı oldukça modern. Her yan bilbord panoları ile çevrili. Işıklar, monitörler, fotoğraflar, silindirik dev TV ekranlarından reklamlar… Pekin caddelerinde dolaşıyoruz, Mc Donalds, KFC lokantaları, kola ve blucin reklamları, son model Amerikan arabaları, Harry Potter filmlerinin tanıtım afişlerini izlerken ‘Acaba doğru ülkeye mi geldik?’ diyorum. Güzel bir otelde kalıyoruz. Zaten oteller standart, hepsi de oldukça kaliteli ve ekonomik. Ayrıca dünyanın en eski mesleği masajcılık burada da yine görev başında.

Çin’de dil, bir sorun. İngilizce hemen hemen hiç yok. Çok nadir anlaşabiliyorsunuz. Bu yüzden beden diline çok iş düşüyor. Komik duruma düşmemek için birkaç ihtiyacın Çince karşılığını öğrenmekte yarar var.

Çin’de yemekler minik servis tabaklarında yeniyor ve yemek boyunca çay içiliyor. Bize ikram edilen yemek çeşitleri arasında, yılan, denizhıyarı, salyangoz, denizanası, çiğ balık, kurbağa, nilüfer çiçeği kökü, kurutulmuş yosun, tuhaf tuhaf mantarlar var. İnanmayacaksınız ama bunların hepsini yedim ve yine inanmayacaksınız hepsi de çok lezzetliydi.

Bizim Urfalılar da biraz Çinli galiba. Çünkü yemekler hep acı, acı, acı… Ama şaka bir yana, Çin’de birbirinden güzel soslar, baharatlar ve kokular eşliğinde dünyanın en güzel yemeklerini yiyorsunuz.

Kadınlar; günlük yaşamda inşaat işçisi, yol işçisi, işportacı, yol temizlikçisi, otobüs sürücüsü, ayakkabı boyacısı olarak karşımıza çıkabiliyorlar. Tabii haklı olarak her Çinli erkek gibi yere tükürme şansına da sahip oluyor. Çinli anneler kırsal kesimde küçük çocukların kaka sorununu pratik çözmüşler. Bebelere apış arası açık pantolonlar giydirerek sorunları anında gideriyorlar.

Sincan

Urumçi’de, havalimanındayız. O da ne! Akvaryumlarda köpek balıkları besliyorlar!

Kent, Uygur Türkleri’nin yaşadığı bölgenin başkenti. Aynı zamanda Çin’in en renkli köşelerinden biri. Tarihi caminin de bulunduğu İnternational Pazar bizim Mahmutpaşa gibi; satıcıları, kalabalığı ve insan tipleri aynı… Ayrıca, Türk pop müziğinin ‘şıkıdım’ örnekleri orada da çalıyor, yani aynı biz.

Taksiye biniyoruz. Taksilerde şoförler demir parmaklıklarla kendilerini korumaya almış. Demek ki şoförler yolcuların yakın temasından pek hoşlanmıyor! Tienshan (Tanrı) Dağları’na çıkıyoruz. Dağın eteklerinde kazak çadırları şiş kebap satıyor. Yukarıda bir göl var ve Çinli turistler buraya akın ediyor. Aslında gölü güzel olmamasına karşın, doğru değerlendirmişler ve turizme kazandırmışlar. Koca dağda ve gölde en ufak bir düzensizlik, çöp, çevre kirliliği ya da abuk sabuk binalar görmüyorsunuz. Ayrıca hava kirliliğine önlem olarak, göle yalnızca elektrikli araçlarla ulaşabiliyorsunuz.

Ertesi gün yolumuz Turfan’a… Urumçi-Turfan arasına dümdüz bir çizgi çekmişler, üstüne asfalt dökmüşler; öyle bir yolda ilerliyoruz. Her iki yanımızda Tienshan Sıradağları, yani Tanrı Dağları uzanıyor. Bu yol aynı zamanda ünlü ‘İpekyolu’.

Turfan, sebze ve meyvelerin ilk çıktığı yer. Hani “turfanda” sözcüğü var ya, işte o buradan geliyor.Turfan antik kenti, açık hava müzesi gibi. Kent, UNESCO tarafından restore ediliyor. Örnek bir yer. Yürüme yolu ahşap çatkılardan oluşturulmuş. Böylece koca kentte toprak zemine bile bastırmıyorlar (bizim Kapadokya’yı düşünüyorum; Peribacalarının yanından tır ve kamyonlar geçer).

Turfan’da önemli yerlerin başında, Üzüm Vadisi denilen köy geliyor. Köyde herkes üzüm yetiştiriyor. Ama ne üzüm!.. Hemen her rengi, çeşidi, boyu var. Köy aynı zamanda turizme açılmış. Para vererek giriyorsunuz ve cambaz, konser, müze, şelale, fotoğraf çektiren kızlar, hediyelik eşyalar, restoranlar, şarap evi, üzüm kurutma evleri ve bilumum organizasyonlara yine para vererek dahil oluyorsunuz.”

Urumçi, Turfan, Tanrı Dağları'ndan sonra, ilk Türkçe ansiklopedik sözlüğü yazan (Divan-ı Lugat-üt Türk) Kaşgarlı Mahmut'un şehrini görmek istedim. Fakat zaman çok kısıtlıydı. Kaşgar'a Urumçi'den uçakla iki saatlik bir yol vardı. Dönüşe iki gün kalmıştı. Ben Kaşgar'ı görmek konusunda ısrarlıydım. Bir gün kalıp dönecektik. Faruk Kaşgar'a gelmedi, çünkü daha önceki foto safarilerinde bu şehri görmüştü. Çinliler her yerde yeni yerleşim yerleri açıyorlar. Kaşgar, eski ve yeni diye ikiye ayrılmış. Eski yerleşim yeri Anadolu kasabalarından farksız. Sanki Anadolu kasabalarının, avlulu, yürütmeli, ayvanlı sokaklarında dolaşıyorsunuz. Kullandıkları Türkçe biraz telaffuza alışsanız, aynı. İnsan bir ay kalsa tamamen anlaşacak gibi. Bir kelimeye özellikle dikkat ettim, daha önce yazmıştım: Bizim yörede anneye "aba" derdik, burada bu kelime apa, yani ana aynen kullanılıyor. Esnaflar, bir tarafta, pide satanlar, açıkta et satanlar bir tarafta kebapçılar, kelle paça pişiren aşevleri… Birçok tarihi camiyi ve restore edilmiş Kutad Kubilig'in türbesini gezdim. Halı dokuyan kızların çalıştığı atölyeler, dombura (bizdeki bağlamanın atası) yapan atölyeler, hediyelik eşya yapılan atölyeler, hediyelik ağaç işleri yapan dükkânlar ilgi çeken yerlerdi. Maalesef şehrin 20 km uzağında bulunan Kaşgarlı Mahmut'un türbesini zaman yetmediğinden ziyaret edemedim. Daha doğrusu rehberlerin çizdiği program içerisinde kaldım. Kaşgar'da bir gece kaldıktan sonra Urumçi'ye döndüm. Faruk'la tekrar buluşup ertesi gün Pekin'e, oradan da asıl davetli olduğumuz Wuyisen şehri Wuyi Dağ Fotoğraf Festivaline dört saatlik bir uçuştan sonra vardık.

Etkinlikler bitmiş, Chengdu'dan ayrılma zamanı gelmişti. Bulunduğumuz bölge daha önceleri düşündüğüm ve gitmeyi çok istediğim Çin'e bağlı ve Şincan gibi (Doğu Türkistan) özerk bölgelerden Tibet'e yakındı. Buradan Tibet'e gidilip gidilmeyeceğini araştırdık fakat mümkün olmadığını gördük. Tekrar uçakla Pekin'e döndük. Pekin'de daha önceki gelişlerimde fark ettiğim gibi on yılda inanılmaz derecede modern bir yapılaşma oluşmuş. Sekiz şeritli gidiş gelişli caddelerde bisikletlerin yerini lüks otomobiller doldurmuş. Bu kadar kısa zamanda bu değişim inanılır gibi değildi.

"Güneşin Doğduğu Yer Türkiye" Albümü Ve Son Sergiler

2000 yılında çalışmalarımın bir kitapta toplanması için harekete geçtim. Başlangıcından günümüze dek geçen zaman diliminde Türkiye'de çektiğim fotoğraflardan bir kitap, albüm oluşturmak istiyordum. Üç yıl, albüme

girecek fotoğrafların seçimleri, albümün tasarımı ve sponsor arayışı ile uğraştım. Nihayet 2003 yılında albümü, büyük boy 26x34 ebadında, 129 fotoğraf, 250 sayfa olarak Fuji Film sponsorluğunda gerçekleştirdim. Albümün tanıtım kokteyli Türk Tanıtma Vakfı'nda yapıldı. Burada, "Güneşin Doğduğu Yer" adlı kitabımda yer alan fotoğraflardan hazırlanmış bir dia gösterisi yaptım. Son yılların en kapsamlı albümlerinden birisi oldu " Güneşin Doğduğu Yer ". Birçok devlet kurumu bu albümü edinerek tanıtım için kullandı. Türkiye'nin doğal güzelliklerinin ön planda olduğu albüm, 50 yıllık çalışmanın bir ürünüdür. Kitabın sunuş bölümüne aşağıdaki metni yazdım:

"Doğduğum topraklardan yedi yaşımda ayrıldım. O topraklara, insanlara olan özlemim benimle beraber büyüdü. Yöresellik anlamındaki 'memleket' özlemim ülkeme yayıldı. Yetiştim, güzel sanatları keşfettim; yetkinleştim. Uzun yıllar resimle uğraştım. Yüzlerce ressam ve resim öğretmeninin yetişmesinin sorumluluğunu üstlendim bu süreçte fotoğrafla resim arasındaki ortak sanatsal çizgiyi keşfettim. Tarihi eserlere, tabiata, insana bakarken resmin estetik kaygıları ile fotoğrafın teknik imkânlarını bütünleştirmeye çalıştım.

Yarım asrı geçen bir zaman diliminde, Türkiye'nin her yöresini, dört mevsiminde defalarca dolaştım. Önce ülkemin doğasını, tarihini ve yaşayan kültürünü gördüm. Büyüleyen güzelliklere dokundum. Geçmişi hissettim, duydum ve yaşadım. Bütün bu güzellikleri başkaları ile paylaşmak, ülkemi tanıtmak için fotoğrafı seçtim.

'Fotoğraf ışıktır'; bu cümle, alana giren her fotoğraf meraklısı için kolayca sunulan 'kalıp bilgi'dir. Fakat ışığı resme dönüştürmek, Türkiye'min güzelliklerine, bu toprakların sırrına ulaşmak için ışığın da ötesine geçmek gerektiğini hissettim. Bu görsel sanat dalında, tüm güzellikleri objektiften bakarak anlatmada, fotoğrafı, yani ışığı güçlü bir çaba olarak koymak istedim.

Türkiye'de fotoğraf sanatının yetkin bir temsilcisi, bugüne kadar hiçbir objektifin çevrilmediği uzaklardaki, yükseklerdeki, gizli güzelliklere yönelmiş bir sanatçı olarak, Ben Sıtkı Fırat;

Doğanın sevgisinden, toprak kokusunun özleminden, bu memleketin canlı kıpırtılarından seçtiklerimi duygularınızın enginliğine sunabildiğim için

mutluyum. Bu başarıya onurla ve gururla imza atıyorum.

Ne mutlu sizinle bu mutluluğu paylaşan sanatçıya… “

Fotoğrafla 55. Yılda “Yurttan Ve Dünyadan Yansımalar”

Bu albümün yayımlanmasından sonra, 2005 yılında fotoğrafla 55. yıl sergimi açtım. “Yurttan ve Dünyadan Yansımalar” adıyla açtığım bu sergi için Kültür Bakanlığı’nın katkısı ile bir kitap yayımlandı. Sergim, Resim Heykel Müzesi’nde açıldı, çok yoğun bir ilgi gördü. Serginin açılışında bir konuşma yaptım:

“Sayın Bakanım, Sayın Müsteşarım, Sayın Genel Müdürlerim, Sayın Konuklar ve Sevgili fotoğraf dostları, hoş geldiniz…

Sanki dün gibi, fotoğrafla geçen bir 55 yıl Türkiye kazan ben kepçe, Türkiye’nin değerlerini ve güzelliklerini tanıtmaya adanmış bir ömür.

Tahsil yıllarım, öğretmen olmam, 1940’ların İstanbul’u ile sanatsal doyuma ulaşmam, sonrasında güzel sanatları seçmem, o zaman ki adı ile Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü’ne girmem, fotoğraf dersleri ile tanışmam ve 1949 yılında 90 liraya aldığım ilk fotoğraf makinesine sahip olmam.

Doğduğum, fakat yaşamadan ayrıldığım yöremin insanlarının gurbet yüzünden bağırları hep yanıktır. Anaların, babaların, gelinlerin söyledikleri yüzlerce Eğin manilerinde bunlar yaşamaktadır.

Ben mani söylemedim ama fotoğrafı keşfettim. Ana ocağından ayrı, gurbetlerde okumak, bende büyük bir sıla özlemi oluşturdu. Önceleri köyümün, memleketimin fotoğraflarını çekerek arkadaşlarımla paylaştım. Daha sonraları bu hasret, bütün bir yurt oldu. Ülkemin tozlu yollarında dolaşıp taşını toprağını tüm güzelliklerini çekerek tanıtmaya çalıştım. Ülkemin birçok yöresi, ilk defa benim objektifimle gözler önüne serildi. Afiş oldu, takvim oldu, kitap oldu, sergi oldu. Sonra dünyaya açıldı pencerem, sergilerimle Türkiye’yi dünyaya tanıttım. Yabancı kültürleri de tanıyarak oralardan da beslendim. Evet, fotoğraf ışıktır. Işık, bütün güzellikleri meydana çıkarır. Fakat yurdumun ışığı bir başkadır, her yerden farklı. Sergimde, yurdumdan, Anadolu’mdan seçtiklerimle, dünyadan getirdiklerimden seçtiğim 55 fotoğrafı, sizlerle paylaşmak istedim.”

Sergiye Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu, Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun, Maliye Bakanlığı Müsteşarı Hasan Basri Aktan ve nice değerli insan katıldı. Serginin açılışında, Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu, bana 55. sanat yılım nedeniyle bir plaket verdi.

Bu sergiden sonra hemşehrim Lütfi Özgünaydın'la buluşmalarımda "Senin hayatın mutlak kitaplaştırılmalı, ama inşallah onu ben yazacağım," derdi. Bir gün bana uğradığında yazmaya başlayacağını söyledi. Bir teyple beraber seyahate çıktık. Ben yol boyu köyden çıkışımla beraber anlatmaya başladım. O da notlar aldı. Zaten aynı yörenin çocuğu olmamız dolayısıyla kısmen de sıla ve gurbet ilişkilerimizde müştereklerimiz vardı, beni de iyi tanıyordu. Sonradan birkaç defa daha bir araya geldik. Fakat bir türlü bitmedi. Sonunda taslak halindeyken, "Ben çerçeveyi çizdim, bundan sonrasını sen tamamlarsın," diyerek bana verdi. Fazla bir araya gelemediğimizden yarım kaldı. Yer yer onun kurgusundan yararlanarak yirmi sayfalık yazıyı genişleterek, kızımdan da destek alarak yazmaya ve bitirmeye çalıştım. Tabii yetmiş yıllık bir geçmişi zaman ve mekân içerisinde çok şeyi hatırlamakta büyük zorluklar oluyor. Ben de, hatırlamayı kolaylaştırmak ve düzeltmeler yapmak için, ara vererek çalıştım. Hatırladıklarımı ekledim, bazı kısımları yeniden yazdım. Lütfi'yle 2006 yılında son bir Karadeniz gezisi yapmıştık. Yol arkadaşı olarak yanıma fotoğrafçı arkadaşım Muharrem Şimşek'i de almıştım. Bu uzun yolculukta arabayı değişerek kullanıyorduk. Lütfi Özgünaydın o geziyle kitabı bitirmişti. O geziden sonra da hayat devam etti. Birçok etkinliğim ve seyahatim oldu.

İkinci Kez Çin Sergisi

Aynı yıl, Çin Büyükelçiliği, Çin Başbakan Yardımcısı'nın Türkiye'yi ziyareti dolayısı ile benden bir sergi açmamı istediler. 70x100 boyutlarında 60 fotoğraftan oluşan "Sıtkı Fırat'ın Gözünden Çin " adıyla sergimi Ankara'da, Milli Kütüphane sergi salonlarında açtım. Sergi, değişik yıllarda Çin'e yaptığım seyahatlerde çektiğim fotoğraftan oluştu. Sergiyi, Çin Başbakan Yardımcısı, Türkiye'nin Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin birlikte açtılar. Tüm bu çalışmalara hemşehrilerim Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun ve Maliye Bakanlığı Müsteşarı Hasan Basri Aktan da katıldı. Bu sergiyi ertesi yıl, Kemaliye Doğa Sporları ve Kültür Şenliği'nde açtım. Sonbaharda da Dışişleri Bakanlığı Sanat Galerisi'nde, o sıralar Dışişleri

Bakanı olan Abdullah Gül'ün de katılımıyla Fotoğrafla 55. Yıl sergimi tekrar açtım.

"55. Fotoğraf Yılı Yurttan ve Dünyadan Yansımalar" sergisini ertesi yıl, İzmir Kültür Bakanlığı Galerisi'nde İzmirlilerle buluşturdum. Daha sonra İstanbul'da Ziraat Bankası Tünel Galerisi'nde açtım. Sergi büyük ilgi gördü.

Kemaliye Kitabı

Memleketim Kemaliye'ye gidip geldikçe, yıllarca fotoğraflar çektim. Dört mevsimini fotoğrafladım. Kültürü, kapı tokmakları ve kendine has mimari yapısı olan evleri, vahşi doğası objektifimle tanıştı yılar boyu. Ben de onları dergiler, takvimler aracılığıyla Türkiye'ye tanıtmaya çalıştım. Görsel olarak Kemaliye'nin tanınmasında öncülük ettim. Kemaliyeli fotoğrafçıların yetişmesinde öncülük yaptım. Önceki yıllarda yapılan halı festivallerinde, daha sonra doğa sporları şenliklerinde sergiler açtım. Türkiye'yi çok iyi tanıdığım ve bildiğim için Kemaliye'nin, her zaman, Türkiye coğrafyasında gerek doğal güzellik, gerekse kültürel yönden gezip görülecek bir yer olduğunu, nüfusu azalan bu ilçenin, turizmle hayat bulacağını, bunun için de tanıtılması gerektiğini düşündüm. Yaptıklarımı hiçbir zaman yeterli görmedim, uzun yıllardır düşündüğüm projemi ancak 2007 yılında gerçekleştirebildim. "Saklı Cennet Kemaliye (Eğin)" ismiyle yayınladığım kitabın fotoğraflarını, uzun yıllar boyunca, dört mevsimde çektiklerim arasından seçtim. Yanan çarşının fotoğrafları da, Kemaliyeli tanınmış şairlerden (Ahmet Kutsi Tecer, Vecdi Bingöl, Behçet Kemal Çağlar, Mustafa Şen, Yusuf Ziya Ademhan'ın Eğin'le ilgili yazdıkları) şiirler de kitapta yer aldı. Hacı Ali Ataman'ın dut üzerine bir yazısı ve Eğin manileri ile desteklediğim 22x28 ebadında, 176 sayfalık bir prestij kitabı oldu. Kitabın kapağını öğrencim Cüneyt Özyer yaptı. Kitaptaki sunuş yazım şöyleydi:

Ağam İstanbullu Eğinli Misin? Sılaya Gelmeye Yeminli Misin?

"Ben Eğinliyim. Akçalı'da (Sosik) doğdum, taşrada yetiştim, Kemaliye'de öğrendim. Ben bu kültürün sanatçısıyım. Kültür, kar suyunun toprağa işlediği gibi işler insanın özüne. Kulağına dolar, diline yerleşir, gözüne takılır, eline, tenine yapışır ve tüm gönlünü, benliğini sarar. Böyle

yoğun bir yaşantının sonunda hemşerisi oluruz memleketimizin… Sonra sıla ve gurbet duygusu sarar benliğimizi. Benim gibi...

Ben, ülkemin her köşesini karış karış, dünyanın birçok ülkesini adım adım dolaştım. Altı kitapta yüzü aşkın sergi ve gösteri çeşitliliği ile nefesimi kesen yörelerin, ülkelerin, şehirlerin ve içindeki insanların fotoğraflarını paylaştım herkesle. Her seferinde daha bir özlemle doğduğum köye 'memleketim' diye adını öğrenip ezberlediğim o güzel yere, Kemaliye'ye (Eğin) döndüğümde farklı güzelliklerin genişliğinde soluk aldım, gönlüm dinlendi.

Eğer can kulağı ile dinlerseniz, Eğin, mani; Kemaliye, şiirdir. Eğer gönül gözü ile bakarsanız, Eğin, Fırat nehrinin sularına yansıyan yeşillik, Kemaliye, sıla hasreti çeken geçmiş saltanattır. Tüm bunlar deste deste manilerde, özlemli bir bekleyişi yansıtan dizelerde ve türkülerde ses olmuş inliyor:

Aç kitabı Elif, dala bak
Nazlı yârim geleceğim yola bak
Ela gözlerini sevdiğim yârim
Bu yıl gelemezsem gelen yıla bak

Ben bu içli manileri fotoğraflarımla süsledim, ışıltıları aydınlığa dönüştürmeye, Kemaliye'nin özgünlüğünü, güzelliğini gurbetçi hemşerilerim, genç kuşaklar ile paylaşmaya çalıştım bu kitapta. Kemaliye'de yaşanan geçmişe baktığımda gönlüm burkulur, gözlerim nemlenir başlangıçta. Ne var ki gözümün uzantısı, parmağımın ucundaki objektifim ışıl ışıl renkler sunar bana bu masal diyarında. Kemaliye, çevresi ile fotoğraflarımda ışık oldu, renk oldu, gölge oldu tüm hemşerilerimi kapsadı.

Ben Kemaliye'nin tanıtımını değil, onun görkemli geçmişini kendi sanat, beceri ve başarılarımla bütünleştirip bir 'Prestij Kitabı' olarak bu yayını hazırlayıp sunmayı bir kadirbilirlik, bir hemşeri sorumluluğu olarak algılıyorum. Toprağın içine sindirdiği damla damla suyu, yeni kardelenler ve çiçekler için kullanmak söz konusu olduğu gibi, kuşağımızın içine sindirdiği o özgün kültürü yeni kuşakların filizlenip renklenmesi için çaba göstermesi söz konusudur. Bu kitap aracılığı ile "dut yaprağının ucundan

süzülen su damlası" kadar berrak duyguları, üzüm koruğundaki buruk tatlılığı, baraj gölündeki serinliği, yalçın kayalarının elle tutulur sıcaklığını, boğazdan esen sabah rüzgârlarının serinliğini, henüz Kemaliye'yi görme şansını yakalamamış olan gelecek kuşaklara armağan olarak sunuyorum. Kemaliye bu kitaptaki fotoğraflar kadar güzel, yaşanmışı yaşamak, su, sağlık, sükûnet, spor isteyenler için en uygun bir çevredir.

Güzel dileklerim hep Kemaliye için: 'Gabun gapanmaya, cenneti gapunda bulasın Kemaliye.'

Kitaba ayrıca Kemaliyeli olan Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Ali Coşkun, Türk Ocakları Genel Başkanı Nuri Gürgür ve dönemin KEMAV Başkanı Hasan Basri Aktan birer yazı yazdılar.

Kitabın tanıtımını aynı isimli bir sergiyle birlikte Ankara Ticaret Odası (ATO) salonlarında, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay ve Müsteşar İsmet Yılmaz'ın da katılımı ile çok kalabalık bir seyirci kitlesine, bir multivizyon gösterisiyle yaptım. Konuklar Kemaliye ile ilgili duygulu konuşmalar yaptılar.

Kemaliye'nin gurbetçiliği işlendi. Sergi ve kitap büyük ilgi gördü.

Aynı yıl TRT'nin çektiği, "Ustalarla Türkiye Defteri" isimli bir projede yer aldım.

Bu belgesel, Kemaliye'de çekildi. TRT'de defalarca gösterildi.

Önemli Ödüller Ve Üyelikler

Sanat hayatımda birçok ödül kazandım. 1960'lı yıllarda Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün açtığı yarışmalarda, Akbank, Türkiyemiz Dergisi yarışmalarında ödüller aldım. Seksenli yıllarda da Türk Tanıtma Vakfı'nın (TÜTAV) açtığı fotoğraf yarışmasında birinci oldum. Kültür Bakanlığı'nın açtığı Rize Fotoğraf Yarışması'nda ikinci oldum. Daha sonraları, seçici kurullarda yer aldığım için yarışmalara katılmadım. 1997 yılında Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAV) tarafından verilen "Türk Dünyası'na Hizmet Ödülü"nü aldım. Bu ödül, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde yapılan törenle zamanın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından verildi. 2001 yılında, İstanbul TÜYAP Fotoğraf Fuarı'nda "Yılın Duayen Fotoğrafçısı Ödülü" verildi. 2005 yılında Antartist Yayınları'ndan

"Türk Fotoğrafçıları Kütüphanesi Yayınları" serisinden bir kitabım çıktı. 2007 yılında Sanat Kurumu'nca, yılın fotoğraf sanatçısı ödülü verildi.

Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği (AFSAD) ve Fotoğraf Sanatı Kurumu onur üyesiyim. Defalarca, Devlet Fotoğraf Yarışmaları'nda ve diğer fotoğraf yarışmalarında seçici kurul üyeliklerinde bulundum.

Nihayet Uzakdoğu

Yaptıklarımın yanında, yapmayı düşündüğüm birçok projelerim var. Ama zaman da o kadar hızlı geçiyor ki… Çok ilgi duyduğum Orta Asya ve Uzakdoğu ülkelerinde fotoğraf çalışmaları yapmak düşüncem vardı: Nihayet, o da 2007 yılında gerçekleşti. Öğretmen arkadaşım Ali Demircioğlu ve yöreyi çok iyi bilen Turizm Bakanlığı'ndan Sait Aktaş'ın rehberliğinde kırk gün süren bir seyahat yapma fırsatı buldum. Bu seyahatte Filipinler, Tayland, Myanmar ve Kamboçya'yı dolaştık. Budizmin yoğun yaşandığı bu ülkelerde önemli fotoğraflar çektim. Dönüşte bu egzotik ülkelerde çektiğim karelerden oğlum Aykut Fırat bir multivizyon gösterisi hazırladı. Bu gösteriyi Ankara'da AFSAD fotoğraf günlerinde ve Fotoğraf Sanatı Kurumu'nda yaptım. Şimdi bütün Uzakdoğu ülkelerini içine alan "Uzakdoğu Rüyası" ismiyle bir kitap projesi hazırlıyorum. "Mevsim Mevsim Yedigöller" kitap hazırlığım da tamam. Ülkemizde fotoğraf ve sanat kitaplarının satılma şansı çok az. Onun için sponsor bulursam bastıracağım.

Uzakdoğu gezisinden döndükten sonra Kırgızistan Manas Üniversitesi'nde bir sergi açmak ve söyleşi yapmak için davet edildim. Bu teklifi kabul ettim ve 6-15 Kasım 2008 tarihleri arasında üniversitenin iletişim fakültesinde sergimi açtım. Slayt gösterileri yaptım. Öğrencilerin Türkiye ve fotoğraf sanatı ile ilgili sorularını cevaplandırdım. Bu arada Kırgızistan'da bazı yerleri gezme fırsatı buldum. Oş şehri ve Isık Göl bölgelerini gezip fotoğraflar çektim. Çok istediğim halde Tanrı Dağları'na gidemedim; çünkü dağlar karla kaplıydı. Bahar mevsiminde bir daha gitmeyi ve bir sergi hazırlamayı düşünüyorum. Ata yurdumuz Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde fotoğraf çekmek için bir de projem var. Dünyanın birçok ülkesini gezip, fotoğraflamama rağmen buralarda çalışmaya imkan bulamadım. Zihnimi ve gönlümü bu proje sürekli meşgul ediyor. Notlarımı yazdığım ve ara sıra okuyarak da ilaveler yaptığım bu kitabın baskı işine bir türlü girişemedim. 60. fotoğraf yılımın yayını olmasını isterdim ama onu da

aşıyorum. Bu arada iki yıl önce Kültür ve Turizm Bakanlığına verdiğim bir projem kabul edildi “Türkiye’den Renkler ve Şaheserler” adını taşıyan 350 sayfalık 30x32 boyutundaki bu prestij kitabımın çalışmaları devam ediyor.

60 yıldır çektiğim on binlerce saydam (slayt) arşivini düzenleyerek digital ortama aktarmaya çalışmaktayım. Teknoloji ile doğrudan bağlantılı olan fotoğraf sektöründe, dijital fotoğrafçılığın keşfi ile bir devrim gerçekleşti. Bence işin heyecanı da gitti. Fotoğraf çekmek kolaylaştı ama yalan söylemeyen fotoğraf artık yalan söylemeye başladı. Cam filmlerden, plaka filmlerden, şerit, rulo filmlere, büyük ve küçük formatlara kadar, kullandığımız her türlü kameralar, agrandisörler müzelere kalktı. Artık yeni yetişen nesiller, film nedir, banyo nedir bilemeyecek. Bunlar fotoğraf tarihinde öğretilecek. Fotoğraf her yerde, en çok da sanal ortamda boy gösteriyor. Zamanla nasıl değişecek, yeni teknolojiler nereye götürecek bilemem, ama daha da yaygınlaşarak devam edeceği açık bir gerçek… Gelecekte fotoğraflı yıllar yaşanacağından eminim.

[[1]]Dut yasağı: *Dut, köy halkı için çok kıymetlidir. Olgunlaşıp rüzgârdan dökülene kadar kimse kimseninkini toplamasın diye, dut toplamak yasaklanmıştır. Tüm köylü bahçelere birlikte gider ve aynı zamanda dutlar toplanır.*

[2]Vala: *Üstüne dut silkilen büyük örtülere denir.*

[[3]]Aba: *Anne. Doğu Türkistan'da (Çin Uygur Bölgesi'nde) da aba dendiğini, beş yıl önce gittiğimde öğrendim. Pek çok Türk bölgesinde de kullanıldığını biliyoruz.*